

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

MEDENİ YARGIDA E-DURUŞMA UYGULAMASI

Tuğba ORTA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

MEDENİ YARGIDA E-DURUŞMA UYGULAMASI

Tuğba ORTA

Yüksek Lisans Tezi

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Tuğba ORTA tarafından hazırlanan “Medeni Yargıda E-Duruşma Uygulaması” başlıklı bu çalışma, 16.01.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[Doç. Dr. Beşir Fatih DOĞAN] (Başkan)

[Doç. Dr. Levent BÖRÜ] (Danışman)

[Dr. Mehmet KODAKOĞLU] (Üye)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

Bu tez çalışmasında Sayın (Unvanı, Adı ve Soyadı) Ortak Danışman olarak görev almıştır.

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

Tuğba ORTA

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Levent BÖRÜ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Tuğba ORTA

Kıymetli Anne ve Babama...

ÖZET

ORTA, Tuğba. *Medeni Yargıda E-Duruşma Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Teknoloji, insanlığın ilerlemesini sağlayan, sürekli değişen ve gelişen bir güçtür. Günümüz teknolojisi ile içinde bulunduğumuz dünya hızla değişmekte ve gelişmektedir. “Bilgi çağı” ya da “dijital çağ” olarak adlandırılan 21. yüzyılda teknolojinin toplumsal hayatta temas etmediği nokta hemen hemen yok gibidir. Ulaşımdan, sağlığa, siyasetten spora kadar her türlü insanî gereksinimlerdeki gelişmelerde teknolojinin katkısının bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim hayatın her alanını etkileyen teknolojik gelişmeler yargısal faaliyetleri de pek yakından etkilemekte ve değiştirmektedir. Bu değişimin en büyük göstergelerinden biri yargı faaliyetlerinin süratli, ekonomik ve etkin bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla getirilen Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemidir. Diğer bir gelişme ise bu sisteme entegre bir şekilde çalışan ses ve görüntü nakli yolu ile duruşmalara katılımı sağlayan e-Duruşma sistemidir. Ses ve görüntü nakli yolu ile duruşma icrası hukukumuzda yeni kazandırılmış bir sistemdir.

Ses ve görüntü nakli yolu ile duruşmalara katılım SEGBİS veya e-Duruşma Sistemi ile gerçekleştirilmektedir. Hukuk sistemimize ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma kavramı 2004 yılında Ceza Muhakemeleri Kanunu ile girmiştir. Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılımın medeni hukuk yargılamasında ortaya çıkışı ise 2011 tarihli 6100 sayılı Hukuk Muhakemesi Kanunu ile olmuştur.

Teknolojinin gelişmesi ile yargılama faaliyetlerinde teknik araçların kullanılması birçok kolaylığı beraberinde getirmekle birlikte yargılama faaliyetlerinde bazı olumsuz sonuçların da ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Zira e-Duruşma Sisteminin gerek yazılımsal gerek donanımsal eksiklikler nedeniyle gereği gibi işletilmediğinde yargılamaya hâkim olan ilkelere aykırı sonuçların ortaya çıkabileceği, duruşma güvenliğinin zedelenebileceği ve yargıya duyulan güvenin azalabileceği görülmektedir. Bu açıdan mevzuatın uygulamada ortaya çıkardığı sorunların ele alınması ve bu sorunlara yabancı devletlerdeki uygulamalar da incelenerek çözüm aranması gerekmektedir. Yargıda teknik araçların kullanımını desteklerken tüm bireylere eşit ve en iyi şekilde adalet hizmetinin sağlanması için gerekli düzenlemeler ve çalışmalar yapılmalıdır.

Anahtar Sözcükler

E-Duruşma, Elektronik, Ses ve Görüntü Nakli, Video konferans, Yargılama

ABSTRACT

ORTA, Tuğba. *E-Hearing in Civil Judgment*, Master's Thesis, Ankara, 2024.

Technology is an ever-changing and evolving force that enables humanity to progress. The condition of technology nowadays is causing a quick transformation and advancement of our environment. In the twenty-first century, commonly referred to as the "Information Age" or the "Digital Age," there is almost no point in social life that technology does not touch. It would not be wrong to say that technology has contributed to the developments of every facet of human needs, including transportation, health, politics and sports. As a matter of fact, the same technological developments that affect every aspect of life also have a direct impact on and change the legal system. One of the main symbols of this change is the National Judiciary Network Information System, which was implemented to guarantee the quick, affordable, and effective completion of judicial tasks. Another development is the e-Court system that enables participation in hearings via integrated audio and visual transmission. The implementation of hearings through audio and video transmission is a relatively new system introduced to our legal system.

Participation in hearings via audio and video transmission is carried out via SEGBİS or e-Court System. The concept of hearing through audio and video transmission entered our judicial system with the passage of Code of Criminal Procedure in 2004. In civil law litigation, participation in hearings via audio and visual transmission became possible with the Law of Civil Procedure No. 6100 in 2011.

With the development of technology, the use of technical in court proceedings offers several advantages, but also causes some negative consequences. When the e-Court System is not operated properly due to software and hardware deficiencies, outcomes contrary to the prevailing principles in the judiciary may occur, jeopardizing the security of hearing security and eroding public confidence in the court.

In this respect, it is crucial to address the problems caused by the legislation in practice and seek solutions to these problems by examining international practices. While supporting the incorporation of technological instruments in the judiciary, regulations and initiatives should be implemented to ensure the provision of justice services in an equitable and effective manner to all individuals.

Keywords

e-Court, Electronic, Audio and Visual Transmission, Video Conferencing, Judicial Proceedings

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: E-DURUŞMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	3
1.1. KAVRAM VE UNSURLARI	3
1.1.1. Kavram.....	3
1.1.1.1. Duruşma Kavramı ve Tanımı.....	3
1.1.1.2. E-Duruşma Kavramı ve Tanımı.....	5
1.1.1.3. SEGBİS'ten Farkı	7
1.1.2. Unsurlar	9
1.1.2.1. Ses ve Görüntünün Aynı Anda Nakli.....	9
1.1.2.2. Usul İşlemlerinin Yapılabilmesi	12
1.1.2.2.1. Genel Olarak.....	12
1.1.2.2.2. Usul İşlemlerinin Türleri	13
1.1.2.2.2.1. Mahkeme Usul İşlemi.....	13
1.1.2.2.2.1.2. Nihai Karar.....	16
1.1.2.2.2.1.2.1. Esasa İlişkin Nihai Kararlar.....	16
1.1.2.2.2.1.2.2. Usule İlişkin Nihai Kararlar	16
1.1.2.2.2.1.2.3. Davanın Esası Hakkında Karar Verilmesine Yer Olmadığına Dair Kararlar	17
1.1.2.2.2.2. Taraf Usul İşlemi	17
1.1.2.2.2.2.1. İki Yanlı Usul İşlemi.....	18

1.1.2.2.2.2. Tek Yanlı Usul İşlemi	19
1.1.2.2.3. E-Duruşma ile Yapılabilecek Usul İşlemleri.....	20
1.1.2.3. UYAP'a Entegre Sistemin Varlığı	21
1.1.2.3.1. UYAP	21
1.2. E-DURUŞMA AÇISINDAN HÂKİM OLAN İLKELER.....	24
1.2.1. Usul Hukuku Bakımından	24
1.2.1.1. Doğrudanlık İlkesi Bakımından	24
1.2.1.2. Aleniyet İlkesi Bakımından.....	33
1.2.1.3. Hukuki Dinlenilme Hakkı Bakımından	37
1.2.1.4. Sözlülük İlkesi Bakımından	40
1.2.1.5. Usul Ekonomisi İlkesi Bakımından	41
1.2.1.6. Tasarruf İlkesi Bakımından.....	43
1.2.2. Sistemin İşleyişi Bakımından	44
1.2.2.1. Bilgi Güvenliğinin Sağlanması	44
1.2.2.1.1. Bilgi Güvenliği	45
1.2.2.1.2. Deepfake Teknolojisi Bakımından Değerlendirme	49
1.2.2.2. Kişisel Verilerin Korunması Bakımından	52
1.2.2.3. Hizmet Kalitesi, Ulusal ve Uluslararası Standartların Sağlanması	56
2. BÖLÜM: KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA E-DURUŞMA VE E-DURUŞMA SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ	59
2.1. E-DURUŞMANIN ORTAYA ÇIKIŞI	59
2.2. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA E-DURUŞMA.....	62
2.2.1. Kıta Avrupası Hukuk Sistemlerinde E-Duruşma.....	62
2.2.1.1. Alman Hukuku Bakımından	62
2.2.1.2. İsviçre Hukuku Bakımından	65
2.2.1.3. Avusturya Hukuku Bakımından.....	67
2.2.2. Anglo-Amerikan Hukuk Sistemlerinde E-Duruşma.....	68
2.2.2.1. İngiliz Hukuku Bakımından	68

2.2.2.2. Amerikan Hukuku Bakımından	70
2.3. E-DURUŞMA SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ	71
2.3.1. E-Duruşma Talebi.....	71
2.3.1.1. Talepte Bulunabilecekler	72
2.3.1.1.1. Taraflar ve Taraf Vekilleri.....	72
2.3.1.1.2. Asli Müdahil.....	73
2.3.1.1.3. Fer'i Müdahil.....	74
2.3.1.1.4. Dava Arkadaşlığı	75
2.3.1.2. Talep Şekli ve İçeriği	77
2.3.1.2.1. UYAP Mobil Uygulamaları, Avukat veya Vatandaş Portal Üzerinden Talebin Sunulması	77
2.3.1.2.2. Mahkeme Kanalı ile Talebin Sunulması	78
2.3.1.2.3. Gerekçelendirme Gereği.....	78
2.3.1.3. Talebin Sunulacağı Süre	80
2.3.1.3.1. Sürenin Niteliği	80
2.3.1.3.2. Hükmün Kanuna Uygunluğu.....	83
2.3.1.4. E-Duruşma Talebinin Değerlendirilmesi	85
2.3.1.4.1. Karar Verilmesi	86
2.3.1.4.1.1. Tek Hakimli Mahkemelerde Durum.....	87
2.3.1.4.1.2. Toplu Mahkemelerde Durum.....	87
2.3.1.4.2. Verilebilecek Kararlar	87
2.3.1.4.2.1. Kabul Kararı	87
2.3.1.4.2.2. Ret Kararı.....	88
2.3.1.4.2.2.1. Genel Olarak	88
2.3.1.4.2.2.2. Ret Sebepleri	89
2.3.1.4.2.2.2.1. Süre Aşımı	89

2.3.1.4.2.2.2.2. Hakkın Kötüye Kullanılması ve Yargılamayı Sürüncemede Bırakma Amacı	90
2.3.1.4.2.2.2.3. E-Duruşma Yapılmasını Zorlaştıracı Hukuki, Fiilî veya Teknik Engellerin Bulunması	92
2.3.2. E-Duruşmanın Re'sen İcrası	93
2.3.2.1. Re'sen E-Duruşma Yapılan Durumlar	94
2.3.2.1.1. Tanığın, Bilirkişinin veya Uzmanın E-Duruşma ile Dinlenmesi	94
2.3.2.1.2. Tarafın E-Duruşma ile Dinlenmesi	96
2.3.2.1.3. İsticvap Olunacak yahut Yemin Edecek Tarafın E-Duruşma ile Dinlenmesi	98
2.3.2.2. Re'sen E-Duruşma Yapılamayacak Durumlar	101
2.3.2.3. Meşruhatlı Davetiye Çıkartılması	101
2.3.3. Duruşmaya Katılım, Duruşmanın İcrası, Düzeni ve Kayıt	103
2.3.3.1. Duruşmaya Katılım Sağlanacak Yer	103
2.3.3.1.1. Vekilin Katılacağı Yer	105
2.3.3.1.2. Tarafın Katılacağı Yer	106
2.3.3.1.3. Diğer Kişilerin Katılımı	108
2.3.3.2. Kimlik Tespiti	109
2.3.3.3. E-Duruşma İcrası	110
2.3.3.3.1. Genel Olarak	110
2.3.3.3.2. Birden Fazla Vekilin Katılımı	111
2.3.3.3.3. Beyanların Tutanağa Geçirilmesi	111
2.3.3.3.4. Davaya Son Veren Taraf İşlemleri Bakımından	113
2.3.3.3.5. Keşif Bakımından	116
2.3.3.3.6. Ön İnceleme Bakımından	117
2.3.3.3.7. E-Duruşma İçin Gerekli Teknik Altyapı Standartları	122
2.3.3.4. E-Duruşmanın Düzeni	126
2.3.3.5. E-Duruşmanın Kayda Alınması	130

SONUÇ.....	135
KAYNAKÇA	140
EKLER.....	159
EK 1. Orijinallik Raporu	159
EK 2. Etik Kurul/Komisyon İzni ya da Muafiyet Formu	160
ÖZGEÇMİŞ.....	161

KISALTMALAR DİZİNİ

AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
bkz.	: Bakınız
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev.	: Çeviren
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
Ed.	: Editör
e-ilan	: Elektronik ilan
EÜHFD	: Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GSÜHFD	: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HFD	: Hukuk Fakültesi Dergisi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
İnÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
K.	: Karar
KEP	: Kayıtlı Elektronik Posta
KOÜHFD	: Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
KVKK	: Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
m.	: Madde
MİHDER	: Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Dergisi
MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Araştırmalar Dergisi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı

SEGBİS	: UYAP Bilişim Sisteminde ses ve görüntünün aynı anda elektronik ortamda iletildiği, kaydedildiği ve saklandığı Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi
SEGBİS Yönetmeliği	: Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik
SHD	: Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TK	: Tebligat Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
vs.	: Vesaire
E-Duruşma Yönetmeliği	:Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik
ZPO	: Zivilprozessordnung

GİRİŞ

Küreselleşme ile teknolojik gelişmeler de büyük bir ivme kazanmış bunun sonucunda hayatın her alanında değişim zorunlu hale gelmiştir. Bu sebeple devlet de özel sektör de teknolojinin gündelik yaşama sunduğu katkılardan faydalanmak için çalışmalar yapmış ve yapmaya devam etmektedir¹. İletişim teknolojilerinde meydana gelen değişim ve gelişmeler, insan hayatına yeni teknikler katarak zaman ve mekân tasarrufu sağlamaktadır². Teknoloji hızla gelişirken ve hayatın hemen hemen her alanında aktif bir şekilde kullanılırken teknolojinin idari ve hukuki sisteme nüfuz etmemesi mümkün değildir³. 21. yüzyılın başından günümüze kadar yargılama faaliyetlerinde teknolojik gelişmeler pek yakından takip edilmiş ve bu faaliyetlerde teknoloji kullanımı gün geçtikçe artmıştır. Nitekim UYAP, SEGBİS, E-Duruşma, KEP gibi uygulamalar teknolojinin hukukumuzdaki yansımalarına örnek olarak gösterilebilir.

Günümüzde mahkemelerde gerçekleştirilen duruşmalar, geleneksel yöntemler yerine teknolojik yöntemler kullanılarak icra edilmeye başlanmıştır. Bu teknolojik yöntemler arasında aynı anda ses ve görüntü naklinin sağlandığı “E-Duruşma Sistemi” de bulunmaktadır.

Ses ve görüntü nakli yoluyla tarafların, vekillerin veya ilgililerin ses ve görüntü sinyallerinin aynı anda dijital olarak başka bir yerden mahkeme salonuna iletilmesi ile yapılan duruşma e-Duruşma olarak adlandırılır. Bu yöntem tarafların, vekillerin veya ilgililerin bulundukları yerden duruşmaya katılmalarına imkân tanıyarak zaman ve mekân tasarrufu sağlarken aynı zamanda mahkemelerin iş yükünü ve duruşma salonlarındaki

¹ **GÜRSUL**, Fatih/**BAYRAKDAR**, Betül: “Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) Sistem Değerlendirmesi”, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, S. 90, s.1.

² **KABAKÇI**, Işıl/**ODABAŞI**, H. Ferhan: “Teknolojiyi Kullanmak ve Teknogerçekçi Olabilmek”, Sosyal Bilimler Dergisi, C. 4, S. 1, 2004, s. 20.

³ **ŞAHİN**, Saliha: “Teknik-Teknolojik Olanın Düny- Bugünü ve Geleceğin Toplum 5.0’ı”, Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, S. 4, 2021, s. 56.

kalabalığı da azaltmaktadır. Bununla birlikte, bu yöntemin kullanımı hakkında hala bazı sorunlar ve endişeler bulunmaktadır.

Bu çalışma, ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrası hakkında bir araştırma sunmaktadır. Bu çalışma ile amaçlanan husus öncelikle bu yöntemin tanımını, tarihsel gelişimini, diğer ülkelerdeki uygulamasını, kullanım şeklini açıklamak daha sonra bu yöntemin olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirerek mevcut hukuk sistemine etkisini tartışmaktır. Çalışmanın birinci bölümünde genel olarak duruşma ve e-Duruşma kavramları üzerinde durulmuş, e-Duruşmanın yargılamaya hâkim olan ilkelerle ilişkisi ortaya konulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde e-Duruşma sisteminin ortaya çıkışı, diğer devletlerdeki uygulamaları, bu sistemin Türk hukukundaki işleyişinden bahsedilmiş ve e-Duruşma sisteminin olumlu ve olumsuz yönleri ortaya konulmuştur. Son olarak, bu sistemin Türkiye'deki uygulamaları ve mevzuat düzenlemeleri incelenerek bu metodun medeni usul ilkelerine ve yargılama diyalektiğine uygun bir şekilde kullanımının artırılması için öneriler sunulmuştur.

Bu çalışma, hukuk alanındaki teknolojik gelişmelerin önemini vurgulamakta ve Türkiye'deki hukuk sistemindeki dijital dönüşüm sürecine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

1. BÖLÜM

E-DURUŞMA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. KAVRAM VE UNSURLARI

1.1.1. Kavram

1.1.1.1. Duruşma Kavramı ve Tanımı

Adalet Bakanlığı Hukuk Sözlüğünde duruşma “*Davacı ile davalının yargıç karşısında hazır bulundukları yargılama evresi, yargılamada iddia ve savunma makamlarının delillere dayanarak tartıştıkları, uyuşmazlıkların çözüldüğü süreç*” olarak tanımlanmıştır⁴. Öğretiye göre ise duruşma “*Tahkikat ve yargılama işlemlerinin yapıldığı oturum*”⁵, tarafların hâkim karşısında hazır bulunduğu yargılama evresidir⁶. Günlük yaşamda sıklıkla duruşma yerine celse, oturum gibi kavramlar kullanılır hatta bazı hukuk sözlüklerinde bu terimler birbirlerinin karşılığı olarak belirtilmiştir⁷. Ancak oturum ve

⁴ <https://sozluk.adalet.gov.tr> E.T. 19.03.2023.

⁵ **GÖRGÜN**, Şanal/**BÖRÜ**, Levent/**KODAKOĞLU**, Mehmet: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 12. Baskı, Ankara, 2023, s. 334; **AKSUNGUR**, Saide: İdari Yargılamada Duruşma, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, 2019, s. 20; **TANRIVER**, Süha: Medeni Usul Hukuku, Cilt I, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 766; **ATALI**, Murat/**ERMENEK**, İbrahim/**ERDOĞAN** Ersin: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2022, s. 437; **ARSLAN**, Ramazan/**YILMAZ**, Ejder/**TAŞPINAR AYVAZ**, Sema/**HANAĞASI** Emel: Medenî Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Güncellenmiş 9. Baskı, Ankara, 2023, s. 401; **KURU**, Baki/**AYDIN**, Burak: Medenî Usul Hukuku El Kitabı Cilt I, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 556; **SARISÖZEN**, Serhat: Medeni Usul Hukukunda Duruşma Düzeni, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, s. 33; **PEKCANITEZ**, Hakan/ **ATALAY**, Oğuz/ **ÖZEKES**, Muhammet: Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, On İki Levha Yayınları, 10. Bası, İstanbul, 2022, s. 295. **ERCAN**, İsmail: Medeni Usul Hukuku El Kitabı, Seçkin Yayınları, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara, 2021, s. 569.

⁶ **YILMAZ**, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi C. III., Yetkin Yayınları, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, 2021, s. 3055; **ANSAY**, Sabri Şakir: Hukuk Yargılama Usulleri, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, 4. Bası, Ankara, 1950, s. 266; **BERKİN**, Necmettin M.: Medenî Usul Hukuku Esasları, Hamle Matbaası, İstanbul, 1969, s. 206. Ayrıca öğretilde duruşma kavramına ilişkin yapılmış bir başka tanım; “*Mahkemenin, yargılama konusu olayı aydınlatma amacıyla tarafları; önceden günü, saati belirlenmiş bir zaman diliminde usulüne uygun davet ederek gerekli gördüğü tahkikat işlemlerini yapmak ve tarafların iddia ve savunmalarını dinleyip tutanak altına almak üzere adliye içerisinde bu iş için özel olarak ayrılmış yerlerde yapmış olduğu toplantı*” **OCAK**, Memduh: Hukuk Davalarında Duruşma, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2014, s. 3.

⁷ **YILMAZ**, Ejder: Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, s. 307; Ayrıca **YILMAZ**, Şerh C. III, s. 3055., s. 3055; **TANRIVER**, s. 766; **MERİÇ**, Nedim / **ARSLANPINAR TAT**, Tuğçe: “Elektronik

celse terimleri duruşma kavramını tam olarak karşılamamaktadır⁸. Celse bir mahkemenin, meclis veya kurulun çözümlenmesi gereken sorunları görüşüp tartışmak için bir defada ve aralıksız yaptığı birleşimlerden her biri olarak tanımlanmaktadır⁹. Hukuki bir kavram olarak celse, mahkeme huzurunda yapılacak yargılama ve tahkikat işlemleri için önceden tespit edilmiş olan zamandır¹⁰. Celsede yapılan yargılama işlemine ise duruşma denir¹¹. Tanımlar karşılaştırıldığında duruşma kavramını, oturum/celse kavramlarından ayıran unsurların sürecin yargıç huzurunda gerçekleşmesi ve yargılamanın bir parçası olması gerektiği rahatlıkla tespit edilir¹². Sözlükte duruşma kelimesinin eş anlamlısı olarak belirtilen murafaa terimi ise uygulamada daha çok Yargıtay'da yapılan duruşmalar için kullanılır.

Taraf, vekil ve diğer ilgililer ile uyuşmazlık konusunda karar verecek merci olan hâkimin bir araya gelmesi, uyuşmazlığın daha iyi anlaşılmasına ve hakkaniyetli karar verilmesine hizmet eder. Medeni yargılama hukukunda duruşmalara çok önem verilmektedir¹³. Tarafların hâkim karşısında iddia ve savunmalarını ileri sürebilmeleri, delillerini bizzat mahkemeye ibraz edebilmeleri, hâkimin tarafları bizzat dinlemesi yargılama ile amaçlanan sübjektif hakların korunması bakımından oldukça önemlidir¹⁴. Zira zaman yetersizliği nedeniyle dosyada bulunan yazılı beyanların hâkim tarafından okunması her

Ortamda Duruşma ve Diğer Yargı Faaliyetlerinin İcrası”, Ed. Muhammet Özkes, Dijital Çağda Medeni Yargı 2022’den Bakış, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 190.

⁸ **KURT KONCA**, Nesibe: Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009, s. 116; **PEKCANITEZ /ATALAY /ÖZEKES**, Medenî Usûl Hukuku, s. 295.

⁹ <http://www.tdk.gov.tr>. E.T. 19.03.2023.

¹⁰ **AKSUNGUR**, 20.

¹¹ **AKSUNGUR**, 20.

¹² **OCAK**, s. 3.

¹³ **MIDİK**, Barış: Teknolojik Gelişmeler Işığında Hukuk Yargılamasını Yeniden Düşünmek: Otomasyondan Köklü Dönüşüme, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 25-26, 2022, s. 67.

¹⁴ Yargılamanın amacı konusunda doktrinde birçok görüş bulunmaktadır. Ancak günümüzde kabul edilen görüşün bireylerin maddî hukuk tarafından tanınan sübjektif haklarının tespit edilmesi ve cebri icraya başvurulacak şekilde bir karar verilerek bu hakların gerçekleşmesini sağlamak olduğuna ilişkin bkz. **KARAASLAN**, Varol: Medenî Usul Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 60.

zaman mümkün olmayabilir. Bu noktada sözlü savunmalar hâkim tarafından verilecek karar bakımından oldukça önemli bir yer tutar¹⁵. Bu açıdan duruşmalar, hukukî dinlenilme, adil yargılanma hakkı gibi usulî nitelikteki temel haklara¹⁶ uygun yargılama yapılmasına hizmet eder.

Kural olarak duruşmalar, tarafların ve ilgililerin hazır olduğu fiziksel bir ortamda yapılmaktadır. Ancak teknolojinin ilerlemesiyle birlikte geleneksel yöntemler yerine teknolojik yöntemler tercih edilerek tarafların, vekillerin, bilirkişi, uzman, tanık veya ilgililerin duruşma salonunda hazır bulunmaksızın bulundukları yerden duruşmaya katılmalarına imkân tanınmıştır¹⁷.

1.1.1.2. E-Duruşma Kavramı ve Tanımı

Türk Hukuk Sisteminde ses ve görüntü nakledilmesi yolu ile duruşmaya katılım, SEGBİS ya da e-Duruşma sistemi kanalıyla sağlanabilir. SEGBİS kavramı daha çok ceza yargılamalarında ses ve görüntü nakli ile yapılan duruşmalar için kullanılırken e-Duruşma, hukuk yargılamasında tarafların veya vekillerin başka yerden duruşmaya katılması ve usul işlemleri yapmasını; tanık, bilirkişi, uzman veya ilgililerin ses ve görüntü nakli ile duruşma salonu dışından dinlenmesini ifade etmek için kullanılır.

¹⁵ **AKTEPE ARTIK**, Sezin: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Medeni Usûl Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 394.

¹⁶ **PEKCANITEZ**, Hakan: “Hukuki Dinlenilme Hakkı”, Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan, İzmir, 2000, s. 754.

¹⁷ **YILMAZ**, Şerh C. III, s. 3055; **ARSLAN**, Aziz Serkan: E-Duruşma Hukuk Yargılamasında Videokonferans Yöntemi (HMK M. 149), On iki Levha Yayınları, İstanbul, 2023, s. 3. **MERİÇ/ARSLANPINAR TAT**, s. 198-199; **MIDIK**, Barış: “Medeni Yargıda e-Duruşma Pilot Uygulaması ve Yargının Elektronik Dönüşümü Üzerine Bazı Düşünceler”, Lexpera Blog; **KALE**, Serdar: “Ses ve Görüntü Nakledilme Yoluyla Duruşma İcrası (HMK m. 149)”, MİHDER, C. 9 S. 25, 2013, s. 143; **GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU**, s. 336; **ARSLAN/YILMAZ/TAŞPINAR AYVAZ/HANAĞASI**, s. 401; **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, s. 300.

6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda¹⁸ ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasına ilişkin düzenlemeler “*Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla veya Başka Yerde Duruşma İcrası*” başlıklı 149. maddede belirtilmiştir. İlgili hükmün ilk fıkrası tarafların veya vekillerin talep üzerine duruşmaya ses ve görüntü nakli yoluyla katılabilmelerini ve usul işlemleri yapabilmelerini düzenlemektedir. İkinci fıkra bilirkişi, uzman veya tanığın tarafların talebi üzerine ya da re'sen bulundukları yerden dinlenebileceği öngörülmüştür. Hükmün üçüncü fıkrasında tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği dava ve işlerde ilgililerin re'sen bulundukları yerden dinlenebileceği hususuna yer verilmiştir. Hükmün devamında mahkemenin fiili engel veya güvenlik nedeniyle duruşmanın başka bir yerde yapılması usulü açıklanmış ve hükmün son fıkrası olan beşinci fıkrası ile usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği ifade edilmiştir.

HMK 149/5'e dayanılarak “Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik”¹⁹ hazırlanmıştır. E-Duruşma Yönetmeliğinin amacı medeni yargılama hukukunda ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasına ve bu yolla yapılan usul işlemlerine ilişkin usul ve esasları belirlemektir. Yönetmeliğin 3. maddesinde e-Duruşma ve e-Duruşma sistemi kavramlarının tanımlarına yer verilmiştir. Buna göre e-Duruşma: “*Hukuk yargılamalarında aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulundukları yerden, tarafın veya vekilinin duruşmaya katılmalarını ve usul işlemleri yapabilmelerini; tanığın, bilirkişinin, uzmanın ve diğer ilgililerin dinlenilmeleri*” e-Duruşma Sistemi: “*Aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma işlemlerini yürütmek amacıyla Bakanlık tarafından Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemine entegre olarak kurulan ve güvenliği sağlanan sistem*”²⁰ şeklinde tanımlanmıştır. Öğretide ise e-Duruşma “*Kanunda belirlenen ve özel bir yargılama kesitini kapsayan duruşmaların teknoloji yardımıyla en başta sözlülük ve usûl*

¹⁸ 4 Şubat 2021 tarihli ve 27836 sayılı Resmî Gazete, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110204-2.htm>.

¹⁹ 30 Haziran 2021 tarihli ve 31527 sayılı Resmî Gazete, “Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/06/20210630-9.htm>.

²⁰ Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik m. 3/1-b; 3/1-c.

*ekonomisine uygun şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan yöntem*²¹” olarak belirtilmiştir. Mevcut uygulama, mevzuat ve öğreti dikkate alınarak bir tanım yapmak gerekirse e-Duruşma: Başta usul ekonomisi, doğrudanlık ve sözlülük ilkesi olmak üzere temel usulî ilkelere uygun yargılama yapılması amacıyla, uyuşmazlığın taraflarının veya vekillerinin sesli ve görüntülü iletişim teknikleri kullanarak Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik’te sayılan yerlerden duruşmaya katılmasını ve usul işlemleri yapmasını; tanık, bilirkişi, uzman veya diğer ilgililerin bu yolla dinlenmelerini sağlayan yöntemdir.

1.1.1.3. SEGBİS’ten Farkı

SEGBİS kavramına ilişkin esas düzenlemeler 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda²² belirtilmiştir. CMK’nın birçok maddesinde SEGBİS kavramına yer verilmiş, bazı maddelerinde SEGBİS yöntemine başvurulması zorunlu tutulmuştur.²³ Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik²⁴, CMK’ya, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’na²⁵ ve 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu’na²⁶ dayanılarak hazırlanmıştır. SEGBİS Yönetmeliğinin 3/1-c maddesinde SEGBİS kavramının tanımına yer verilmiştir. Bu tanımdan hareketle SEGBİS, UYAP Bilişim Sisteminde sesin ve görüntünün aynı anda dijital platformda

²¹ ARSLAN, E-Duruşma, s. 4.

²² 17 Aralık 2004 tarihli ve 25673 sayılı Resmî Gazete, “Ceza Muhakemesi Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/12/20041217.htm>.

²³ Örnek olarak CMK 52. madde verilebileceğine dair bkz. ÇELİKKAYA, Serhat Deniz: Ceza Muhakemesinde SEGBİS (Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s.15; İPEK, Ali İhsan: İfade Almanın Teknik ve Taktikleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 106.

²⁴ 20 Eylül 2011 tarihli ve 28060 sayılı Resmî Gazete, “Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/09/20110920-4.htm>.

²⁵ 15 Temmuz 2005 tarihli 25876 sayılı Resmî Gazete, “Çocuk Koruma Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>.

²⁶ 5 Ocak 2008 tarihli 26747 sayılı Resmî Gazete, “Tanık Koruma Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/01/20080105-1.htm>.

iletildiği, kaydedildiği ve saklandığı bir sistemdir. SEGBİS Yönetmeliğinin “Amaç ve kapsam” başlıklı 1. maddesinde “*soruşturma ve kovuşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkemece dinlenilmesine gerek görülen kişilerin Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi kullanılarak dinlenilmesi, kayda alınması, saklanması ile bunun için gerekli teknik altyapının kurulmasına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.*” şeklindeki ifade ile SEGBİS yönetmeliğinin amacı ortaya konulmuştur.

SEGBİS, sorgu işlemleri ve duruşmaların kayıt altına alınmasıyla, mahkemede bulunamayan veya mahkemenin yargı çevresi dışında olan kişilerin ses ve görüntü nakli yoluyla dinlenmesi ve ifadelerinin kaydedilmesi imkanını sunarak, Anayasa'nın²⁷ 141/4. maddesinde belirtilen yargılamanın az masrafla ve hızlı şekilde sona erdirilmesi görevini daha etkin bir şekilde yerine getirmeyi amaçlamıştır²⁸. Bu çerçevede SEGBİS ve e-Duruşma kavramları birbirlerine benzer kavramlar olmakla birlikte e-Duruşmanın, SEGBİS'ten daha geniş bir kavram olduğu söylenebilir²⁹. Zira SEGBİS ile adliyelerde ve SEGBİS yönetmeliğinde sayılan belirli yerlerde³⁰ duruşmalara ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla katılım sağlanabilirken e-Duruşma sisteminde ise mevzuatta sayılan kişiler bulundukları yerden duruşmaya katılabilirler³¹.

²⁷20 Ekim 1982 tarihli 17844 sayılı Resmî Gazete, “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>.

²⁸ACAR, Sami/ GÜRSOY, Hülya: “Türkiye Mahkemelerinde Sesli Görüntülü Kayıt ve Video Konferans Sistemi Uygulamasına Geçiş: Ceza Mahkemeleri Örneği”, Ankara Barosu Dergisi, S. 4, 2012, s.131.

²⁹VAROL KARAOSMANOĞLU, Gökçe: “Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma Yapılmasına İlişkin Olarak 7251 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Doğrudanlık İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1, s. 75.

³⁰Dinlemenin yapılacağı yerlere örnek olarak SEGBİS yönetmeliği m. 14 gereğince ceza infaz kurumu, SEGBİS yönetmeliği m. 15 gereği tedavi kurumu verilebilir.

³¹VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 75.

Uygulamada ve pek çok kaynakta bu iki kavram birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bazı makale³² ve tezlerde³³ e-Duruşma kavramı yerine SEGBİS kavramının kullanıldığı görülmektedir. Bu çalışmada e-Duruşma kavramını ifade etmek üzere yer yer e-Duruşma, ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma ve diğer ülkelerdeki düzenlemelere yer verilirken - yabancı hukuk sisteminde bu kavram ile anıldığından- videokonferans kavramları kullanılmıştır.

1.1.2. Unsurlar

1.1.2.1. Ses ve Görüntünün Aynı Anda Nakli

E-Duruşma Yönetmeliğinin birçok maddesinde ses ve görüntünün aynı anda nakledileceği belirtilmiş, “e-Duruşma sisteminin standartları” başlıklı 5. maddesinde “*e-Duruşmada görüntü ile ses aynı anda güvenli bir şekilde nakledilir.*” şeklindeki düzenleme ile bu gereklilik açıkça ortaya konulmuştur. E-Duruşma Yönetmeliğinde belirtilen sistem gereksinimleri Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik’te belirtilen gereksinimler ile birebir örtüşmektedir.

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrası kavramının amaçlandığı şekilde kullanılabilmesi için sesin ve görüntünün aynı anda iletilmesi gerekmektedir. Başka bir ifade ile e-Duruşma sistemi sesin ve görüntünün aynı anda iletilmesi prensibine dayanmaktadır. Bu kapsamda sadece ses veya sadece görüntünün iletilmesi yoluyla duruşmanın yapılması mümkün değildir³⁴. Sesin ve görüntünün eş zamanlı olarak güvenli bir şekilde iletilmesi e-Duruşma sisteminin zorunlu unsurudur. Aynı hükmün devamında e-Duruşma uygulamalarında görüntü ve ses kavramlarının taşınması gereken

³² Bkz. **GAYRETLİ AYDIN**, Seda: “Medeni Yargılama Hukukunda Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaya Katılma”, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. 19, Özel Sayı, 2017.

³³ Bkz. **ÖZEL**, Aydan Aktoğ: Medeni Usul Hukukunda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

³⁴ **KALE**, s. 145; **ÖZTEK**, Selçuk/ **TAŞPINAR AYVAZ**, Sema/ **KALE**, Serdar: "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi'ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifinin Değerlendirilmesi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 149, 2020, s. 121; **ÖZEL**, s. 22.

niteliklerinden bahsedilmiş ve görüntünün, duruşmaya katılan kişinin jest ve mimiklerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye; sesin, ilgilinin duygularının ve söylediklerinin net bir biçimde anlaşılmasını sağlamaya imkân verecek nitelikte olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu hüküm ile sözlülük, doğrudan doğruyalık gibi yargılamaya hâkim olan ilkelere uygun bir şekilde yargılama yapılması amaçlanmıştır³⁵. İlgili hükmün üçüncü fıkrasındaki “*e-Duruşma sırasında, bilgi, belge ve deliller UYAP üzerinden anında iletilebilir.*” şeklindeki düzenlemesi ile ses ve görüntünün aynı anda anlık olarak nakli yanında bilgi ve belgelerin de eş zamanlı olarak UYAP’tan sunulabileceği belirtilmiştir. Bu hüküm ile yargılamaya hâkim olan temel ilkelere uygun olarak yargılama yapılmasının amaçlandığı söylenebilir³⁶. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 141/4. maddesinde yargılamanın mümkün olan en düşük maliyetle ve hızlı bir şekilde sonuçlandırılması yargı organlarının görevi olarak belirtilmiş olup e-Duruşma sisteminin kullanımı bu görevin daha etkin bir şekilde yerine getirilmesine katkı sağlayacaktır³⁷.

Duruşma salonunda ses sisteminin uygun kalitede ve çalışır vaziyette olması, elektrik kesintileri ve sistem arızalarının olmaması, ses ve görüntü kopukluğunun yaşanmaması, ses iletiminin uygun kalite ve standartta olması duruşmanın sağlıklı bir şekilde icrası bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca ilgili kişinin jest ve mimikleri, yüz hareketleri ile nereye baktığı açık bir şekilde anlaşılır olması gereklidir. Yetersiz kalite ile sesin ve görüntünün aktarımı ilgilinin jest ve mimiklerinin algılanmaması sonucunu doğurabilecek ve hâkim tarafından ilgilinin yalan söyleyip söylemediği, heyecanlanıp heyecanlanmadığı vb. tepkileri ölçülemeyecek ve nihayetinde yanlış kararlar verilme ihtimali gündeme gelebilecektir³⁸.

Uygulamada, yazılımsal, donanımsal ve telekomünikasyon alt yapısındaki eksiklikler nedeniyle e-Duruşma sisteminde zaman zaman sesin ve görüntünün aynı anda, hızlı ve

³⁵ SEGBİS’e kıyasen bkz. ÇELİKKAYA, s. 10.

³⁶ SEGBİS’e kıyasen bkz. ÇELİKKAYA, s. 10.

³⁷ ACAR/GÜRSOY, s. 131.

³⁸ MİRZAYEV, Anar: Medeni Yargılamada E-Duruşma, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2023, s. 51.

kesintisiz bir şekilde nakli gerçekleşmemektedir. Bu durumda sık sık ses ve görüntü kaybı ile gecikme yaşanabilmektedir. Belirtmek gerekir ki Türkiye’de e-Duruşma sistemine ilişkin teknik donanım yetersizdir³⁹. Bunun sonucunda mahkeme salonu ile ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılan davanın tarafı veya ilgilinin bağlandığı yer arasında ses ve görüntü kopuklukları meydana gelebilmekte, ses iletimi konusunda sıkıntılar yaşanabilmektedir. Teknik aksaklıkların mevcut olduğu durumlarda, yargılamanın sağlığının azaldığı ifade edilebilir⁴⁰. Davanın tarafı veya ilgili kişinin duruşma esnasında bir yerden yardım almasını sağlayacak nitelikte teknik aksaklık bulunmaması gereklidir. Zira e-Duruşmaya katılan davanın tarafı veya ilgili kişinin, ses ve görüntüsünün kesintisiz bir şekilde nakli hem yargılama süreci açısından hem de davanın sonucu açısından hayati bir öneme sahiptir⁴¹. Mahkemenin e-Duruşma esnasında davanın tarafı veya ilgili kişi ile doğrudan temas kuramaması doğrudanlık, silahların eşitliği, adil yargılanma hakkı gibi yargılamaya hâkim olan ilkeleri zedeleyeceği gibi yanlış kararlar verilmesine de sebebiyet verebilir⁴². Bu açıdan e-Duruşma sırasında sesin ve görüntünün kesintisiz bir biçimde aktarıldığından emin olunmalı, ses ve görüntüde kesinti vb. teknik bir aksaklık bulunması halinde e-Duruşma Yönetmeliği m. 13/8 hükmü uyarınca e-Duruşma sisteminin kapatılıp yeniden açılması yoluna gidilmeli, aksaklığın devam etmesi durumunda yaşananların tutanağa geçirilip gerekçesi ile birlikte e-Duruşmaya son verilmesi gereklidir.

³⁹ VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 80; YERDELEN, Erdal: “Ceza Muhakemesinde Videokonferans Yönteminin (SEGBİS) Kullanımı”, Bilişim Hukuku Dergisi, C.1, S. 2, 2019, s. 284; TORAMAN, Barış: Covid-19 Pandemisinin Etkisi Altında Hukuk Yargısında Elektronik (Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla) Duruşma (E-Duruşma), Covid-19 Küresel Salgınının Hukuktaki Yansımaları, Ed. Kemal Şenocak, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 481, KAVGACI, M. Çağrı: Ceza Yargılamasına Hakim İlkeler Işığında SEGBİS, <https://www.hukukcukafasi.com/ceza-yargilamasina-hakim-ilkeler-isiginda-segbis/>, E.T.: 31.01.2023.

⁴⁰ ŞEN, Ersan: Sanığın Mahkemeye Çıkma Hakkı, <https://www.hukukihaber.net/sanigin-mahkemeye-cikma-hakki>, E.T.: 31.01.2023

⁴¹ MİRZAYEV, s. 49.

⁴² TORAMAN, s. 481, VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 80.

1.1.2.2. Usul İşlemlerinin Yapılabilmesi

1.1.2.2.1. Genel Olarak

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrası ile tarafların veya vekillerin usul işlemleri yapabileceği düzenlenmiştir. Çalışmamızın bu kısmında e-Duruşma sırasında yapılabilecek veya yapılamayacak usul işlemlerinin tespiti ile e-Duruşma talebinin ve e-Duruşma talebi üzerine verilen kararın niteliğini ortaya koyabilmek amacıyla usul işlemleri kavramlarından bahsedilmiştir.

Usul işlemi, koşulları ve hükümleri usul hukuku tarafından belirlenen, yargılamanın devamı için mahkemenin veya tarafların yaptığı işlem olarak tanımlanabilir⁴³. Başka bir ifade ile usul işlemleri, yargılamayı baştan sona biçimlendiren süreç olarak ifade edilebilir⁴⁴. Dolayısıyla, usul işlemlerinin temel hedefi yargılamanın yürütülmesidir⁴⁵.

Usul işlemleri yalnızca yargılamada hukuki sonuç doğururlar. Bu nedenle de özel hukuk anlamında hukuki işlem sayılmazlar⁴⁶. Öğretide iki farklı usul işleminden bahsedilir. İlki dar anlamda usul işlemidir. Dar anlamda usul işleminde usul işleminin davada etkili olması, yargılamasının başından hükmün kesinleşmesine kadar geçen herhangi bir safhada yapılması, şartlarının ve hükümlerinin usul hukuku tarafından düzenlenmesi ve etkilerinin usul hukukunda meydana gelmesi gereklidir⁴⁷. Usul işlemi kavramının geniş yorumlanması gerektiğini savunan görüşe göre bir işlemin usul işlemi sayılması yapılan

⁴³ **ERMENEK**, İbrahim: “Medeni Usul Hukukunda Şekilcilik”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2000, s. 29; **ÜSTÜNDAĞ**, Saim: Medeni Yargılama Hukukunun Esasları, Sulhi Garan Matbaası Koll. ŞTİ., İstanbul, 1973, s. 239; **ERCAN**, s. 235; **ALANGOYA**, Yavuz/**YILDIRIM**, M. Kamil /**DEREN-YILDIRIM**, Nevhis: Medeni Usul Hukuku Esasları, Beta Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2009, s.161; **POSTACIOĞLU**, İlhan E.: Medeni Usul Hukuku Dersleri, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1959, s. 222.

⁴⁴ **ERMENEK**, “Şekilcilik”, s. 29; **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medenî Usûl Hukuku, s. 124.

⁴⁵ **YILMAZ**, Ejder: Islah, 4. bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 128; **KARSLI**, Abdurrahim: Medeni Usul Hukukunda Usulî İşlemler, İstanbul, 2001, s. 29; **ULUKAPI**, Ömer: Medeni Usul Hukuku Uygulamaları, Mimoza Yayıncılık, 1. Baskı, Konya, 2014, s. 174.

⁴⁶ **KARSLI**, Usulî İşlemler, s. 25.

⁴⁷ **ERMENEK**, “Şekilcilik”, s. 29.

işlemin asli, karakteristik ve doğrudan etkilerini usul hukuku alanında doğurması ile mümkündür⁴⁸. Dar anlamda usul işlemlerinin unsurlarında sayılan şartlarının usul hukuku tarafından düzenlenmesi unsurunun sağlanması gerekli değildir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, yargılama esnasında tesis edilen işlem, yargılamanın ilerlemesine veya engellenmesine sebebiyet veriyorsa bu işlemler usul işlemi olarak kabul edilmektedir⁴⁹.

1.1.2.2.2. Usul İşlemlerinin Türleri

Usul işlemleri, işlemi yapan şahıs veya merciye göre ikili bir ayrıma tâbi tutulmuştur. Mahkemenin yapmış olduğu işlemler mahkeme usul işlemi; taraflarca yapılan usul işlemleri ise taraf usul işlemidir⁵⁰.

1.1.2.2.2.1. Mahkeme Usul İşlemi

Mahkeme usul işlemleri, yargılamanın sevk ve idaresini amaçlayan hâkim tarafından yapılan işlemler ve verilen kararlardır⁵¹. Usul işlemi, henüz ortada bir dava yokken de yapılabilir⁵². İhtiyati tedbir ve delil tespiti bunun en temel örneklerindendir⁵³. Ancak mahkemece işlem yapılabilmesi için tarafların bu konuda taleplerinin bulunması gereklidir. HMK m. 24'e göre hâkim, talep olmaksızın kendiliğinden bir davaya bakamaz ve bir karar veremez. Bu kuralın istisnası kamu düzenidir. Kamu düzeni ilkesi gereğince hâkim bazı hallerde iki taraftan birinin talebi olmaksızın da karar verebilir⁵⁴.

⁴⁸ **KARSLI**, Usulî İşlemler, 44-45; **ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ/HANAĞASI**, s. 174.

⁴⁹ **ERMENEK**, “Şekilcilik”, s. 29

⁵⁰ **EROĞLU**, Orhan: İslah, 4. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara, 2021, s. 91; **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medeni Usûl Hukuku, s. 124.

⁵¹ **KARSLI**, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku, Filiz Kitabevi, 5. Baskı, 2020, s. 356; **ERCAN**, s. 240; **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medeni Usûl Hukuku, s. 129.

⁵² **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 356.

⁵³ **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 356.

⁵⁴ **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s.356.

Mahkemece verilen ara karar ve nihai kararlar en önemli mahkeme usul işlemlerindendir. Mahkemece verilen kararlar, kararın sonucuna göre ara karar ve nihai karar olarak adlandırılır⁵⁵.

1.1.2.2.2.1.1. Ara Karar

Ara kararlar; bizzat uyuşmazlık konusuna ilişkin olmayan, uyuşmazlığı sona erdirmeyen yargılamanın devamını ve ilerlemesini sağlamak amacıyla verilen yargılamanın düzenli ve adil bir şekilde ilerlemesine yardımcı olan kararlardır⁵⁶. Bir dava sonuçlanıncaya değin hâkim tarafından birçok ara karar verilir⁵⁷. Dosyanın bilirkişiye tevdi edilmesi, davaların birleştirilmesi ayrılması, yetki itirazının reddi, bozma kararına uyma, ihtiyati tedbir kararı gibi kararlar ara kararlara örnek olarak verilebilir⁵⁸. Ara kararlar karmaşık ve uzun süreli davaların yönetiminde önemli bir rol oynarken tarafların eşit fırsatlara sahip olmasına da hizmet etmektedir. Hâkimin bir davada dosyadan el çekene kadar vermiş olduğu tüm kararlar ara karar olarak adlandırılır. Ara kararlar davayı sona erdirmedeğinden hâkimin dosyadan el çekmesini gerektirmez. Ara kararlar kural olarak tek başlarına kanun yoluna taşınamaz⁵⁹. Ancak ara kararlara karşı kanun yoluna başvuru yapılabileceği açıkça düzenlenmiş ise bu takdirde kanun yoluna başvuru yapılabilir. Buna örnek olarak hâkimin çekinme kararı verilebilir. Bunun dışındaki hallerde ara kararın hatalı olduğunu düşünen taraf ara kararı yalnızca nihai karar ile birlikte kanun yoluna götürebilir⁶⁰.

⁵⁵ **MUŞUL**, Timuçin: "Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 4, 1988, s. 217; **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 357; **PEKCANITEZ**, Hakan/ **ÖZEKES**, Muhammet/ **AKKAN**, Mine/ **TAŞ KORKMAZ** Hülya, Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku, Cilt III, On İki Levha Yayınları, 15. Bası, İstanbul, 2017, s. 1970.

⁵⁶ **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, 357; **BAHADIR**, Zeynep: Medeni Usul Hukukunda Kısmi Karar, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 27; **MUŞUL**, Timuçin: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2009, s. 297; **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medeni Usûl Hukuku, s. 130.

⁵⁷ **MUŞUL**, "Ara Karar", s. 217.

⁵⁸ **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 357.

⁵⁹ **PEKCANITEZ**, Hakan/ **ÖZEKES**, Muhammet/ **AKKAN**, Mine/ **TAŞ KORKMAZ** Hülya, Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku, Cilt I, On İki Levha Yayınları, 15. Bası, İstanbul, 2017, s. 451; **MUŞUL**, Medeni Usul Hukuku, s. 296.

⁶⁰ **MUŞUL**, "Ara Karar", s. 219; **MUŞUL**, Medeni Usul Hukuku, s. 296.

Ara kararlar hakkında değinilmesi gereken bir başka husus hâkimin vermiş olduğu ara kararlar ile bağlı olup olmadığıdır. Doktrinde bu husus tartışmalıdır. Bazı yazarlara göre hâkim, bir taraf için usulî müktesep hak doğurmayan ara kararlardan talep üzerine veya re'sen rücu edebilir⁶¹. Bazı yazarlar ise mahkemelerin verdikleri ara kararlar ile bağlı olması gerektiğini, verilen kararlardan kolaylıkla dönülmemesi gerektiğini savunur⁶². Hâkimin esas itibariyle ara karardan kolaylıkla rücu edebileceğinin kabul edilmesi hâlinde iyi düşünülmeden gereksiz yere karar verilip davanın uzatılmasına sebebiyet verilebilecek, davanın yanlış istikamete saptırılıp nihai karardan uzaklaştırılması söz konusu olabilecektir⁶³. Bu noktada şüphesiz ki verilen ara kararın hiçbir şekilde değiştirilmeyeceğini -ara kararların nihai kararlarla birlikte kanun yoluna tabi olacağı düşünüldüğünde- savunmak doğru değildir. Ancak pek gerekli ve sınırlı hallerde ara karardan rücu müessesesinin işletilmesi gerektiği isabetli olacaktır⁶⁴. Yeterince düşünülmeden verilen yanlış kararlar ile dosyanın karara çıkması geciktirildiğinde yalnızca usul ekonomisi ilkesi zedelenmeyecek, adaletin geciktirilmesi nedeniyle bireysel ve kamusal zararlar da ortaya çıkacaktır⁶⁵.

Mahkemece talep üzerine veya kendiliğinden e-Duruşmaya ilişkin bir karar verilir. Mahkemece e-Duruşma talebi üzerine verilen karar, mahkeme usul işlemlerinden ara karara örnektir⁶⁶. Yönetmeliğin 9. maddesinde e-Duruşma talebinin kabul veya reddine ilişkin verilen kararın kesin olduğu belirtilmiştir. Bu açıdan e-Duruşma talebinin değerlendirilmesine ilişkin verilen ara karara karşı nihai karar ile birlikte kanun yoluna başvurulabilir.

⁶¹ERMENEK, “Şekilcilik”, s. 30; ÖNEN, Bilge: Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Ankara, 1978, s. 282-283, ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ/HANAĞASI, s. 178.

⁶²ŞAVATA TANRIVERDİ, Ayşe Banu: Medeni Usul Hukukunda Kazanılmış Haklar ve Özellikle Usuli Kazanılmış Haklar, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1993, s. 99; MUŞUL, Ara Karar, s. 237; MUŞUL, Medeni Usul Hukuku, s. 309.

⁶³ MUŞUL, “Ara Karar”, s. 237.

⁶⁴ MUŞUL, “Ara Karar”, s. 237.

⁶⁵ MUŞUL, “Ara Karar”, s. 237; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medeni Usûl Hukuku, s. 130.

⁶⁶ ARSLAN, E-Duruşma, s. 160.

1.1.2.2.2.1.2. Nihai Karar

Uyuşmazlığa son veren, hâkimin dosyadan el çekmesi sonucunu doğuran kararlara nihai karar denir⁶⁷. Ara kararlardan farklı olarak nihai kararlardan rücu edilmesi mümkün değildir⁶⁸. Nihai kararlara karşı ancak kanun yoluna başvuru yapılabilir. Nihai kararları da kendi içinde usule ilişkin nihai kararlar, esasa ilişkin nihai kararlar ve davanın esası hakkında karar verilmesine yer olmadığına ilişkin kararlar olarak üçe ayırmak mümkündür⁶⁹.

1.1.2.2.2.1.2.1. Esasa İlişkin Nihai Kararlar

Mahkemenin uyuşmazlığın esasına dair inceleme yaparak verdiği kararlara esasa ilişkin kararlar ya da hüküm adı verilir⁷⁰. Esasa ilişkin nihai kararlar, uyuşmazlığın esasına ilişkin değerlendirme yaparak davayı sona erdiren kararlardır⁷¹.

1.1.2.2.2.1.2.2. Usule İlişkin Nihai Kararlar

Hâkimin davadan elini çekmesi sonucunu doğuran ancak davayı esastan çözmeyen, yargılamaya son veren kararlardır⁷². Başka bir ifade ile usule ilişkin nihai karar, davanın esasına girilmeden yargılama hukukundan kaynaklanan bir nedenle davaya son veren karardır⁷³. Usule ilişkin nihai kararlarda dava esastan incelenmemiş olup usule ilişkin bir eksiklik tespit edilmektedir. Usule ilişkin nihai kararlarda esasa yönelik değerlendirme yapılmadığından maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmez. Şekli anlamda kesinleşmiş

⁶⁷ **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 359; Süha **TANRIVER**, s. 474; **ERMENEK**, İbrahim: Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 215.

⁶⁸ **TANRIVER**, s. 474, **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 360.

⁶⁹ **ERMENEK**, Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması, s. 216.

⁷⁰ **TANRIVER**, s. 475; **ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN**, s. 279; **ERMENEK**, Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması, s. 216.

⁷¹ **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 359; **MUŞUL**, Medeni Usul Hukuku, s. 293.

⁷² **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 359.

⁷³ **BAHADIR**, s. 28; **PEKCANITEZ/ÖZEKES/AKKAN/TAŞ KORKMAZ**, Pekcanitez Usul Cilt I, s. 451.

olsalar dahi maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediklerinden taraflar ve konusu aynı olan davanın şartlar sağlandığı takdirde yeniden açılması mümkündür. Görevsizlik, yetkisizlik kararları ile davanın açılmamış sayılmasına dair verilen kararlar usule ilişkin nihai kararlara örnek olarak verilebilir.

1.1.2.2.2.1.2.3. Davanın Esası Hakkında Karar Verilmesine Yer Olmadığına Dair Kararlar

Davaya konu uyuşmazlıkta meydana gelen değişiklikler sonucu uyuşmazlık hakkında karar verilme imkânı kalmamış ise mahkemece karar verilmesine yer olmadığı kararı verilerek uyuşmazlık sona erdirilir⁷⁴. Dava konusunun yok olması ve yerine başka bir değer geçmemesi hâlinde verilecek kararlar bu karara örnektir.

1.1.2.2.2.2. Taraf Usul İşlemi

Taraf usul işlemi, davanın açılmasından hükmün kesinleşmesine kadar dava dosyasının ilerlemesi amacıyla davanın taraflarının aralarında yaptıkları ya da taraf ile mahkeme arasında yapılan işlemlerdir⁷⁵. Taraf usul işlemlerinin ortak özellikleri davanın ilerlemesine yarayan ve davanın çözümüne ve sonucuna etkili olan irade ve bilgi açıklamalarıdır⁷⁶. Taraf usul işlemleri uyuşmazlığa ilişkin öne sürülen iddia ve savunmaların doğruluğunu ispatlamak, yargılamayı ilerletmek ve davayı sona erdirmek amacıyla yapılır⁷⁷. Taraf usul işlemleri olumlu olacağı gibi olumsuz da olabilir⁷⁸. Olumsuz taraf işlemleri, tarafın hareketsiz kalması sonucunda gerçekleşir, tarafın kanun yoluna başvurmaması, duruşmaya gelmemesi gibi işlemler olumsuz taraf usul

⁷⁴ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 279.

⁷⁵ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medeni Usûl Hukuku, s. 124; ERCAN, s. 237; ERMENEK, “Şekilcilik”, s. 31; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 280.

⁷⁶ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medeni Usûl Hukuku, s. 124; ERCAN, s. 237; KARSLI, Medeni Muhakame Hukuku, s. 360; ALANGOYA/ YILDIRIM/DEREN-YILDIRIM, s. 161; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 280; PEKCANITEZ/ÖZEKES/AKKAN/TAŞ KORKMAZ, Pekcanitez Usul Cilt I, s. 435.

⁷⁷ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medeni Usûl Hukuku, s. 125; PEKCANITEZ/ÖZEKES/AKKAN/TAŞ KORKMAZ, Pekcanitez Usul Cilt I, s. 436.

⁷⁸ TANRIVER, s. 468.

işlemleridir⁷⁹. Olumsuz taraf usul işlemlerinde taraf hareketsiz kalsa da usul hukuku tarafın bu işlemine hukuki bir sonuç bağlar⁸⁰.

Taraf usul işlemlerinin tek yanlı ve iki yanlı usul işlemi ve usul işleminin karara yönelik olup olmamasına göre farklı ayrımlara tabi tutulması mümkündür. Çalışmamızda ilk olarak tek yanlı ve iki yanlı usul işleminden bahsedilmiş akabinde usul işleminin karara yönelik olup olmamasına ilişkin ayrımdan söz edilmiştir.

1.1.2.2.2.1. İki Yanlı Usul İşlemi

İki yanlı usul işlemi usul sözleşmesi olarak da adlandırılır. Taraflar kural olarak yargılama usulünü değiştiremezler ancak bazı hallerde taraflara sözleşme yapma hakkı tanınmıştır⁸¹. Usul sözleşmeleri, usulî yetkilerin kullanılması amacıyla taraflar arasında kurulan sözleşme olarak tanımlanabilir⁸². Muhakeme hukukunda borçlar hukukunda olduğu gibi sözleşme serbestisi yoktur. Ancak kanunda izin verilen hallerde usul sözleşmesi yapılabilir⁸³. Kamu düzenine ilişkin konularda usul sözleşmesi yapılamaz⁸⁴. Yetki sözleşmeleri, delil sözleşmesi ve tahkim sözleşmeleri usul sözleşmesine örnek gösterilebilir. HMK ile usul sözleşmelerinin konusu, geçerlilik şartları, usul hukuku açısından sonuçları düzenlenir⁸⁵. Sözleşmelerin kurulup kurulmadığı, iradelerin uyuşup uyuşmadığı hususlarında TBK uygulama alanı bulur⁸⁶. Taraflar arasında kurulan sözleşmeler etkilerini usul hukuku alanında doğurur.

⁷⁹PEKCANİTEZ/ÖZEKES/AKKAN/TAŞ KORKMAZ, Pekcanitez Usul Cilt I, s. 436, PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medeni Usûl Hukuku, s. 125; ERCAN, s. 237.

⁸⁰PEKCANİTEZ/ÖZEKES/AKKAN/TAŞ KORKMAZ, Pekcanitez Usul Cilt I, s. 436.

⁸¹PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medeni Usûl Hukuku, s. 127.

⁸²TANRIVER, s. 470.

⁸³TANRIVER, s. 471.

⁸⁴ERCAN, s. 238.

⁸⁵ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 283.

⁸⁶ ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 283.

1.1.2.2.2.2. Tek Yanlı Usul İşlemi

Davanın taraflarından birinin davanın ilerlemesi amacıyla yaptığı işlemlere tek yanlı taraf usul işlemi denir⁸⁷. Dava açmak, ikrar, davaya cevap vermek tek taraflı usul işlemlerine örnektir. Tek taraflı usul işlemlerinin bazıları davanın yürütülmesi için değil doğrudan karara etki etmek için yapılır. Yemin teklifi, ikrar, ıslah bu usul işlemlerine örnek olarak verilebilir⁸⁸. Tek taraflı usul işlemleri ancak açık yazı ve hesap hatası olması hâlinde karar verilinceye kadar düzeltilebilir. Bunun dışındaki tek taraflı usul işleminin düzeltilmesi ancak ıslah ile mümkündür⁸⁹. Kural olarak tek taraflı usul işlemleri irade bozukluğundan kaynaklı olarak iptal edilemez. Ancak davadan feragat, davanın kabulü ve sulh gibi usul işlemlerinin iptal edilmesi hukuken mümkündür⁹⁰. Zira anılan usul işlemleri hem usul hukuku bakımından hem maddi hukuk bakımından sonuç doğurur⁹¹. Bu nedenle bu tür usul işlemleri maddi hukuk hükümlerine göre ahlaka aykırılık, hata, hile gibi irade bozukluğu hallerinde iptale tabi olabilirler⁹². Usul işlemleri şarta bağlı olarak yapılamaz⁹³. Ancak kanunda sulhun şarta bağlı olarak yapılabileceği açık olarak düzenlenmiştir⁹⁴. İşbu çalışmamızın konusu olan e-Duruşma talebi tek yanlı usul işlemine örnek olarak gösterilebilir. Zira e-Duruşma talebi taraf veya vekilin davanın ilerletilmesi amacıyla mahkemeye sunmuş olduğu bir beyan olup tek yanlı usul işlemlerinin unsurlarını haizdir.

⁸⁷ **TANRIVER**, s. 470; **YILMAZ**, Islah, s. 132; **PEKCANITEZ/ÖZEKES/AKKAN/TAŞ KORKMAZ**, Pekcanitez Usul Cilt I, s. 440.

⁸⁸ **PEKCANITEZ/ÖZEKES/AKKAN/TAŞ KORKMAZ**, Pekcanitez Usul Cilt I, s. 440.

⁸⁹ **TANRIVER**, s. 470.

⁹⁰ **KOÇ**, Evren: Usul İşlemlerinde İrade Sakatlıkları, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2009, s. 181; **ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN-YILDIRIM**, s. 164. Ayrıca ilgili hüküm: HMK m. 311 “*Feragat ve kabul, kesin hüküm gibi hukuki sonuç doğurur. İrade bozukluğu hâllerinde, feragat ve kabulün iptali istenebilir.*” şeklindedir.

⁹¹ **KOÇ**, s. 30.

⁹² **PEKCANITEZ/ÖZEKES/AKKAN/TAŞ KORKMAZ**, Pekcanitez Usul Cilt I, s. 438.

⁹³ **PEKCANITEZ/ÖZEKES/AKKAN/TAŞ KORKMAZ**, Pekcanitez Usul Cilt I, s. 439.

⁹⁴ İlgili hüküm HMK m. 313/4 “*Sulh, şarta bağlı olarak da yapılabilir.*” şeklindedir.

1.1.2.2.3. E-Duruşma ile Yapılabilecek Usul İşlemleri

E-Duruşma talebi üzerine verilen kararın mahkeme usul işlemi, e-Duruşma talebinin taraf usul işlemi olduğu ifade edilmiştir. E-Duruşma Yönetmeliğinin 6. maddesinde taraf veya vekilinin ses ve görüntü nakli ile duruşmaya katılım sağlanabileceği ve usul işlemleri yapılabileceği, tanık, bilirkişi, uzman veya diğer ilgililerin ses ve görüntü aktarımı ile dinlenebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu çerçevede e-Duruşma sistemi ile duruşma icrası esnasında ne tür usul işlemlerinin yapılabileceği ele alınmalıdır.

E-Duruşma Yönetmeliğinin 13. maddesi ile e-Duruşmanın fiziki olarak yapılan duruşma ile aynı hukuki sonuçları doğurduğu belirtilmiştir. Bu maddeden hareketle mahkeme huzurunda yapılabilecek tüm usul işlemlerinin e-Duruşmada da yapılabileceği savunulabilir. E-Duruşma esnasında da tıpkı mahkeme huzurunda yapılan duruşma gibi davaya ilişkin iddia ve savunmalar sunulabilir, yemin teklif edilebilir, ıslah beyanında bulunulabilir. Ancak Yönetmeliğe göre⁹⁵ feragat, kabul ve sulhe ilişkin beyanda bulunulması hâlinde, mahkemece yeni duruşma günü verileceği ve duruşma gününde feragat, kabul ve sulhe ilişkin işlemin mahkeme huzurunda tekrar edileceği ve duruşma zaptının işlemi yapan kişi tarafından imzalanması hâlinde bu işlemlerin geçerli olacağı belirtilmiştir. Bu hükümden esasen feragat, kabul ve sulhe ilişkin işlemlerin e-Duruşma ile yapılamayacağı anlamını çıkarmak mümkündür. Zira e-Duruşmada yapılan feragat, kabul ve sulh işlemlerinin, bu işlemlerin fiziken mahkeme huzurunda tekrar edildikten sonra tutanağın imzalanması sonucu geçerli olacağının belirtilmesi ile e-Duruşmada bu işlemlerin yapılmasının hiçbir sonuç doğurmacağı yorumunu yapmak mümkündür. Bu düzenleme ile aslında amaçlanan hususun ne olduğu ve düzenlemenin yerinde olup olmadığı çalışmamızın 2. Bölümünde yer alan “Davaya Son Veren Taraf İşlemleri Bakımından” başlıklı bölümünde incelendiği için burada ayrıca bahsedilmemiştir⁹⁶.

⁹⁵ İlgili hüküm: E-Duruşma Yönetmeliği: m. 13/4 “*e-Duruşma Sistemi yoluyla duruşmaya katılan taraf veya vekilince davaya son veren feragat, kabul ve sulhe ilişkin beyanda bulunulması hâlinde, mahkemece yeni bir duruşma günü tayin edilir ve tayin edilen günde feragat, kabul ve sulhe ilişkin bu işlem mahkeme huzurunda yenilenerek, duruşma tutanağı beyanda bulunan tarafından imza edilirse geçerli hâle gelir.*” şeklindedir.

⁹⁶ Bkz. s. 113.

1.1.2.3. UYAP’a Entegre Sistemin Varlığı

E-Duruşma sistemi UYAP’a entegre bir sistem olup duruşmaya UYAP üzerinden veya celse mobil uygulaması üzerinden katılım sağlanmaktadır. E-Duruşma sisteminin UYAP’a entegre bir sistem olması dolayısıyla çalışmamızın bu kısmında UYAP kavramından bahsetmekte fayda görüyoruz.

1.1.2.3.1. UYAP

İçinde bulunduğumuz dünyada, özellikle yirmi birinci yüzyılda bilişim ve enformasyon teknolojileri büyük bir hızla değişim göstermektedir. Bu değişim ve gelişmelerden yalnızca gündelik hayatlarımız değil çalışma hayatlarımız da önemli ölçüde etkilenmektedir. Alışverişten, sanata, spordan, sağlığa kadar hemen hemen her alanda bilişim teknolojilerinin izi görülmektedir. Bilgi teknolojilerindeki ilerlemeler, devlet ile vatandaşlar arasındaki bilgi akışının hızlandırılması, şeffaflığın sağlanması gibi saiklerle, kamu hizmetlerinin elektronik ortama taşınması fikri ortaya çıkmıştır⁹⁷. Bu bağlamda dijital dönüşümü gerçekleştirmek, kamu hizmetlerinin daha hızlı ve daha kolay ulaştırılmasını sağlamak amacıyla 2000’lerin başında, “e-Dönüşüm Türkiye” projesi hazırlanmış, 2000’li yılların sonunda devletin yönetim ve hizmet alanlarında dönüşümünü sağlayan “e-devlet” projesi ortaya çıkmıştır⁹⁸.

Bilgi teknolojisine dayalı olan e-devlet uygulaması hızlı bir biçimde ve geniş çapta kullanılmaya başlamış ve dünya çapında kabul görmüştür⁹⁹. Teknolojik gelişmelerden faydanılarak kurulan ve adalete erişim noktasında pek önemli fonksiyonlar üstlenen, e-devlet uygulamaları içerisinde yer alan, başarısı ile dünya çapında dikkat çeken ve birçok

⁹⁷ ÜNAL, Feyzullah/KİRAZ, İbrahim: “Türkiye’de E-Devlet Uygulamalarının Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Etkinliği: Adalet Bakanlığı Uyp Bilişim Sistemi Örneği”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Avrasya Özel Sayısı, 2016, s. 438.

⁹⁸ TÜRKAN, Ahmet/ERDİNÇERTÜRK, Arzu: “Akademik Çalışmalar Bağlamında UYAP’a Bakış”, Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi, C.1, S. 2, 2017, s. 70; KOVAR, Sündüz Nehir: Türkiye’de Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin (SEGBİS) Hukuksal Yargılama Sürecine Etkisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültürel İncelemeler Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 53.

⁹⁹ ÜNAL/KİRAZ, s. 438.

ödüle layık görülen UYAP, adli hizmetleri tutarlı, verimli, hızlı ve ekonomik bir şekilde sağlaması suretiyle e-devlet sisteminin e-adalet ayağını oluşturan e-dönüşüm sürecindeki en önemli projedir¹⁰⁰.

E-devlet projesinin bir kolu olan UYAP, ilk otomasyon çalışmalarına 1998 yılında başlamış, 1999 yılında bakanlık ve taşra birimlerinin donanım ve yazılım olarak otomasyona geçirilmesi, bilgi paylaşımı, adalet hizmetlerinin daha etkin, verimli ve hızlı verilmesini sağlamak amacıyla Bilgi İşlem Daire Başkanlığı kurulmuştur¹⁰¹. 2000 yılında iki aşamalı bir proje olarak hayata geçirilmiştir¹⁰². UYAP I projesi ile 2001 yılında Adalet Bakanlığı Merkez Birimlerinin otomasyonunu sağlanmış, 2005 yılında ise yargı makamları, adli tıp kurumları, ceza infaz kurumları ve tutukevlerinin otomasyonu sağlanarak bakanlık merkez ve taşra birimleri arasında bilgi alışverişinin elektronik ortama taşınması amaçlanarak UYAP II projesi tamamlanmıştır¹⁰³.

UYAP projelerinin tamamlanması ile adli faaliyetler için gerekli işlemler bilgisayar ortamına aktarılmış, bakanlık merkez ve taşra teşkilatları arasında bilgi alışverişi elektronik ortamda gerçekleşmiş, ilgili birimlere hızlı bir şekilde evrak ve bilgi gönderimi sağlanmıştır¹⁰⁴. UYAP, adalet personelinin iş yükünün azaltılması, yargılama sürelerinin kısaltılması ve hak kayıplarının önüne geçilmesi, adalete erişimin kolaylaştırılması, Anayasa'nın 141. maddesinde belirtilen "*...davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.*" hükmünün gereğini yerine getirmek üzere

¹⁰⁰ **TÜRKAN/ERDİNÇERTÜRK**, s. 70; **GÜNEŞ**, Meral: UYAP Bilgi Sisteminin Bilgiyi Yaratma, Koruma ve Transfer Etme Açısından Adalet Bakanlığı Çalışanlarının Örgütsel Öğrenme Sürecine Etkisinin İncelenmesi: Uzman Kullanıcılar Üzerinde Bir Uygulama, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Büro Yönetimi Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s. 56.

¹⁰¹ **SONGUR**, Levent, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)'ın Adli Yargı Teşkilatının İşleyişine Getirdiği Yenilikler Üzerine Bir Araştırma: Konya İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2015, s. 43.

¹⁰² **KIYAK**, Emre Büyük Veri ve Yapay Zekâ Teknolojileri İle Adım Adım Zeki Uyar (Ulusal Yargı Ağı Projesi) Ekosistemine Doğru, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 22, S. 1, 2020, s. 83; Ayrıca UYAP hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.uyap.gov.tr/>

¹⁰³ **KIYAK**, "Zeki Uyar" s. 83; **OĞLAĞCIOĞLU**, Onur: Medeni Usul Hukuku Yönünden Elektronik Adli İletişim, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008, s. 16.

¹⁰⁴ **SONGUR**, s. 44.

kurulmuştur¹⁰⁵. UYAP, bakanlık teşkilatı ile yargı mercilerinin tamamında faaliyette olup her türlü yargısal, idari ve denetim faaliyetleri bu sistemle yürütülmektedir¹⁰⁶. UYAP, kullanıcılara kullanım kolaylığı sağlayarak bu kapsamda iş ve işlemlerin elektronik ortamdan yürütülmesine imkân tanımakta ve fiziki dosyaların tahrip olması durumunda veri kayıplarını önlemektedir¹⁰⁷.

UYAP kapsamında vatandaşların taraf oldukları dava dosyalarını incelemelerini ve takip edebilmelerini sağlayan vatandaş portalı; avukatların vekâletnamesi bulunan dava dosyalarını takip edebilmesini, bu dosyalara evrak gönderebilmesini, dava açabilmesini veya icra takibi başlatabilmesini, harç ve gider avansı ödemelerini yapabilmesini, e-Duruşmaya katılım sağlayabilmesini sağlayan avukat portalı; ticaret şirketlerinin veya kamu kurumlarının tarafı olduğu dosyaları takip edebilmeleri ve incelemelerini sağlayan kurum portalı; bilirkişilerin dosyaları elektronik ortamda incelemesini sağlayan bilirkişi portalı; icra ve iflas daireleri ile satış memurluklarınca ihale usulü ile yapılan satışlara dijital ortamda teklif verilmesini sağlayan e-satış portalı; yasal düzenleme gereğince ilan edilmesi zorunlu bilgi ve belgelerin internet ortamında ilan edilmesini sağlayan e-ilan portalı; sanık, katılan, şüpheli vb. kişilerin ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılımını sağlayan SEGBİS ve SMS bilgi sistemi kullanıma sunulmuştur¹⁰⁸.

Literatürde medeni yargılama ve ceza yargılanması ayrımı yapılmadan, e-Duruşma sisteminin altyapıları incelenmektedir. Çalışmamızda daha önce belirtildiği üzere; ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma ilk olarak ceza yargılamasında kullanılmış, akabinde medeni yargılamaya entegre olmuştur. E-Duruşma ve SEGBİS'in sistem özellikleri

¹⁰⁵<https://uyap.gov.tr/Genel-Bilgi>; Adalet Bakanlığı, 10.11.2011 tarihli 124/1 sayılı genelge için bkz. <https://rayp.adalet.gov.tr/Resimler/pdf/124-1.pdf>, E.T. 17.07.2023.

¹⁰⁶ SONGUR, s. 44; <https://uyap.gov.tr/Genel-Bilgi>.

¹⁰⁷ ÖZEL, s. 7.

¹⁰⁸ KIYAK, "Zeki Uyp", s. 83; <https://uyap.gov.tr/Hizmetler>

aynıdır, aynı prensiple çalışmaktadır¹⁰⁹. E-Duruşma sistemi UYAP ile entegre biçimde çalışmaktadır¹¹⁰. E-Duruşma sistemi duruşma bilgilerini UYAP üzerinden almaktadır¹¹¹.

1.2. E-DURUŞMA AÇISINDAN HÂKİM OLAN İLKELER

E-Duruşma Yönetmeliğinin 4. maddesinde, yönetmeliğin uygulanmasında hukuk yargılamasına hâkim olan ilkeler ile bilgi güvenliğinin sağlanması, kişisel verilerin korunması, hizmet kalitesinin sağlanması, ulusal ve uluslararası standartların sağlanması gibi ilkelerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Söz konusu ilkelerin sağlanması ile e-Duruşma uygulamasına güven artacak ve bu sistemin kullanımı yaygınlaşacaktır¹¹². Çalışmamızın bu kısmında yargılamaya hâkim olan ilkelerden kısaca bahsedilecek ve e-Duruşma sisteminin bu ilkelere etkileri aktarılacaktır. Akabinde e-Duruşma Yönetmeliğinde sayılan diğer ilkeler e-Duruşma bağlamında tartışılacaktır.

1.2.1. Usul Hukuku Bakımından

1.2.1.1. Doğrudanlık İlkesi Bakımından

Doğrudanlık ilkesi usul hukukunun en temel ilkelerinden biridir. Doktrinde doğrudanlık ilkesi; yüz yüzelik, vasıtasızlık veya doğrudan doğrualık gibi isimlerle de anılmaktadır¹¹³. Doğrudanlık ilkesi, araya başka bir kişi veya makam girmeksizin yargılamanın başından sonuna kadar yargılama sürecinin kararı verecek mahkeme huzurunda yürütülmesi anlamına gelir¹¹⁴. Doğrudanlık ilkesi, HMK’da medeni

¹⁰⁹ MİRZAYEV, s. 52.

¹¹⁰ <https://uyap.gov.tr/Hizmetler>

¹¹¹ <https://uyap.gov.tr/Hizmetler>

¹¹² Elektronik Tebligata ilişkin çalışmaya kıyasen bkz. BÖRÜ, Levent: “Elektronik Tebligat”, Hacettepe HFD, C. 10, S. 1, 2020, s. 195.

¹¹³ ARSLAN, Aziz Serkan: Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012, s. 5.

¹¹⁴ BUDAK, Ali Cem/KARAASLAN, Varol: Medeni Usul Hukuku, Filiz Kitabevi, 5. Bası, İstanbul, 2021, s. 81; VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 72; ARSLAN, Doğrudanlık İlkesi Kitap, s. 6; TANRIVER, s. 404; ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN-YILDIRIM, s. 189; GAYRETLİ AYDIN, s. 2118;

yargılamaya hâkim olan ilkeler arasında düzenlenmemişse de HMK m. 197’de yargılama sürecinde delillerin birlikte ve aynı duruşmada incelenmesi gerekliliği belirtilerek doğrudanlık ilkesine dolaylı olarak vurgu yapılmıştır¹¹⁵. Delillerin hâkim tarafından bizzat incelenmesi, delille hâkim arasına kişi veya herhangi bir makam girmemesi doğrudanlık ilkesinin bir gereğidir¹¹⁶. Kural olarak davada tanık olarak gösterilen kişileri hâkim bizzat dinlemeli, dava konusu yeri bizzat görmeli, delilleri kendisi değerlendirmelidir¹¹⁷.

Doğrudanlık ilkesinin en temel amaçlarından biri yargılama sonucunda adil bir karar vermektir. Zira yargılama, başından sonuna kadar bizzat mahkemenin gözetim ve denetimi altında yapıldığında ve delillerin araya herhangi bir kişi veya kurum girmeksizin mahkemece toplandığında yanlış karar verme ihtimali de azalacaktır. Mahkeme ile delil ve/veya yargılama süjelerinin arasına giren aracı sayısı arttıkça gerçeğin ortaya çıkması zorlaşır, bu durum maddi gerçeğe aykırı kararlar verilmesine ve yargılamadan beklenen menfaatin ortaya çıkmamasına yol açar¹¹⁸. Ancak doğrudanlık ilkesinin istisnasız bir biçimde uygulanması da bu kez yargı sürelerinin uzamasına ve yargılamanın maliyetli olmasına yol açacağından usul ekonomisi ilkesi zedelenebilir¹¹⁹. Bu nedenle doğrudanlık ilkesine bazı istisnalar tanınmıştır. Bu istisnalar ancak kanunda açıkça belirtilen durumda zorunlu hallerde ortaya çıkar ve bu durumlarda doğrudanlık ilkesinin zedelenmesi mazur görülür. Bu istisnaları istinabe (hukuki yardım), inabe, tanığa soru kâğıdı gönderilmesi, hâkim değişikliği, e-Duruşma gibi sıralamak mümkündür.

KURT KONCA, Nesibe: Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğrualık İlkesi, Bilge Öztan’a Armağan, Ankara, 2008, s. 599.

¹¹⁵ **GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU**, s. 315.

¹¹⁶ **ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ/HANAĞASI**, s. 165.

¹¹⁷ **ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ/HANAĞASI**, s. 165-166.

¹¹⁸ **VAROL KARAOSMANOĞLU**, s. 72;

¹¹⁹ **GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU**, s. 315; **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medeni Usûl Hukuku, s.195-196.

Doğrudanlık ilkesinin en önemli istisnası istinabe, yargılamayı yapan mahkeme dışındaki bir mahkemenin dava ile ilgili bazı işlemleri yerine getirmesidir. Kanunun izin verdiği hallerde ve ihtiyaç ortaya çıktığında mahkemeler, yerli ve yabancı mahkemeler ile iş birliği yapabilir¹²⁰. Sözlükte¹²¹ hukuki yardım olarak da ifade edilen istinabe; mahkemenin yargı çevresi dışında kalan bir işleminin başka bir mahkeme tarafından yerine getirilmesidir¹²². Tanık veya bilirkişilerin dinlenmesi, keşif, yemin, sorgu gibi işlemlerin yapılması için yargılamayı yapan mahkeme başka bir yerdeki mahkemeden hukuki yardım talep edebilir¹²³.

Uygulamada bu işlem talimat olarak da adlandırılır¹²⁴. Ancak talimat ifadesinin kullanılması AY m. 138/2 “*Hiç kimse mahkemelere emir ve talimat veremez*” hükmü gereğince eleştirilmektedir¹²⁵. Talimat ifadesi her ne kadar mahkemeler arası hukuki yardımı ifade etmek maksadı ile kullanılsa da terim olarak doğru bir ifade değildir.

Dava ile ilgili bazı işlemlerin yargılamayı yapan mahkeme dışında farklı bir mahkeme tarafından yapılması o işlem ile ilgili davanın görüldüğü mahkemenin yetkisinin ortadan kalktığı anlamına gelmez, zira istinabe yolu ile iş birliği sağlanan mahkeme yalnızca işlemi yapar, uyuşmazlığın esasına dair bir değerlendirme yapamaz ve buna ilişkin bir karar veremez. Yapılan işlemler davaya bakan mahkemeye gönderilir ve ilgili mahkemece değerlendirilir¹²⁶. Mahkemelerin yargı yetkisi yargı çevresi ile sınırlı olup bir

¹²⁰ **RUHİ**, Ahmet Cemal: Milletlerarası Usul Hukukunda Adli Yardım, Tebligat ve İstinabe, Seçkin Yayınları, 2014, Ankara, s. 297; **YILMAZ**, Hukuk Sözlüğü, s. 492.

¹²¹ **YILMAZ**, Hukuk Sözlüğü, s. 492.

¹²² **ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ/HANAĞASI**, s. 166; **VAROL KARAOSMANOĞLU**, s. 73; **KURT**, Doğrudan Doğrualık İlkesi, s. 615.

¹²³ **YILMAZ**, Necla: Yargı Muafiyeti ve İstinabe, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999, s. 63; **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medeni Usûl Hukuku, s. 60.

¹²⁴ **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medeni Usûl Hukuku, s. 60.

¹²⁵ **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medeni Usûl Hukuku, s. 60.

¹²⁶ **RUHİ**, s. 297

mahkemenin kendi yargı çevresi dışında işlem yapması mümkün değildir¹²⁷. Bu nedenle mahkemenin yargı çevresi dışında kalan bazı işlemleri için doğrudanlık ilkesine istisna getirilerek bu işlemlerin yargılamayı yapan mahkeme dışında farklı bir mahkeme tarafından yapılabileceği öngörülmüştür.

Doğrudanlık ilkesinin bir diğer istisnası inabedir. Toplu mahkemelerde görevlendirilen bir üyenin mahkemenin yargı çevresi içinde ancak adliye dışında bir işlem tesis etmesidir¹²⁸. İnabe toplu mahkemelerde emek ve zaman tasarrufu sağlama amacıyla yapılır ve bir üye hâkimin işlemi yapması sonucu o işlem bizzat heyet tarafından yapılmış kabul edilir¹²⁹.

Tanığa soru kâğıdı gönderilmesi doğrudanlık ilkesini ciddi bir biçimde zedeleyen bir işlemdir¹³⁰. Hatta tanığın yazılı ifadesi ile delil toplanması işleminin istinabe ya da naip hâkim tayini işlemine kıyasla doğrudanlık ilkesini daha fazla zedelediği söylenebilir¹³¹. Kural olarak tanık beyanları, duruşma salonunda ve hâkim huzurunda bizzat alınır. Ancak HMK m. 246’a göre hâkim, gerekli gördüğü durumda tanığın beyanlarının yazılı olarak alınmasına karar verebilir.

Tanığa soru kâğıdı gönderilmesi hâlinde tanık, hâkim tarafından verilen sürede beyanlarını hazırlayarak mahkemeye bildirmelidir. Hâkim tanığın yazılı cevaplarını yeterli görmediği takdirde tanığı mahkeme huzurunda dinlemek üzere çağırabilir. Tanığa soru kâğıdı gönderilerek beyanlarının alınması, yargılamanın daha kısa sürede ve daha az masrafla sonuçlanmasını sağlayabilir. Ancak bu işlemde hâkim, doğrudan tanık hakkında

¹²⁷ **RUHİ**, s. 298.

¹²⁸İlgili hüküm: HMK m. 183/A-3; **KURT**, Doğrudan Doğruluk İlkesi, s. 616; **PEKCANİTEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medeni Usûl Hukuku, s. 60.

¹²⁹ **KURT**, Doğrudan Doğruluk İlkesi, s. 616; **VAROL KARAOSMANOĞLU**, s. 74.

¹³⁰**AKKAN**, Mine: “Medenî Usûl Hukukunda Tanığa Soru Kâğıdı Gönderilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, 2014, s. 564; **ARSLAN**, Aziz Serkan: “Doğrudanlık İlkesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2014, s. 139; **KURT**, Doğrudan Doğruluk İlkesi, s. 617.

¹³¹ **ARSLAN**, Doğrudanlık İlkesi Makale, s. 139.

bir izlenime sahip olmayacağından bu usulün yalnızca istisnai hallerde uygulanması gereklidir¹³². Nitekim hükmün gerekçesinde de “...*Tanığın mahkeme huzurunda dinlenilmesinin yüz yüzelik ilkesinin bir sonucu olduğu, soru kâğıdının gönderilmesinin ise çok istisnai durum olacağı gözetilmelidir...*” şeklindeki ifade ile ancak istisnai hallerde tanığa soru kâğıdı gönderilmesi yoluna başvurulması gerektiği vurgulanmıştır.

Doğrudanlık ilkesini ihlal eden diğer bir hal hâkim değişikliğidir. Hâkim değişikliği, yargılamayı yapan hâkimin yargılama devam ederken hukuki veya fiilî zorunluluklar nedeniyle değişmesi durumudur¹³³. Hâkim değişikliği nedeniyle kararı verecek hâkimin delillere birebir temas etmemiş olması doğrudanlık ilkesinin zedelenmesine sebebiyet vermektedir. Zira hâkim değişikliği durumunda yeni gelen hâkim, bir önceki hâkimin toplamış olduğu deliller, dinlemiş olduğu tanık ve bilirkişi beyanları gibi dava dosyasında bulunan bilgi ve belgelere göre karar verecektir¹³⁴.

Uygulamada oldukça sık gerçekleşen hâkim değişikliği durumunda ne yapılması gerektiğine dair mevzuatta bir hüküm yoktur. Ancak hâkim değişikliği durumunda Alman Yüksek mahkemesi doğrudanlık ilkesinin sağlanması bakımından “*Eğer delillerin toplanmasından sonraki bir hâkim değişikliğinde farklı hâkimlerden tertip edilen mahkeme, son duruşmada, ifadeyi alan hâkim tarafından dinlenen bir tanığın kişisel inanırlılığından şüphe ediyorsa veya esas karar için bir delil hakkında kendi izleniminin gerekli olduğunu düşünüyorsa, delillerin toplanmasının yeni terkip olunan yargılama makamının huzurunda tekrar edilmesi kaçınılmazdır.*” şeklindeki kararı ile somut duruma göre değerlendirme yapılarak bazı delillerin yeniden toplanabileceğini öngörmüştür¹³⁵.

Doğrudanlık ilkesinin diğer bir istisnası ise işbu çalışmanın konusunu oluşturan ses ve görüntü nakli yolu ile duruşma icrasıdır. Öğretide e-Duruşmanın doğrudanlık ilkesini

¹³² Tanığın mahkemeye gelmesinin mümkün olmaması halinde beyanlarının soru kâğıdı ile alınabileceğine ilişkin bkz. Y. 2. HD., E. 2015/8969 K. 2015/10498 T. 25.5.2015 Sayılı Kararı, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/Arama>.

¹³³ KURT, Doğrudan Doğrualık İlkesi, s. 621.

¹³⁴ VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 74.

¹³⁵ ARSLAN, Doğrudanlık İlkesi Makale, s. 139.

zededelediği yönünde görüşler olduğu gibi bu usulün doğrudanlık ilkesinin sağlanmasına katkı sağladığı da savunulmaktadır.

Gerçekten de e-Duruşma icrasında hâkim; e-Duruşma ile duruşmaya katılım sağlayan tanık, bilirkişi yahut diğer ilgililer ile aynı ortamda bulunmamakta, yüz yüze bir iletişim kurmamaktadır. Bu kişiler ile hâkim arasına sesli iletişim araçları girmektedir¹³⁶. Ses ve görüntü nakli yolu ile duruşma esnasında hâkim doğrudan kendi duyuları ile değil de teknolojik imkanlardan faydalanarak ilgilileri dinlemektedir¹³⁷. Bu kapsamda hâkimin, e-Duruşmaya katılan kişinin jest ve mimikleri, yüz kızarıklıkları, el- ayak hareketlerini duruşma sırasında kesintisiz ve net bir şekilde görebilmesi doğrudanlık ilkesinin sağlanması bakımından oldukça önemlidir¹³⁸. Kesintisiz ve net bir şekilde ses ve görüntünün aktarılmaması durumunda ilgilinin hareketleri net olarak gözlemlenemeyebilir¹³⁹ ve ilgilinin bir an için hareketlerini gizlemek amacıyla kamera açısından çıkması mümkün olabilir¹⁴⁰. Hareketlerin tam izlenememesi hâkimde yanlış kanaat oluşmasına ve yanlış karar verilmesine sebebiyet verebilir. Ayrıca tanığın mahkeme huzurunda dinlenmesinin, duruşma salonunda taraflarla birlikte bulunmasının ifadesine ciddiyet kattığı, tanığın bulunduğu yerden dinlenmesi hâlinde bu ciddiyetin sağlanmasının pek de mümkün olmayabileceği savunulmuştur¹⁴¹. Gerçekten de teknoloji kullanımı ve ilgililerin ses ve görüntü nakli ile duruşmaya mahkeme salonu dışından katılması, duruşmanın ciddiyetini olumsuz etkileyebilecek niteliktedir. Bu düşünceye göre mahkeme sadece bir mekân değildir; aynı zamanda sembolik ve belki de "kutsal" bir yer olup ritüelistik fonksiyonlara sahiptir¹⁴². Ayrıca ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma

¹³⁶ VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 74.

¹³⁷ ARSLAN, Doğrudanlık İlkesi Makale, s. 139.

¹³⁸ MİRZAYEV, s. 51.

¹³⁹ VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 74; KALE, s. 144.

¹⁴⁰ VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 74.

¹⁴¹ PEKCANITEZ, Hakan/ATALAY, Oğuz/ÖZEKES, Muhammet: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme, TBB Dergisi, S. 150, 2020, s. 277; KALE, s. 144.

¹⁴² DE VOCHT, Dorris: "Trials by video link after the pandemic: the pros and cons of the expansion of virtual justice", China-EU Law Journal, C. 8, S. 1-2, 2022, s. 41.

yapılırken uygun teknik donanımın sağlanması son derece önemli olup bağlantı, ses veya görüntü kopukluğunun yaşanması, ilgilinin sesinin net ve kesintisiz bir şekilde duruşma salonuna aktarılamaması doğrudanlık ilkesinin ihlal edilmesine yol açacağı gibi hâkimde yanlış kanaat oluşmasına, bunun neticesinde hatalı karar verilmesine de sebebiyet verebilir¹⁴³.

Doktrindeki diğer bir görüşe göre ise yargılamayı yapan mahkeme e-Duruşma sistemini kullanarak yargı çevresi dışında kalan bazı işlemleri teknolojik yöntemler kullanılarak bizzat yapabilmekte, bu yolla doğrudanlık ilkesinin daha etkin bir şekilde uygulanması mümkün olmaktadır¹⁴⁴. E-Duruşma ile hâkimin delil ve taraflara doğrudan ulaşması sağlanmak istenmiş, mümkün olan hallerde kanunda ses ve görüntü nakli yolu ile duruşma yapılabileceği kabul edilmiştir¹⁴⁵. E-Duruşma sisteminin kullanılması ile doğrudanlık ilkesini ağır bir şekilde ihlal eden istinabe ve inabe kurumlarına başvuru da azalmaktadır¹⁴⁶.

HMK'nın ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasını düzenleyen 149. maddesinin ilk halinde e-Duruşma yapılması için davanın taraflarının rızası aranmaktaydı. 7251 sayılı Kanun¹⁴⁷ değişikliği ile her iki tarafın rızasının bulunması şartı kaldırılmış ve talep üzerine talep eden tarafın; resen veya taraflardan birinin talebi üzerine tanığın, bilirkişinin, uzmanın veya ilgililerin e-Duruşma ile dinlenmesi hususu düzenlenmiştir. Başka bir deyişle yapılan kanun değişikliği ile taraflardan birinin talebi ve mahkemenin kararı ile e-Duruşma yapılabilecektir. Taraflardan birinin talepte bulunması yeterli olmayıp mahkemenin bu konuda karar vermesi gerekli kılınmıştır. E-Duruşma taleplerinin değerlendirilmesine ilişkin mahkemeye takdir hakkı tanınmıştır. Hâkim takdir hakkını kullanırken keyfi karar vermemeli, e-Duruşmanın sonuçlarını her iki taraf

¹⁴³ TORAMAN, s. 481.

¹⁴⁴ GAYRETLİ AYDIN, s. 2119;

¹⁴⁵ ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ/HANAĞASI, s. 166.

¹⁴⁶ GAYRETLİ AYDIN, s. 2119; KURT, Doğrudan Doğrualık İlkesi, s. 619-620.

¹⁴⁷ 28 Temmuz 2020 tarih ve 31199 sayılı Resmî Gazete, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200728-14.htm>.

bakımından değerlendirip taraf menfaatleri, yargılamanın seyri ve yargılamaya hâkim olan ilkeleri göz önünde bulundurarak ilgilinin e-Duruşma yolu ile duruşmaya katılıp katılmayacağını değerlendirmelidir. Dinlenecek kimsenin ya da yapılacak usul işlemin bizzat mahkeme huzurunda yapılmasının gerekli olduğuna karar vermesi durumunda e-Duruşma talebinin reddine karar vermesi gerekir¹⁴⁸.

Öğretide, 7251 sayılı Kanun değişikliğinden önce e-Duruşma yapılması için her iki tarafın rızasının aranması hususunun doğrudanlık ilkesine etkilerine dair farklı görüşler ileri sürülmüştür. Öğretide bir görüş, her iki tarafın rızasının aranmasının doğrudanlık ilkesinin bir gereği olduğunu savunmaktadır¹⁴⁹. İdeal olanın, delillerin bizzat mahkeme ve taraflar huzurunda dinlemesi/incelenmesi gerektiği, bilirkişilerin veya tanıkların taraflar ve mahkeme ile aynı duruşma salonunda yer alması gerektiği, tanık ya da bilirkişi ve taraflar açısından soru-cevap imkanının sağlanması gerektiğini savunan bu görüş, bir tarafın istememesi hâlinde hâkimin e-Duruşma yoluna başvurmaması gerektiğini ifade etmektedir¹⁵⁰. Nitekim HMK tasarısında da tarafların rızasının doğrudanlık ilkesinin bir gereği olduğu belirtilmiştir¹⁵¹.

Öğretideki diğer bir görüş, ses ve görüntü nakli yolu ile duruşma yapılabilmesi için tarafların rızasının aranması şartının doğrudanlık ilkesini ihlal edeceğini

¹⁴⁸ KALE, s. 148.

¹⁴⁹ PEKCANITEZ, Hakan/ ÖZEKES, Muhammet/ AKKAN, Mine/ TAŞ KORKMAZ, Hülya: Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku, Cilt II, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2017, s. 1347; KALE, s. 149; ASLAN, Ali Çetin: Alman ve Avusturya Hukuklarında COVID-19 Salgınının Yargılamalara Etkisi ve Türkiye Bakımından Düşündürdükleri, Ed.Muhammet Özekes, Covid-19 Salgınının Hukukî Boyutu, Hukukun Tüm Alanlarında Değerlendirmeler, On İki Levha Yayınları, 2. Bası, 2021, s. 129-130.

¹⁵⁰ YILMAZ, Şerh, C. III, s. 3068.

¹⁵¹ Bu durum kanunun gerekçesinde “Her iki fıkrada da tarafların rızası özel olarak aranmıştır. Çünkü doğrudanlık ilkesi gereğince, hâkimin kural olarak delilleri doğrudan ve tarafların huzurunda incelemesi gereklidir. Bu çerçevede, daha iyi değerlendirilme yapılabilmesi açısından, taraflar birbirleri ile ve tanık ya da bilirkişi ile doğrudan aynı ortamda bulunarak soru sormak, cevaplarını tartışmak isteyebilirler. Taraflar kabul etmezse, ses ve görüntü nakli yoluyla diğer tarafın, tanığın veya bilirkişinin uzaktan dinlenmesi mümkün olmayacaktır. Böyle bir durumda ya aynı mahkemede veya istinabe yoluyla başka bir mahkemede doğrudan dinlenilme gerçekleştirilecektir.” şeklinde ifade edilmiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574), TBMM, Dönem 23, Yasama Yılı 3, S. 393.

savunmaktadır¹⁵². Zira taraflardan birinin e-Duruşma yapılması konusunda muvafakati bulunmadığında tanık, bilirkişi ya da uzman istinabe suretiyle dinlenecek, bu yolla doğrudanlık ilkesi daha ağır bir şekilde ihlal edilecektir¹⁵³. Ayrıca duruşmaların ne zaman ses ve görüntü nakli icrasıyla yapılacağına hâkim tarafından karar verilmektedir. Bu çerçevede hâkim bu kararı verirken her iki tarafın menfaatini, yargılamaya hâkim olan ilkeleri, özellikle doğrudanlık ilkesini göz önünde bulunduracaktır¹⁵⁴. Hâkim e-Duruşma ile beklenen sonucun elde edilemeyeceği kanaatine ulaşırsa tarafın e-Duruşma talebinin reddine karar verecektir¹⁵⁵.

Bu açıklamalar ışığında ses ve görüntü aktarımının kesintisiz ve net bir şekilde yapıldığı durumda hâkimin sesli ve görüntülü iletişim araçları ile dahi olsa ilgili kişileri dinlediği esnada onların tavır ve davranışlarını gözlemleyebileceğinden ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasında doğrudanlık ilkesinin mutlak bir istisnası söz konusu değildir¹⁵⁶. Kanaatimizce de e-Duruşma sistemi ile duruşma yapılması istinabe, tanığa soru kâğıdı gönderilmesi, naip hâkim tayini gibi işlemlere kıyasla doğrudanlık ilkesini daha az ihlal ettiğinden ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasının doğrudanlık ilkesi açısından daha uygun bir düzenleme olduğu söylenebilir.

¹⁵² PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, “7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme”, s. 277.

¹⁵³ ARSLAN, Doğrudanlık İlkesi Makale, s. 140.

¹⁵⁴ ÖZTEK, Selçuk: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Aleniyet İlkesine İlişkin 28 İnci Maddesi ile Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Veya Başka Yerde Duruşma İcrasına İlişkin 149 Uncu Maddesinde 7251 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Hakkında Bazı Düşünceler”, Adalet Dergisi, S. 66, 2021, s. 654.

¹⁵⁵ ÖZTEK, s. 654.

¹⁵⁶ BOLAYIR, Nur: “Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü”, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, (Yayınlanmış), İstanbul, 2013, s. 172; BOLAYIR, Nur: “Fransız Hukuku’ndaki Düzenlemeler Işığında Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşmaların İcrası”, GSÜHFD, C. 19, S. 2, 2020, s. 1177; Araalan’a göre medeni yargılama hukukunda senetle ve yazılı delille ispat kuralı geçerli olduğundan ve fiziki duruşmaların büyük kısmının dosya kapsamında bulunan yazılı beyanların tekrar edilmesi suretiyle gerçekleşmesinden dolayı tarafların e-Duruşma sistemini kullanarak duruşmaya katılması doğrudanlık ilkesine aykırı değildir. ARAALAN, Cemal, Yargıda e-Duruşma Dönemi, <https://www.hukukvebilisimdergisi.com/yargida-e-durusma-donemi/>, E.T. 06.07.2023.

1.2.1.2. Aleniyet İlkesi Bakımından

Adil yargılanma hakkının unsurlarından biri yargılamanın aleni bir şekilde yapılmasıdır¹⁵⁷. Yargılamanın alenî olması, duruşmaların aksi kanunda belirtilmediği müddetçe herkese açık olmasıdır¹⁵⁸. Başka bir ifadeyle aleniyet, yargılamaya zorunlu olarak katılacak taraflar dışındaki kimselerin duruşmaya katılmaları imkanının sağlanmasıdır¹⁵⁹. Yargılamanın aleni bir şekilde yapılmasındaki amaç, yargılamanın kamu tarafından denetlenmesine olanak verip yargılamanın saydamlığını sağlayarak kişilerin yargıya güven duymalarını sağlamaktır¹⁶⁰. Aleniyet ilkesi Anayasa'nın 141. maddesinde, HMK'nın 28. maddesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde düzenlenmiştir.

Aleniyet dolaylı aleniyet ve doğrudan aleniyet olarak ikiye ayrılır¹⁶¹. Doğrudan aleniyet davanın tarafları dışında isteyen herkesin yargılamanın yapıldığı ortama girip duruşmayı izleyebilmesidir¹⁶². Dolaylı aleniyet ise basın mensuplarının yargılama yapıldığı esnada duruşmaya fotoğraf makinesi, kamera vb. araçlarla girmesi ve bu yolla kamuoyunun bilgilendirilmesidir¹⁶³. HMK'nın 28. maddesi uyarınca duruşmalar ve kararların bildirimi kural olarak alenidir. Ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin yahut yargılama ile ilgili kişilerin korunmaya değer üstün bir menfaatinin kesin olarak gerekli kıldığı hâllerde, duruşmaların bir kısmı veya tamamının gizli olarak yapılmasına karar verilebilir.

¹⁵⁷ ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ/HANAĞASI, s. 153; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 117.

¹⁵⁸ KURT KONCA, Aleniyet, s. 10.

¹⁵⁹ BAŞARAN, Başar: Aleni Yargılanma Hakkı, Mevzuat Dergisi, S. 15, 1999, s. 1.

¹⁶⁰ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 316; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 117; ALANGOYA/YILDIRIM/DEREN-YILDIRIM, s. 189.

¹⁶¹ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 316; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 117; KURT KONCA, Aleniyet, s. 115.

¹⁶² GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 316; ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ/HANAĞASI, s. 153; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 117; ÖZTEK, s. 645.

¹⁶³ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 317; ARSLAN/YILMAZ/AYVAZ/HANAĞASI, s. 153; ATALI/ERMENEK/ERDOĞAN, s. 120; ÖZTEK, s. 645.

Aleniyet ilkesi yargının objektifliğini sağlamaya hizmet eder. Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılması durumunda aleniyet ilkesinin zedelenmesi söz konusu değildir¹⁶⁴. Zira hâkim yargılamayı mahkemede yapmaya devam edecektir. Duruşma e-Duruşma olarak yapılırsa dahi fiziki olarak duruşma salonunda, aleniyet ilkesinin sağlanması bakımından bir engel bulunmamaktadır¹⁶⁵. E-Duruşma talep eden taraf, bilirkişi, tanık veya uzman başka yerden duruşmaya katılsa bile yargılama fiziki olarak duruşma salonunda yapılmaya devam edeceğinden dileyen herkesin duruşmanın yapıldığı salona gelerek yargılamayı izlemesi mümkündür. Bu noktada esas tartışılması gereken husus e-Duruşmaya katılan kişinin e-Duruşmaya nereden katılacağı hususudur. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde e-Duruşmaya katılım sağlanabilecek yerlerden ayrıca bahsedildiğinden bu kısımda kısaca ifade edilmiştir.

E-Duruşma Yönetmeliğinin “*e-Duruşmaya katılımın sağlanabileceği yer*” başlıklı 11. maddesinde e-Duruşmaya tarafların, taraf vekillerinin, tanık, bilirkişi, uzman gibi diğer ilgililerin nerden katılacağı düzenlenmiştir. Hükme göre taraflar (isticvap ve yemin edecek taraf hariç) ve vekilleri avukatlık ofislerinden, baro tarafından bu amaç için tahsis edilen yerlerden, adliyede bu amaca tahsis edilen yerlerden ve her türlü etki ve yönlendirmeden uzak, ilgilinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye, duygularını anlamaya ve söylediklerini net bir şekilde duymaya imkân sağlayacak herhangi bir yerden e-Duruşmaya katılabilir.

İsticvap olunacak ya da yemin edecek taraf ile mahkemece dinlenmesine karar verilen tanık, bilirkişi, uzman veya diğer ilgililer bulundukları yerdeki adliye ve ceza infaz kurumlarında bu amaca tahsis edilen yerlerden duruşmaya katılım sağlayabilir. Hastalığı, yaşlılığı, engelliliği nedeniyle e-Duruşmaya katılmasına karar verilen taraf ile tanık, bilirkişi, uzman gibi diğer ilgililer bulundukları mesken ya da kurumdan e-Duruşmaya katılabilir.

¹⁶⁴ **MIDIK**, Lexpera Blog, **ÖZTEK**, s. 655.

¹⁶⁵ **KÖKSAL**, Tuğçe Duygu “Elektronik Ortamda Duruşma ve Covid-19 Sonrası Yargıda Dijitalleşme Adımları”, ED. Selin ÇETİN/Elif BABAN/Büşra Nur KAPKARA/Betül ÇOLAK, Covid-19 Pandemisinde Dijital Dönüşüm ve Hukuk, s. 96, https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/Covid-19Pandemisinde_Dijital_DonusumveHukuk_OzelRaporu.pdf, E.T. 10.09.2023

E-Duruşma Yönetmeliği e-Duruşmaya katılım sağlanacak yerin özelliklerini tek tek sayma suretiyle belirlemiştir. Buna göre ilgililerin duruşmaya istedikleri yerden katılmaları mümkün değildir. Zira duruşmaya katılan kimsenin tehdit, yönlendirme vb. durumlara maruz kalmadığından emin olunmalıdır¹⁶⁶. Aksi takdirde aleniyet ilkesi ile ulaşılmak istenen amaca ulaşılamayacaktır. Çünkü bir kimse mahkeme huzurunda dinlenirken böyle bir yönlendirme veya tehdite maruz kalmayacak iken usul ekonomisi ilkesi gibi bazı ilkeler gözetilerek e-Duruşma yapılması sonucu gerçeğe aykırı beyanların ortaya çıkması yargılama hukukunun amaçları ile bağdaşmayacaktır. Bu noktada yargılamanın güvenliğine ve üstünlüğüne önem verilmelidir¹⁶⁷.

E-Duruşma sisteminin aleniyet ilkesine yansımaları bakımından tartışılması gereken bir diğer husus, dolaylı aleniyet hususudur. HMK m. 153' e göre; Duruşma sırasında fotoğraf çekilmesi ve ses ve görüntü kaydı alınması yasaktır. Ancak, dava dosyasında saklı kalmak kaydıyla, yargılamanın zorunlu kıldığı hâllerde, mahkemece çekim yapılabilir ve kayıt alınabilir. Yapılan çekim ve kayıtlar ile kişilik haklarını ilgilendiren konuları içeren dava dosyası içindeki her türlü belge ve tutanak, mahkemenin ve ilgili kişilerin açık izni olmadıkça hiçbir yerde yayımlanamaz. Bu hüküm duruşmanın ses ve görüntü nakli yoluyla icrası hâlinde de geçerlidir. Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılması hâlinde de duruşmanın kayıt altına alınması ancak yargılamanın zorunlu kıldığı bir halin varlığı durumunda hâkimce bu yönde bir karar alınması ile mümkündür. Bu durumda da yalnızca mahkeme kayıt yapılabilir. Taraflar veya diğer ilgililerin kayıt yapması mümkün değildir. Ancak ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrası sırasında tarafların veya diğer ilgililerin bu yasağa aykırı davranıp davranmadığının denetimi zordur¹⁶⁸.

Hukuk sistemimizde ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmalara uzaktan katılım, yalnızca davanın tarafları, vekili ve diğer ilgililere tanınmış olup hâkim ve zabıt kâtibinin duruşmaya uzaktan katılması mümkün değildir. Ancak hakimlerin de duruşmaya davanın

¹⁶⁶ **MIDIK**, Lexpera Blog.

¹⁶⁷ **MIDIK**, Lexpera Blog.

¹⁶⁸ **MIDIK**, Lexpera Blog.

tarafları ve diğer ilgililer gibi mahkeme salonu dışından katılması hususu literatürde tartışılmaktadır¹⁶⁹. Hatta COVID-19'un başından itibaren Birleşik Krallık, Çin, Hindistan ve Singapur'da, hem davanın tarafları ve diğer ilgililer hem de hakimler videokonferans yöntemi ile duruşma salonu dışından duruşmaya katılmış ve duruşmalar, ilgili mahkemenin web sitesinde canlı olarak yayınlanmıştır¹⁷⁰.

Kıta Avrupa hukuk sisteminde de ilerleyen zamanlarda hâkimlerin duruşmaya uzaktan katılım sağlayacağı düşünülmektedir¹⁷¹. Bu uygulama ile yargılamanın dijital kanallarla aktarımı vb. metotlar kullanılarak aleniyetin sağlanması mümkündür. Ancak aleniyetin sağlanması esnasında kişisel verilerin korunması da oldukça önem arz etmektedir¹⁷². Ayrıca, yüz yüze iletişimin tamamen ortadan kalktığı duruşmalarda tanık, bilirkişi ve uzmanın dinlenmesi gereken durumlarda, hâkimin bu kişilerle birebir temas kurmaması, hâkimin tanık ifadesi, bilirkişi ve uzman görüşüne ilişkin değerlendirmesini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, bu konuda bir yöntem belirlerken, uyuşmazlığın niteliği ve bu uyuşmazlıklarda özellikle tanık, bilirkişi ve uzman gibi hâkim tarafından bizzat ve yüz yüze dinlenmesi gereken kişilerin de yargılamaya dahil edilip edilmeyeceğinin dikkate alınması faydalı olacaktır¹⁷³.

¹⁶⁹ **ROWDEN**, Emma/**WALLACE**, Anne: "Remote Judging: The Impact Of Video Links On The Image And The Role Of The Judge" C. 14, S. 4, 2018, s. 504; **HASIRCI**, Hakan: "Madeni Yargılama Hukukunda Elektronik Duruşmalarda Aleniyetin Sağlanması", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 56, 2023, s. 460.

¹⁷⁰ **SUSKIND**, Richard: "Covid 19 shutdown shows virtual courts work better", 07.05.2020, <https://www.ft.com/content/fb955fb0-8f79-11ea-bc44-dbf6756c871a>, E.T. 18.03.2023.

¹⁷¹ **GUISE-RUBE**, Ralph/**KUHNKE-FRÖHLICH**, Simon: 'Virtueller Zivilprozess: Videoverhandlung als Regelfall', Legal Tribune Online, 08.07.2021, <https://www.lto.de/recht/justiz/j/videoverhandlung-128a-zpo-regelfall-verfahren-gerichte/>, E.T. 07.09.2023. Hatta son dönemde yapay zekâya sahip yazılımların hâkimin yerine geçmesi anlamına gelen "yapay zekâ hâkim" kavramı tartışılmaya başlanmıştır. **DİŞEL**, Buse: "Madeni Yargıda Yapay Zekâ ve Yenilikçi Yöntemlerle Uygulamalar", Ed. Muhammet Özkes, Dijital Çağda Madeni Yargı 2022'den Bakış, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 257 vd; **MERİÇ/ARSLANPINAR TAT**, s. 233.

¹⁷² **KURT KONCA**, Aleniyet, s. 146.

¹⁷³ **HASIRCI**, s. 461.

1.2.1.3. Hukuki Dinlenilme Hakkı Bakımından

Hukuki dinlenilme hakkının temel dayanağı Anayasa m. 36'dır. İlgili hükme göre *“Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı olarak iddia ve savunma ... hakkına sahiptir.”* Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde hukuki dinlenilme hakkı adil yargılanma hakkı içinde teminat altına alınmıştır. Bu hakkın medeni yargılama hukukundaki karşılığı ise HMK m. 27/2'de düzenlenmiştir. Hukuki dinlenilme hakkı hukuk devleti ilkesinin olmazsa olmazı konumundadır¹⁷⁴. HMK'nın ilgili hükmüne göre taraflar, müdahiller ve diğer ilgililer kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptir.

Hukuki dinlenilme hakkı adil yargılanma ilkesinin en temel unsurunu oluşturur. Bu nedenle davanın tarafları veya ilgililer uyuşmazlıkla ilgili taleplerini yargı makamlara özgürce açıklayabilmelidir¹⁷⁵. HMK'ya göre adil yargılanma hakkı; yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını, açıklama ve ispat hakkını, mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini içerir¹⁷⁶. Hem gerçek hem tüzel kişilere hukuki dinlenilme hakkı tanınmıştır. Hukuki dinlenilme hakkı davacı ve davalı dışında yargılama ile doğrudan ilgisi bulunan herkese tanınmış bir haktır¹⁷⁷.

Hukuki dinlenilme hakkının ilk unsuru yargılama ile ilgili bilgi sahibi olunmasıdır¹⁷⁸. Mahkemenin ilk olarak hakkında dava açılan kimseyi Tebligat Kanunu¹⁷⁹ ve sair ilgili mevzuat hükümleri uyarınca davanın açıldığından haberdar etmesi gerekir. Davalının

¹⁷⁴ TANRIVER, s. 420.

¹⁷⁵ GAYRETLİ AYDIN, s. 2120.

¹⁷⁶ BÖRÜ, Levent: Medeni Usul Hukukunda İddia ve Somutlaştırma Yüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 94.

¹⁷⁷ BUDAK/KARAASLAN, s. 76; TANRIVER, s. 422.

¹⁷⁸ TANRIVER, s. 427.

¹⁷⁹ 19 Şubat 1959 tarihli ve 10139 sayılı Resmî Gazete, “Tebligat Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10139.pdf>

davadan tam ve gecikmesiz olarak haberdar edilmesi çok önemlidir¹⁸⁰. Bu yolla davalı, hakkında açılan davadan süresi içinde haberdar olup davaya ilişkin gerekli savunma ve açıklamalarını süresi içinde yapabilecek, aleyhine ikame edilen davaya ilişkin delillerini ileri sürebilecektir.

Mahkeme, yargılama süresi boyunca tarafları, davaya ilişkin iddia ve savunmalardan, davaya dayanak yapılan olgu ve delillerden, mahkemece yapılan işlemlerden ve yargılamanın geldiği aşamadan haberdar edecektir¹⁸¹. Taraflar, karşı tarafın beyanlarından, bilirkişi raporlarından veya dosyada bulunan diğer kimselerin açıklamalarından gecikmeksizin haberdar edilmelidir¹⁸².

Hukuki dinlenilme hakkının ikinci unsuru açıklama ve ispat hakkıdır. Taraflara hüküm verilmeden önce iddia ve savunmalarını açıklamak ve bunları ispatlamak üzere imkân tanınmalıdır. Tarafların yargılamanın diğer taraflarınca ileri sürülen iddia ve olgulardan haberdar edilmesi tek başına yeterli olmayıp taraflara bu iddia ve savunmalara karşı açıklama yapmak ve bu açıklamalara ilişkin delillerini bildirmek üzere imkân

¹⁸⁰ BUDAK/KARAASLAN, s. 76.

¹⁸¹ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medeni Usûl Hukuku, s. 200; GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 325.

¹⁸² BUDAK/KARAASLAN, s. 76.

verilmelidir¹⁸³. Ayrıca bu hak yargılamada taraflara eşit olarak tanınmalıdır¹⁸⁴. Bu durum “silahların eşitliği” olarak ifade edilir.

Hukuki dinlenilme hakkının son unsuru dikkate alınma hakkıdır. Dikkate alınma hakkı tarafların ileri sürmüş oldukları iddia ve savunmaların mahkemece tartışılması, değerlendirilmesi ve ulaşılan sonucuna neden ve nereden ulaşıldığının kararın gerekçe kısmında açıklanmasıdır¹⁸⁵. Mahkeme, hüküm vermeden önce davaya ilişkin tüm iddia, savunma ve bunlara ilişkin delilleri değerlendirmeli, gerekçe kısmında da bu değerlendirmelerini açıklamalıdır. Mahkemece verilen kararın gerekçeli olması mahkemelere ilişkin bir yükümlülüktür, keyfiliği önler ve sürpriz karar verme yasağına uygun davranılmasına hizmet eder¹⁸⁶.

Hukuki dinlenilme hakkı maddi gerçeğin ortaya çıkmasını ve uyuşmazlığın gerçeğe uygun bir şekilde çözüme kavuşturulmasını sağlar. Her iki tarafın da beyan ve

¹⁸³ Bu noktada belirtmek gerekir ki Anayasa Mahkemesi 2020 yılında vermiş olduğu bir kararda duruşmaya fiziken katılmak isteyen bir kişinin, duruşmaya SEGBİS yolu ile katılımının sağlanmasının adil yargılanma hakkı çerçevesinde duruşmada hazır bulunma hakkının ihlali olduğunu belirtmiştir. “İlk oturumda bizzat hazır bulundurularak sonraki oturumlarda sesli ve görüntülü iletişim tekniği kullanılmak suretiyle duruşmaya katılımı sağlanmaya çalışılan, ancak değişik tarihlerde yazılı dilekçelerle duruşmalara bizzat katılmak istediğini ısrarla belirten başvurunun yokluğunda Cumhuriyet savcısı esas hakkındaki görüşünü bildirmiş ve Mahkemece hüküm verilmiştir. Diğer bir ifadeyle Mahkeme esas hakkındaki mütalaanın okunduğu ve başvuru hakkında hüküm verildiği, yani esaslı işlemlerin yapıldığı oturumlara başvurunun katılma taleplerini reddetmiştir. İlk derece mahkemesinin güvenlik gerekçesi makul görülmele birlikte örneğin duruşmanın daha uygun başka bir günde yapılabilmesi önünde herhangi bir engel olup olmadığı araştırılmamıştır. Başvurunun duruşmaya katılmasını mümkün kılmayan olaya özgü koşulların varlığı gösterilmemiş ve yeni bir duruşma günü verilmesi dâhil başka alternatiflerin de sonuçsuz kaldığı ortaya konulmamıştır. Başvurucu anılan hakkından feragat de etmemiştir. Mahkemenin, başvurunun duruşmaya katılmasını sağlamak için herhangi bir alternatif yöntemi denemeden ve bunun mümkün olmayıp SEGBİS yönteminin kullanılmasının zorunlu olduğunu göstermeden başvurunun talebini reddettiği görülmektedir... Açıklanan gerekçelerle Anayasa’nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki duruşmada hazır bulunma hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.” AYM, 2017/22672, 6/2/2020, Şehriyan Çoban Başvurusu, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>, E.T. 29.09.2023.

¹⁸⁴ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 325.

¹⁸⁵ TANRIVER, s. 430.

¹⁸⁶ TANRIVER, s. 430; PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medeni Usûl Hukuku, s. 200; GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 326.

açıklamaları değerlendirildikten sonra verilen kararın gerçeğe daha yakın olacağı aşıkardır¹⁸⁷.

E-Duruşma uygulamasının hukuki dinlenilme hakkına etkisi incelendiğinde e-Duruşma sisteminin hukuki dinlenilme hakkının etkin bir şekilde uygulanmasına hizmet ettiği rahatlıkla söylenebilir. Zira fiilî imkansızlıklar vb. nedenlerle duruşma salonunda hazır bulunmayan veya bulunamayan taraf veya vekil, ses ve görüntü nakli yoluyla beyanlarını, taleplerini sözlü olarak iletebilecek, kendini ifade etme imkânı elde edebilecektir¹⁸⁸. Yargılamaya bir şekilde katılamayan taraf veya vekil, duruşmaya e-Duruşma sistemi ile katıldığı anda aleyhinde olan hususlarda kendini ifade edebilecek hem mahkeme ile hem davanın diğer tarafıyla iletişim kurabilecektir¹⁸⁹. E-Duruşma sistemi ile taraflar veya ilgililer açıklama ve ispat hakkını daha etkin bir şekilde kullanabilecek, delillerini sunabilecektir. Bu kapsamda e-Duruşma sistemi hukuki dinlenilme hakkını destekleyen bu hakkın uygulanmasını kolaylaştıran ve hatta sağlayan bir etkiye sahiptir¹⁹⁰.

1.2.1.4. Sözlülük İlkesi Bakımından

Sözlülük ilkesi, yargılama süresince sözlü olarak öne sürülen ifadelerin hükme esas alınmasıdır¹⁹¹. Yargılamada delillerin tartışıldığı ve değerlendirildiği tahkikat aşamasında, ön inceleme duruşmalarında, hüküm aşamasında sözlülük ilkesi esastır¹⁹². Sözlülük ilkesine aykırı davranılması hukuki dinlenilme hakkının da ihlali anlamına gelir. HMK'nın bazı maddelerinde sözlülük ilkesinin uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. HMK'nın hükümden önce taraflara sözlü savunma imkânı verilmesini düzenleyen 186. maddesi ve tarafların isticvap edilmesini düzenleyen 169. madde buna örnek

¹⁸⁷ MİRZAYEV, s. 67.

¹⁸⁸ MİRZAYEV, s. 69.

¹⁸⁹ ÖZEL, s. 75.

¹⁹⁰ GAYRETLİ AYDIN, s. 2121; ÖZEL, s. 77.

¹⁹¹ TANRIVER, s. 403.

¹⁹² GAYRETLİ AYDIN, s. 2122; GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 318.

gösterilebilir¹⁹³. Tanık beyanları, yemin gibi usul işlemlerinde sözlülük ilkesi önem teşkil etmektedir. Yargı çevresi dışında bulunan tanığın, bilirkişinin veya tarafın istinabe suretiyle dinlenmesi yerine e-Duruşma ile bizzat yargılamayı yapan hâkim tarafından dinlenmesi doğrudanlık ilkesi yanında sözlülük ilkesine de uygundur.

Sözlülük ilkesi hâkimin taraflarla doğrudan iletişime geçmesi suretiyle yargılamanın yürütülmesini sağlar¹⁹⁴. Ayrıca sözlülük ilkesi yargılama sürecinin hızlandırılmasına ve hakikate ulaşılmasına hizmet eder¹⁹⁵. Doktrinde e-Duruşma sisteminin sözlülük ilkesine aykırı olmadığı aksine sözlülük ilkesinin uygulanmasını sağladığı savunulmaktadır¹⁹⁶. Gerçekten de e-Duruşma sistemi ile sesli ve görüntülü iletişim teknikleri kullanılarak tarafların sözlü açıklamalarının mahkemeye sunulmasında kolaylık sağlanmıştır. Sonuç olarak ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrası sözlülük ilkesine aykırılık teşkil etmediği gibi sözlülük ilkesinin uygulanmasını da kolaylaştırmıştır¹⁹⁷.

1.2.1.5. Usul Ekonomisi İlkesi Bakımından

Usul ekonomisi ilkesi, yargılamanın en hızlı, en kolay ve en ucuz şekilde bitirilmesini amaçlayan muhakeme ilkesidir¹⁹⁸. Usul ekonomisi ilkesi önemine binaen hem Anayasa m. 141’de hem de HMK m. 30’da düzenlenmiştir. Anayasa’ya göre yargılamanın en az masrafla mümkün olduğu kadar kısa sürede sonuçlandırmak yargının görevleri arasındadır. HMK m. 30’da da yargılamanın, makul süre içinde, düzenli bir şekilde ve gereksiz giderlerden kaçınılarak yapılması gerektiğine işaret edilmiştir. Bu çerçevede usul ekonomisi ilkesinin basitlik, ucuzluk ve yargılamanın makul sürede tamamlanması olmak üzere üç unsuru olduğu kabul edilir¹⁹⁹.

¹⁹³ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medeni Usûl Hukuku, s. 204.

¹⁹⁴ GAYRETLİ AYDIN, s. 2122.

¹⁹⁵ MİRZAYEV, s.74.

¹⁹⁶ MİRZAYEV, s.74.

¹⁹⁷ GAYRETLİ AYDIN, s. 2122; KALE, s. 144.

¹⁹⁸ TANRIVER, s. 419; KALE, s. 143.

¹⁹⁹ BUDAK/KARAASLAN, s. 84; TANRIVER, s. 419; GAYRETLİ AYDIN, s. 2122.

Yargılamanın makul sürede bitirilmesi aynı zamanda adil yargılanma ilkesinin de bir gerekliliğidir²⁰⁰. Uzun süren yargılama sonucu maddi gerçeğe ulaşılması kamunun vicdanını zedeleyeceği gibi bireylerin yargıya olan güvenlerinin azalmasına yol açacaktır²⁰¹. Yargılamaların daha az masrafla en hızlı şekilde bitirilmesi adil yargılanma hakkının ve etkin bir hukuki korumanın gereği olsa da bu ilkenin salt bir şekilde uygulanıp hatalı ve maddi gerçeğe aykırı karar verilmesi durumunda da yargılamadan beklenen sonuç alınmayacaktır²⁰². Bu nedenle usul ekonomisi yargılama sürecinde amaç değil araçtır. Mahkeme tarafından yargılama sürecinde kolaylığa, ucuzluğa ve mümkün olan en kısa sürede sonuca ulaşmaya önem verilmesi gerekir²⁰³.

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasına ilişkin düzenlemeler tam da usul ekonomisi ilkesinin bir gereğidir²⁰⁴. HMK m. 149'un gerekçesinde “usul ekonomisi çerçevesinde daha az emek ve daha az masrafla” davanın karara bağlanmasının sağlanacağı belirtilmiştir²⁰⁵. Dava arkadaşlığı veya davaya müdahale gibi bazı kurumların bulunması hâlinde e-Duruşma usul ekonomisi ilkesinin gereği olarak tarafların veya ilgililerin hak arama ve hukuki dinlenilme hakkının daha kolay bir şekilde kullanılmasını sağlayabilir. Zira tarafları ve ilgililerinin fazla olduğu davalarda duruşmaların mahkeme salonlarında yapılması fiziken güç olabilir. Bu çerçevede ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılması hem mahkeme açısından hem de ilgililer ile taraflar açısından daha kolay olacaktır²⁰⁶.

²⁰⁰ TANRIVER, s. 419.

²⁰¹ TANRIVER, s. 419.

²⁰² BUDAK/KARAASLAN, s. 84.

²⁰³ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medenî Usûl Hukuku, s. 202; YILMAZ, Ejder: “Usul Ekonomisi”, AÜHFD, C. 57, S. 1, 2008, s. 244-245.

²⁰⁴ KALE, s. 143; GAYRETLİ AYDIN, s. 2122; ERSOY, Uğur: Aleniyet İlkesi ve Covid-19 Pandemisinin Aleniyet İlkesine Etkileri, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 93.

²⁰⁵ Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574), TBMM, Dönem 23, Yasama Yılı 3, S. Sayısı 393, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>.

²⁰⁶ Ancak makul sürede yargılanma ilkesi gereğince e-Duruşmaya katılım zorunlu değildir. “06.12.2022 tarihli duruşmada sunulan mazeretin hukuka aykırı olarak reddedildiğini ve e-duruşma yapılmasının mümkün olduğu gerekçesi ile reddedildiğini, duruşma tarihinde İstanbul 1. Asliye Ceza Mahkemesi duruşma salonu önünde hem duruşmaya görüntülü katılmasının mümkün olmadığını, hukuki dinlenme

1.2.1.6. Tasarruf İlkesi Bakımından

Medeni yargılamada tarafların kendi hakları üzerinde tasarruf imkânı vardır. Taraflar dava açmakta ve açmış oldukları davayı devam ettirmekte serbesttir. Tasarruf ilkesi özel hukuk anlamındaki irade serbestisi ilkesinin usul hukukundaki karşılığıdır²⁰⁷. Tasarruf ilkesi, tarafların dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf etmeleri ve davanın başından sonuna kadar taraflarca karar verilmesi anlamına gelir²⁰⁸. Tasarruf ilkesi HMK m. 24'te düzenlenmiştir. Hükme göre hâkim kamu düzenine ilişkin bazı istisnai durumlar dışında taraflardan birinin talebi olmaksızın bir davaya kendiliğinden bakamaz ve karara bağlayamaz. Ayrıca kanunda belirtilmedikçe kimse kendisi hakkında bir dava açmaya

hakkının ihlal edilmiş olduğunu, ek bilirkişi raporu alınarak davalı defterlerinin yerinde incelenmesi, bunun reddi halinde ödeme beyanlarının dikkate alınması, bunun da reddi halinde ekte sunulan Yargıtay kararı da dikkate alınarak ikinci rapora göre karar verilmesi, mazeretin haksız gerekçe ile reddedildiğinden hukuki dinlenme ve adil yargılanma hakkı ihlal edildiğinden dolayı yerel mahkeme kararının kaldırılmasına ve davanın reddine karar verilmesini talep etmiştir. Taraflar arasındaki uyuşmazlık, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu 470 ve devamı maddelerinde düzenlenen eser sözleşmesinden kaynaklanmaktadır. Davacı taşeron, davalı ise yüklenicidir. Mahkemece, Dairemizin kaldırma kararı sonrasında alınan bilirkişi raporunda belirtilen ve davacının düzenlediği anlaşılan 63.622,42 TL bedelli faturanın davacı defterlerinde yer aldığı, ancak bu faturanın davalı defterlerinde kayıtlı olmadığı tespit edilmiştir. Taraflar arasındaki uyuşmazlığı oluşturan söz konusu fatura içeriği mahkeme tarafından denetlenmemiştir. Bu fatura konusu iş ve işlemlerin yerinde yapılıp yapılmadığı denetlenmediğinden, mahkemece mahallinde keşif yapılmak suretiyle fatura içeriğinin taraflar arasındaki iş kapsamında olup olmadığı, faturada belirtilen imalatın yerinde yapılıp yapılmadığı hususlarının denetlenmesi ve sonucuna göre karar verilmesi gerekmektedir. Mahkeme tarafından bu hususta inceleme yapılmadan karar verilmesi hatalı olmuştur. Öte yandan, 06.12.2022 tarihli karar duruşmaya davalı vekili tarafından mazeret dilekçesi sunulmuş olmasına rağmen, mahkemece, davalı vekilinin e-duruşma yöntemiyle duruşmaya katılma imkanı varken bu yola başvurmamış olması, yargılamanın makul sürede bitirilmesi, adli yargılama ilkesi ve yargıda hedef sürenin gözetilmesi gerektiği gerekçeleriyle mazeretin reddine karar verilmiştir. Taraflardan birine e-duruşma yoluyla duruşmaya katılma zorunluluğu getiren yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Yargıda hedef süre ise yargılamanın makul sürede bitirilmesi için konulmuş olup, karşı tarafın yargılamayı uzatmak için mazeret bildirdiği kanıtlanmadan veya başka kabul edilebilir bir gerekçeye dayanılmaksızın sırf yargılama için belirlenen hedef süre gerekçe gösterilerek mazeretin reddine karar verilmesi adil yargılanma ilkesine aykırı olacaktır. Bu durumda, mahkemece mahallinde keşif yapıp 63.622,42 TL bedelli fatura içeriği imalatın yapılıp yapılmadığı denetlenerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, bu hususlar üzerinde durulmaksızın yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamıştır. Açıklanan nedenlerle, davalının vekilinin istinaf talebinin kısmen kabulüyle usul ve yasaya uygun bulunmayan yerel mahkeme kararının 6100 Sayılı HMK'nın 353/1-a-6 maddesi gereğince kaldırılarak yukarıda açıklanan şekilde inceleme ve araştırma yapıldıktan sonra oluşacak uygun sonuç dairesinde bir karar verilmesi için dosyanın yerel mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekmektedir." İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 15. HD. E.2023/236, K. 2023/463, T. 11.04.2023, <https://www.kazanci.com.tr>.

²⁰⁷ BUDAK/KARAASLAN, s. 85.

²⁰⁸ ÖZEL, s. 44.

zorlanamaz²⁰⁹. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildikleri davalarda tarafların tasarruf yetkileri davanın başından sonuna kadar devam eder.

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasının tasarruf ilkesi ile ilişkisine bakıldığında taraflar veya vekillerinin e-Duruşma ile duruşmaya katılım taleplerini mahkemeye iletmeleri gereklidir²¹⁰. Bu takdirde hâkim duruşmanın e-Duruşma olarak yapılmasına karar verebilir. Bir diğer ifadeyle kural olarak hâkimin tarafın veya vekilinin e-Duruşma ile duruşmaya katılmasına karar verebilmesi için tarafın veya vekilinin bu yönde bir talebinin bulunması gereklidir. Benzer şekilde hâkim, tarafların talebi üzerine tanığın, bilirkişinin ya da uzmanın da e-Duruşma Yönetmeliğinde belirtilen yerlere uygun olması koşuluyla e-Duruşma vasıtasıyla dinlenmesine karar verebilir.

Tasarruf ilkesinin karşıtı kendiliğinden harekete geçme ilkesidir. Kendiliğinden harekete geçme ilkesi bazı çekişmesiz yargı işlerinde söz konusu olur. Kendiliğinden harekete geçme ilkesinin esas olduğu işlerde hâkim, tarafların talebi olmaksızın uyuşmazlık konusu hakkında karar verebilir. Nitekim buna uygun olarak HMK m. 149/3'e göre tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri dava ve işlerde ilgililerin talebine bakılmaksızın mahkemece re'sen ilgililerin ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılmasına karar verilebileceği düzenlenmiştir.

1.2.2. Sistemin İşleyişi Bakımından

1.2.2.1. Bilgi Güvenliğinin Sağlanması

E-devlet uygulamalarının yaygınlaşması ve toplumca kabul edilip kullanılması işlemlerin elektronik ortamda güvenli bir şekilde yapılmasına bağlıdır. Bireylerin elektronik sistemlere güvenmediği takdirde sistemin geniş kitlelerce kullanılması da mümkün değildir²¹¹. Bu nedenle de bilgi güvenliği e-devlet açısından oldukça önemlidir.

²⁰⁹ MİRZAYEV, s. 77.

²¹⁰ MİRZAYEV, s. 77.

²¹¹ OĞLAĞÇIOĞLU, s. 14.

Teknoloji, gün geçtikçe gündelik hayatın yanı sıra iş yaşamlarının da birer parçası haline gelmiş, bilgi teknolojilerinin kullanımının artması bilginin korunması, bilgi güvenliği gibi kavramlarının da tartışılmasına sebebiyet vermiştir.

1.2.2.1.1. Bilgi Güvenliği

Bilgi güvenliğinin üç temel prensibi vardır. Bunlar gizlilik, bütünlük ve erişebilirliktir. Bu prensiplerden herhangi birinin zarar görmesi durumunda güvenlik zafiyeti ortaya çıkar²¹².

Gizlilik, bilginin sadece yetkisi olan kişiler tarafından erişilmesi yetkisi olmayan kişilerin eline geçmemesi için korunması anlamına gelir²¹³. Bir bilginin veri tabanında saklanması hâlinde veya başka bir yere iletilmesi durumunda bu bilginin yalnızca istenilen kişi veya gruplarca görüntülenmesi beklenir²¹⁴. Zira bu bilgiler kişinin sağlık, siyasi düşüncesi, sendika üyeliği gibi hassas nitelikteki verileri olabileceği gibi kimlik, iletişim veya kredi kartı bilgileri de olabilir. Bilginin bir veri tabanında saklanması veya bir yere gönderilmesi durumunda bu bilginin sadece belli kişiler tarafından görüntülenmesi beklenir ve istenir. Gizliliği sağlamak üzere kullanılan en yaygın teknoloji şifreleme teknolojisidir.

Bütünlük, bilgi sistemindeki bilgilerinin yetkisiz kimselerce bütünlüklerinin bozulmaması ve doğruluklarının korunmasıdır²¹⁵. Bilginin veri tabanında saklanması yahut başka bir yere gönderilmesi esnasında yetkisiz kimselerce değiştirilmesi, tahrip

²¹² PESEN, M. Pekin/İŞÇİ, İnan/ GÖRMÜŞ, Gökhan/AYDOĞMUŞOĞLU, Barış: “Bilgi Güvenliği Nedir ve Nasıl Sınıflandırılır”, <https://www.sibergah.com/genel/bilgi-guvenligi-nedir-ve-nasil-siniflandirilir/>, E.T. 14.07.2023.

²¹³ ERDİNÇ, Göksu Hazar: Bilgi Güvenliği, Kişisel Verilerin Korunması ve Biyometrik Verilerin İşlenmesine İlişkin Öneriler, İstanbul Teknik Üniversitesi, Bilişim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, s. 8; ÇEK, Eray: Kurumsal Bilgi Güvenliği Yönetimi ve Bilgi Güvenliği için İnsan Faktörünün Önemi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, s. 4.

²¹⁴ ÇEK, s.4.

²¹⁵ ERDİNÇ, s. 8; ÇEK, s. 4.

edilmesi istenmez. Bütünlüğün sağlanması için kullanılan teknolojilere elektronik imza, açık anahtar altyapısı gibi kavramlar örnek verilebilir²¹⁶.

Erişilebilirlik ise bilgi sistemindeki veriye yetkili kişinin istediği zaman kesintisiz bir biçimde erişebilmesidir²¹⁷. Sistem güvenliğinin aktif olup kesintisiz bir biçimde çalışması gerekir. Siber saldırıların birçoğunda erişilebilirlik unsuru zedelenmektedir. Sistemlerin güncel tutulması ve güvenliğin sağlanması açısından teknik önlemler alınması erişilebilirlik unsuru açısından son derece önemlidir.

Bilgi güvenliğinin loglama, kimlik doğrulama, güvenilirlik, inkar edilemezlik gibi başka prensipleri de bulunmaktadır²¹⁸. Ancak en temel prensipleri gizlilik, bütünlük, erişilebilirliktir.

Adalet Bakanlığınca, bilgi güvenliğinin sağlanması kapsamında karşılaşılabilecek risklerin en düşük seviyede tutulması, iş ve işlemlerin aksamaması için bilginin korunması, bilgi güvenliği alanında kabul edilen standartların benimsenmesi süreçleri yürütülmektedir. Adalet Bakanlığınca uluslararası alanda kabul gören yalnızca bilgi güvenliğini işleyen ISO/IEC 27000 standartları uygulanmaktadır²¹⁹. Bilgi güvenliğinin sağlanması belli işlemlerin takibi ile belli bir zamanda başlayıp akabinde biten iş silsilesi olmayıp süreklilik arz eden ve belli standartlar çerçevesinde denetlenmesi gereken bir süreçtir. Bilgi güvenliği hususunda gerek mevzuat gerek uygulama pratikleri ile iç ve dış güvenlik sistemleri güçlendirilmiş; yardım masası oluşturulmuş, parola seçimi konusunda düzenlemeler yapılmış, teknik düzenleme ile güvenlik duvarları geliştirilmiştir²²⁰. Sesli ve görüntülü kayıt cihazlarının kullanımının yaygınlaşmasıyla iletim sırasında veri

²¹⁶ ÇEK, s. 4.

²¹⁷ ERDİNÇ, s. 8; ÇEK, s. 5.

²¹⁸ ÇEK, s. 5.

²¹⁹ <https://bigm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/iso-27001-bilgi-guvenligi-yonetim-sistemi-belgesini-guncelledik23062023040354>

²²⁰ MURSÜL, Damla/ KAYA, Ali: Ulusal Bilgi Güvenliği Politikaları Açısından Kamu Kurumlarının İncelenmesi: Kayseri Barosu Örneği, ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 2019, s. 342.

koruma yükümlülüğü de ortaya çıkmıştır²²¹. Bu açıdan ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasında da bilgi güvenliğinin sağlanması zorunludur.

E-Duruşma sistemi, Adalet Bakanlığının sunucuları üzerinden kapsamlı UYAP güvenlik prosedürleri ile çalışmaktadır. E-Duruşma yoluyla duruşmaya katılmak isteyen avukata ilişkin avukat portal sistemi üzerinden güvenli elektronik imza yöntemiyle kimlik doğrulaması yapılmakta, portal üzerinden güvenli elektronik imza yoluyla duruşmaya katılım sağlanmaktadır. Duruşmaya katılım esnasında avukatın fotoğrafı, bilgileri UYAP üzerinde hâkimin ekranında gösterilmektedir. İlerleyen aşamalarda yüz tarama, parmak izi vb. kontrollerle güvenlik seviyesinin artırılması tasarlanmaktadır²²².

Uygulamada adliyelerdeki duruşma yoğunluğu, duruşmalar arasında ikişer üçer dakika gibi zaman aralıklarının bulunduğu gözetildiğinde e-Duruşma Yönetmeliği m. 12 hükmü uyarınca elektronik imza veya mobil imza ile UYAP kayıtları dikkate alınarak kimlik doğrulaması yapılması kimlik tespiti açısından hatalı sonuçlar doğurabilir. Zira her ne kadar elektronik imza oluşturma verisi kişiye özgü olsa ve Elektronik İmza Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik²²³ m. 15/e hükmü uyarınca elektronik imza sahibinin imza oluşturma verisini başkalarına kullandırmama yükümlülüğü bulunsada elektronik imzanın çalınması yahut yetkisiz kimselerin eline geçmesi mümkündür. Öyle ki imzalı belgenin kim tarafından imzalandığı uzman bilirkişilerce tespit edilebilmekle birlikte elektronik imzanın kim tarafından kullanıldığının veyahut elektronik imzanın kim tarafından atıldığının tespiti oldukça güçtür²²⁴. Kaldı ki uygulamada yetki belgesi ile yetkilendirilen avukatın başka bir avukata ait elektronik imza ile duruşmaya katılım sağladığı görülmektedir. Ancak e-Duruşmaya yalnızca talepte bulunan avukatın katılması mümkündür. Yetki belgesi ile başka bir

²²¹ MİRZAYEV, s. 55.

²²² <https://bigm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/e-durusma-sistemi17062020040538> E.T. 14.07.2023

²²³ 6 Ocak 2005 Tarihli 25692 sayılı Resmî Gazete, “Elektronik İmza Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/01/20050106-15.htm>.

²²⁴ ÖZGÜL, Mehmet Emin: “Güvenli Elektronik İmza Sahibinin Hakları ve Yükümlülükleri”, İnÜHFD C. 12 S. 2, 2021, s. 551.

avukatın duruşmaya katılması ancak dosyada vekil kaydının bulunması koşuluyla kendi elektronik imzası yahut mobil imzası ile giriş yaptığı avukat portal sisteminden talep göndermesi hâlinde mümkün olmaktadır²²⁵. Bu çerçevede bilgi güvenliğinin sağlanması ve ortaya çıkabilecek hak ihlallerinin önlenmesi açısından kimlik doğrulama işlemlerindeki güvenlik seviyesinin artırılması gereklidir.

Ayrıca ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasında güvenli elektronik imza ile bazı belgelerin imzalanması gerekebilir. Kâğıda yazılı belgelerde yazılılık unsuru, yazılı belgenin değiştirilmemesini, değiştirilmesi hâlinde bu durumun tespitini hedeflemektedir. Elektronik imza ile imzalanan belgelerde güvenlik unsuru metnin bütünlüğünün korunmasıyla mümkün olmaktadır²²⁶. Bu durum güvenli elektronik imzanın “Hash fonksiyonu” ile sağlanmaktadır.

Hash fonksiyonu, imzalanan verinin bütünlüğünün sonradan değiştirilip değiştirilmediğinin teyit edilebilmesini sağlar. Hash fonksiyonunun çalışma prensibi şu şekildedir: İmza sahibi tarafından hazırlanan verinin özeti alınır. Hazırlanan veriye özel olan bu özetle bir harf bile değiştirilse o verinin özeti farklı çıkacaktır²²⁷. Bu sadece belgenin sonradan değiştirilip değiştirilmediği ortaya çıkmaktadır. Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasında imzalanan belgeler üzerinde sonradan değişiklik yapıp yapılmadığının tespit edilebileceği hususu e-Duruşmaya katılan taraf veya diğer ilgililerce önem arz etmektedir.

Bilgi güvenliğinin ihlali sisteme dışarıdan yapılan hukuka aykırı müdahaleler sonucu meydana gelebileceği gibi Adalet Bakanlığı bünyesinde de meydana gelebilir. E-Duruşma Yönetmeliği m. 16’ya göre Bakanlık, e-Duruşma sisteminin güvenliğini sağlayacak tedbirleri almakla mükelleftir.

²²⁵ <https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/kullanim-kilavuzu> E.T. 14.07.2023

²²⁶ **ÖZEL**, s. 6.

²²⁷ **ÖZEL**, s. 6.

E-Duruşma Yönetmeliğinin 16/3. maddesinde e-Duruşma sisteminin devamı, bakımı ve güncellenmesi için sistemde süreli veya süresiz kesinti yapılabileceği belirtilmişse de sisteme hukuka aykırı bir şekilde dışarıdan müdahale edilmesi durumunda bu durumun önlenbilmesine ilişkin düzenlemeler kanunda belirtilmelidir²²⁸. Bu kapsamda e-Duruşmaya özgü suç ve cezaların kanunla hükme bağlanması elzemdir²²⁹.

1.2.2.1.2. Deepfake Teknolojisi Bakımından Değerlendirme

Teknolojik gelişmelerin elverdiği ölçüde hukuk yargılamalarında kullanılması sonucu e-Duruşmaların yaygınlaşması zaman ve masraf tasarrufu sağlasa da aynı zamanda yeni güvenlik tehditlerini ve zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu güvenlik tehditlerinden biri de deepfake teknolojisidir. Deepfake teknolojisi, son yıllarda yapay zekâ ve derin öğrenme alanlarının gelişmesiyle önemli bir inovasyon haline gelmiştir. Deepfake teknolojisi, ses ve görüntü nakli yoluyla yapılan duruşmalarda kişisel veri güvenliğini ihlal etmenin yanı sıra duruşmanın güvenilirliğini zedeleyebilir ve dahası yanlış kararlar verilmesine neden olabilir.

Deepfake, derin öğrenme tekniği²³⁰ ile yapay zekâ ve görüntü işleme teknikleri kullanılarak görsel ve işitsel içeriklerin manipüle edilerek değiştirilmesi veya sıfırdan sahte içerik üretilmesini sağlayan bir teknolojidir²³¹. Derin öğrenme algoritması

²²⁸ Elektronik tebligata ilişkin düzenlemelere kıyasen bkz. **BÖRÜ**, “Elektronik Tebligat”, s. 196; **KURT KONCA**, Nesibe: “Türk Hukukunda Tebligata İlişkin Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl: 2014, Sayı: 114, s. 264.

²²⁹ Kıyasen bkz. **BÖRÜ**, Elektronik Tebligat, s. 196; **KURT KONCA**, “Tebligat”, s. 264.

²³⁰ Derin öğrenme bir makine öğrenmesi türü olup yapay sinir ağlarının oluşturduğu katmanların birbirini besleyerek yazılımın bir sonuca ulaşmasıdır. Derin öğrenmede, algoritmaların programcının koyduğu sınırlar ve sunduğu girdi verilerdeki çözüm önerileri dışında sorunlara kendiliğinden çözüm üretilmesi mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bkz. **İBRAHİMLİ**, Kaan: Deepfake (Derinkurgu) Teknolojisi İle Üretilen Ses ve Görüntülerin Kullanılmasından Doğan Sorumluluk, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2023, s. 10.

²³¹ **İBRAHİMLİ**, s.11-12; **KORKMAZ**, Şahin / **ALKAN**, Mustafa: “Derin Öğrenme Algoritmalarını Kullanarak Deepfake Video Tespiti”, Politeknik Dergisi, C. 26, S. 2, 2023, s. 855; **ARSLAN**, Fatih: “Deepfake Technology: A Criminological Literature Review”, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1, s. 703; **BABAYİĞİT**, Beşir: “Deepfake’in Ceza Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi ve De lege Ferenda Öneriler”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 25, S. 4, 2021, s. 661.

kullanılarak deepfake teknolojisi ile gerçek gibi görünen sahte görüntüler ve sesler üretilmektedir²³². Deepfake teknolojisi ile mevcut ses ve görüntü materyalleri manipüle edilerek hiper gerçeklik seviyesinde sonuçlar üretebilir²³³.

Deepfake teknolojisinin birçok türü vardır. Deepfake teknolojilerini yeniden canlandırma sağlayan deepfake teknolojisi, yüz değiştirme sağlayan deepfake teknolojisi, ifade değiştirmeyi sağlayan deepfake teknolojisi, sahte yüz yaratma sağlayan deepfake teknolojisi olarak sıralamak mümkündür²³⁴. Bu teknolojiler ile bir kişi deepfake teknolojisini kullanarak adeta başkasının yerine geçerek sanki o kişiymiş gibi kendini gösterdiği çoklu ortam eserleri üretebileceği gibi kişinin yüzünü başka bir kişinin yüzüne yapay zekâ teknolojisi kullanmak suretiyle aktarıp çoklu ortam eseri üretebilir²³⁵.

Deepfake teknolojisinin eğitim öğretim gibi meşru amaçlarla kullanımı yanında kötü amaçla kullanımları da söz konusudur²³⁶. Deepfake teknolojisinin kullanım alanları; değerli içerik üretimi, özgün deepfake ürünleri, cinsel içerikli deepfake ürünleri ve siyasi kampanya üretimi olarak sıralanabilir²³⁷. Bu teknoloji ile bir kişinin sesi ve görüntüsünü başka bir kişinin vücuduna yerleştirerek sahte video üretilir ve üretilen bu videoda istenilen sözler söyletilebilir, istenilen hareketler yapılabilir²³⁸. Deepfake ile oluşturulmuş videoların gerçek videolardan ayırt edilmesinin zorluğu mahkemelerde deepfake ile oluşturulan delillerin sunulmasına neden olabileceği gibi²³⁹ bu teknolojiden ses ve

²³² **YAVUZKILIÇ**, Semih: Görüntü Manipülasyonlarının Derin Öğrenme Yaklaşımları ile Belirlenmesi, Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Elektrik Elektronik Mühendisliği Anabilim Dalı, Elektrik Elektronik Mühendisliği Teknolojileri Programı, Doktora Tezi, Elazığ, 2022, s. 2.

²³³ **GEDİKLİ**, Ahmet Taha: “Karşılaştırmalı Hukukta İnternet Ortamındaki Asılsız Bilgi Paylaşımlarının Önlenmesi”, Bilişim Hukuku Dergisi, C. 2, S. 2, 2020, s. 240.

²³⁴ **İBRAHİMLİ**, s. 12-13.

²³⁵ **İBRAHİMLİ**, s. 12.

²³⁶ **ARSLAN**, Fatih, “Deepfake Technology”, s. 705.

²³⁷ **İBRAHİMLİ**, s. 16.

²³⁸ **ABANOZ ÖZTÜRK**, Buket: “Deepfake İkilemi: Sadece Eğlence mi? Tehditler ve Hukuki Tartışmalar”, <https://blog.lexpera.com.tr/deepfake-ikilemi-sadece-eglence-mi-tehditler-ve-hukuki-tartismalar/>, E.T.: 05.01.2023, s. 1 vd.

²³⁹ **İBRAHİMLİ**, s. 16.

görüntü nakli yoluyla duruşma icrası esnasında da faydalanılabileceği ihtimalini akıllara getirmektedir²⁴⁰. Zira bu teknoloji ile üretilen bir videonun duruşma esnasında kullanılması mümkündür. Gerçekliğinin gözle ayırt edilemeyecek derece zor olduğu bu içeriklerin duruşma esnasında oluşturulmuş sahte bir içerik olduğunun tespiti neredeyse imkansızdır. Bu nedenle, usul ekonomisi ilkesinin sağlanması amacıyla e-Duruşma yapılması sonucunda adil yargılanma, doğrudanlık, hukuki dinlenilme gibi yargılamanın temel ilkelerinin ihlal edilmesi söz konusu olabileceği gibi bu yolla yargılamanın sağlıklı bir şekilde yapılması ve doğru bir kararın verilmesi de engellenmiş olur. Deepfake teknolojisi kullanılarak davanın tarafları, ilgilileri veya tamamen kötü niyetli kimselerin istedikleri kişinin, istediklerini söylediği videoyu e-Duruşma yoluyla yapılan duruşma esnasında bazı yazılımlar²⁴¹ kullanarak kamera görüntüsü gibi sunması mümkündür. Bu durumun yaratacağı olumsuz sonuç yargılamadan beklenen tüm faydanın bertaraf edilmesine neden olabilir. Bu çerçevede ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılan kimsenin duruşmaya katıldığı yerin teknik imkân ve uygun altyapının bulunması²⁴² bu durumun önlenmesine yardımcı olabilir. Ayrıca her ne kadar deepfake teknolojisi ile üretilen bir video gözle ayırt edilemeyecek nitelikte bir gerçeklikte olsa da bu videonun sahte olduğu doku tabanlı tespit yöntemi, doğal özellik bozulmaları tabanlı tespit yöntemi, derin öğrenme tabanlı tespit yöntemi gibi yöntemlerle tespit edilebilir²⁴³.

İfade edildiği üzere deepfake teknolojisi, yapay zekâ ve derin öğrenme alanındaki ilerlemelerle birlikte büyük bir potansiyele sahiptir. Ancak, bu teknolojinin kötüye kullanılma potansiyeli her zaman mevcuttur. Bu nedenle, deepfake teknolojisinin hem pozitif hem de negatif uygulamalarını anlamak ve denetlemek önemlidir. Bu kapsamda deepfake yazılımına ilişkin teknik güvenlik önlemleri alınmalı, deepfake algılama yazılımları geliştirilmeli, anti deepfake uygulamaları geliştirilerek mahkeme personellerinin bu konuda bilgilendirilmesi gereklidir. Ayrıca deepfake yazılım ve

²⁴⁰ VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 78.

²⁴¹ Bu yazılıma örnek olarak ManyCam verilebilir. ManyCam, yayın platformlarında, video konferans uygulamalarında ve uzaktan öğrenme araçlarında profesyonel canlı videolar sunulmasını sağlayan bir sanal kamera yazılımıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://manycam.com>

²⁴² Döner kamera örnek olarak verilebilir.

²⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz. İBRAHİMLİ, 20-21.

uygulamaların ciddi bir denetimden geçirilmesi ve kullanım alanlarının sınırlandırılması gerekli olup herkes tarafından kolayca indirilip kullanılmasının önüne geçilmeli ve kullanmak isteyen kimselerin ne amaçla kullanmak istediklerinin tespit edilerek kullanım süresi boyunca takip edilmesi gereklidir²⁴⁴. Duruşmalarda adalet ve güvenilirliğin sağlanması için teknik önlemlerin yanında birtakım mevzuat düzenlemelerinin de yapılması gereklidir. Ülkemizde halihazırda deepfake’ın tehlikelerine karşı hukuki bir düzenleme yapılmamışsa da deepfake teknolojisinin hızla yaygınlaşması, bu yazılımı indirmenin ücretsiz ve kolay olması karşısında yakın bir gelecekte bu hususta düzenleme yapılması gerekliliği ortadadır²⁴⁵.

1.2.2.2. Kişisel Verilerin Korunması Bakımından

Kişisel veriler bilgi toplumlarında korunması gereken en önemli veriler arasındadır. Bu kapsamda kişisel verileri işlenen kimselerle kişisel verileri işleyen veri sorumlularının kişisel verilere ilişkin aydınlatılması ve gerekli denetim, kontrol mekanizmalarının sağlanması gereklidir. Yasal mevzuatta yapılan düzenlemelerin yanında teknik önlemlerin de alınması hâlinde kişisel verilerin korunması en yüksek düzeyde sağlanabilecektir. İçinde bulunduğumuz bilgi çağında bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte yazılı bilgi, ses, fotoğraf ve video vb. kişisel bilgiler içeren verilerin sanal ortamlarda paylaşımı oldukça yaygınlaşmıştır²⁴⁶.

Hem devlette hem de özel sektörde elektronik ortamda birçok hizmet verilmekte ve bu hizmetlerin sağlanmasında pek çok kişisel verinin de toplanması ve işlenmesi gerekmektedir. Kişisel veri kavramı, son zamanlarda gerek ülkemizde gerekse de başka ülkelerde tartışılmaya başlanmış ve kişisel verilerin işlenmesinde, korunmasında hem teknik anlamda hem de yasal anlamda düzenleme yapma ihtiyacı doğmuştur. Bu çerçevede Avrupa Konseyince hazırlanan 108 sayılı “Kişisel Nitelikteki Verilerin

²⁴⁴ **ELİTAŞ**, Türker: “Dijital Manipülasyon ‘Deepfake’ Teknolojisi ve Olmayanın İnandırıcılığı”, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.19, S. 49, 2022, s. 125.

²⁴⁵ **BABAYİĞİT**, s. 689.

²⁴⁶ **KILINÇ**, Doğan: “Anayasal Bir Hak Olarak Kişisel Verilerin Korunması”, AÜHFD, C. 61 S. 3, 2012, s. 1092.

Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Şahısların Korunmasına Dair Sözleşme” 28 Ocak 1981 tarihinde imzaya açılmış, 1 Ekim 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir²⁴⁷. Türkiye ise bu sözleşmeyi 28 Ocak 1981 tarihinde imzalamıştır. Kişisel veriler, 2010 yılında yapılan bir değişiklik ile Anayasanın 20. maddesi uyarınca koruma altına alınmıştır²⁴⁸. Akabinde 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu²⁴⁹ 7 Ekim 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

KVKK m. 3’te kişisel verinin tanımı yapılmış olup kişisel veri, kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye dair her türlü bilgi olarak tanımlanmıştır²⁵⁰. Kişisel verinin tanımından yola çıkarak kişisel bir verinin iki unsuru olduğu söylenebilir. Bunlar bilginin gerçek bir kişiye ait olması ve bu kişinin belirli yahut belirlenebilir olmasıdır²⁵¹. Bu iki unsurun gerçekleşmesi hâlinde bir verinin kişisel veri olduğu kabul edilir²⁵². KVKK’ya göre tüzel kişilere ilişkin bilgiler kişisel veri kapsamına girmemektedir. Ancak doktrinde

²⁴⁷ ERDİNÇ, s. 17; ATAĞ, Songül: “Avrupa Konseyi’nin Kişisel Veriler Açısından Sağladığı Temel Güvenceler”, TBB Dergisi, S. 87, 2010, s. 92.

²⁴⁸ İlgili hüküm: Anayasa m. 20: *Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.*”

²⁴⁹ 7 Nisan 2016 tarihli 29677 sayılı Resmî Gazete, “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407-8.pdf>.

²⁵⁰ İlgili hükmün madde gerekçesinde bireyin adı, soyadı, doğum tarihi ve doğum yeri gibi onun kesin teşhisini sağlayan bilgiler dışında kişinin fiziki, ailevi, ekonomik, sosyal ve sair özelliklerine ilişkin bilgilerinin de kişisel veri sayılacağı belirtil akabinde maddedeki belirlenebilir kavramından ne anlaşılması gerektiği “*Bir kişinin belirli veya belirlenebilir olması, mevcut verilerin herhangi bir şekilde bir gerçek kişiyle ilişkilendirilmesi suretiyle, o kişinin tanımlanabilir hale getirilmesini ifade eder. Yani verilerin; kişinin fiziksel, ekonomik, kültürel, sosyal veya psikolojik kimliğini ifade eden somut bir içerik taşıması veya kimlik, vergi, sigorta numarası gibi herhangi bir kayıtla ilişkilendirilmesi sonucunda kişinin belirlenmesini sağlayan tüm halleri kapsar. İsim, telefon numarası, motorlu taşıt plakası, sosyal güvenlik numarası, pasaport numarası, özgeçmiş, resim, görüntü ve ses kayıtları, parmak izleri, genetik bilgiler gibi veriler dolaylı da olsa kişiyi belirlenebilir kılabilecek özellikleri nedeniyle kişisel verilerdir.*” şeklinde açıklanmıştır. Kişisel Verileri Koruma Kurumu, Madde ve Gerekçesi ile Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (Bilgi Notu) ve Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Terimler Sözlüğü, s. 9.

²⁵¹ ÜÇÜNCÜ, Sümeyye Hilal: Medeni Yargılama Hukukunda Kişisel Verilerin ve Sırların Korunması, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2018, s. 5-6.

²⁵² ERDİNÇ, s. 17.

tüzel kişilerin de korumadan faydalanması gerektiğini ileri süren görüşler mevcuttur²⁵³. Bu görüşe göre verilerin korunması kapsamına sadece gerçek kişilerin tabi tutulması doğru değildir. Zira gerçek kişilere ilişkin veriler yanında tüzel kişilere ilişkin verilerin de korunması gerekebilir. Hatta bazı hallerde tüzel kişiler, gerçek kişilere oranla daha fazla kişisel verilerin korunmasına ihtiyaç duyabilir. Bu çerçevede tüzel kişilerin kişisel veri korumasından mahrum bırakılması uluslararası insan hakları hukukuna aykırıdır²⁵⁴.

KVKK uyarınca kişisel verileri genel nitelikli kişisel veri ve özel nitelikli kişisel veri olarak kategoriye ayırmak mümkündür²⁵⁵. Genel nitelikli kişisel veriler, KVKK'daki kişisel veri tanımına uyan verilerdir. Özel nitelikli kişisel veriler de bu tanımın kapsamında olmakla birlikte hangi verilerin özel nitelikli olduğu KVKK m. 6'da belirtilmiştir. Hükme göre kişinin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, inancı, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf veya sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirlerine dair verileri, biyometrik ve genetik verileri özel nitelikli kişisel verileridir. Özel nitelikli kişisel verilerin ihlal edilmesi durumunda kişilerin sosyal yaşamda zor duruma düşme ihtimalleri bulunduğundan özel nitelikli kişisel verilerin genel nitelikteki verilere oranla daha fazla korunması gereklidir.

Kişisel verilerin tanımı ve unsurlarından yola çıkılarak medeni yargılamaya konu olan pek çok verinin kişisel veri olduğu ortadadır²⁵⁶. Davanın tarafları yargılamanın başından sonuna kadar hem kendilerinin hem karşı taraf veya üçüncü kişilerin kişisel birtakım verilerini mahkemeye sunmaktadır. Kaldı ki dava ve cevap dilekçesinin zorunlu unsurlarının bir kısmı da tarafların kişisel verilerinden oluşmaktadır²⁵⁷. Benzer şekilde

²⁵³ ŞEN, Ersan; “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı’nın Anayasa ve Türk Ceza Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 83, S. 3, Y. 2009, s. 1202; ÜÇÜNCÜ, s. 8.

²⁵⁴ ÜÇÜNCÜ, s. 8.

²⁵⁵ ERDİNÇ, s. 20; ŞEN, Ersan / MAVİŞ, Mert / GÖZÜKAN Alperen / EFE, M. Enes / ÇETİNTAŞ, A. Fırat, Savunma Hakkının Kişisel Veriler Karşısında Korunması, Seçkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 30.

²⁵⁶ KAZANCI, İdil Tuncer: Covid-19 Pandemisinde E-Duruşma ve Bu Kapsamda Kişisel Verilerin Korunması, Ed. Murat BATI/Sezai ÇAĞLAYAN, Bir Küresel Salgın ve Hukuk Covid-19, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 549.

²⁵⁷ ÜÇÜNCÜ, s. 10.

ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasında taraflar veya diğer ilgililer davanın taraflarına ya da üçüncü kişilere ait kişisel verileri mahkemeye sunabilir. Bu verilerin korunup korunamayacağının korunacak ise ne şekilde korunacağının tartışılması gereklidir.

Özel nitelikteki kişisel verilerin işlenmesi kural olarak yasaktır. Ancak kanunda istisnai haller söz konusu olduğunda özel nitelikli kişisel verilerin de işlenmesi mümkündür. Bu takdirde özel nitelikli veriler genel nitelikli kişisel veriler kapsamında korunmaya devam eder²⁵⁸.

KVKK'nın 6. maddesinde özel nitelikli verilerin hangi koşullarda işlenebileceği belirtilmiştir. Ayrıca KVKK'nın 28. maddesinde kanun hükümlerinin hangi hallerde uygulanmayacağı düzenleme altına alınmıştır. Bu çerçevede kişisel verilerin soruşturma, kovuşturma, yargılama veya infaz işlemlerine ilişkin olarak yargı makamları veya infaz mercileri tarafından işlenmesi hâlinde KVKK hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmiştir²⁵⁹. Ancak bu durum davanın taraflarının kişisel verilerinin hiçbir şekilde korunmayacağı anlamına gelmez. HMK m. 28/2 hükmü uyarınca aleniyetin kaldırılması veya dava dosyasının incelenmesi hakkının sınırlandırılması kişisel verilerin korunması için başvurulabilecek hukuki yollardandır²⁶⁰. Mahkemece kişisel verilerin korunması hakkına uygun olarak, tanıklar, taraflar ve diğer ilgililerin kişilik haklarının korunması menfaatleri dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede tıpkı mahkeme huzurunda yapılan duruşmalar gibi ses ve görüntü nakli yoluyla yapılan duruşmaların da gizli şekilde yapılmasına karar verilebilir. Ancak gizli yapılmasına karar verilen duruşmaya tarafın nereden katıldığı önem arz etmektedir. Zira doğrudan aleniyetin kaldırılması hâlinde, duruşmada yalnızca taraflar, taraf vekilleri ve mahkeme personeli bulunabilir²⁶¹. Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılım sağlanan yerde de tıpkı mahkemede olduğu gibi

²⁵⁸ ÜÇÜNCÜ, s. 13.

²⁵⁹ ÜÇÜNCÜ, s. 14

²⁶⁰ ÜÇÜNCÜ, s. 129.

²⁶¹ **KURT KONCA**, Nesibe: “Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2014, s. 244.

yalnızca ilgililerin bulunması gereklidir. Aksi takdirde gizlilik kararından beklenen fayda sağlanamayacaktır.

Ayrıca duruşmalarda kayıt ve yayın yasağı da kişisel verilerin korunmasıyla yakından ilişkilidir. HMK'nın 153. maddesinde duruşmada kayıt ve yayın yasağından bahsedilmiş, bu yasağa aykırılığın TCK²⁶²'nin 286. maddesi kapsamında cezai yaptırıma tabi olacağı belirtilmiştir²⁶³. Ancak duruşmaların ses ve görüntü nakli yoluyla yapılması durumunda bu yasağa uygun davranılıp davranılmadığının tespiti güçtür.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte internet üzerinde kişisel verilerin yoğun bir şekilde işlenmesi ve aktarılmasıyla ilgili olarak kötüye kullanımların tespiti ve önlenmesi amacıyla yasal düzenleme yapılmalı, KVKK'nın 28/d maddesi kapsamındaki istisnalar dikkate alındığında oluşabilecek her türlü hukuki boşluk yasal düzenleme yapılarak doldurulmalı, ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasına dair düzenlemeler dikkate alınarak elektronik ortamda gerçekleşecek duruşmalarda yayın yasağı ile özel hayatın gizliliğinin ve mahremiyetinin korunması açısından özel bir hassasiyet gösterilmesi ve bunlara ilişkin düzenleme yapılması gereklidir²⁶⁴.

1.2.2.3. Hizmet Kalitesi, Ulusal ve Uluslararası Standartların Sağlanması

Yönetmeliğin 4. maddesinde sağlanması gerekli ilkeler sayılmıştır. Hizmet kalitesi ile ulusal ve uluslararası standartların sağlanması da bu ilkeler arasındadır²⁶⁵. Doktrinde hizmet kavramına ilişkin ortak bir tanım bulunmamaktadır. Bir görüşe göre hizmet,

²⁶² 12 Ekim 2004 tarihli ve 25611 sayılı Resmî Gazete, “Türk Ceza Kanunu”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm#1>.

²⁶³ İlgili hüküm: *Duruşma sırasında fotoğraf çekilemez ve hiçbir şekilde ses ve görüntü kaydı yapılamaz. Ancak, dava dosyasında saklı kalmak kaydıyla, yargılamanın zorunlu kıldığı hâllerde, mahkemece çekim yapılabilir ve kayıt alınabilir. Bu şekilde yapılan çekim ve kayıtlar ile kişilik haklarını ilgilendiren konuları içeren dava dosyası içindeki her türlü belge ve tutanak, mahkemenin ve ilgili kişilerin açık izni olmadıkça hiçbir yerde yayımlanamaz.*” şeklindedir.

²⁶⁴ KÖKSAL, s. 17.

²⁶⁵ MİRZAYEV, s. 63.

tüketicilerin mülkiyetle ilişkisi olmaksızın satın aldıkları fayda olarak tanımlamıştır²⁶⁶. Başka bir tanıma göre, başka birisi için iş icra etmektir²⁶⁷.

Kalite kavramı ise “şartlara uygunluk derecesi”, “mal ya da hizmetin belirli ihtiyacı karşılayabilme derecesi” olarak tanımlanmaktadır²⁶⁸. Kalite kavramından esas anlaşılması gereken amaca uygunluk derecesidir²⁶⁹. Hizmet kalitesi kavramının da tıpkı hizmet kavramı gibi net bir tanımı yoktur. Zira kalite anlayışı tüketicilerin davranışsal özelliklerine, ekonomik ve eğitim durumlarına, sosyal statülere göre değişkenlik göstermektedir²⁷⁰. Net ve kesin bir standardı bulunmamaktadır.

Sunulan hizmetin değerlendirilmesinde birtakım boyutlar vardır. Hizmet kalitesinin belirleyici boyutları; güvenilirlik, sorumluluk, güvence, empati, dokunulabilirlik olarak gösterilmektedir. Güvenilirlik; taahhüt edilen hizmetin güvenilir ve hatasız bir şekilde sunulma kapasitesini, sorumluluk; personelin planlı bir şekilde hizmet sunmaya hazır olması ve işlemleri belirtilen süre içinde başarıyla tamamlaması yükümlülüğünü, güvence; personelin gereken bilgi ve becerilere sahip olmanın yanı sıra, müşterilere güven ve güvence sağlama kabiliyetini, empati; müşterilere kişisel ilgi gösterme ve onların ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde yaklaşma yeteneğini, fiziksel imkanlar; hizmetin fiziksel kaynakları, personelin görünümü ve hizmet alanındaki diğer müşterileri içerir²⁷¹.

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasına ilişkin düzenlemeler ile devlete talep hâlinde veya bazı durumlarda re’sen sesli ve görüntülü bilişim sistemleri kullanılarak duruşma hizmeti sağlanması yükümlülüğü getirilmiştir. E-Duruşma hizmeti devlet

²⁶⁶ YILMAZ, Veysel / FİLİZ, Zeynep / YAPRAK, Betül: “Servqual Yöntemiyle Yükseköğretimde Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 7, S. 1, 2007, s. 301.

²⁶⁷ YILMAZ/FİLİZ/YAPRAK, s. 301.

²⁶⁸ ÖNAL, Erhan: Türk Hukuk Sisteminde Hizmet Kalitesi: İcra ve İflas Dairelerinde Bir Uygulama, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Van, 2016, s. 3.

²⁶⁹ ÖNAL, s. 3.

²⁷⁰ ÖNAL, s. 20.

²⁷¹ YILMAZ/FİLİZ/YAPRAK, s. 301; ÖNAL, s. 22-23.

tekeline olduğundan tekel olarak yerine getirilen bu hizmetin yüksek kalitede, hızlı hem ulusal hem uluslararası standartlara uygun ve güvenilir bir şekilde icra edilmesi zorunludur. Zira verilen hizmet yargılama hizmeti olup hizmetin gerekli kalitede ve uygun standartta olmaması hâlinde kişilerin en başta adil yargılanma hakkı olmak üzere birçok hakkı ihlal edilebilir. Bu anlamda e-Duruşmanın icrası açısından hizmet kalitesinin ve uygun standartların sağlanması oldukça önemlidir.

2. BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA E-DURUŞMA VE E-DURUŞMA SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ

2.1. E-DURUŞMANIN ORTAYA ÇIKIŞI

Sesli ve görüntülü iletişim teknikleri kullanılarak tanık dinlenmesi ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde ve Avustralya’da uygulanmıştır²⁷². Video konferansa ilişkin ilk denemeler Amerika’da yapılmış olup tarihi 1972 yılına dayanmaktadır²⁷³. 1982 yılından sonra da sesli ve görüntülü iletişim teknikleri kullanılarak tanıkların duruşma salonu dışındaki yerlerden ifadeleri alınmaya başlanmıştır²⁷⁴. İngiltere’de ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma uygulaması 1999 tarihli Adalet Erişim Kanunu ile getirilmiş²⁷⁵ ve mahkeme salonları ve polis karakolları arasında bağlantı kurularak birçok mağdur veya tanığın hızlı bir şekilde hizmet alması sağlanmıştır²⁷⁶.

Avrupa ülkelerinin neredeyse tamamında ceza yargılamalarında SEGBİS’e benzer bir sistem kullanılmaktadır. Ceza yargılamaları yanında diğer birçok Avrupa ülkesinde hukuk yargılamalarında da SEGBİS’e benzer bir sistem kullanılmaktadır. Alman Medeni Usul Kanunu’na videokonferans yoluyla duruşma usulü 2001 yılında eklenmiştir²⁷⁷. Videokonferansa ilişkin en çok gelişme gösteren devletlerden biri Güney Kore olup 2000’li yıllardan önce tele mahkeme uygulamasını kullanmaya başlamış, buna ilişkin Tele Mahkeme Kanununu çıkarılmıştır²⁷⁸.

²⁷² GAYRETLİ AYDIN, s. 2107.

²⁷³ GAYRETLİ AYDIN, s. 2107.

²⁷⁴ GAYRETLİ AYDIN, s. 2107-2108.

²⁷⁵ NEGİ, Chitranjali: Concept of Video Conferencing in ADR: An Overview - Access to Justice, s. 1, <https://ssrn.com/abstract=2662344>, E.T. 05.03.2023.

²⁷⁶ GAYRETLİ AYDIN, s. 2108.

²⁷⁷ GAYRETLİ AYDIN, s. 2109.

²⁷⁸ GİLLES, Peter: “Alman Ülke Raporu: “Usul Hukuku ve İnternet”, Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu İzmir 21-22 Mayıs 2001, Çev. Mine Erturgut, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2002, s. 377.

Türkiye’de ise ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasına ilişkin ilk düzenlemeler 2004 yılında 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile ceza yargılamasına ilişkin yapılmıştır. Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığınca Avrupa Birliğinin desteği ile yürütülen “Adaletle Daha İyi Erişim Projesi” kapsamında ülke genelinde pek çok duruşma salonunda duruşmaların sesli ve görüntü olarak kayıt altına alınması ve mahkemeler arasında eş zamanlı iletişim imkânı sağlanmıştır²⁷⁹.

Ceza muhakemesinde başarıyla uygulanan SEGBİS, medeni yargılama hukukumuz açısından ise ilk kez 6100 sayılı Hukuk Muhakemesi Kanunu’nun 149. maddesi ile 2011 yılında yürürlüğe girmiştir. Anılan madde ile taraflar ve vekilleri bulundukları yerden duruşmaya seslerinin ve görüntülerinin eş zamanlı nakli ile katılabileceklerdir. Madde metni ilk yürürlüğe girdiğinde ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılması için her iki tarafın da rızası aranırken 22 Temmuz 2020 tarihinde 7251 sayılı Kanun ile hükümde değişiklik yapılmış ve taraflardan birinin talebi üzerine aynı anda ses ve görüntü nakli yoluyla tarafın veya vekilinin bulundukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemlerini yapabilmelerine, tanık, bilirkişi, uzman veya ilgililerin bu yolla dinlenmesine imkân tanınmıştır²⁸⁰. Hüküm 2011 yılında getirilmişse de teknik yetersizlik, halkın bu konuda yeterince bilgi sahibi olmaması ve ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılmasının her iki tarafın rızası şartına bağlanması sonucu bu sistem 2020 yılına kadar Türkiye’de pek uygulanmamıştır²⁸¹. E-Duruşma sisteminin yaygınlaştırılmasını

²⁷⁹ **ACAR/GÜRSOY**, s. 124; **KARABEL**, Gökçe/**AYDEMİR**, Dilek: “Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Hızlandırılması ve Adaletle Erişim Hakkı Bakımından Çevrimiçi Yargılama ve Yapay Zekanın Kullanımı”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 29, S. 1, 2023, s. 563.

²⁸⁰ Değişikliğin hükümet gerekçesi şu şekildedir: “*Maddeyle, Kanunun 149 uncu maddesinde değişiklik yapılmaktadır. Hükümle, ses veya görüntü nakli yoluyla duruşmanın yapılması usulü yeniden düzenlenmektedir. Birinci fıkrada yapılan değişiklikle, taraflardan birinin talebi üzerine talep eden tarafın ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulunduğu yerden duruşmaya katılması ve usulü işlemleri yapabilmesi düzenlenmektedir. İkinci fıkrada yapılan değişiklikle, mahkemenin resen ya da taraflardan birinin talebi üzerine tanığın, bilirkişinin veya uzmanın ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla dinlenilebilmesine olanak sağlanmaktadır. Üçüncü fıkrayla, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemedikleri dava ve işlerde mahkemenin resen tüm ilgilileri aynı usulle dinleyebilmesine imkan tanınmaktadır. Dördüncü fıkrayla, fiili engel veya güvenlik sebebiyle duruşmanın mahkemenin bulunduğu yerde yapılamaması hâlinde il sınırları içinde başka bir yerde duruşmanın icrasına imkan tanınmaktadır.*”

²⁸¹ **GAYRETLİ AYDIN**, s. 1.

amaçlayan ilk olmasa da en somut adımlardan biri Adalet Bakanlığınca hazırlanan ve 2019 yılında kamuoyuna sunulan Yargı Reformu Strateji Belgesi’nde yer alan “Hukuk mahkemelerinde SEGBİS uygulaması yaygınlaştırılacaktır.”²⁸² ifadesidir.

Adalet Bakanlığı mühendisleri tarafından geliştirilen ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma sistemi özellikle küresel çapta meydana gelen Covid-19 pandemisinin de etkisiyle Türkiye’de ilk kez 15 Eylül 2020 tarihinde Ankara Batı Adliyesinde 5 hukuk mahkemesinde uygulanmaya başlamıştır²⁸³. Akabinde e-Duruşma sisteminin kullanımı hızla yaygınlaşmış ve Adalet Bakanlığının verilerine göre toplam 2672 hukuk mahkemesinde uygulanabilir hale gelmiştir²⁸⁴. E-Duruşma uygulamasının başladığı Eylül 2020 yılından yıl sonuna kadar 1.549, 2021 yılında 54.693, 2022 yılında 469.343, 2023 Ocak-Haziran arasında 514.060 adet olmak üzere toplam 1.039.645 kez e-Duruşma yapılmıştır²⁸⁵. 2021 Kasım ayından beri 81 ilde uygulanan²⁸⁶ e-Duruşmanın yapılabildiği mahkeme sayısı güncel verilere göre 2672’dir²⁸⁷.

E-Duruşma sisteminin getirilme amacı daha az masraf ve iş gücü ile yargılamaların yapılmasının istenilmesi, bir diğer ifadeyle usul ekonomisi ilkesidir²⁸⁸. HMK’nın 149. maddesinin hükümet gerekçesinde gelişen teknolojiye uyum sağlanarak UYAP projesinden medenî yargılama hukuku alanında da yararlanmayı mümkün kılıp tarafların fiziksel olarak duruşma salonunda bulunmaksızın SEGBİS aracılığıyla uzaktan katılmasının, isticvap olunmasının, tanıkların veya bilirkişilerin dinlenmesinin sağlanacağı belirtilmiştir. Bu yolla hâkimlerin delillere bizzat ulaşabilmesi sağlanarak

²⁸² Yargı Reformu Strateji Belgesi, <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/522/dosya/8-2019-2023-yargi-reformu-stratejisi11-08-202010-25-am.pdf>, E.T. 20.03.2023

²⁸³ Türkiye Barolar Birliği Bilişim Komisyonu E- Duruşma Sistemi Raporu, s. 1, https://d.barobirlik.org.tr/komision/bilisim/raporlar/e-durusma_raporu.pdf, E.T. 07.07.2023.

²⁸⁴ <https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/assets/edurusmatema/harita/> E.T. 23.11.2023

²⁸⁵ <https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/e-durusma-81-ilde-2475-hukuk-mahkemesinde-uygulaniyor> E.T. 23.11.2023

²⁸⁶ <https://uyap.gov.tr/e-durusma-tum-turkiyede> E.T. 23.11.2023

²⁸⁷ <https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/assets/edurusmatema/harita/>, E.T. 23.11.2023

²⁸⁸ KALE, 143.

Anayasa'nın usûl ekonomisi ilkesinin gerçekleşmesine olanak tanınacağı ifade edilmiştir²⁸⁹.

2.2. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA E-DURUŞMA

Türk hukuk sisteminde olduğu gibi yabancı hukuk sistemlerinde de yargılama alanında teknolojik gelişmelerden faydalanılmaktadır. Bu kapsamda bazı Kıta Avrupası hukuk sistemi ile Anglo-Amerikan hukuk sistemlerindeki düzenlemelere yer vermek isabetli olacaktır.

2.2.1. Kıta Avrupası Hukuk Sistemlerinde E-Duruşma

2.2.1.1. Alman Hukuku Bakımından

Alman medeni usul hukukunda da Türk hukukunda olduğu gibi aslolan mahkeme huzurunda duruşma yapılmasıdır²⁹⁰. Alman medenî yargılama hukukunda henüz sesli ve görüntülü bilişim sisteminin yargılama hukukunda kullanımına ilişkin yasal bir düzenleme yapılmamışken Unger isimli bir hukukçu naip hâkim ya da istinabe kurumu yerine ekranlı bir telefon kullanılmasını önermiştir²⁹¹. Bu görüş o dönemin teknolojisinde dikkate değer görülmemişse de daha sonraları istinabe ve naiplik kurumunun düzenlendiği ZPO m. 375/2-3 hükümlerinde ses ve görüntü naklini düzenleyen ZPO m. 128a hükmüne atıf yapılarak doğrudanlık ilkesinin etkinliğinin sağlanması için öncelikle videokonferans yönteminin uygulanması amaçlanmıştır²⁹².

²⁸⁹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574), TBMM, Dönem 23, Yasama Yılı 3, S. 393; **GAYRETLİ AYDIN**, s. 2105.

²⁹⁰ **TORAMAN**, s. 471.

²⁹¹ **ARSLAN**, E-Duruşma, s. 115.

²⁹² **ARSLAN**, E-Duruşma, s. 116.

Almanya'da, ceza yargılamalarında tanıkların güvenliğini sağlamak amacıyla mahkemelerde videokonferans yöntemi kullanımı 1998 yılında başlamıştır²⁹³. Ancak videokonferans yöntemine ilişkin mevzuatta yapılan ilk düzenleme, Alman Medenî Usûl Kanunu'na 2001 yılında eklenmiştir²⁹⁴.

Alman usul hukukunda başta ZPO m. 128a hükmü uyarınca tarafların rızası ile mahkemelerde videokonferans yoluyla duruşma yapılabileceği düzenlenmişti. Ardından 2013 yılında yapılan değişiklik ile tarafların rızası aranmaksızın mahkemenin re'sen videokonferans yoluyla duruşma yapılmasına karar verebileceği düzenlenmiştir.

Mahkemenin talep üzerine veya resen, tarafların, vekilin veya kanuni temsilcinin duruşmaya başka bir yerden katılmalarına ve usul işlemleri yapmalarına izin verebileceği düzenlenmiştir. İlgili düzenlemenin devamında, yargılamanın eş zamanlı olarak katılımcıların bulunduğu yere ve mahkeme salonuna ses ve görüntü olarak iletilmesi öngörülmüştür. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise talep üzerine mahkemenin tanık, bilirkişi veya tarafın dinlenmesi sırasında başka yerde bulunabileceğine izin verebileceği belirtilmiştir. Maddenin 3. fıkrasında ise bu aktarılan ses ve görüntünün kaydedilmeyeceği ve mahkemece video konferansa ilişkin verilen kararların kesin olduğu belirtilmiştir. Alman Medenî Usûl Hukukunda da Türk hukukuna benzer şekilde videokonferans yolu ile duruşmaya katılım tarafların talebi üzerine mahkemece verilen karar ile mümkündür.

Covid-19 pandemi döneminde Almanya'da pek çok kanun, yönetmelik ve ilan çıkarılmıştır²⁹⁵. Ancak hukuk yargılamasına ilişkin tek düzenleme “Hukuk, Aciz, ve Ceza Yargılamasında Covid-19 Pandemisinin Sonuçlarının Hafifletilmesi Hakkında

²⁹³ SANDERS, Anne: Video-Hearings in Europe Before, During and After the COVID-19 Pandemic. *International Journal for Court Administration* 12/2, 2021, <https://iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.379>, (E.T. 08.09.2023), s. 4.

²⁹⁴ ARSLAN, E-Duruşma, s. 107; VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 81.

²⁹⁵ ASLAN, s. 108.

Kanun”²⁹⁶ dur. Bu kanunda da duruşma usulüne ilişkin bir düzenleme yapılmamış²⁹⁷, ZPO m. 128a hükmü pandemi koşullarında da uygulanmaya devam etmiştir. Almanya'nın Medeni Usul Kanunu'nda yargılamanın ses ve görüntü aktararak gerçekleştirilmesine dair bir düzenleme bulunması nedeniyle, Covid-19 salgını ile mücadele esnasında yargılamanın icrasına dair federal bir hukuk kuralı koyma ihtiyacı ortaya çıkmamış bu konu hâkimin takdirine bırakılmıştır²⁹⁸. Ancak ifade etmek gerekir ki pandemi koşulları yargılamada teknolojik imkanların kullanılmasının önemini ortaya çıkarmış ve teknik imkanların artırılmasına ilişkin çalışma yapılmasına ön ayak olmuştur²⁹⁹. Almanya'da yüksek mahkemede videokonferans yöntemi ilk defa 2020 yılında Microsoft Teams kullanılarak yapılmıştır³⁰⁰. Ancak Almanya’da videokonferans yolunun kullanımı oldukça nadir görülmüştür³⁰¹.

²⁹⁶Gesetz zur Abmilderung der Folgen der COVID-19-Pandemie im Zivil-Insolvenz- und Strafverfahrensrecht.

https://www.bmj.de/SharedDocs/Downloads/DE/Gesetzgebung/BGBl/Bgbl_Corona-Pandemie.pdf?__blob=publicationFile&v=3 Ayrıca Almanya’da pandemi döneminde iflas hukukuna ilişkin yapılan düzenlemeler için bkz. **ÖZEKES**, Muhammet / **BORAN GÜNEYSU**, Nilüfer: “KOVID-19 Salgınından Dolayı Alman Hukukunda Yargılama ve Takip Hukukuna İlişkin Hukukî Durum ile Özellikle İflâslar (Küllî İcra) Hakkındaki Düzenlemeye Genel Bakış”, 05.04.2020, Lexpera blog, <https://blog.lexpera.com.tr/kovid-19-salginindan-dolayi-alman-hukukunda-yargilama-ve-takip-hukukuna-iliskin-hukuki-durum/>, (E.T.:31.01.2023).

²⁹⁷ **ARSLAN**, E-Duruşma, s. 119; **VAROL KARAOSMANOĞLU**, s. 81.

²⁹⁸ “Alman mahkemelerinin iyi bir ekipmana sahip olmasına, hâkimlere eğitim kurslarının sürekli sunulmasına rağmen Alman hâkimlerin bilgi teknolojisinin araçlarını kullanmak konusunda çok isteksiz olduğu görülmüştür. Alman medenî usul hukukunda ses ve görüntü aktarımı konusunda takdir yetkisi hâkime aittir. Bilgi teknolojisi bütün nesiller için artık özel hayatta bir doğal sonuç iken adliyede bilgi teknolojisi kompleks, gizemli ve güvenilmez olarak algılanmıştır.” Aslan, s. 109; Alman Medenî Usûl Kanunu’nun 128a maddesindeki düzenlemeye rağmen, pandemi döneminde dahi duruşmaların ses ve görüntü nakli ile gerçekleştirilmesi Alman hukuk uygulayıcılarının mesafe ile yaklaştığı bir konudur. Bazı mahkemelerin gerekli altyapıya sahip olması ve hâkimlerin de bu konuda eğitilmiş olmalarına rağmen, ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma uygulaması yaygın değildir. **ÇİFTÇİ**, Pınar: “Pandemi Sürecinde Yargının İşleyişine İlişkin Alınan Tedbirlerin Türk Medenî Yargılama Hukukunda Yargısal Temel Haklar ve Özel Olarak Doğrudanlık İlkesi Üzerinde Yarattığı Etkiler”, Ed. Muhammet Özekes, Covid-19 Salgınının Hukukî Boyutu, Hukukun Tüm Alanlarında Değerlendirmeler, 2. Bası, On İki Levha Yayınları, 2021, s. 167.

²⁹⁹ **ARSLAN**, E-Duruşma, s. 119.

³⁰⁰ **ARSLAN**, E-Duruşma, s. 119.

³⁰¹ **TATLIDİL ONGUN**, Sıla/ **BEYDOLA**, Aysun: “Medeni Usul Hukuku İlkeleri Kapsamında Çevrimiçi Duruşmaların Değerlendirilmesi- Yabancı Ülkelerdeki Uygulamalar ve Düzenlemeler” Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 2, 2013, s. 692.

2.2.1.2. İsviçre Hukuku Bakımından

İsviçre hukuku yargılama işlemlerinde teknolojiye yararlanılmasına ve bilişim sistemlerinin kullanılmasına yabancı bir hukuk sistemi değildir³⁰². İsviçre hukukunda yargıda bilişim sistemlerinin kullanılmaya başlandığı tarih 1985'e kadar dayanmaktadır. İsviçre hukukunda videokonferans sistemi daha çok ceza yargılamasında kullanılmaktadır. İsviçre Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CPP) 144. maddesinde sorgulanacak olan kişinin duruşmaya şahsen katılmasının mümkün olmadığı veya mümkün olsa bile aşırı masraflı ve sorunlu olabileceği durumlarda beyanlarının videokonferans yöntemiyle alınabileceği düzenlenmiştir³⁰³. Hal böyle iken İsviçre Medeni Usûl Hukukunda Türk hukuku ya da diğer bazı hukuk sistemlerinde olduğu gibi ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasına ilişkin bir hüküm yoktur. İsviçre Medeni Usûl Kanunu SchZPO 203. maddesinde duruşmanın bizzat tarafların varlığında gerçekleştirileceği belirtilmiştir. İsviçre Medeni Usûl Kanunu videokonferans veya benzeri bir sistem aracılığıyla duruşma icrasını düzenlememiştir.

İsviçre medeni yargılama hukukunda kural olarak videokonferansa yer verilmemişse de pandemi döneminde istisnai düzenleme yapılmış³⁰⁴ ve pandemi dönemi ile sınırlı olacak şekilde hukuk yargılamalarında videokonferans yapılabilmesine ilişkin "20 Nisan 2020 tarihli "Covid-19 Salgınıyla Mücadele Kararlarının Yasal Dayanağına İlişkin Federal Kanun"³⁰⁵ ile videokonferansa ilişkin düzenleme getirilmiştir³⁰⁶. Pandemi dönemi ile sınırlı olarak yapılan düzenlemede kural olarak duruşmanın videokonferans yoluyla yapılması tarafların rızasına bağlıdır. Ancak istisnai olarak acele işler ve önemli hallerin

³⁰² TORAMAN, s. 475.

³⁰³ VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 82; GAYRETLİ AYDIN, s. 2109; ARSLAN, E-Duruşma, s. 121.

³⁰⁴ SANDERS, s. 3.

³⁰⁵ *Bundesgesetz über die gesetzlichen Grundlagen für Verordnungen des Bundesrates zur Bewältigung der Covid-19- Epidemie*. İsviçre'de 20 Nisan 2020'de yürürlüğe giren bu Kanun'un 31.12.2021'e kadar uygulanacağı belirtilmiştir.

³⁰⁶ ARSLAN, E-Duruşma, s. 121, DİŞEL, Buse: "İsviçre Hukukunda Kovid-19 Sebebiyle Yargıda Alınan Tedbirler Özellikle Medenî Yargıdaki Düzenlemeler ve Bu Düzenlemelerin Ülkemiz Açısından Değerlendirilmesi", 22.05. 2020, <https://blog.lexpera.com.tr/isvicre-hukukunda-kovid-19-sebebiyle-yargida-alinan-tedbirler-ozellikle-medeni-yargidaki-duzenlemeler-ve-bu-duzenlemelerin-ulkemiz-acisindan-degerlendirilmesi/>, Lexpera Blog, (E.T. 14.01.2023).

varlığında mahkemece gerekli görülmesi halinde tarafların rızası olmaksızın duruşmanın videokonferans yoluyla icra edilmesi mümkün görülmüştür. İlgili hükmün ikinci fıkrasında tanık ve bilirkişi bakımından da videokonferans yoluna başvurulabileceği yer almaktadır. Üçüncü fıkra ise videokonferans yoluyla yapılan duruşmalarda aleniyet ilkesinden akreditasyonu olan basın mensupları hariç olmak üzere feragat edilebileceği düzenleme altına alınmıştır³⁰⁷.

İsviçre Hukukunda ceza yargısı kapsamında bir tanığın beyanının videokonferans yoluyla alınması mümkün iken İsviçre Medeni Usûl Kanunu'nda buna dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. İsviçre Kanun Koyucusu teknolojik ilerlemelerin ve evrensel gelişmelerin hayatın her alanına yayıldığını ve büyük adımlarla geliştiğini göz önüne alarak, tanığın ifadesinin videokonferans yoluyla alınmasını mümkün kılmak istemiştir³⁰⁸. Bu düşünceler doğrultusunda Medeni Usûl Yasa Tasarısı CPC m.170a maddesi “*Mahkeme bir tanığın ifadesine video-konferans veya benzer tekniklerle başvurabilir. Tanığın dinlenmesi görsel-işitsel bir araç ile kayıt altına alınır.*” şeklinde ele alınmıştır.

Tasarı, video-konferansın uygulanma alanını sadece tanığın dinlenilmesi ile sınırlamamıştır³⁰⁹. Ayrıca, CPC m.187/1 ile bilirkişi raporunun sunulması ve CPC m.193 ile isticvap ve tarafların dinlenilmesine dair hükümlerde de videokonferans imkanından yararlanılmasını mümkün kılmıştır³¹⁰. Bu madde ile mahkemeye takdir yetkisi verilmektedir. Ek olarak, kantonlar bu yöntemi kullanıp kullanmama konusunda serbesttir³¹¹. Bu durum, öğretide kantonlar arasında önemli ölçüde farklı uygulamalara yol açabileceğinden eleştirilmektedir³¹². Ayrıca, uygulama birliğinin sağlanması

³⁰⁷ DİŞEL, Lexpera Blog.

³⁰⁸ ÖZTEK, Selçuk / NAMLI, Mert: İsviçre Medeni Usûl Kanununda Yapılması Düşünülen Önemli Değişiklikler (26/02/2020 Tarihli Tasarı) TBB Dergisi S. 154, 2021, s. 203.

³⁰⁹ ARSLAN, E-Duruşma, s. 122.

³¹⁰ ÖZTEK/NAMLI, s. 203-204.

³¹¹ ÖZTEK/NAMLI, s. 204; ARSLAN, E-Duruşma, s.122.

³¹² ÖZTEK/NAMLI, s. 204; ARSLAN, E-Duruşma, s.122.

amacıyla videokonferansın teknik özelliklerinin (kamera ve mikrofon konumları, asgari bağlantı hızı, veri güvenliği, bağlantı sorunlarında alınacak önlemler vb.) federal bir yasa ile belirlenmesinin uygun olacağı öğretilde vurgulanmaktadır³¹³.

2.2.1.3. Avusturya Hukuku Bakımından

Avusturya'da duruşmaların ses ve görüntü aktarımı yoluyla gerçekleştirilmesi yöntemi 2000'li yıllara dayanmaktadır. 2004 ve 2005 yıllarında hukuk davalarında taraflar, bilirkişiler, tanıklar ile ceza davalarında sanıklar ve tanıkların videokonferans yöntemi ile ifade vermesine dair yasal temel oluşturulmuştur³¹⁴. Avusturya Medeni Usul Kanunu'nun "Delillerin Toplanmasında Ses ve Görüntü Nakli" başlıklı 277. maddesinde videokonferans yöntemiyle duruşma yapılma usulü düzenlenmiştir. öZPO § 277 maddesinde usul işleminin naip hakim görevlendirilmesine veya istinabeye daha uygun olmaması durumunda veya özel zorunluluk nedenlerinin bulunması durumunda videokonferans sistemi ile duruşma icra edilebileceği düzenlenmiştir. Avusturya'da duruşmaya ses ve görüntü nakli yoluyla katılacak kişilerin kolayca duruşmalara katılabilmesi için adliye binalarında, savcılıklarda veya hapisanelerde en az bir odaya videokonferans sistemi kurulmuştur³¹⁵. Avusturya hukukunda videokonferans sistemi kullanılarak duruşma yapılması için tarafların ve sanıkların rızası gereklidir³¹⁶.

Pandemi döneminde diğer ülkelerde olduğu gibi Avusturya'da da videokonferans yoluyla duruşmalara ilişkin birtakım değişiklikler yapılmıştır. 21.03.2020 tarihli Federal Resmî Gazete'de yayımlanan 2. Covid-19 Kanunu ("Covid-19 Gesetz") kapsamında, mahkemeler, tarafların izni ile 31 Aralık 2020 tarihine kadar duruşmaların videokonferans yoluyla yapılabilmesini ve tarafların ifadelerinin, taraflar ve temsilcileri olmadan uygun teknik iletişim araçları kullanarak gerçekleştirebileceğini düzenlemiştir. Mahkemeler bu şekilde, Avusturya Medenî Usûl Kanunu'nun 277. maddesinde öngörülen

³¹³ ÖZTEK/NAMLI, s. 204.

³¹⁴ MİRZAYEV, s. 88.

³¹⁵ ARSLAN, E-Duruşma, s. 124.

³¹⁶ MİRZAYEV, s. 88.

koşullar olmadan delil toplayabilir ve duruşmaya çağrılan kişilerin katılımını sağlayabilir³¹⁷. Bu durumda, pandemi dönemine özel olarak yapılan düzenleme, Avusturya Medenî Usûl Kanunu'nun 277. maddesindeki düzenlemeleri geçici bir süre için değiştirmiştir³¹⁸. Ancak pandemi döneminde videokonferans yoluyla duruşmalara katılımın yaygınlaşması ve kolaylaştırılması öngörülse de tarafların bu konuda rızası aranmaya devam etmiştir³¹⁹.

2.2.2. Anglo-Amerikan Hukuk Sistemlerinde E-Duruşma

2.2.2.1. İngiliz Hukuku Bakımından

İngiltere'de 1999'dan bu yana hukuk yargılamalarında, duruşmalara videokonferans yöntemi ile katılıma olanak tanınmaktadır³²⁰. İngiltere'de de diğer ülkelerde olduğu gibi ilk olarak ceza yargılamalarında videokonferans sistemi kullanılmıştır. Bu çerçevede 2002 yılından itibaren sanık veya tutukluların mahkemeye getirilmeksizin duruşmalara katılımı sağlanmış, bu yolla ulaşım ve güvenlik masraflarından tasarruf edilmiştir. Sistemin faydalarının anlaşılması ile 2009-2010 yıllarında hem karakollarda hem de davalarda tanıklık etmesi gereken ancak mahkeme binasına getirilmesi psikolojik açıdan sakıncalı olabilecek çocuklar için de videokonferans yöntemi kullanılmaya başlanmıştır³²¹.

İngiltere'de pandemi dönemine kadar yüz yüzelik ilkesinin sağlanması bakımından duruşmalara bizzat katılım gerekliydi³²². Ancak tanıkların dinlenilmesi gibi bazı işlemlerde videokonferans yöntemine başvurulması mümkündü. Diğer ülkelerde olduğu gibi İngiltere'de de yargısal faaliyetlerin icrasında teknolojiye dayanma saiki ile

³¹⁷ ASLAN, s. 169; VAROL KARAOSMASNOĞLU, s. 82.

³¹⁸ ASLAN, s. 169.

³¹⁹ ASLAN, s. 169; VAROL KARAOSMASNOĞLU, s. 82; ARSLAN, E-Duruşma, s. 125.

³²⁰ NEGİ, s. 1.

³²¹ ARSLAN, E-Duruşma, s. 131; GAYRETLİ AYDIN, s. 2108.

³²² TORAMAN, s. 472; ARSLAN, E-Duruşma, s. 132.

çalışmalar yapılmaktaydı. Bu çalışmalardan biri de Online Uyuşmazlık çözümü (ODR) Danışmanlık Kurumu oluşturulmasıdır. Kurumun hazırlamış olduğu raporda “HM Courts & Tribunals Service” (HMCTS) sistemi ile internet tabanlı mahkeme kurulmasına karar verilmiştir³²³. Ayrıca raporda İngiltere’de mevcut olan "HM Courts & Tribunals Service" (HMCTS) sistemine entegre edilecek olan ODR sisteminin adalete ulaşma konusunda geniş bir iletişim imkânı sağlayacağı ve uyuşmazlıkların daha hızlı, daha ekonomik ve daha kısa sürede çözümlenmesini mümkün kılacağı değerlendirilmiştir³²⁴. İngiltere’de bu sistem 2016 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır³²⁵. 2016 yılında yayınlanan "Hukuk Mahkemeleri Yapısal Araştırma - Final Raporu" nda, İngiltere’deki online mahkeme projesinin medeni yargılama alanındaki davalarda özellikle 25.000£'a kadar olan tazminat talepleri için köklü bir çözüm getiren yöntem olabileceği değerlendirilmiştir³²⁶.

Pandeminin etkisiyle İngiltere’de 25.03.2020 tarihinde “Koronavirüs Pandemisi Sırasında Görüntülü ve Sesli Duruşmalar Talimatı³²⁷ ile videokonferansa ilişkin düzenlemeler yapılmıştır³²⁸. Bu talimat üzerine 26 Mart 2020’de mahkemelerde duruşmaların ne şekilde gerçekleştirileceğine ilişkin ilke kararlar yayımlanmış, bu kararlar ile mahkemenin çekişmesiz yargı işleri, tanıksız davalara ilişkin uyuşmazlıkların videokonferans yoluyla yapılabilmesi öngörülmüştür³²⁹.

³²³ Civil Justice Council, “Onilen Dispute Resolution for Low Value Claims”, Online Dispute Resolution Advisory Group, 2015, <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2015/02/Online-Dispute-Resolution-Final-Web-Version1.pdf> (E.T. 20.03.2023)

³²⁴ **ARAALAN**, E-Makale.

³²⁵ **ARAALAN**, E-Makale.

³²⁶ Yargıç Briggs “Final Raporu” <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2016/07/civil-courts-structure-review-final-report-jul-16-final-1.pdf>, (Erişim: 30.01.2023), s. 115.

³²⁷ *Practice Direction 51Y - Video or Audio Hearings During Coronavirus Pandemic*.

³²⁸ **VAROL KARAOSMASNOĞLU**, s. 83; **ARSLAN**, E-Duruşma, s. 132-133;

³²⁹ **ÇİFTÇİ**, s. 170.

2.2.2.2. Amerikan Hukuku Bakımından

Yargılamada videokonferans yönetiminin kullanılmasında başı çeken ülke Amerika'dır. Öyle ki Amerikan mahkemelerinde videokonferans kullanımı 1972 yılına dayanmaktadır³³⁰. 1982 yılından itibaren başka yerde bulunan tanıkların videokonferans yoluyla beyanları alınmaya başlanmıştır³³¹. Amerika'da videokonferans sistemlerinin kullanımına dair hukuki temeller ve buna bağlı olarak mahkeme salonlarının teknolojik altyapısı, 1996 yılında hükümetin sunduğu destekle güncellenmiştir³³². Amerikan Federal Hukuk Muhakemeleri Kanununda videokonferansa ilişkin iki temel düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemelerden ilki Amerikan Federal Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 30, diğeri ise m. 43'tür.

Amerikan Federal Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 30, (b), (4).’te taraf beyanlarının uzaktan alınma usulü düzenlenmiştir. İlgili hükme göre taraflardan birinin talebi ya da mahkemenin kararı üzerine taraf beyanlarının telefon veya benzeri yolla uzaktan alınması mümkün görülmüştür. Beyanın nereden alınacağına ilişkin bir sınırlama getirilmemiştir. Tanığın beyanlarının uzaktan alınmasını düzenleyen Amerikan Federal Hukuk Muhakemeleri Kanunu 43 (a) maddesi ise haklı sebeplerin varlığı halinde tanığın beyanlarının videokonferans yoluyla alınabilmesini düzenlemiştir³³³. Özetle Amerikan Federal hukuk sisteminde kural yüz yüze yargılama yapılması ise de şartların gerektirmesi halinde videokonferans yoluyla beyanların alınması mümkündür.

Amerika'da video konferans sisteminin kullanımı, davaların daha hızlı bir şekilde tamamlanmasına ve mahkemelerin daha fazla dava üzerinde inceleme yapabilmesine olanak tanımıştır³³⁴. Amerika'da videokonferans sistemini doğru ve usûlüne uygun bir şekilde kullanabilmek için mahkeme salonlarında bir dizi ekran bulunmaktadır. Ayrıca

³³⁰ TORAMAN, s. 468; GAYRETLİ AYDIN, s. 2107.

³³¹ GAYRETLİ AYDIN, s. 2108.

³³² ARSLAN, E-Duruşma, s. 127.

³³³ ARSLAN, E-Duruşma, s. 127; TORAMAN, s. 469.

³³⁴ ARSLAN, E-Duruşma, s. 128; ARSLAN, Doğrudanlık, s. 241.

konuşma kürsülerinde, hâkim ve avukat masalarında, mübaşir ve zabıt kâtiplerinin masalarında da ekranlar mevcuttur. Hatta duruşmaya katılan izleyicilerin de videoyu görebilmesi için tavana monte edilmiş büyük televizyon tipi ekranların bulunduğu ifade edilmektedir³³⁵.

2.3. E-DURUŞMA SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ

2.3.1. E-Duruşma Talebi

HMK m. 149’a göre taraflar ve taraf vekilleri dışında ayrıca tanık, bilirkişi ve uzman da e-Duruşma yoluyla dinlenebilir. Bu yolla fiziken mahkeme salonunda bulunmayan bir kimsenin sesli ve görüntülü bilişim teknikleri kullanarak duruşmaya katılması sağlanmaktadır. HMK m. 149’a göre tarafların talebi üzerine mahkeme, talep eden tarafın veya vekilinin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulundukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemleri yapabilmelerine karar verebilir. Yine taraflardan birinin talebi üzerine; tanığın, bilirkişinin veya uzmanın aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulundukları yerden dinlenilmesine karar verebilir. Yönetmeliğin 7. maddesinde de kanuna paralel bir düzenleme yapılmıştır. Ancak kanundaki “bulundukları yerden” ifadesi yerine isabetli bir şekilde “yönetmelikte belirtilen yerden” ifadesi kullanılmıştır. E-Duruşma Yönetmeliğinin “e-Duruşma talep ve usulü” başlıklı 8. maddesinde talebin nereden, ne şekilde, kim tarafından, hangi sürede yapılacağı belirtilmiştir. Hükme göre taraflardan biri veya vekili, e-Duruşmaya katılma ve usul işlemleri yapma veya tanığın, bilirkişinin, uzmanın e-Duruşma sistemi ile dinlenmesine dair talebini, gerekçesi ile birlikte duruşma gününden en az 2 iş günü öncesinde UYAP Mobil uygulamaları, avukat veya vatandaş portalı üzerinden sunar. Talep üzerine hâkim kabul veya ret kararı verir.

³³⁵ VAROL KARAOSMASNOĞLU, s. 83; ARSLAN, E-Duruşma, s. 127.

2.3.1.1. Talepte Bulunabilecekler

2.3.1.1.1. Taraflar ve Taraf Vekilleri

Bir davada davacı ve davalı olarak gösterilen kişiler davada taraf olarak adlandırılır. Diğer bir ifadeyle taraf kavramından davacı ve davalı anlaşılmalıdır. Kanuna göre kural olarak taraf veya taraf vekillerinin e-Duruşma ile dinlenmeleri için talepte bulunmaları gereklidir. Ancak taraf veya taraf vekillerinin talepleri tek başına yeterli değildir. Hâkimin bu yönde karar vermesi gereklidir³³⁶.

Her ne kadar tarafların veya vekillerin e-Duruşmaya katılım sağlaması için taleplerinin bulunması gerekse de tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri dava ve işlerde ilgililerin re'sen e-Duruşma ile dinlenmesine karar verebilir. Taraf veya vekillerinin bu tür davalarda da e-Duruşmaya katılma talebinde bulunmaları mümkündür³³⁷. Kanuna göre taraflardan biri veya vekili tanığın, bilirkişinin veya uzmanın e-Duruşma sistemi ile dinlenmesini talep edebilir. Ancak tanığın, bilirkişinin veya uzmanın rızalarının aranıp aranmadığı kanunda veya e-Duruşma Yönetmeliğinde belirtilmemiştir³³⁸. Lafzi yorumla tanık, bilirkişi ya da uzmanın rızasının aranmadığı, tarafların talebi üzerine veya hâkimce re'sen verilen karar sonucu bu kişilerin dinlenebileceği sonucuna ulaşılmaktadır³³⁹. Bu durum; tanığın, bilirkişinin veya uzmanın rızası hilafına olabileceğinden eleştirilebilir. Nitekim Alman Hukukunda e-Duruşma ile duruşmaya katılan kimselerin kişilik haklarını ihlal edecek durumlar ortaya çıkabileceğinden tüm ilgililerin (bilirkişi, tanık, uzman) rızasının bulunması gerektiği savunulmaktadır³⁴⁰. Tanığın, bilirkişinin veya uzmanın kendi talebi üzerine e-Duruşmaya katılabilmesi mümkün değildir. Taraf veya vekilinin bu yönde mahkemeden talepte

³³⁶ ÖZTEK/TAŞPINAR AYVAZ/KALE, s. 119; ÖZTEK, s. 653.

³³⁷ ÖZTEK/TAŞPINAR AYVAZ/KALE, s. 121.

³³⁸ ÖZEL, s. 21.

³³⁹ ÖZEL, s. 21.

³⁴⁰ MİRZAYEV, s. 97; KALE, s. 148.

bulunması gereklidir ya da mahkemece re'sen bu kişilerin e-Duruşma ile dinlenmeleri yönünde karar verilmesi gereklidir.

Öte yandan HMK m. 172'ye göre isticvap olunacak kişi mahkemenin yargı çevresinde bulunursa öncelikli olarak ses ve görüntü nakli yoluyla dinlenmesi sağlanacak ancak bu yola başvurulmadığı takdirde istinabe yoluna başvurulacaktır. Benzer düzenleme yemin edecek kişi için de geçerlidir³⁴¹. Bilirkişi, tanık, uzmanda olduğu gibi burada da tarafın rızası ya da talebi aranmamıştır.

HMK 149. maddenin ilk hâlinde ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrasında her iki tarafın da rızası aranmaktaydı. Her iki taraf kabul etmediği takdirde e-Duruşma yapılması mümkün değildi. 2020 yılında HMK'da yapılan değişik ile taraflardan birinin talebi ve mahkemenin izni ile ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icra edilebilebileceği düzenlenmiştir. Taraflar arasında ortaya çıkan uyuşmazlığın mahkemeye taşındığı gözetildiğinde, husumet hâlinde olan ve davada kendi lehine karar elde etmeyi amaçlayan tarafların birbirleri ile uzlaşma içinde olması beklenemez³⁴². Bir tarafın, diğer tarafın delillerini toplamasını, tanık, uzman ya da bilirkişinin dinlenmesini kolaylaştırıcı sistemin kullanılması için rıza göstermesi oldukça zordur. Bu nedenle yapılan düzenleme sistemin kullanılmasını sağladığından yerindedir.

2.3.1.1.2. Asli Müdahil

Asli müdahale iki taraf arasında devam eden bir yargılamada üçüncü bir başka kişinin dava konusu hak veya şey konusunda hak sahibi olduğu iddiası ile aynı mahkemede yeni

³⁴¹ HMK m. 236.

³⁴² **MİRZAYEV**, s. 95. Ancak doktrinde duruşmaların canlı olarak gerçekleştirilmesinin, yargılamanın ciddiyeti, hukuk mesleklerinin uygulanması ve yargıya olan güvenin sağlanması açısından son derece kritik bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu çerçevede duruşmaların video konferans yoluyla icrasında tarafların rızasının aranması gerektiği belirtilmektedir. Tarafların rızası olmaksızın e-Duruşma icrasının yargılama ilkelerine aykırılık teşkil edebileceği savunulmuştur. Duruşmada fiziki olarak hâkim ve tarafların bir arada olması, karşılıklı iletişim sağlamasına ve ispat faaliyetinin tarafların önünde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Yalnızca taraflardan birinin talebi ile e-Duruşma yapılması durumunda davanın diğer tarafının bu yönde bir rızası bulunmadığından bu durumun usulî eşitlik ilkesi ile bağdaşmayacağı belirtilmiştir. **BOLAYIR**, "Fransız Hukukundaki Düzenlemeler", s. 1193.

bir dava açmasıdır³⁴³. Asli müdahil, dava konusu şey hakkında kısmen ya da tamamen hak sahibi olduğunu iddiası ile hüküm verilinceye kadar aynı mahkemede dava açabilir³⁴⁴. Asli müdahil derdest bir davanın varlığı hâlinde mümkündür. Yeni açılan dava ilk davanın taraflarına karşı açılır. Asli müdahil davanın tarafları dışında üçüncü bir kişidir³⁴⁵. Açılacak davada da tüm dava şartlarının sağlanması gereklidir. HMK'nın 65. maddesinde ilk dava ile asli müdahil tarafından açılan davanın birlikte yürütülmesi ve karara bağlanması gerektiği belirtilmiştir. Zira asli müdahil tarafından açılan davada verilecek hüküm diğer davayı doğrudan etkileyecektir. Bu çerçevede bakıldığında asli müdahil münferit bir davanın davacısı konumundadır.

Asli müdahilin e-Duruşmaya katılması yönünden herhangi bir sınırlama yoktur. Zira ayrı bir davanın davacısı konumunda olan asli müdahilin e-Duruşma ile duruşmaya katılım sağlama imkanının mevcut olduğu açıktır³⁴⁶. Asli müdahil e-Duruşma yoluyla duruşmaya katılım sağlamak için talepte bulunabilir. Hâkim tarafından e-Duruşma talebinin kabulü hâlinde asli müdahil e-Duruşmaya katılım sağlayabilir bu yolla usul işlemleri yapabilir.

2.3.1.1.3. Fer'i Müdahil

Fer'i müdahil HMK'nın 66. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre fer'i müdahil, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan tarafın yanında, ona yardımcı olmak için davaya katılan üçüncü kişidir³⁴⁷. Fer'i müdahil ancak tahkikat sona erinceye kadar davaya katılabilir. Fer'i müdahilin tahkikat bittikten sonra davaya katılması mümkün değildir. Fer'i müdahillik kurumu, genel olarak dava sonucunda verilen karar nedeniyle üçüncü kişiye rücu etme imkanının bulunması hâlinde söz konusu olur. Fer'i müdahillik kurumu ile dava sonunda karardan etkilebilecek olan üçüncü kişiye tahkikat bitene kadar davaya

³⁴³ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 366.

³⁴⁴ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 366.

³⁴⁵ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 367.

³⁴⁶ MIDIK, Lexpera Blog.

³⁴⁷ BÖRÜ/GÖRGÜN/KODAKOĞLU, s. 359.

katılma olanağı verilmiştir³⁴⁸. Fer'i müdahil asli müdahilden farklı olarak davada bir taraf ya da taraf temsilcisi olmayıp taraf yardımcısı konumundadır³⁴⁹. Fer'i müdahil yanında davaya katıldığı tarafın menfaatine olan iddia ve savunmalarını ileri sürebilir, onun işlem ve açıklamalarına aykırı olarak işlem tesis edemez.

Kanunda tarafların veya vekillerin e-Duruşma talebinde bulunabilecekleri belirtilmişse de doktrinde fer'i müdahilin de e-Duruşma talebinde bulunabileceği kabul edilmektedir³⁵⁰. Bazı yazarlara göre fer'i müdahilin duruşmaya katılmasını yanında davaya katıldığı tarafın talep etmesi gerekir³⁵¹. Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre fer'i müdahil, yanında yargılamaya katıldığı tarafın iznine ihtiyaç duymaksızın e-Duruşmaya katılmak için talepte bulunabilmeli ve e-Duruşmaya katılabilmelidir³⁵². Zira fer'i müdahil fiziki duruşmaya katılım esnasında yanında yargılamaya katıldığı taraftan herhangi bir izin ya da icazet almamaktadır. Bu bağlamda, yanında yargılamaya katıldığı tarafın davayı kazanabilmesi için iddia ve savunmalarını sunan fer'i müdahilin, teknolojik imkanlar kullanarak duruşmaya daha kolay bir şekilde katılmasını sağlayacak e-Duruşma ile fiziki duruşma arasında bu yönde farklı düzenlemeler getirilmesinin gerekli olmadığı kanaatindeyiz.

2.3.1.1.4. Dava Arkadaşlığı

HMK'da taraflar veya taraf vekillerinin e-Duruşma talebinde bulunabilecekleri belirtilmiştir. Taraflar arasında ihtiyari yahut mecburi dava arkadaşlığı bulunduğu durumlarda tarafların birbirinden bağımsız bir şekilde e-Duruşmaya katılım sağlayıp sağlayamayacaklarının da değerlendirilmesi gereklidir.

³⁴⁸ BÖRÜ/GÖRGÜN/KODAKOĞLU, s. 359.

³⁴⁹ BÖRÜ/GÖRGÜN/KODAKOĞLU, s. 360.

³⁵⁰ KALE, s. 145; MIDİK, Lexpera Blog; ÖZTEK, s. 656.

³⁵¹ Fer'i müdahilin e-Duruşmaya katılmak için geçerli bir sebebi olması ancak yanında davaya aktıldığı tarafın fer'i müdahilin e-Duruşmaya katılması yönünde talep sunmaktan kaçınması durumunda fer'i müdahilin de e-Duruşma talep hakkının bulunması gerektiği belirtilmiştir. MERİÇ/ ARSLANPINAR TAT, s. 216.

³⁵² ARSLAN, E-Duruşma, s. 146.

Dava arkadaşlığı mecburi dava arkadaşlığı ve ihtiyari dava arkadaşlığı olarak iki şekilde tezahür edebilir. HMK m. 59'a göre mecburi dava arkadaşlığı, bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hâllerde ortaya çıkar³⁵³. Bu durumda taraflar ancak birlikte dava açabilir ya da aleyhlerine birlikte dava açılabilir. Mecburi dava arkadaşlığında taraflar birlikte hareket etmek zorundadır.

İhtiyari dava arkadaşlığında ise HMK m. 57'de tahdidi bir şekilde sayılan hallerin mevcut olması durumunda taraflar, birlikte dava açabilecek yahut aleyhlerine birlikte dava açılabilir. Buna göre davacılar veya davalılar arasında dava konusu hak veya borcun aynı mahiyette bulunması³⁵⁴, ortak bir işlemle hepsi yararına bir hak doğması yahut hepsinin yükümlülük altına girmiş olması, dava konusu olay ve hukuki sebeplerin aynı veya benzer olması durumunda ihtiyari dava arkadaşlığının bulunduğu söz edilir. İhtiyari dava arkadaşlığında dava arkadaşlarından her biri diğerinden bağımsızdır, birlikte hareket etmeleri gerekli değildir.

İhtiyari dava arkadaşlığında kuşkusuz dava arkadaşlarının birbirinden bağımsız bir şekilde e-Duruşma talebinde bulunması ve e-Duruşmaya katılmasında herhangi bir sakınca yoktur. Mecburi dava arkadaşlığında ise e-Duruşma talebinin usul hukukunda sonuçları olan bir usul işlemi olmaması nedeniyle her bir dava arkadaşının birbirinden bağımsız bir şekilde e-Duruşma talebinde bulunabileceği ve e-Duruşmaya katılabileceği kabul edilmektedir³⁵⁵.

³⁵³ ANSAY, Hukuk Yargılama Usulleri, s. 110.

³⁵⁴ ANSAY, Hukuk Yargılama Usulleri, s. 111.

³⁵⁵ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 210.

2.3.1.2. Talep Şekli ve İçeriği

2.3.1.2.1. UYAP Mobil Uygulamaları, Avukat veya Vatandaş Portal Üzerinden Talebin Sunulması

E-Duruşma Yönetmeliğinin 8. maddesine göre e-Duruşma sistemi ile duruşmaya katılmayı, bu yolla usul işlemleri yapmayı yahut bilirkişi, uzman veya tanığın e-Duruşma sistemi ile dinlenilmesini isteyen taraf veya vekilleri bu taleplerini gerekçeleri ile birlikte mahkemeye iletmelidir. E-Duruşma talebi, UYAP mobil uygulamaları, avukat veya vatandaş portalı üzerinden sunulabilir. E-Duruşma talepleri avukat portal veya Celse mobil uygulamasından duruşma sorgulama menüsü üzerinden e-Duruşma talebi kısmında “Talep Gönder” butonundan e-Duruşma sisteminin aktif olduğu hukuk mahkemelerine gönderilebilmektedir³⁵⁶. Talep gönder butonuna tıklandığında gerekçenin ve talebin bildirilmesi için bir pencere açılmakta olup ilgili kısma e-Duruşma talebi gerekçesi ile birlikte yazılmalıdır³⁵⁷. Akabinde e-Duruşma talep formu tebliğ metni açılmaktadır. Metinde bazı kanunların bazı maddelerine atıf yapılmıştır. İlk olarak avukatların mahkemelere cübbe ile çıkmaları zorunluluğunu düzenleyen Avukatlık Kanunu m. 49’a akabinde vekilin veya vekalet verenin duruşmada uygun olmayan tutum ve davranışlarını düzenleyen HMK m. 79’a ve son olarak duruşma esnasında ses ve görüntü kaydı alınmasının suç olduğu düzenleyen CMK m. 183. maddeye yer verilmiş, duruşma esnasında ses ve görüntü nakli sağlayan cihazların kullanılmasının yasak olduğu hatırlatılmış, e-Duruşmanın fiziki duruşma ile aynı koşullara sahip olduğu, e-Duruşma kullanımı için 8 Mbit internet hattı gerektiği, görüşme kalitesinin kullanıcı sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir. Bu metnin altındaki “okudum, onayladım, kabul ediyorum” butonu sonucu e-Duruşma talebi için gerekli işlemler tamamlanmaktadır.

³⁵⁶ <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/468/dosya/e-durusma-avukat-kullanim-kilavuzu-v10816-06-20222-37-pm.pdf>

³⁵⁷ <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/468/dosya/e-durusma-avukat-kullanim-kilavuzu-v10816-06-20222-37-pm.pdf>

2.3.1.2.2. Mahkeme Kanalı ile Talebin Sunulması

E-Duruşma Yönetmeliğinde e-Duruşma taleplerinin UYAP mobil uygulamaları, avukat veya vatandaş portalı üzerinden gönderileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte e-Duruşma talebinin mahkemeye verilecek bir dilekçe ile ya da duruşma esnasında e-Duruşma talebinin tutanağa geçirilmesi suretiyle de sunulabilmesi mümkündür³⁵⁸. Ancak e-Duruşma talebinin duruşmada bildirilmesi hâlinde duruşma zaptının e-Duruşma talep eden kişi tarafından imzalanması gereklidir³⁵⁹. E-Duruşma talebinin mahkemeye yazılı bir şekilde gerekçeli olarak süresinde sunulması gerekli ve yeterlidir. Dava dilekçesi dahil yargılama esnasında tüm iddia ve savunmalar dilekçeler ile mahkemeye sunulabildiğinden e-Duruşma talebinin de bu yolla sunulmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

2.3.1.2.3. Gerekçelendirme Gereği

Çalışmamızın “Hükmün Kanuna Uygunluğu” başlığında e-Duruşma Yönetmeliğinde gerekçe zorunluluğunun bulunmasının kanuna uygun olup olmadığı ayrıca değerlendirilmiş olup bu başlık altında e-Duruşma Yönetmeliğindeki düzenleme uyarınca gerekçe zorunluluğu ele alınmıştır, gerekçelendirme zorunluluğunun yerindeliği anılan başlık altında incelendiğinden burada ayrıca bahsedilmemiştir.

E-Duruşma Yönetmeliğinin 8. maddesinde e-Duruşma talebinin gerekçeli olarak mahkemeye sunulması gerektiği belirtilmiştir. Gerekçe kavramından anlaşılması gereken tarafın veya vekilin neden e-Duruşma sistemi ile duruşmalara katılmayı istediklerine ya da bilirkişi, uzman veya tanığın hangi sebeple e-Duruşma ile dinlenmesini istediklerine ilişkin beyanlarıdır. Diğer bir ifade ile gerekçe, tarafların veya vekillerin hangi gerekçe ile fiziki mahkeme yerine e-Duruşma sistemini tercih ettiklerine ilişkin açıklamadır. Gerekçe kavramına ilişkin e-Duruşma Yönetmeliğinde bir açıklama ve sınırlama bulunmamakla birlikte e-Duruşma talep gerekçesinin sınırının Yönetmelik 9. maddede belirtilen hakkın kötüye kullanılması veya yargılamanın sürüncemede bırakılması olduğu

³⁵⁸ KALE, s. 146.

³⁵⁹ MİRZAYEV, s. 97.

kabul edilebilir. E-Duruşma Yönetmeliğine göre hâkim, e-Duruşma talebinin yargılamayı sürüncemede bırakmak amacıyla yahut hakkın kötüye kullanılması şeklinde yapıldığına kanaat getirirse gerekçesi ile birlikte e-Duruşma talebini reddedebilir.

Talebin gerekçeli olarak sunulmasının sebebi e-Duruşmanın tali bir duruşma yöntemi olması ve aslolanın fiziki mahkemelerde yapılan duruşmalar olmasıdır³⁶⁰. Diğer bir ifadeyle kural, duruşmanın fiziken, mahkeme huzurunda, yüz yüze yapılması olduğundan istisnai bir şekilde ses ve görüntü nakli yoluyla yapılan duruşmalarda gerekçe bildirme yükümlülüğü getirilmiştir. İlgili hüküm ile hâkimin e-Duruşma sisteminin uygulanmasında etkinliği artırılmıştır. Hâkimin e-Duruşma taleplerine ilişkin kararlarının denetlenmesi açısından vermiş olduğu kararların gerekçeli olması mühimdir³⁶¹.

E-Duruşma Yönetmeliğinin 9/3. maddesinde hastalık, yaşlılık, engellilik sebebiyle mahkemeye gelmesi durumunda zorluk yaşayacak taraf, vekil veya ilgililerin talepleri üzerine e-Duruşma ile dinlenmesine karar verileceği hususu ayrıca düzenlenmiştir. Hastalık, yaşlılık ve engellilik hali e-Duruşma Yönetmeliğinde e-Duruşma yapılması için birer sebep olarak gösterilmiştir. E-duruşma talebinin gerekçeleri kişiye ve somut olayın koşullarına göre değişiklik gösterebilir. Ancak salgın hastalık veya diğer rahatsızlıklar, iş yükü, hava muhalefeti, can güvenliği, coğrafi uzaklık vb. sebepler e-Duruşma talebi için gerekçe oluşturabilir³⁶².

E-Duruşma Yönetmeliğindeki e-Duruşma talebinin gerekçeli olması gerekliliği göz önüne alındığında kanun koyucunun e-Duruşma sisteminin ancak zaruri/gerekli hallerin bulunması durumunda ve bu durumların gerekçeleriyle bildirilmesi hâlinde uygulanacağını kabul ettiği söylenebilir³⁶³. Yönetmelik ile e-Duruşma talebinde bulunan

³⁶⁰ KAZANCI, s. 553.

³⁶¹ KURT KONCA, Nesibe: Güven Veren ve Erişilebilir Adalet Vizyonunda Üçüncü Yargı Paketi, Seta Yayınları, 173, İstanbul, 2020, s. 26.

³⁶² Mirzayev'e göre e-Duruşma talebinde bulunan taraf veya vekilinin e-Duruşmaya katılma talebine ilişkin gerekçelerini mahkemeye bildirerek hâkimi ikna etmesi gerekmektedir. MİRZAYEV, s. 99; Aksi görüş için bkz. ARSLAN, E-Duruşma, 152.

³⁶³ Nitekim doktrinde birçok yazar tarafından bu düzenlemenin istisnai bir düzenleme olduğu ancak istisnai hallerde uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Örn. Bkz. KALE, s. 142;

kişinin bu yolu neden kullanmak istediğine ilişkin makul gerekçelerini mahkemeye iletmesi ve hâkimi bu konuda ikna etmesi zorunluluğu getirilmiştir.

Alman Hukukunda da e-Duruşmaların yapılabilmesi için tarafların veya vekillerinin açıkça mahkemeye bu yönde bir dilekçe sunmaları gerekli olup dilekçede, talep gerekçesi yanında bağlantının koşulları ve bağlantı sağlanan yerin belirtilmesi gereklidir³⁶⁴. Benzer bir düzenlemenin Türk hukuku açısından da uygulanması isabetli olacaktır. Zira teknik imkanların yetersiz olduğu bir yerden duruşmaya bağlanması ve e-Duruşmanın sağlıklı olarak yapılamaması, bağlantı ve ses kopukluklarının yaşanması durumunda bireylerin temel hakları ve yargılaya hâkim olan ilkelerden doğrudanlık, hukuki dinlenilme, usulî eşitlik, adil yargılanma, usul ekonomisi gibi ilkelerin ihlal edilebileceği açıktır. Adaletli³⁶⁵ ve hakkaniyetli yargı hizmetinin sağlanması açısından kanaatimizce bireylerin e-Duruşmaya ilişkin taleplerinin bildirilmesi sırasında duruşmaya katılım sağlayacakları yerin fiziki ve teknik özelliklerinin ve bağlantı koşullarının mahkemeye bildirilmesi gereklidir. Hâkimin talep dilekçesinde belirtilen teknik- fiziki koşulları göz önüne alarak e-Duruşma yapılıp yapılmaması konusunda bir karar verilmesi isabetli olacaktır.

2.3.1.3. Talebin Sunulacağı Süre

Yönetmeliğin 8. maddesinde e-Duruşma talebinin ne zaman yapılacağı belirtilmiştir. Buna göre e-Duruşma talebinin duruşma gününden en az iki iş günü öncesinde mahkemeye iletilmesi gereklidir.

2.3.1.3.1. Sürenin Niteliği

Yargılama süreci, bir davanın açılmasıyla başlar ve uyuşmazlığa ilişkin bir karar verilmesi için mahkeme ve tarafların bazı işlemler yapmaları gerekir. Bu işlemlerin her

³⁶⁴ KALE, s. 146.

³⁶⁵ Adaletli bir karardan ne anlaşılması gerektiği şu şekilde belirtilmiştir. “Kararın adaletli olması ise, kararın taraflar arasındaki uyuşmazlığı, tarafları tatmin eder biçimde tümüyle ortadan kaldırmanın yanında ve ondan çok daha önemli olarak, toplumsal barışı sağlamaya yönelik olması demektir. Bunun için ise, kararın maddi gerçekleri yansıtması ve yapılan yargılamanın ucuz, basit ve çabuk bir yargılama olması gerekmektedir.” YILMAZ, Islah, s. 30 vd.

biri belirli bir zaman diliminde gerçekleştirilmesi gereken sürelerle düzenlenmiştir. Bu süreler, usul hükümleri ile belirlenmiş olup zamanın önemli bir unsur haline gelmesini sağlar. Bu nedenle, usul işlemlerinin zaman çerçevesi, tarafların veya mahkemenin kendi isteğine veya takdirine bırakılmamıştır.

Yargılama hukukunun en temel maksatlarından biri kararın hızlı bir şekilde verilmesidir. Bu kapsamda usul kanunlarında mahkemeyi ve tarafları ilgilendiren pek çok süre öngörülmüştür³⁶⁶. HMK m. 90'a göre süreler, kanunla veya hâkim tarafından belirlenir. Bu hükümden hareketle kaynağı bakımından süreler, hâkim tarafından verilen süre ve kanunda düzenlenmiş süre olarak ikiye ayrılır³⁶⁷. HMK m. 94'e göre kanunun belirlediği süreler kesindir. Hâkim tarafından belirlenen süreler kesin süre ve kesin olmayan süre olarak ikiye ayrılır. Hâkim tayin ettiği sürenin kesin olduğuna karar verebilir bu takdirde hâkimin kesin süreye tabi işlemi açık ve net bir şekilde belirtmesi ve süreye uyulmaması hâlinde ortaya çıkacak hukuki sonuçları açıklaması, tutanağa geçirmesi ve ilgili kişilere ihtar etmesi gerekir. Hâkimin kesin olduğunu belirtmediği sürelerle uyulmaması hâlinde ilgililerin hâkimden tekrar süre istemeleri mümkündür. Bu halde hâkimce verilen ikinci süre kesindir.

Ayrıca süreler, nitelikleri bakımından taraflar için ve mahkemeler için konulmuş süreler olarak ikiye ayrılır³⁶⁸. Taraflar için öngörülen sürelerle mahkemeler için öngörülen sürelerin en temel farkı mahkemeler için öngörülen sürede işlemin yapılmaması hâlinde süresinde yapılmayan işlemin yapılma olanağının ortadan kalkmamasıdır. Mahkemece süresi geçmiş dahi olsa işlem yapılır ve tesis edilen işlem hukuken geçerlidir ve süresinde yapılmış gibi hüküm ve sonuç doğurur³⁶⁹. Sürelerin büyük çoğunluğu taraflar için

³⁶⁶ **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 388.

³⁶⁷ **KÖROĞLU**, Anıl: Medeni Usul Hukukunda Sürelere İlişkin Esaslar, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 89; **YILMAZ**, Ejder, "Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler The Legal Time Periods Regulated in Civil Procedure Code". Yaşar Üniversitesi E-Dergisi C. 8, 2013, s. 3168-3169; **YAZAR**, Gökçe: Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler, Eski Hale Getirme ve Adli Tatil, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2021, s. 10-11; **KARSLI**, s. 389.

³⁶⁸ **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 388-389.

³⁶⁹ **KARSLI**, Medeni Muhakame Hukuku, s. 389.

öngörölmüş sürelerdir. Tarafların süresi içinde belirli işlemleri yapmaları gereklidir aksi takdirde o işlemi yapma hakkı ortadan kalkar. Kesin süreye uyulup uyulmadığının mahkemece re'sen tespit edilmesi gerekir³⁷⁰.

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılmak için talebin süresi e-Duruşma Yönetmeliğinin 8/2. maddesinde öngörölmüştür. Hükme göre e-Duruşma talebi duruşma gününden en az iki iş günü öncesinde gönderilmelidir. Duruşma gününden iki iş günü öncesinde e-Duruşma talebinin gönderilmemesi hâlinde Yönetmeliğin 9. maddesi uyarınca hâkim e-Duruşma talebinin reddine karar verebilir. İlgili hüküm ile hâkimin duruşma gününden en az bir iş günü öncesinde e-Duruşma talebine ilişkin kabul veya ret kararı verebileceği, bu kararın kesin olduğu, talebin süresinde yapılmaması, talebin hakkın kötüye kullanılması veya yargılamayı sürencemede bırakma amacı taşınması, e-Duruşma yapılmasını zorlaştıran hukuki, fiilî veya teknik engellerin bulunması durumunda e-Duruşma talebinin reddine karar verilebileceği öngörölmüştür.

Yönetmelikte sayılan hallerde hâkime takdir hakkı tanınmıştır. Belirtilen hallerin gerçekleşmesi durumunda hâkimin muhakkak ret kararı vermesi gerekmemektedir³⁷¹.

Yönetmeliğin bu düzenlenmesinde esas tartışılması gereken konunun, yönetmelik hükmü ile taraflara ilişkin süre getirilip getirilemeyeceğidir. Öncelikle ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla veya başka yerde duruşma icrasını düzenleyen HMK m. 149'un son fıkrasında maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmeliğe bırakılmıştır. Bununla birlikte yukarıda izah edildiği üzere süreler ya hâkim tarafından belirlenir ya da kanunda belirtilir. Bu çerçevede e-Duruşma talebinin sunulması için öngörülen süre taraflara ilişkin sınırlandırıcı bir süredir. Her ne kadar HMK m. 149 ile hükmün uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmeliğe bırakılmışsa da taraflara tanınan bir hakkı sınırlandırıcı nitelikte olan ve süre belirleyen bu hükmün kanunda yer almasının daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

³⁷⁰ **ÖZÇELİK**, Volkan: “Medeni Usul Hukukunda Hâkimin Verdiği Kesin Süre”, TBB Dergisi, S. 129, 2017, s. 158.

³⁷¹ **KARAOSMANOĞLU**, s. 79.

2.3.1.3.2. Hükümün Kanuna Uygunluğu

HMK m. 149 hükmü ile taraflara veya taraf vekillerine duruşma salonu dışındaki bir yerden sesli ve görüntülü iletişim teknikleri kullanarak duruşmaya katılma hakkı tanınmıştır. Hükümün lafzı incelendiğinde taraflara tanınan bu hakkın kullanılması için kanunda herhangi bir gerekçe zorunluluğu getirilmemiştir. Ancak HMK m. 149/5 hükmüne dayalı olarak çıkarılan e-Duruşma Yönetmeliğinde e-Duruşma taleplerine ilişkin gerekçelendirme zorunluluğu öngörülmüştür. Kanunun usul ve esaslarının belirlendiği, kanunun uygulanmasını sağlamak üzere çıkarılan³⁷² yönetmeliğin kanunlara ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine uygun olması gerekir³⁷³.

Pozitif hukuk sistemimizde idarenin, Anayasa m. 104, 106 ve 124. maddeleri uyarınca genel düzenleme yetkisi bulunmaktadır³⁷⁴. Bu yetki dolayısıyla kanunda belli bir konuda yönetmelik çıkarılabilmesi için bir düzenleme bulunmasa bile bir kamu tüzel kişisi, kanunda tanımlanan görev alanına ilişkin yönetmelik çıkarabilir³⁷⁵. Esasen kanunda bazı konuların yönetmelikte düzenleneceğine ilişkin yetki verilmesinin pratik açıdan bir faydası yoktur. Zira Cumhurbaşkanına, Bakanlıklara ve kamu tüzel kişilerine yönetmelik çıkarma yetkisi, Anayasa ile “genel bir yetki” olarak verilmiştir³⁷⁶. Ancak idarenin genel düzenleme yetkisini haiz olması istediği her düzenlemeyi yapabilmesi anlamına gelmez. Genel düzenleme yetkisinin kanunilik ilkesi ile birlikte ele alınması gerekir. Bu bağlamda yönetmelik ile ancak kanunların yorumlanması ve açıklanması sağlanabilir³⁷⁷. Bu yetki

³⁷² **YILDIRIM**, Turan: İdare Hukuku, On iki Levha Yayınları, Güncelleştirilmiş 8. Baskı, İstanbul, 2021, s. 459.

³⁷³ **ULUSOY**, Ali D.: Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınları, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Ankara, 2022, s. 329; **TAN**, Turgut/**BAYAZIT**, Bahar: İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara, 2021, s. 72.

³⁷⁴ **ULUSOY**, s. 307.

³⁷⁵ **ULUSOY**, s. 307; **GÖZLER**, Kemal: İdare Hukuku, Cilt I, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Güncellenmiş 3. Baskı, Bursa, 2019, s. 1393. Bu konu Danıştay kararlarına tartışmalıdır. Danıştay’ın yasada açıkça yetki verilmesini benimseyen kararı için bkz. Danıştay 1. D. 11.07.1988, E. 1988/152- K. 1988/186 sayılı kararı; Açık yetki verilmesi bile yönetmelik çıkarma yetkisinin bulunduğuyla ilişkin karar için bkz. D. 10. D. 09.06.1999, E. 1996/10150- K. 1999/3101 K. Sayılı kararı, <https://legalbank.net/arama>.

³⁷⁶ **ULUSOY**, s. 307.

³⁷⁷ Danıştay’a göre “Türk hukuk sisteminde yönetmelikler normlar hiyerarşisinde yasa ve tüzükten sonra gelmekte oldukları gibi yönetmeliklerle yasalara aykırı veya yasa hükümlerinin değiştirici nitelikte

ile idarenin açık yasal izin bulunmadığı sürece kişilerin temel hak ve özgürlüklerini doğrudan sınırlandıran düzenleme yapması mümkün değildir³⁷⁸.

HMK m. 149 uyarınca usul ekonomisi ilkesi gözetilerek mahkemeye erişim hakkı ve hak arama hürriyetini kolaylaştırma gayesi ile getirilen bir hükmün yönetmelikle bu hakları sınırlandırıcı bir şekilde kaleme alınması kanun koyucunun amacına ve normlar hiyerarşisine aykırılık olarak değerlendirilebilir³⁷⁹.

Normlar hiyerarşisi kavramı ilk olarak Hans Kelsen tarafından ortaya atıldığından normlar hiyerarşisi, Kelsen'in normlar hiyerarşisi ya da hukuk düzeni piramidi olarak da adlandırılmaktadır³⁸⁰. Normlar hiyerarşisine göre hukukun yazılı kaynakları arasında bir hiyerarşi bulunmaktadır³⁸¹. Türk hukuk sisteminde, hiyerarşik olarak en üstte bulunan ana hukuk kaynağı Anayasa'dır. Buna göre alttaki düzenleyici işlem üstteki düzenleyici işlemlere aykırı olamaz. Bu çerçevede kanunlar Anayasaya, yönetmelikler cumhurbaşkanlığı kararnamelerine, kanuna, Anayasaya uygun olmak zorundadır. Ayrıca hiyerarşik olarak altta bulunan düzenleme bir hakkın kullanımını üstte öngörülmeleyen bir şekilde daraltamaz, kısıtlayamaz³⁸². Bu açıdan idarenin normlar hiyerarşisinde üst konumda bulunan yazılı kaynaklara aykırı olarak düzenleyici işlem tesis etmesi hukuka aykırıdır³⁸³.

hükümler sevk edilmesi de olanak dışıdır." Danıştay 5. D. 25.05.1988, E: 987/2545- K. 988/1659. <https://legalbank.net/arama>

³⁷⁸ **ULUSOY**, s. 307; **GÖZÜBÜYÜK**, Şeref A.: İdare Hukuku Genel Esaslar, Cilt I, Turhan Kitabevi, Güncellenmiş 14. Bası, Ankara, 2021, s. 113.

³⁷⁹ **ARSLAN**, E-Duruşma, s. 153.

³⁸⁰ **GÖZLER**, Kemal: Hukuka Giriş, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2018, s. 158.

³⁸¹ **GÖZLER**, s. Hukuka Giriş, 158; **GÜRİZ**, Adnan: Hukuk Başlangıcı, Siyasal Kitabevi, 15. Baskı, Ankara, 2013, s. 54.

³⁸² <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/calismalar/mevzuat/Normlar-Hiyerarşisi-Sunumu.pdf>

³⁸³ **ARSLAN**, E-Duruşma, s. 153.

E-Duruşma Yönetmeliği, HMK'nın 149. maddesinin usul ve esaslarını düzenlemek ve kanunu tamamlamak üzere çıkarılmıştır. Kanunda tanınan bir hakkın yönetmelikle sınırlandırılması normlar hiyerarşisine aykırılık teşkil eder³⁸⁴. HMK. 149/5 hükmü ile usul ve esasların yönetmelikle belirlenebileceği belirtilmiş ve kanunla açıkça Bakanlığa düzenleme yetkisi verilmiştir. Ancak kanun hükümleri ile verilen bu yetki Adalet Bakanlığı'na, kaynağını Anayasa'dan almayan bir yetki bahşetmez ve yasama yetkisinin devri anlamına gelecek şekilde veya kanunla yapılan düzenlemelerin kapsamını değiştirecek, daraltacak ya da genişletecek biçimde kullanılabileceği anlamına gelmez. E-Duruşmaya ilişkin temel ögelerin kanunla belirlenmesi, kanunla belirlendikten sonra uygulamaya ilişkin hükümlerin yönetmeliğe bırakılması gerekir. Bu noktada e-Duruşmaya ilişkin temel ögelerin ne olduğu, e-Duruşma talebine ilişkin gerekçe zorunluluğunun bu kapsamda ele alınıp alınamayacağı tartışmalıdır. Bu çerçevede mahkemeye erişim hakkını sınırlandıracak nitelikteki gerekçe zorunluluğu, talebin sunulması için süre belirlenmesi gibi hususların kanunla sınırlarının çizilerek ayrıntılarının yönetmeliğe bırakılmasının kanun yapma tekniği açısından daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Aslolanın mahkeme huzurunda fiziken duruşma yapılması olduğu, e-Duruşmaların istisnai bir düzenleme olduğu bu nedenle istisnai düzenlemenin uygulanması için gerekçenin bulunması gerektiği savunulabilecek ise de mahkemeye erişim hakkını sınırlandırabilecek nitelikte olan gerekçe zorunluluğunun kanunla düzenlenmesi daha uygun olacaktır.

2.3.1.4. E-Duruşma Talebinin Değerlendirilmesi

HMK'ya göre taraf veya taraf vekillerinden birinin talepte bulunması hâlinde hâkim, tarafın veya ilgilinin e-Duruşma ile dinlenmesine karar verebilir. Uygulamada hâkimlerin duruşma günü sabahına kadar e-Duruşma talepleri hakkında bir karar vermediği gözlemlenmiştir. Bu durum hukuki dinlenilme hakkı başta olmak üzere yargılamaya hâkim olan ilkelere aykırılık teşkil eder. E-Duruşma talep eden kimsenin duruşma günü

³⁸⁴ ARSLAN, E-Duruşma, s. 153-154.

sabahına kadar talebi hakkında bir karar verilmemesi duruşmaya katılacak kişinin özellikle başka şehirde bulunması durumunda duruşmaya katılmasını engelleyecek niteliktedir³⁸⁵. Bu bağlamda e-Duruşma talepleri hakkında duruşmanın yapılacağı günden bir önceki günün mesai bitimine kadar bir karar verilmesinin zorunlu olduğuna ilişkin düzenleme yapılması gereklidir³⁸⁶.

2.3.1.4.1. Karar Verilmesi

Kanunla mahkemeye e-Duruşma talebinin kabul veya reddine ilişkin takdir hakkı tanınmıştır. Mahkemenin e-Duruşma talebinin kabulüne ilişkin vereceği kararda mahkemede dinlenecek kişinin tarafsızlığının etkilenip etkilenmeyeceği değerlendirilerek sonuca göre karar verilmelidir³⁸⁷. Yönetmeliğin 9. maddesine göre hâkim, duruşma gününden en az bir iş günü öncesinde e-Duruşma talebi hakkında bir karar verir. E-Duruşma talebinin kabulüne karar verirken hâkimin, tarafların soru sorup cevap verme gibi yargılamaya ilişkin faaliyetleri fiziki duruşmada olduğu gibi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceklerini gözetmesi gereklidir³⁸⁸. Hâkimin e-Duruşma talebine ilişkin bir karar vermesi gerekli olup talebin sonuçsuz bırakılması usulî bir eksikliktir³⁸⁹.

³⁸⁵ Türkiye Barolar Birliği Bilişim Komisyonu E- Duruşma Sistemi Raporu, https://d.barobirlik.org.tr/komisyon/bilisim/raporlar/e-durusma_raporu.pdf, s. 4.

³⁸⁶ Türkiye Barolar Birliği Bilişim Komisyonu E- Duruşma Sistemi Raporu, s. 6.

³⁸⁷ ARSLAN, E-duruşma, s. 159.

³⁸⁸ ARSLAN, E-duruşma, s. 158.

³⁸⁹ ARSLAN, E-duruşma, s. 158; “Dava, çekler nedeniyle borçlu olunmadığının tespiti ve çeklerin iptali istemlerine ilişkindir. Mahkemece, 2. celsede davacı vekilinin mazeretinin reddine karar verilerek 13/06/2022 tarihinde dosya birinci defa işlemde kaldırılmıştır. Dosyanın yenilenmesinden sonra yapılan 07/11/2022 tarihli oturumda yine mazeret bildiren davacı vekilinin mazeretinin kabulüne karar verilmiş ve duruşma 30/01/2023 tarihine ertelenmiştir. 30/01/2023 tarihli duruşma için de davacı vekili tarafından e duruşma talep edildiği ancak yapılan aramada bağlantı kurulamadığından davacı vekili mazeretli sayılarak duruşmanın 13/02/2023 tarihine ertelenmiştir. 13/02/2023 tarihli duruşmada davacı vekilinin yinelenen mazeretleri ve mazeretini belgelendirmediği gerekçesiyle davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiştir. Hakimler ve Savcılar Kurulu'nun 07/02/2023 tarihli duyurusu ile " Ülkemiz genelinde yürütülen yargılama faaliyetleri yönünden ,hangi baroya kayıtlı olduğuna bakılmaksızın ,üzücü deprem hadisesinden olumsuz etkilendiğini tevsik eden tüm avukat meslektaşlarımızın 06/02/2023 tarihli "deprem kapsamında alınan tedbirler" konulu duyurusunun (4) ve (6) sıra sayılı bentleri kapsamındaki eski hale getirme ve mazeret dilekçesi içerikli başvurularının değerlendirilmesinde gerekli hassasiyetin gösterilmesi" yargı teşkilatına duyurulmuştur. Deprem olan iller içinde olmasa da davacı vekilinin Mardin ilinde olduğunu bildirerek 13/02/2023 tarihli duruşmaya mazeret bildirdiği anlaşılmaktadır. Davacı vekili ilk duruşma tarihi 28/02/2022 tarihli duruşmaya

2.3.1.4.1.1. Tek Hakimli Mahkemelerde Durum

E-Duruşma talebinde bulunulması halinde e-Duruşma talepleri hakkında bir karar verilmesi gereklidir. Tek hâkimli mahkemelerde e-Duruşma talebinin kabul veya reddine ilişkin karar verecek mercii hâkimdir³⁹⁰.

2.3.1.4.1.2. Toplu Mahkemelerde Durum

Toplu mahkemelerde e-Duruşma talebi hakkında karar verecek kişi mahkeme başkanıdır³⁹¹. Heyetli mahkemelerde mahkeme başkanı tarafından e-Duruşma talepleri hakkında bir karar verilir. Verilecek kararlarda yargılamaya hâkim olan ilkeler, duruşma disiplini, yargılamanın seyri, somut olay koşulları, teknik ve fiziki imkanlar gözetilmelidir.

2.3.1.4.2. Verilebilecek Kararlar

E-Duruşma Yönetmeliğinde hâkim tarafından e-Duruşma talebi hakkında verilebilecek kararlar kabul veya ret kararı olarak sayılmıştır.

2.3.1.4.2.1. Kabul Kararı

E-Duruşma Yönetmeliğinin 9. maddesinde hâkimin e-Duruşma talebi hakkında kabul veya ret kararı verebileceği belirtilmiş akabinde bazı sebeplerin bulunması durumunda

Mardin ilinde bulunduğundan e-duruşma talebinde bulunmuş ,bu talep hakkında hiç bir işlem yapılmamıştır. Yine takip eden 13/06/2022 tarihli duruşmaya Mardin ilinde bulunduğunu bildirerek e-duruşma talebinde bulunmuş ise de talebi hakkında hiç bir karar verilmeden ikinci kez duruşma yapılarak dosya birinci kez işlemde kaldırılmıştır. E-duruşma talepleri hususunda hiçbir karar verilmediğinden tekrarlanan mazeretlerden de söz edilemeyecektir. Davanın açılmamış sayılmasına karar verilen duruşma tarihi ise büyük depremde 1 haftası sonrası olan 13/02/2023 tarihidir. Depremi müteakiben batı bölgelerine ulaşım dahi sağlanamaz iken Diyarbakır ve Şanlıurfa iline sınır bulunan Mardin de ikamet ettiği belirli vekilin durumunu tevsik edici belge ibrazı gerekmeden mazeretinin kabulü gerekirken mazeretli sayılma isteminin reddi ile davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi doğru bulunmamıştır. Açıklanan nedenlerle ; davacı vekilinin istinaf nedeni yerinde bulunduğundan başvurusunun kabulüyle kararın kaldırılarak dava yeniden görülmek üzere dosyanın kararı veren mahkemeye gönderilmesine karar verilmiştir.” İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 12. HD. E. 2023/591, K. 2023/450, T. 24.03.2023, <https://www.kazanci.com.tr>.

³⁹⁰ ARSLAN, E-Duruşma, s. 158.

³⁹¹ ARSLAN, E-Duruşma, s. 158.

hâkimin e-Duruşma talebi hakkında ret kararı verebileceği düzenlenmiştir. Hem HMK'nın 149. maddesi lafzından hem de yönetmeliğin ilgili hükümlerinden hâkimin e-Duruşma talebine ilişkin takdir hakkının bulunduğu anlaşılmaktadır.

Hâkim, vereceği kabul kararında dinlenecek kimsenin mahkeme huzurunda dinlenmesi ile başka yerde dinlenmesi arasında bir farklılık ortaya çıkıp çıkmayacağını, elektronik imkanların kullanılmasının davanın aydınlatılmasında olumsuz sonuçlara sebep olup olmayacağını somut olayın koşullarına göre değerlendirecektir³⁹².

İstinabe usulünün e-Duruşmaya oranla doğrudanlık ilkesini ne derece zedelediğini yukarıda izah edilmiştir. Bu kapsamda e-Duruşmanın yapılmaması halinde istinabe usulüne başvurulacak ise ilgilinin e-Duruşma yoluyla dinlenmesine karar verilmesi daha isabetli olacaktır. Yine benzer şekilde tanığa soru kâğıdı gönderilmesi yerine tanığın e-Duruşma ile dinlenmesi doğrudanlık ilkesinin sağlanması açısından daha uygundur³⁹³.

2.3.1.4.2.2. Ret Kararı

2.3.1.4.2.2.1. Genel Olarak

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrası için tarafların talebi yanında hâkimin de kararı gereklidir. Hâkimin e-Duruşma talebi hakkında bir karar verirken dinlenecek kimsenin veya yapılacak işlemin bizzat mahkeme huzurunda yapılmasının önemli olduğu kanaatine ulaşması hâlinde e-Duruşma talebinin reddine karar vermesi gerekir³⁹⁴. Duruşmanın elektronik yolla icrasında delillerin değerlendirilmesi zorlaşacaksa yahut tanığın mahkeme huzurunda dinlenmesinin yargılamanın seyri açısından daha sağlıklı olacağı kanaatine varılırsa, e-Duruşma talebinin reddine karar verilebilir³⁹⁵.

³⁹² KALE, s. 147.

³⁹³ MERİÇ/ ARSLANPINAR TAT, s. 224.

³⁹⁴ KALE, s. 148.

³⁹⁵ KALE, s. 148.

Bu sebepler dışında kanun koyucu tarafından e-Duruşma Yönetmeliğinde bazı ret sebepleri öngörülmüştür. Yönetmeliğin 9. maddesinde sayılan hallerin gerçekleşmesi durumunda hâkimin e-Duruşma talebinin reddine karar verebileceği belirtilmiştir.

2.3.1.4.2.2.2. Ret Sebepleri

Yönetmelikte bazı ret sebepleri sayılmıştır. Yönetmeliğin 9. maddesinde talebin süresinde yapılmaması, talebin hakkın kötüye kullanılması veya yargılamayı sürüncemede bırakma amacı taşıması, e-Duruşma yapılmasını zorlaştıran hukuki, fiilî veya teknik engellerin bulunması durumunda e-Duruşma talebinin reddine karar verilebileceği belirtilmiştir. Bu sebeplerin varlığı hâlinde hâkim e-Duruşma talebini reddetmek zorunda değildir.

Yönetmelikte ret sebepleri olarak sayılan “talebin hakkın kötüye kullanılması”, “yargılamayı sürüncemede bırakma amacı taşıdığı”, “e-Duruşma yapılmasını zorlaştıran hukuki, fiilî veya teknik engellerin bulunması” kavramları yoruma açık kavramlar olup sınırları belirlenmiş kavramlar değildir.

2.3.1.4.2.2.2.1. Süre Aşımı

Yönetmelikte e-Duruşma talebinin süresinde sunulmaması ret sebeplerinden biri olarak sayılmıştır. Hükme göre hâkim duruşma gününden en az iki iş günü öncesinde gönderilmeyen e-Duruşma talebinin reddine karar verebilir. E-Duruşma talebinin değerlendirilmesinde hâkimin takdir yetkisi vardır³⁹⁶. Ancak e-Duruşma talebinin reddine ilişkin kararın gerekçeli olarak verilmesi gereklidir. Bu husus yönetmeliğin 9. maddesinde açıkça belirtilmiştir.

³⁹⁶ “Hâkim takdir yetkisini kullanırken birçok hususu göz önünde bulundurmalıdır. Duruşmanın niteliği ve uzunluğu, davanın karmaşıklığı ve katılımcı sayısı, dinlenecek olan tarafın mahkeme haricinde dinlenilmesi ile kendi huzurunda dinlenilmesinin gerçeğin ortaya çıkması bakımından önemli bir fark yaratıp yaratmayacağı; ses ve görüntü naklinin kullanılmasının vakıaların aydınlatılmasında olumsuz sonuçlara yol açıp açmayacağı gibi kriterler göz önünde bulundurulmalıdır.” **ATICI**, Cansu: “Medeni Usûl Hukukunda Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla veya Başka Yerde Duruşmaların İcrası”, Ed. Mine Kasapoğlu Turhan/ Melda Sur, Covid-19 ve Hukuk Sempozyumu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 694.

Uygulamada bazı hâkimlerin süresinde gönderilmeyen talebi reddettiği, bazı hâkimlerin ise süreyi dikkate almaksızın süresinden sonra gönderilen taleplerin kabulü yönünde karar verdiği gözlemlenmektedir³⁹⁷. Uygulamadaki kararların hâkimden hâkime değişmesi ve bu yönde birliğin olmaması hakkaniyetsiz sonuçlara yol açabilir.

E-Duruşma talebinin gerekçeli olması hükmüne ilişkin eleştirilerimizi süre sınırlaması yönünden de tekrarlamak mümkündür. Kanunda tanınan e-Duruşma hakkının Yönetmelikteki süre kısıtlamalarıyla sınırlanması, hukuka aykırı bir durum ortaya çıkarabilir. Elbette e-Duruşma için mahkeme tarafından teknik ve donanımsal hazırlıkların yapılması gerekebilir, bu nedenle e-Duruşma taleplerinin belirli bir süre öncesinden sunulması gerekliliği kabul edilebilir. Ancak sürenin iki iş günü olarak belirlenmesi tartışılabilir. E-Duruşma taleplerinin en az iki iş günü öncesinden sunulması gerekliliği, biraz kısıtlayıcı bir yaklaşım gibi görünmektedir. Nitekim TBB Bilişim Komisyonunca hazırlanan raporda da belirtildiği üzere e-Duruşma taleplerinin duruşma gününden bir gün önce saat 12.00’a kadar gönderilmesi mümkün olmalıdır³⁹⁸.

Sonuç olarak, e-Duruşma talepleri için belirlenen sürenin kanunla düzenlenmesi ve bu sürenin daha kısa bir şekilde ayarlanması daha uygun olabilir. Bu yaklaşım, hem hukuka uygunluğu koruyacak hem de duruşmada hazır bulunma hakkını daha erişilebilir hale getirecektir.

2.3.1.4.2.2.2. Hakkın Kötüye Kullanılması ve Yargılamayı Sürüncemede Bırakma Amacı

Türk Medeni Kanunu’nun 2. maddesine göre hakların kullanılmasında ve borçların yerine getirilmesinde dürüstlük kuralına uygun davranmak zorunludur. Dürüstlük kuralına

³⁹⁷ Türkiye Barolar Birliği Bilişim Komisyonu e- Duruşma Sistemi Raporu, s. 4.

³⁹⁸ Türkiye Barolar Birliği Bilişim Komisyonu e- Duruşma Sistemi Raporu, s. 6.

aykırı davranışın müeyyidesi hakkın kötüye kullanılması yasağıdır³⁹⁹. Diğer bir ifadeyle dürüstlük kuralının ihlalinin bir uygulanma örneği, hakkın kötüye kullanımıdır⁴⁰⁰.

TMK m. 2 hükmünden hareketle dürüstlük kuralı, herkes tarafından uyulması gereken objektif ve genel kurallardır⁴⁰¹. Dürüstlük kuralı hak sahibinin hakkını kullanırken yahut borçlunun borcunu eda ederken orta zekalı, makul, dürüst bir insan gibi hareket etmesidir⁴⁰². Genel olarak hakkın kötüye kullanıldığı sonucuna varmak için hakkın, amacı dışında kullanılması ve bu kullanımda hak sahibinin menfaatinin bulunmaması ya da çok küçük bir menfaatinin bulunması gerekir. Bir hakkın dürüstlük kuralına aykırı kullanımı hakkın açık bir şekilde kötüye kullanılmasına örnek teşkil eder⁴⁰³. Dürüstlük kuralının medeni usul hukukunda uygulanması gerektiği hem yargı kararlarında hem de doktrinde belirtilmiştir⁴⁰⁴. Nitekim HMK m. 29’da da tarafların dürüstlük kuralına uygun davranması gerektiği açıkça düzenlenmiştir. Hâkim dürüstlük kuralı veya hakkın kötüye kullanımını yargılamanın her aşamasında gözetmelidir⁴⁰⁵. Dava süresince tarafların birtakım usulî işlemleri yerine getirirken dürüst, samimi ve usul kurallarının getirilme amacına uygun olarak hareket etmeleri gereklidir. Dürüstlük kuralına ve hakkın kötüye kullanımı yasağına uygun olmayan usulî işlemlerin hâkim tarafından “hukukî sonuç doğurmadıkları” yahut “dinlenebilir olmadıkları” gerekçesi ile reddedilmesi gerekir⁴⁰⁶.

³⁹⁹ **TOK**, Ozan: “Zamanaşımı Def’inin İleri Sürülmesinin Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı Çerçevesinde Sınırlandırılması”, MÜHF - HAD, C. 21, S.1, s. 240; **FEYZİOĞLU**, Feyzi Necmeddin: “Medeni Kanunun 50. Yıldönümünde Hakların Kötüye Kullanılması”, Medeni Kanun 50. Yıl Sempozyumu, 1. Tebliğler, İstanbul, 1978, s.153; **VELİDEDEOĞLU**, Hıfzı Veldet: Medeni Hukukun Umumi Esasları, İstanbul Matbaacılık, 3. Basım, İstanbul 1948, s. 374; **AKYOL**, Şener: Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, Vedat Kitapçılık, 2. Bası, İstanbul, 2006, s. 21.

⁴⁰⁰ **ARSLAN**, Ramazan: Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı, S. Yayınları, Ankara, 1989, s. 31.

⁴⁰¹ **ALTAŞ**, Hüseyin: Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 263.

⁴⁰² **ALTAŞ**, s. 263.

⁴⁰³ **ARSLAN**, Dürüstlük Kuralı, s. 34.

⁴⁰⁴ **ARSLAN**, Dürüstlük Kuralı, s. 48; Örnek yargı kararları için bkz. Yargıtay 3. HD., E. 2015/11929 K. 2015/20070 T. 10.12.2015; Yargıtay Kararı - 2. HD., E. 2012/26286 K. 2013/11719 T. 26.4.2013; Yargıtay Kararı - 11. HD., E. 2016/9135 K. 2018/2398 T. 4.4.2018., <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama>, E.T. 29.09.2023.

⁴⁰⁵ **AKYOL**, s. 10.

⁴⁰⁶ **ARSLAN**, Dürüstlük Kuralı, s. 78.

Usulî işlemlerin yapılmasının hangi hallerde dürüstlük kuralı ve hakkın kötüye kullanımı teşkil ettiğinin her somut olayda ayrı ayrı ele alınması gereklidir. Örneğin tarafın, yaptığı usul işleminin yargılamayı uzatma kastıyla yaptığının anlaşılması halinde hâkimin, bu usul işleminin reddine karar vermesi gerekir⁴⁰⁷.

Yönetmeliğin 9. maddesinde hâkimin bazı durumlarda e-Duruşma talebini gerekçesini göstererek reddedebileceği belirtilmiştir. Hükme göre talebin hakkın kötüye kullanımı teşkil etmesi yahut yargılamayı sürüncemede bırakma amacı taşınması durumunda e-Duruşma talebinin reddi mümkündür. Yargılamayı sürüncemede bırakma amacı hakkın kötüye kullanımı kapsamında değerlendirilebileceğinden hükümde ayrıca belirtilmesi gerekli değildir. E-Duruşma talebinin hakkın kötüye kullanımı teşkil ettiğinin tespiti halinde hâkim talebin reddine karar vermelidir. Zira yargılama sırasında sürelerin kötüye kullanımı, gereksiz masraf yapılması ve yargılamanın uygun kalite ve standartta yapılmaması durumunda devletin de sorumluluğu ortaya çıkacağından⁴⁰⁸ hâkimin bu girişime engel olması gereklidir⁴⁰⁹.

Yönetmelikte e-Duruşma talebinin hakkın kötüye kullanımı teşkil ettiğinde hâkim tarafından reddedilmesi gerektiği belirtilmeseydi dahi hem HMK m. 29 hem TMK m. 2 hükmü uyarınca hâkim tarafından bu durumun re'sen göze alınması gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.3.1.4.2.2.3. E-Duruşma Yapılmasını Zorlaştıracı Hukuki, Fiilî veya Teknik Engellerin Bulunması

Yönetmelikte e-Duruşma talebinin reddedilebileceği sebeplerden bir diğeri e-Duruşma yapılmasını zorlaştıran hukukî, fiilî veya teknik nedenlerin bulunmasıdır. Anılan hallerin

⁴⁰⁷ ARSLAN, Dürüstlük Kuralı, s. 78.

⁴⁰⁸ RÜZGARESEN, Cumhuriyet: “Usul Ekonomisi İlkesinin İhlaline Karşı Başvuru Yolları” Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2014, s. 178.

⁴⁰⁹ Anayasa Mahkemesi’ne göre “Yargılama sürecinde başvuru dışındaki tarafların yargılamayı geciktirici yöndeki işlem ve davranışları kural olarak, yargılamanın uzamasında taraf kusuru olarak kabul edilmekte ise de, yargılama makamlarının ilgili usulî imkânları kullanmak suretiyle bu girişimleri engelleme sorumluluğu bulunmaktadır” AYM, 2012/13, 2/7/2013, Güher Ergun ve diğerleri kararı, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>, E.T. 29.09.2023.

bulunması durumunda hâkim gerekçesini göstererek e-Duruşma talebinin reddine karar verebilir. Ancak ret kararı verilmesi için bu hallerin varlığının e-Duruşma yapılmasını zorlaştırması gereklidir. Hukuki ve fiilî engeller, Yönetmelikte belirlenen e-duruşma talebi için uyulması gereken şartlar açısından ortaya çıkabilir. Hâkim e-Duruşma talebini değerlendirirken, e-Duruşma Yönetmeliğinde belirlenen şartlara ve medeni usul mevzuatına aykırı bir durumun olup olmadığı, uyumsuzluğun durumunu, detaylarını, özelliklerini inceleyerek bir karar vermelidir⁴¹⁰. E-Duruşmanın yapılmasını engeller bir durumun tespiti halinde hâkimin e-Duruşma talebinin reddine karar vermesi gerekir.

2.3.2. E-Duruşmanın Re'sen İcrası

HMK'nın 149. maddesinin ilk hâlinde hâkimin re'sen e-Duruşma yapılmasına karar vermesine dair bir hüküm bulunmamaktaydı. 2020 yılında HMK'da yapılan değişiklik ile hâkime re'sen e-Duruşma yapılmasına karar verme yetkisi tanınmıştır. HMK 189/2-3 hükmü uyarınca hâkimin re'sen e-Duruşma yapılmasına karar verebileceği düzenlenmiştir. İlgili düzenlemeye göre hâkim, taraflardan birinin talebi üzerine ya da kendiliğinden tanıgın, bilirkişinin veya uzmanın duruşmaya e-Duruşma sistemi kullanarak duruşma salonu dışından duruşmaya katılmasına karar verebilir. Ayrıca hâkim, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği davalarda ilgililerin e-Duruşma sistemi ile duruşmaya katılmasına kendiliğinden karar verebilir. E-Duruşma Yönetmeliğinin 10. maddesi ile de kanuna paralel bir düzenleme getirilmiştir. Ayrıca hükmün devamında isticvap olunacak veya yemin edecek tarafın, mahkemenin yargı çevresi dışında bulunması hâlinde öncelikle e-Duruşma sistemi kullanılarak dinlenmesi gerektiği belirtilmiştir. E-Duruşma sistemi ile dinlenmesine karar verilen kişiye gönderilecek meşruhatlı davetiyede e-Duruşmaya nasıl ve nereden katılacağı hususlarının yer alması gereklidir.

⁴¹⁰ MİRZAYEV, s. 113.

2.3.2.1. Re'sen E-Duruşma Yapılan Durumlar

2.3.2.1.1. Tanığın, Bilirkişinin veya Uzmanın E-Duruşma ile Dinlenmesi

HMK'da hâkimin hangi durumlarda re'sen e-Duruşma yapılmasına karar verebileceği sınırlı bir şekilde belirtilmiştir. Hükme göre hâkim, gerekli gördüğü takdirde bilirkişi, uzman veya tanığın e-Duruşma sistemi ile duruşmaya katılmasına karar verebilir. Bu kararın verilmesinde davanın re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu bir dava olup olmaması önemli değildir⁴¹¹. Tanığın e-Duruşma ile dinlenmesinin, bilirkişi ve uzmanın dinlenmesine göre daha fazla dikkat gerektirdiği söylenebilir⁴¹². Zira bilirkişi dosyaya yazılı olarak bir rapor sunar, uzman hukuki görüşlerini mütalaasında yazılı olarak belirtir ve bu yazılı metni tıpkı bilirkişi raporunda olduğu gibi dava dosyasına sunar. Hâkim söz konusu rapor ve metinleri değerlendirerek akabinde ilgili kişileri dinleyerek bir sonuca varabilir. Ancak tanık açısından durum farklıdır. Bilirkişi veya uzman, sahip olduğu özel ve teknik bilgilerini mahkemeye sunarken, tanık duyu organları ile geçmişte yaşanan bir olaya ilişkin gözlemlerini aktarır⁴¹³. Bu kapsamda tanığın bizzat mahkeme huzurunda dinlenmesi, çelişkili hususlara ilişkin soru sorulması, tarafların veya vekillerin de tanığa doğrudan soru yöneltebilmesi, tanığın doğruyu söyleyip söylemediğinin hal ve hareketleri gözlemlenerek tespiti bakımından önemlidir. Bu nedenle tanığın yargılamanın yapıldığı mahkeme huzurunda hazır olması ve mahkeme huzurunda dinlenmesi esastır⁴¹⁴. Ancak geçerli bir sebep bulunduğu takdirde tanığın e-Duruşma yolu ile başka yerden duruşmaya katılmasına karar verilmesi gereklidir⁴¹⁵.

⁴¹¹ **KIYAK**, Emre: “Duruşmada Etkinlik Kazanan Yargılama İlkeleri ile Usulî Müktesep Hak Işığında Türk Hukuk Yargılamasında Eş Zamanlı Ses ve Görüntü Aktarımıyla Duruşma Yapılmasının Olması Gereken Sınırları”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 205, 2021, s. 1466-1467.

⁴¹² **MIDİK**, Lexpera Blog.

⁴¹³ **KARAMERCAN**, Fatih: “Medeni Usul Hukukunda Tanık ve Tanıklık”, Ankara Barosu Dergisi, C. 76, S. 3, 2018, s. 156; **ULUSAN**, Banu: “Medeni Yargılama Hukukunda Tanığın E-Duruşma ile Dinlenilmesi Ve Kişisel Verilerin Korunması: Alman Hukukuyla Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, TBB Dergisi, S. 163, 2022, s. 160.

⁴¹⁴ **MERİÇ/ ARSLANPINAR TAT**, s. 223; **TAHİROĞLU**, Fatih: “Medeni Usul Hukukunda Tanığın Hazır Bulunma Yükümlülüğü”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 2, 2021, s. 625.

⁴¹⁵ **ARSLAN**, E-Duruşma, s. 147.

Tanık delili, tanığın bir olayı aklında tutmasının ve gerçeği anlatmasının zorluğu yahut bilerek gerçeğe aykırı tanıklık yapma ihtimali gözetildiğinde zayıf bir delildir⁴¹⁶. Bu nedenle küçük meblağlarda ve senede bağlanması imkânsız olan hukuki işlemler ve fiillerde kabul edilen takdiri bir delildir, hâkimi bağlamaz ancak hukuk yargılaması açısından da vazgeçilemeyecek niteliktedir⁴¹⁷. Tanığın fiziki duruşma yerine e-Duruşma ile dinlenmesinde beyanlarının farklılık arz etmesi mümkündür. Hâkimin tanık ile yüz yüze gelmesi tarafların veya hâkimin doğrudan anlık olarak tanığa soru sorabilmesi e-Duruşmaya nazaran daha avantajlı olduğundan tanığın fiziki olarak mahkeme salonunda bulunmasının dosyanın seyri ile gerçeğin açığa çıkarılması bakımından gerekli olup olmadığının titizlikle değerlendirilmesi gereklidir. İfade etmek gerekir ki tanığın elektronik ortamda duruşmaya katılması durumunda da taraf vekilleri veya hâkim tanığa doğrudan soru sorabilecektir⁴¹⁸. Burada önemli olan husus elektronik yolla duruşmaya katılan kişinin mahkeme huzurunda olduğunu idrak etmesi, tartışma, sorulara cevap verme, yemin etme gibi işlemleri mahkeme huzurunda yaptığının farkında olmasıdır⁴¹⁹. Bu durumun sağlanması ile duruşmaya fiziki olarak katılan taraf yönünden oluşabilecek usûlî eşitsizliğin önlenmesi mümkün olur⁴²⁰. Hâkimin, tanığın e-Duruşma ile dinlenmesine karar verirken tüm bu durumları göz önünde bulundurarak dikkatli bir şekilde karar vermesi gereklidir⁴²¹.

Ayrıca ilgili hükümde tanığa, bilirkişiye, uzmana e-Duruşmaya katılım sağlamak üzere talep hakkı tanınmamıştır. Ancak bu kimselerin geçerli bir nedene dayanarak e-Duruşma ile duruşmaya katılım sağlamak üzere mahkemeye bu yönde beyan sunmasında herhangi bir sakınca yoktur. Mahkemeye beyan edilen bu hususlar hâkim tarafından değerlendirilip

⁴¹⁶ **ULUSAN**, s. 161; **ANSAY**, Sabri Şakir: “Mahkemelerimizde Yemin”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 3, 1954, s. 117.

⁴¹⁷ **KARAMERCAN**, s. 154.

⁴¹⁸ HMK m. 152’ye göre; Duruşmaya katılan taraf vekilleri; tanıklara, bilirkişilere ve duruşmaya çağrılan diğer kişilere, duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru yöneltebilirken taraflar ancak hâkim aracılığıyla soru sorabilirler.

⁴¹⁹ **MERİÇ/ ARSLANPINAR TAT**, s. 210.

⁴²⁰ **MERİÇ/ ARSLANPINAR TAT**, s. 210.

⁴²¹ **MIDIK**, Lexpera Blog.

geçerli bir sebebin bulunduğu kanaatine varıldığı takdirde bu kimselerin e-Duruşma sistemi ile duruşmaya katılım sağlamaları mümkündür⁴²².

2.3.2.1.2. Tarafın E-Duruşma ile Dinlenmesi

E-Duruşma Yönetmeliği'nin 10/2. maddesine göre hâkim, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri dava ve işlerde ilgililerin e-Duruşma ile duruşmaya katılmalarına re'sen karar verilebilir. Bu tür uyuşmazlıklardan neden re'sen e-Duruşmaya karar verilebileceğinin ortaya konulabilmesi için tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri dava ve işlerin ne olduğunun incelenmesi gereklidir.

Medeni usul hukukunda tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği dava ve işlerde re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu belirtilmektedir⁴²³. Re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu bu davalara kişilik haklarını koruyan davalar, babalık davaları, evlenme butlanı, nüfus kayıt düzeltme ve hizmet tespit davaları örnek olarak verilebilir. Ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri davalar bunlarla sınırlı değildir. Kamu düzenini ilgilendiren bu davaların bir kısmı kanunla açıkça belirtilmişken bazıları da Yargıtay kararları ile tespit edilmektedir⁴²⁴.

Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri davalar genellikle kamu düzenin ön planda olduğu davalardır. Kanun koyucu tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri dava ve işlerin kamu düzenini ilgilendirmesi hasebiyle kurala bir istisna getirmiş ve hâkimin tarafların talebi olmaksızın ilgililerin re'sen e-duruşmaya katılabilmesine karar verebileceğini düzenlemiştir.

Hiç şüphesiz ki bu tür davalarda ilgililer, duruşmaya e-Duruşma ile katılma talebinde bulunabilir. Kanun koyucu ilgililerin e-Duruşma talebinde bulunmasına ilişkin bir

⁴²² ARSLAN, E-Duruşma, s. 148.

⁴²³ ÖZMUMCU, Seda: "Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re'sen Araştırma İlkesi", S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı, C. 4, S. 2, 2014, s. 146.

⁴²⁴ TORAMAN, s. 493; ÖZMUMCU, s. 154 vd.

sınırlama getirmemiştir⁴²⁵. Öte yandan kamu düzeninin ağır bastığı bu tür davalarda ilgililerin bizzat duruşmaya katılması davanın seyri ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından önemlidir⁴²⁶. Ayrıca bazı durumlarda ilgililerin elektronik yolla duruşmaya katılımları psikolojik ve fiziksel sağlığın sağlanmasına yardımcı olabilir. Örneğin, aile içi şiddet iddiasıyla açılan boşanma veya velayet davasında, şiddet gören kişi ile şiddet uygulayan kişinin aynı fiziksel ortamda bulunması, şiddet mağdurunun hem fiziksel hem de psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebilir⁴²⁷. Bu durumda, beyanda bulunan kimsenin beyanları gerçeğe aykırı nitelikte olabilir, beyanların güvenilirliği sorgulanabilir.

Kanun ve yönetmeliğin lafzı incelendiğinde diğer fıkralardan farklı olarak bu fıkroda “ilgili” kavramına yer verildiği tespit edilebilecektir. “İlgili” kavramı usul hukukunda çekişmesiz yargı işlerinde kullanılan bir kavramdır. Hükümde ilgili kavramının kullanılması ile yalnızca çekişmesiz yargı işlerinde hâkimin re’sen e-Duruşmaya karar verebileceği, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemedikleri çekişmeli davalarda tarafların ilk fıkra uyarınca talepleri üzerine e-Duruşmaya katılabilecekleri savunulabilir. Ayrıca ilgili hükümlere ilişkin diğer bir tartışma konusu HMK m. 149/1’de tarafların duruşmaya katılmaları ve usul işlemleri yapmalarından bahsedilirken hükmün 3. fıkrasında ilgililerin dinlenmesi kavramı kullanılmıştır. Bu durumda, re’sen e-Duruşmaya katılan tarafın usul işlemleri yapmasının mümkün olup olmadığının değerlendirilmesi yoruma muhtaçtır. Doktrinde bir görüşe göre üçüncü fıkroda “taraf” ifadesinin kullanılmaması bilinçli bir tercihtir, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemediği dava ve işlerde tarafların ayrıca belirtilmesi cümlelerin okunabilirliğini zorlaştırdığından bu ifadenin kullanılmamış olabileceği belirtilmiştir⁴²⁸. Bu kapsamda ilgililer kavramının davanın taraflarını da kapsayacak şekilde bir üst kavram olarak kullanılmış olabileceği savunulmaktadır. Ancak kanun yapma tekniği açısından medeni usul hukukunda da “taraf” ve “ilgili” kavramlarındaki ayrımın da yerleşmiş bir ayrım olduğu gözetilerek hükmün 3. fıkrasında da “taraf” kavramına yer vermenin daha isabetli olacağı

⁴²⁵ ARSLAN, E-Duruşma, s. 147.

⁴²⁶ VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 85.

⁴²⁷ ARSLAN, E -Duruşma, s. 147.

⁴²⁸ MIDIK, Lexpera Blog.

savunulmuştur⁴²⁹. Zira korunan menfaatler açısından düşünüldüğünde aile içi şiddet iddiası bulunan bir boşanma davasında tarafın re'sen e-Duruşmaya katılmasının mümkün olmadığını savunmak hükmün amacına ve korunan menfaatlere aykırı olacaktır.

Genel olarak bakıldığında hâkime kamu düzeninin ağır bastığı re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda re'sen e-Duruşma yapılmasına ilişkin karar verme yetkisinin tanınması olumlu bir gelişmedir. İlgili hüküm küçüğün veya zayıfın korunmasına ve beyanlarının mahkemeye baskı altında olmadan daha sağlıklı bir şekilde iletilmesine hizmet edecek niteliktedir. Zayıfın veya küçüğün yararı gözetilerek beyanlarının bu yolla daha sağlıklı ve gerçeğe uygun olacağına karar verilen durumlarda duruşmanın re'sen e-Duruşma ile yapılmasına karar verilebilecektir.

Doktrinde bu düzenleme re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı her davada ilgilinin ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılmasına ilişkin bir menfaat bulunmayabileceği veya taraflarca getirilme ilkesinin hâkim olduğu davalarda da bir tarafın zayıf konumda olması, korunmasının gerekebileceği bu nedenle taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalarda da hâkimin e-Duruşmaya re'sen başvurabilmesinin öngörülmesi gerektiği yönünde eleştirilmiştir⁴³⁰.

2.3.2.1.3. İsticvap Olunacak yahut Yemin Edecek Tarafın E-Duruşma ile Dinlenmesi

İsticvap, maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için hâkimin, tarafın aleyhine olan, davanın temelini oluşturan maddi vakıalar ve açık olmayan veya çelişkili hususlar hakkında sorguya çekilmesidir⁴³¹. İsticvap delil ya da delil elde etme aracı olmayıp kural olarak uyuşmazlık konusuna ilişkin bir ikrar elde etme amacı taşır⁴³². İsticvap tarafın

⁴²⁹ MIDIK, Lexpera Blog.

⁴³⁰ TORAMAN, s. 494-495.

⁴³¹ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 347; BERKİN, s. 192; YAĞCI, Uğur: "İsticvaba İlişkin Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Getirilen Düzenlemeler", EÜHFD, C. 16, S. 1-2, 2012, s. 285.

⁴³² TORAMAN, s. 511.

dinlenmesinden farklıdır⁴³³. Tarafın dinlenmesi davayı aydınlatma ile yakından ilgili olup hâkim tarafları her zaman dinleyebilir, belirsiz ve çelişkili konuların açıklanmasını isteyebilir⁴³⁴, taraf yerine vekilin dinlenmesi mümkündür, tarafın dinlenmesi davanın her aşamasında mümkündür. Ancak isticvap yalnızca tahkikat aşamasında yapılır, vekilin taraf yerine isticvap olunması mümkün değildir. İsticvapta çelişkili hususların giderilmesi aydınlatılması değil ispat edilmesi amaçlanır⁴³⁵.

İsticvap edilecek taraf meşruhatlı davetiye ile duruşmaya çağrılır⁴³⁶, bu davetiyeye rağmen mazeretsiz duruşmaya gelmemesi durumunda taraf, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır. İsticvap, sadece taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalarda ancak dava dosyasındaki delillerle uyumsuzluğun çözüme kavuşturulmaması durumunda dava konusu uyumsuzluğun aydınlatılması için başvurulabilecek bir hukuki kurumdur⁴³⁷. Bu yolla mahkemece tarafın aleyhine olan hususlarda ikrar elde edilmeye çalışılır⁴³⁸. Hâkim, isticvaba talep üzerine veya resen başvurabilir. Hâkim isticvabın kötü niyetli ya da gerçeği söyleme yükümlülüğüne aykırı kullanıldığını tespit ettiği takdirde isticvabın hukuki sonuçlarının doğmasına engel olmalıdır⁴³⁹.

Yemin, HMK 225-239. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre yemin, yargılama sırasında bir tarafın diğer tarafın teklifi üzerine çekişmeli olay veya durum hakkında

⁴³³ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 347.

⁴³⁴ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medenî Usûl Hukuku, s. 308.

⁴³⁵ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, Medenî Usûl Hukuku, s. 308.

⁴³⁶ “Bu durumda, mahkemece; HUMK.’nın 230 vd. (HMK.’nın 169 vd.) maddelerinde yer alan isticvap hükümlerine göre davalıya meşruhatlı isticvap davetiyesi çıkarılarak bu konuda beyanı alınmalı, davacıdan diğer delilleri de sorularak oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile hüküm kurulması doğru görülmemiştir.” Yargıtay HGK., E. 2013/1411 K. 2014/1046 T. 17.12.2014, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/Arama>, E.T: 23.09.2023.

⁴³⁷ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 348.

⁴³⁸ ANSAY, Hukuk Yargılama Usulleri, s. 210; YAĞCI, s. 289; GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 348.

⁴³⁹ İYİLİKLİ, Ahmet Cahit: “Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme”, TBB Dergisi, S. 106, 2013, s. 191-192; ARSLAN, Dürüstlük Kuralı, s. 124.

kutsal saydığı değer ve inançlar üzerine sözlü olarak beyanda bulunmasıdır⁴⁴⁰. Bir diğer ifadeyle yemin, dava konusu uyuşmazlığın çözümünün diğer tarafa bırakılmasıdır. Yemin sadece davanın taraflarınca teklif, ret veya eda edilebilir. HMK m. 228'e göre yemin teklif edilen kimse, duruşmada bizzat hazır değilse kendisine yemin için bir davetiye çıkarılır. Çıkarılacak davetiyede yemine konu hususlar hakkında sorulacak sorular, mazereti olmaksızın yemin için tayin olunan günde mahkemede hazır olmadığı yahut gelip de yemini iade etmediği veya yemini eda etmekten kaçındığı durumda yemin konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı yazılır. Usulüne uygun davetiyeye rağmen yemin teklif edilen kimsenin belirtilen gün ve saatte duruşmada hazır olmaması veya yemini iade etmemesi yahut yemin etmekten kaçınması durumunda yemine konu çekişmeli hususları ikrar etmiş sayılır⁴⁴¹.

İsticvap olunacak veya yemin ettirilecek tarafın mahkemenin bulunduğu il dışında olması ve mahkemeye gelemeyecek durumda bulunması hâlinde ilk olarak ses ve görüntü nakliyle bu işlemlerin yapılması, şayet bunun mümkün olmaması durumunda istinabe yoluna başvurulması gerektiği hem HMK m. 172 ve 236. maddelerde hem de e-Duruşma Yönetmeliğinin 10. maddesinde belirtilmiştir. İsticvap ve yemine ilişkin bu düzenleme tarafların talebi olmadan mahkemece re'sen e-Duruşmaya karar verilen hallerden biridir. HMK kapsamında isticvap ve yemin işlemlerinin hâkimle yüz yüze gerçekleştirilmesi öngörülmüş, ancak tarafın mahkemeye fiziksel olarak katılamadığı durumlarda, duruşmaya ses ve görüntü nakli yoluyla katılacağı düzenlenmiştir⁴⁴². Bu kapsamda, mahkeme yargı çevresi dışında yaşayan ancak mahkemenin bulunduğu il sınırları içinde bulunan kişilere (mahkemenin yargı çevresi dışında bir ilçede ikamet etseler bile) mahkemeye şahsen gelme zorunluluğu getirilmiştir⁴⁴³. Ancak, mahkemenin bulunduğu il dışında yaşayan taraflar için, ses ve görüntü iletişimi tekniklerini kullanarak bu katılımı sağlamak amacıyla özel düzenlemelere yer verilmiştir. İsticvap olunacak yahut yemin

⁴⁴⁰ YENİPINAR, Filiz Berberoğlu: Hukuk Yargılamasında Yemin Delili, Seçkin Yayınları, 2018, Ankara, s. 17; GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 505.

⁴⁴¹ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 510-511.

⁴⁴² YAĞCI, s. 285.

⁴⁴³ YAĞCI, s. 285.

edecek kişinin, mahkemenin bulunduğu il dışında olması ve e-Duruşma ile duruşmaya katılma imkanının olmaması durumunda tarafın istinabe yoluyla isticvap olunmasına yahut yemin etmesine izin verilmiştir. Hâkimin bu durumda öncelikle istinabe yoluna başvurulmasına karar verebilmesi mümkün değildir⁴⁴⁴.

İstinabe olunan bir mahkemeye e-Duruşma yoluyla katılmak mümkün değildir. Zira bu durum doğrudanlık ilkesine ve HMK m. 149'un düzenlenme amacına açıkça aykırılık teşkil edecek niteliktedir. Şayet e-Duruşma sistemi kullanılarak duruşma yapılacaksa bu duruşma bizzat yargılamanın yapıldığı mahkemece yapılmalıdır⁴⁴⁵.

2.3.2.2. Re'sen E-Duruşma Yapılamayacak Durumlar

Kanunda ve Yönetmelikte hangi durumlarda re'sen e-Duruşma yapılabileceği belirtilmiştir. Tanığın, bilirkişinin veya uzmanın davanın niteliği fark etmeksizin re'sen e-Duruşma ile katılımına karar verilebileceği; taraflar yönünden ise tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri dava ve işlerde re'sen e-Duruşmaya katılmalarına karar verilebileceği ifade edilmiştir. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda, tarafın veya vekilinin e-Duruşmaya katılabilmesi için bu yönde bir talebi olması gereklidir. Zira aslolan tarafların fiziki olarak mahkemeye katılmaları olup tarafların bu yönde bir talebi olmaksızın re'sen e-Duruşma ile katılmalarına karar verilmesi doğrudanlık ilkesinin ihlali anlamına gelecektir.

2.3.2.3. Meşruhatlı Davetiye Çıkartılması

Davetiye'nin içermesi gereken kayıtlar Tebligat Kanunu m. 9'da belirtilmiştir. Kanunun ilgili hükmüne göre çıkarılacak davetiyede tarafların varsa kanuni temsilci veya vekillerinin adı, soyadı ve adresleri, tebliğ edilen konu, davet edilen kişinin hangi gün ve saatte nerede hazır olması gerektiği, kanunlara göre yazılması gereken sair hususlar, mühür ve imzanın yer alması gereklidir.

⁴⁴⁴ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 229.

⁴⁴⁵ ARSLAN, E-Duruşma, s. 148.

Öncelikle TK m. 9 çerçevesinde çıkarılacak davetiyede, davet edilen kişinin ismi, soy ismi ve adresinin açık ve doğru bir şekilde yer alması gerekir. Adreste yahut isim, soy isimde bir eksiklik/yanlışlık bulunması hâlinde geçerli bir davetiyenin mevcudiyetinden bahsedilemez⁴⁴⁶. Benzer şekilde davetiyetinin konusunu teşkil eden çağrının sebebi, çağrılan kişinin bulunması gereken yeri, gün ve saatinin açık bir şekilde belirtilmesi zorunludur. Bu unsurlardan birinin eksik olması durumunda tebligat geçersiz sayılmalıdır⁴⁴⁷.

İsticvap ve yeminde olduğu gibi e-Duruşma ile davet edilen kimseye meşruhatlı davetiye çıkartılması gereklidir. Yönetmeliğin 10/4. maddesinde bu durum “*Mahkemece, e-Duruşma Sistemi yoluyla dinlenilmesine karar verilen kişiye gönderilecek meşruhatlı davetiyeye ayrıca e-Duruşmaya ne şekilde katılacağı da yazılır.*” şeklinde belirtilmiştir. Yönetmelik m. 10’da ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılmasına karar verilen kimseler için çıkarılacak davetiyeye e-Duruşmaya katılacak kimsenin duruşmaya ne şekilde katılacağına yazılması gerektiği belirtilmiştir. Bu husus TK m. 9’da belirtilen kanunlara göre yazılması gereken sair hususlara örnek olarak verilebilir. Sayılan bu hususların açıkça belirtilmemesi çağrı kağıdının geçersizliği sonucunu doğurur. Geçersiz bir çağrı kağıdı ile yemin veya isticvap için çağrılan kimsenin duruşmaya gelmemesine bağlanan hukuki sonuçlar ortaya çıkmayacaktır. Benzer şekilde bir tarafın duruşmaya katılmamasına bağlanan diğer sonuçların (örneğin dosyanın işlemde kaldırılması) ortaya çıkması da mümkün değildir⁴⁴⁸.

Tarafların ses ve görüntü nakli yoluyla yapılacak duruşmaya çağrılmasına ilişkin çıkarılacak meşruhatlı davetiyenin, HMK’da belirtilen diğer açıklamaları da içermesi gereklidir. Buna göre, taraflara çıkarılacak çağrı kağıdında, HMK m. 147/2 gereği tarafların duruşmada hazır bulunmaları gerektiği, belirlenen gün ve saatte belirlenen yerde hazır bulunmadıkları takdirde, tahkikata ve yargılamaya yokluklarında devam

⁴⁴⁶ PAMUKÇU, Bengü: Medeni Yargılama Hukukunda Dosyanın İşlemde Kaldırılması, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 108.

⁴⁴⁷ PAMUKÇU, s. 108-109.

⁴⁴⁸ PAMUKÇU, s.110.

edileceği hususları ile ön inceleme duruşmasına ilişkin bir davetiyede de HMK m. 139 hükmü uyarınca ön incelemeye ilişkin ihtarların belirtilmesi gereklidir⁴⁴⁹.

E-Duruşma sistemi ile duruşmaya katılmasına karar verilen tarafa çıkarılacak meşruhatlı davetiyeye bağlanan sonuçların tezahür edebilmesi için e-Duruşmaya katılacak kimseye çıkarılacak davetiyede TK m. 9’da sayılan diğer hususların yanında duruşmaya hangi araç ve yöntemlerle katılacağına da açık bir şekilde yazılması gerekir. Belirtmek gerekir ki, mahkemece re’sen e-Duruşma yapılmasına karar verilip kişilerin e-imza vb. yöntemleri kullanmasına mecbur bırakılmaması gerekir⁴⁵⁰. E-Duruşmaya katılmasına karar verilen kimseye çıkarılacak davetiyede kişinin e-Duruşmaya katılabilmesi için alternatif yöntemler gösterilmelidir⁴⁵¹.

Çıkarılacak davetiyede bulunması gereken zorunlu unsurlara yer verilerek davetiyenin e-Duruşmaya katılacak kimseye tebliğ edilmesi gerekir. E-Duruşmaya katılacak kimseye çıkarılacak davetiyede yukarıda belirtilen hususların eksik olması halinde ilgili kişinin usulüne uygun olarak davet edilmiş olduğu kabul edilemeyeceğinden yokluğunda işlem yapılamaz şayet yapılmışsa taraf bu işlemlere itiraz edebilir⁴⁵². İtirazın haklı olması durumunda yapılan işlemlerin tekrarlanması gereklidir⁴⁵³.

2.3.3. Duruşmaya Katılım, Duruşmanın İcrası, Düzeni ve Kayıt

2.3.3.1. Duruşmaya Katılım Sağlanacak Yer

HMK m. 149’da ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılacak kişilerin “*bulundukları yerden*” duruşmaya katılabilecekleri öngörülmüştür. Kanunda duruşmaya

⁴⁴⁹ Kıyasen bkz. PAMUKÇU, s.110; ULUKAPI, Ömer: “Medeni Usul Hukukunda Davada Bir Tarafın Duruşmaya Gelmemesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 1988, s. 176.

⁴⁵⁰ KIYAK, Usulî Müktesep Hak, s. 1467.

⁴⁵¹ KIYAK, Usulî Müktesep Hak, s. 1467.

⁴⁵² PEKCANITEZ, “Hukuki Dinlenilme Hakkı”, s. 773.

⁴⁵³ PEKCANITEZ, “Hukuki Dinlenilme Hakkı”, s. 773.

katılım sağlayacak kişiler yönünden herhangi bir ayırım yapılmamış, tarafların, tanıkların, uzman ve bilirkişinin bulundukları yerden duruşmaya katılabilecekleri düzenlenmiştir. Kanunda bulunulan yer kavramından e-Duruşmaya katılacak kimselerin bulundukları yerdeki yargı mercilerini mi yoksa bulundukları herhangi bir yeri mi kastettiği açık değildir⁴⁵⁴. E-Duruşmaya katılım sağlanacak yere ilişkin açıklamalar yönetmelikte düzenlenmiştir. Öncelikle belirtmek gerekir ki yargılamanın doğal ortamından çıkarılarak başka bir yerde yapılabileceğini düzenleyen bu hükmün önemli esaslı noktalarının ilk olarak kanunla belirlenmesi ve sınırlarının kanunla çizilmesi kanun yapma tekniği açısından daha uygundur⁴⁵⁵.

Yönetmeliğin “*e-Duruşmaya katılımın sağlanabileceği yer*” başlıklı 11. maddesinde e-Duruşmaya katılacak kişiye göre katılım sağlanacak yerler belirlenmiş; taraf vekilinin, tarafın, tanık, bilirkişi veya uzmanın, isticvap olunacak taraf ile yemin edecek tarafın, hastalığı, yaşlılığı veya engelliliği sebebiyle e-Duruşmaya katılmasına karar verilen taraf, bilirkişi, tanık veya uzmanın duruşmaya nereden katılım sağlayabilecekleri ayrı ayrı düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler aşağıda ayrı ayrı ele alınmıştır.

Duruşmanın ses ve görüntü nakli yoluyla icrasında duruşmaya katılım sağlayan kişiler mahkeme salonu dışında olsa bile sesin ve görüntünün iletildiği yer muhakkak mahkeme salonu olmalıdır. Başka bir deyişle mevcut hukuk sistemimizdeki düzenlemeler açısından duruşmanın ses ve görüntü nakli yoluyla yapılması ve yargılamaya katılan taraf veya diğer ilgililerin mahkeme salonu dışından duruşmaya katılmaları hâkimin de duruşmayı mahkeme salonu dışından yürütebileceği anlamına gelmez⁴⁵⁶. Hâkimin duruşmayı muhakkak mahkemeden yürütmesi gerekli olup konutundan, odasından veya yönetmelikte sayılan diğer yerlerden duruşmayı yönetmesi mümkün değildir⁴⁵⁷.

⁴⁵⁴ ARSLAN, E-Duruşma, s. 170.

⁴⁵⁵ PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES, “7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme”, s. 278.

⁴⁵⁶ KIYAK, Usulî Müktesep Hak, s. 1467.

⁴⁵⁷ KIYAK, Usulî Müktesep Hak, s. 1467.

2.3.3.1.1. Vekilin Katılacağı Yer

Yönetmelik m.11/1’de e-Duruşma talep eden taraf vekilinin avukatlık ofisinden, baro tarafından bu amaç için belirlenen bölümden, adliyede bu amaca tahsis edilen yerden veya beşinci fıkradaki şartları taşıyan başkaca uygun bir yerden duruşmaya katılabileceği öngörülmüştür.

Hükmün 5. fıkrasında e-Duruşmaya katılım sağlanacak yerin taşınması gereken temel şartlar *“her türlü etki ve yönlendirmeden uzak, ilgilinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye, duygularını anlamaya ve söylediklerini net bir şekilde dinlemeye imkân sağlayacak nitelikte olması gereklidir.”* şeklinde belirtilmiştir⁴⁵⁸.

Bu çerçevede vekilin bulunduğu yerin duruşma düzenine uygun olabilecek, gerekli teknik altyapının olduğu, vekilin yüz ifadeleri ile vücut hareketlerinin gözlemlenebildiği, yargılanın güvenliğine uygun bir yer olması gerekir⁴⁵⁹. Anılan şartları taşınması durumunda vekilin evinden, ofisinden, atölyesinden, deposundan e-Duruşma ile duruşmaya katılım sağlaması mümkündür.

Adliyelerde ve barolarda sistem standartlarının sağlanması mümkün olsa da vekillerin ofislerinde veya diğer yerlerde bu standartların sağlanması her zaman mümkün olmayabilir. Bu hususun denetlenebilmesi için e-Duruşma talebi ile birlikte duruşmaya katılım sağlanacak yerin fiziki ve teknik özelliklerinin de mahkemeye bildirilmesine ilişkin düzenleme yapılması gereklidir. Vekilin, e-Duruşma Yönetmeliğinde belirtilen nitelikleri taşımayan yerlerden duruşmaya katılmak istenmesi halinde mahkemenin bu katılımı reddetmesi gereklidir⁴⁶⁰. Söz gelimi yüzme havuzundan, kanepeden, spor

⁴⁵⁸ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 214-215.

⁴⁵⁹ Doktrinde, avukatlık ofislerinin e-Duruşma için belirlenecek şartları taşıyıp taşımadığının baro tarafından denetlenerek gerekli önlemleri almış olan avukatlık ofislerine izin verilmesi ve periyodik kontroller yapılması gerektiği bu kontrollerde şartların kaybedildiğinin tespiti halinde bu iznin baro tarafından iptal edilmesi gerektiğine ilişkin bir düzenleme yapılabileceği savunulmuştur. ÖZTEK, s. 658.

⁴⁶⁰ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 215;

alanlarından e-Duruşmaya katılım taleplerinin reddedildiğine ilişkin yabancı hukukta mahkeme kararları mevcuttur⁴⁶¹.

2.3.3.1.2. Tarafın Katılacağı Yer

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılmasına karar verilen kişinin taraf olması durumunda bu kişilerin duruşmaya nereden katılacağı Yönetmeliğin 11/2. maddesinde belirtilmiştir. Hükme göre e-Duruşma talep eden taraf, bulunduğu yerdeki adliye veya ceza infaz kurumlarında bu amaca tahsis edilen yerlerden duruşmaya katılabilecektir.

Ayrıca e-Duruşma Yönetmeliğinin 11/3. maddesi uyarınca duruşmaya katılacak taraf, vekili ile birlikte duruşmaya katılacak ise bu kişilerin vekilin duruşmaya katıldığı yerlerden duruşmaya katılabileceği düzenlenmiştir. Ancak taraf isticvap olunacaksa yahut yemin edecek ise bu hüküm geçerli değildir. Bu durumda Yönetmelik m.11/2 uyarınca isticvap olunacak yahut yemin edecek tarafın adliyede veya ceza infaz kurumunda bu amaca tahsis edilen yerlerden duruşmaya katılması gereklidir. İsticvap olunacak veya yemin edecek taraf yönünden yapılan bu ayırım yerindedir⁴⁶². Zira HMK'nin isticvabın yapılmasını düzenleyen 173/4. maddesinde isticvap olunan kimsenin hâkimin izni olmadıkça yazılı not kullanamayacağı belirtilmiştir. E-Duruşma esnasında bu hükme uygun davranılıp davranılmadığının tespiti güçtür. Ayrıca HMK m. 174'te tarafın, isticvap sonunda duruşma tutanağını imzalacağı belirtilmiştir. Tarafın e-Duruşmaya katılmaya uygun herhangi bir yerden duruşmaya katılması halinde bu hükmün uygulanması da güçtür. Yemine ilişkin ise yeminin kesin delil olarak kabul edilen bir taraf işlemi olması, hâkimin yemin edecek tarafa yalan yere yeminin sonuçlarının açıklanması, yemin ederken salonda bulunan kişilerin ayağa kalkması⁴⁶³

⁴⁶¹ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 215; ARSLAN, E-Duruşma, 176-177.

⁴⁶² TORAMAN, s. 512.

⁴⁶³ Yemin eda edilirken hakim ve zabıt katibi dahil duruşma salonunda bulunan herkesin ayağa kalkması gerektiği, ayağa kalkmayan kişilerin zabıt katibi tarafından uyarılacağı, bu uyarıya rağmen ayağa kalkmayan kişiler hakkında duruşma düzenine ilişkin HMK m. 32, 79, 151. maddelerin uygulanması gerektiği yönünde bkz. ALBAYRAK, Adem/ GÖZÜTOK: Zeki, Hukuk Yargılamasında Duruşma Yönetimi, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2021, s. 277.

gerekliliği karşısında yemin edecek tarafın duruşmaya adliyede veya ceza infaz kurumlarında bu iş için tahsis edilen yerlerden katılması işin niteliğine uygundur⁴⁶⁴.

Yönetmeliğin 11/4. maddesinde tarafın hastalığı, yaşlılığı veya engelliliği sebebiyle e-Duruşma yoluyla duruşmaya katılmasına veya usul işlemleri yapılmasına karar verildiği durumda meskeninden veya bulunduğu kurumdaki⁴⁶⁵ duruşmaya katılabileceği öngörülmüştür. Bu maddedeki mesken ve bulunduğu kurum kavramının dar yorumlanması gereklidir. Söz gelimi bu hüküm isticvap olunacak kişinin vekili ile birlikte vekilinin avukatlık ofisinden duruşmaya katılmasını kapsamayacaktır. Mesken ve kurum kavramından kişinin hastalığı, yaşlılığı, engelliliği nedeniyle halihazırda bulunduğu konut, hastane, rehabilitasyon merkezi vb. kurum anlaşılmalıdır⁴⁶⁶.

Fer'i müdahilin e-Duruşmaya nereden katılım sağlayacağına dair mevzuatta bir düzenleme bulunmamaktadır. Fer'i müdahil taraf yardımcısı konumunda olduğundan fer'i müdahilin, tarafın katıldığı yerlerden e-Duruşmaya katılabilmesi mümkün olmalıdır. Ayrıca fer'i müdahil vekille temsil ediliyor ve duruşmaya vekili ile birlikte katılım sağlıyorsa vekilin katıldığı yerden duruşmaya katılım sağlayabilmelidir⁴⁶⁷.

Doktrinde e-Duruşma talep eden veya mahkemece re'sen e-Duruşmaya katılmasına karar verilen tarafın da tıpkı vekil gibi adliyelerde yahut barolarda bu amaca tahsis edilen yerlerden veya e-Duruşmaya katılım sağlamaya uygun başka bir yerden duruşmaya katılabilmesine karar verilmesi gerektiği belirtilmektedir⁴⁶⁸. Tarafın evindeki veya işyerindeki teknik altyapının, e-Duruşma yapılması için gerekli standartları taşınması ve

⁴⁶⁴ TORAMAN, s. 512.

⁴⁶⁵ Örnek için bkz. MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 215; KIYAK, Usulî Müktesep Hak, s. 1468. (hastane, fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezi, huzurevi, bakımevi vs.)

⁴⁶⁶ KIYAK, Usulî Müktesep Hak, s. 1470.

⁴⁶⁷ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 216.

⁴⁶⁸ TORAMAN, s. 511.

mahkemece bunun uygun görülmesi durumunda taraflara da bu imkânın sağlanması gerektiği savunulmaktadır⁴⁶⁹.

2.3.3.1.3. Diğer Kişilerin Katılımı

Yönetmelik m. 11/2’de bilirkişi, uzman, tanık veya diğer ilgililerin e-Duruşmaya ancak bulundukları yerdeki adliyede veya ceza infaz kurumlarında bu iş için tahsis edilen yerlerden katılabilecekleri belirtilmiştir. Bu kişilerin duruşmaya başka bir yerden katılmaları durumunda bu kişilerin etki altında beyan sundukları yahut tehdit veya şantaja maruz kaldıklarına yönelik tartışmalar ortaya çıkabilecektir⁴⁷⁰. Gerçekten de özellikle tanık açısından düşünüldüğünde bu durumun ortaya çıkması muhtemeldir. Zira tanığın dinlendiği yerde başka kişinin olması durumunda etki altında olması söz konusu olabilir. Bu çerçevede tanığın, bilirkişinin veya uzmanın başka yerden dinlenmesi ancak ses ve görüntünün nitelikli bir biçimde mahkemeye aktaracak şekilde sistem standartlarının sağlandığı, duruşmaya katılım sağlanan yere tüm açılardan hâkim olacak şekilde konuşlandırılan bir ya da birden fazla kameranın bulunduğu, gerekirse döner kamera sisteminin bulunduğu, teknik altyapının da uygun olduğu bir durumda mümkün olmalıdır⁴⁷¹. Teknik altyapı ve sistem gereksinimlerinin yeterli olduğu varsayımında da tanığın mahkeme otoritesi altında dinlenmesi maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından daha sağlıklı olabilir⁴⁷². Bu durumu tespit edecek merci hâkimdir.

Bununla birlikte Yönetmeliğin 11/4. maddesi ile hastalık, yaşlılık, engellilik nedeniyle e-Duruşmaya katılmasına karar verilen bu kişilerin konutlarından yahut bulundukları kurumdan da duruşmaya katılmaları mümkün kılınmıştır.

⁴⁶⁹ TORAMAN, s. 511.

⁴⁷⁰ TORAMAN, s. 513.

⁴⁷¹ ÖZTEK/TAŞPINAR AYVAZ/KALE, s. 120; VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 85.

⁴⁷² VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 85.

2.3.3.2. Kimlik Tespiti

Yönetmeliğin 12. maddesinde e-Duruşmaya katılacak kişilerin kimlik tespiti ne şekilde yapılacağı düzenlenmiştir. İlgili hükmün ilk fıkrasında duruşmaya katılan taraf vekilinin kimlik tespiti yapıma usulleri belirtilmiştir. Hükme göre duruşmaya katılan taraf vekilin kimlik tespiti UYAP kayıtları kullanılarak güvenli elektronik imza, mobil imza yahut benzeri yöntemlerle yapılır. Hükümde benzeri yöntemlerden kastedilenin ne olduğu açık değildir⁴⁷³. Duruşmaya katılan kimsenin kimlik tespiti son derece önemli olup kimlik tespiti yapmak için gerekli usullerin yönetmelikte sınırlı ve net bir şekilde sayılması medeni usul hukukunun amacına daha uygun olacaktır.

E-Duruşmaya katılmasına karar verilen taraf, tanık, bilirkişi, uzman veya diğer ilgililerin kimlik tespiti yapılması usulü e-Duruşma Yönetmeliği m. 12/2’de gösterilmiştir. İlgili hüküm uyarınca duruşmaya katılımına karar verilen taraf, bilirkişi, tanık veya uzmanın kimlik tespiti duruşmaya katıldıkları adliye veya ceza infaz kurumlarında bu amaca tahsis edilen yerlerde görevlendirilen yazı işleri müdürü, zabıt kâtibî veya ceza infaz kurumu görevlisi tarafından yapılacak ve bu işlem tutanak altına alınacaktır⁴⁷⁴. Kimlik tespiti sonrası hazırlanan bu tutanak duruşma zaptının eki niteliğinde olacaktır⁴⁷⁵.

Vekili ile birlikte duruşmaya katılan tarafın kimlik tespiti UYAP kayıtları ve benzeri yöntemler kullanılarak yapılacağı e-Duruşma Yönetmeliği 12/3’te belirtilmiştir. Bu hüküm ile duruşmaya vekili ile birlikte katılan tarafın kimlik tespiti ne şekilde yapılacağı net değildir. Vekili ile birlikte e-Duruşmaya katılan tarafın kimlik tespiti de güvenli elektronik imza yahut mobil imza yolu ile yapılması gereklidir.

E-Duruşma Yönetmeliği m. 12/4’te hastalık, yaşlılık, engellilik hallerinde tanık, bilirkişi, uzman ve diğer ilgililerin bulundukları meskenden ya da kurumdan duruşmaya katılmaları durumunda kimlik tespiti mobil veya elektronik imza ile yapılacağı

⁴⁷³ **KIYAK**, Usulî Müktesep Hak, s. 1470.

⁴⁷⁴ **ARSLAN**, E-Duruşma, s. 190.

⁴⁷⁵ **KIYAK**, Usulî Müktesep Hak, s. 1470.

belirtilmiştir. Bizim de katıldığımız görüşe göre dava ile ilişkisi olmayan ve fiziki engel nedeniyle e-Duruşma Yönetmeliğinde sayılan yerlere gidemeyecek durumda olan bu kişiler yönünden elektronik ya da mobil imzanın kimlik tespiti açısından tek yöntem olarak kabul edilmesi hatalıdır⁴⁷⁶. Zira bu kişilerin elektronik yahut mobil imzaya sahip olmamaları halinde elektronik imza ve mobil imza temin etmelerine ilişkin zorunluluk özellikle tanık bakımından yerinde değildir⁴⁷⁷. Farklı ve daha uygun bir düzenleme yapılması gereklidir.

Güvenli elektronik imza ya da mobil imzanın imza sahibi dışında birinin kullanarak imza sahibi adına duruşmaya katılması mümkündür. Taraf veya tanığın yerine vekilinin duruşmaya katılması veya bir avukatın başka bir avukatın yerine katılması söz konusu olabilir. Bu durumun tespit edilmesi uygulamada güçlük arz edebilir. Bu halde aksi ispat edilinceye kadar duruşmaya katılan kişinin imza sahibi kişi olduğunun kabulü gerekir. Duruşmaya katılan kişi ile güvenli elektronik imza yahut mobil imza sahibinin farklı olduğunun duruşma esnasında fark edilmesi durumunda e-Duruşmanın derhal hâkim tarafından sonlandırılması gereklidir⁴⁷⁸. Hâkimin ayrıca haricen araştırmaya girmesi gerekli olmayıp güvenli elektronik imza yahut mobil imza yoluyla duruşmaya katılan kimsenin imza sahibi olduğu kabul edilmelidir⁴⁷⁹.

2.3.3.3. E-Duruşma İcrası

2.3.3.3.1. Genel Olarak

HMK m. 149 ve e-Duruşma Yönetmeliği m. 14/1 hükümleri uyarınca, e-Duruşma ile fiziksel mahkeme duruşmaları arasında, duruşmanın düzeni, usul-esasları ve sonuçları açısından herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

⁴⁷⁶ ULUSAN, s. 167.

⁴⁷⁷ ULUSAN, s. 167.

⁴⁷⁸ TORAMAN, s. 514; ARSLAN, s. 190.

⁴⁷⁹ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 218.

2.3.3.3.2. Birden Fazla Vekilin Katılımı

Bir tarafın birden fazla vekille temsil edilmesi mümkündür⁴⁸⁰. Birden fazla vekilin dosyayı takip etmesi durumunda ve bunlardan birinin e-Duruşma talep etmesi durumunda ne olacağı Yönetmeliğin 13/2. maddesinde açıkça düzenlenmiştir. Hükme göre dosyanın birden fazla vekille takip edilmesi halinde e-Duruşma talebi sunan ve bu talebi kabul edilen vekil, duruşmaya e-Duruşma sistemi ile katılabilecektir. Bir vekilin e-Duruşma talebinin kabul edilmesi durumunda aynı dosyada aynı kişiyi temsil eden diğer vekilin de duruşmaya e-Duruşma yolu ile katılması mümkün görülmemiş olup duruşmaya katılmak isteyen diğer vekilin de yönetmelikte belirtilen usullerle e-Duruşma talebinde bulunması ve bu talebin mahkemece uygun bulunması gereklidir.

2.3.3.3.3. Beyanların Tutanağa Geçirilmesi

Duruşma sırasındaki işlemler, taraflar ve diğer ilgililerin sözlü ifadeleri zabıt kâtibi tarafından yazılı hale getirilir. Hangi konuların tutanağa kaydedileceği, HMK'nın 154. maddesinde belirtilmiştir. Tutanak ispat açısından oldukça önemli bir belgedir. Hatta HMK m. 156'ya göre ön inceleme, tahkikat ve yargılama işlemleri sadece tutanakla kanıtlanabilir.

Ses ve görüntü nakli yoluyla yapılan duruşmalarda da katılan kişinin beyan ve açıklamaları tutanağa geçirilir. Bu konuda özel bir düzenleme olmasa bile, elektronik ortamda duruşmaya katılan tarafın, vekilinin ve diğer ilgililerin beyanları tutanak altına alınabilirdi⁴⁸¹. Çünkü halihazırda mahkeme salonunda bulunan zabıt kâtipleri, işlemleri tutanağa geçirmekle yükümlüdür⁴⁸².

Yargılama süreci boyunca tutulan her tutanakta, hâkim ve zabıt kâtibinin imzasının bulunması gereklidir. Ancak yargılamaya katılan herkesin her tutanağı imzalaması

⁴⁸⁰ GÖRGÜN/BÖRÜ/KODAKOĞLU, s. 202.

⁴⁸¹ MERİÇ/TUĞÇE ARSLANPINAR TAT, s. 229.

⁴⁸² MERİÇ/TUĞÇE ARSLANPINAR TAT, s. 229.

gerekli değildir. Oluşturulan tutanak, bir beyan veya bir bilgi açıklaması içeriyorsa, bu tutanak ilgili taraf veya vekili tarafından imzalanır. Bu bağlamda tarafın bir irade beyanı, bilgi açıklaması yahut yemin, isticvap gibi bir işlemi yok ise tutanağın imzalanması gerekmez. Ancak feragat, kabul, sulh gibi davaya son veren bir işlem veya yemin, isticvap gibi istem sonuçlarına veya bir olay iddiasına yönelik iddialara ilişkin açıklamalarda ve bazı usul işlemlerinde tarafların ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılması durumunda da tutanağı imzalamaları zorunludur⁴⁸³. Bazı durumlarda duruşmaya ses ve görüntü nakli yoluyla katılan fer'i müdahilin de duruşma tutanağını imzalaması gerekebilir. Örneğin fer'i müdahilin yanında davaya katıldığı tarafın açıklamalarına aykırı olmayacak biçimde ikrarını tutanağa geçirmesi halinde tutanağı imzalaması gerekir.

HMK m. 154/3'te duruşma zaptında bulunması gereken unsurlar belirtilmiştir. Buna göre duruşmada yapılan usulî işlemlerin duruşma zaptına eklenmesi ve tutanağın imzalanması gereklidir. Örneğin tarafın yemin eda etmesi halinde duruşma tutanağını imzalaması gereklidir (HMK m. 154/3-ç). Yine, tanık, bilirkişi, uzman veya diğer ilgililerin dava konusu uyuşmazlığa ilişkin beyanda bulunmak üzere duruşmaya katılmaları durumunda ilgili tutanağın bu kişilerce imzalanması zorunludur⁴⁸⁴. Yönetmeliğin 13/5. fıkrasında imzanın ne şekilde alınacağı belirtilmiştir. İlgili hükme göre, e-Duruşma sistemi aracılığıyla beyanda bulunan tarafın, vekilin veya ilgililerin imzası gereken durumlarda, mahkeme tarafından düzenlenen ve güvenli elektronik imza ile imzalanan duruşma zaptı, e-Duruşmanın yapıldığı adliyeye elektronik ortamda iletilir. E-Duruşma yapılmak üzere tahsis edilen yerde bulunan görevli memur, elektronik ortamda gönderilen duruşma zaptını ilgili kişiye imzalatır ve duruşma zaptını tarayarak elektronik ortamda yargılamanın yapıldığı mahkemeye gönderir. Islak imza ile imzalanan belgenin aslı da masrafları e-Duruşma talep eden kişinin ödemiş olduğu gider avansından karşılanarak posta ile yargılamanın yapıldığı mahkemeye gönderilir. Ayrıca ilgili tutanağın UYAP'a entegre edilmiş güvenli elektronik imza ile imzalanabileceği de yönetmelikte belirtilmiştir (e-Duruşma Yönetmeliği m. 13/6).

⁴⁸³ MERİÇ/TUĞÇE ARSLANPINAR TAT, s. 230.

⁴⁸⁴ MERİÇ/TUĞÇE ARSLANPINAR TAT, s. 230.

2.3.3.3.4. Davaya Son Veren Taraf İşlemleri Bakımından

Bilindiği üzere feragat, kabul, sulh gibi işlemler davaya son veren taraf işlemleridir. Davadan feragat, HMK'nın 307. maddesinde; *“Davacının, talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesi”* şeklinde düzenlenmektedir. Davayı kabul, HMK'nın 308. maddesinde; *“Kabul, davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesi”* şeklinde tanımlanmıştır. Sulh HMK'nın 313. maddesinde; *“Sulh, görülmekte olan bir davada, tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kısmen veya tamamen sona erdirmek amacıyla, mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşme”* şeklinde tanımlanmıştır. Kanunun lafzından açıkça anlaşıldığı üzere davayı kabul de davadan feragat de talep sonucuna yönelik olarak tek taraflı yapılan, karşı tarafın veya mahkemenin kabulüne bağlı olmayan bir taraf usul işlemidir⁴⁸⁵. Sulh ise bir sözleşme olup tarafların karşılıklı olarak davadan kısmi kabul ve kısmi feragati anlamına gelmektedir⁴⁸⁶. Davaya son veren bu işlemlerin taraf usul işlemi olmalarının yanı sıra maddi hukuka ilişkin de boyutları vardır. Her üç işlemde de dava sona erer. Feragatte davacı, kabulde davalı, sulhte taraflardan herhangi biri beyanından geri dönemez⁴⁸⁷. Davadan feragat mahkeme dışında da yapılabilir. Mahkeme dışında yapılan feragatin, geçerli olabilmesi için hâkim huzurunda tekrarlanması yahut mahkemeye bir dilekçe ile iletilmesi gereklidir⁴⁸⁸. Aksi halde feragat beyanı geçerli sayılmaz. İzah edildiği üzere feragat, kabul, sulh gibi davaya son veren taraf işlemleri tek başına yargılamanın sona ermesini sağlayan mahkemenin ya da karşı tarafın kabulü şartına bağlı olmayan usul işlemleridir. Bu nedenle bu işlemlerin mahkeme huzurunda yapılması benimsenmiş, mahkeme dışında yapılması hâlinde de mahkeme önünde ispatlanması gerektiği ifade edilmiştir.

⁴⁸⁵ **BERKİN**, s. 164; **ASLAN**, Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 68; Muşul, s. 173; **POSTACIOĞLU**, s. 311; **SANIVAR**, Hatice Didem: Türk Medeni Yargılama Hukukunda Davadan Feragat, Marmara Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, s. 8.

⁴⁸⁶ **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medenî Usûl Hukuku, s. 450

⁴⁸⁷ **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, Medenî Usûl Hukuku, s. 448-449-450.

⁴⁸⁸ **İŞİK**, Serpil: “Medenî Usûl Hukukunda Hükümden Sonra Feragat ve Davanın Feragat Sebebiyle Sona Erdiğini Ortaya Koyacak Olan Merci: 7251 Sayılı Kanun Değişikliği Kapsamında Değerlendirmeler”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 27, S. 2, 2021, s. 1590; **SANIVAR**, s. 53.

Kanun koyucunun feragat, kabul ve sulh işlemleri için böylesi bir düzenleme yapma amacı, bu işlemlerin maddi hukuka ilişkin de sonuçlarının olması ve mahiyeti itibarıyla davayı sona erdirilecek nitelikte, önemli birer taraf usul işlemi olmasından ileri gelebilir. Kanun koyucu kişilerin farklı bir etki altında iradelerine aykırı surette beyanda bulunmak zorunda kalma ihtimalini gözeterek bu beyanların bir de mahkeme huzurunda tekrarlanması yahut yapılan işlemin gözden geçirilerek bir kez de mahkeme huzurunda beyan edilmesini istemiş olabilir⁴⁸⁹.

Yönetmeliğe göre ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılan taraf veya vekilinin, davayı sonlandıran feragat, kabul veya sulh beyanlarında bulunması durumunda mahkemece yeni bir duruşma tarihi belirlenir. Belirtilen tarihte feragat, kabul ve sulh işlemlerinin mahkeme huzurunda yeniden gerçekleştirilmesi ve duruşma tutanağının işlemi tesis eden taraf veya vekilince imzalanması ile bu işlemler geçerli hale gelir (e-Duruşma Yönetmeliği m. 13/4). Başka bir deyişle davaya son veren taraf işleminin e-Duruşma esnasında yapılması durumunda duruşma ertelenecek, bir sonraki duruşma fiziki olarak yapılacak, feragat, kabul veya sulhe ilişkin beyan ve işlemler mahkeme huzurunda tekrarlanacak ve tutanak beyanda bulunan veya işlem tesis eden kişi tarafından imzalanacaktır. Tutanağın imzalanması ile yapılan işlem geçerli hale gelecektir.

Doktrinde “geçerli hale gelir” kavramının çok anlamlı olmadığı ifade edilmektedir⁴⁹⁰. Zira öncesinde ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılmaksızın fiziki duruşma esnasında davaya son veren taraf işleminin yapılması ve tutanağın imzalanması ile de bu işlem geçerli olacaktır. Bu nedenle yönetmelikte geçen “geçerli hale gelme” kavramı yerinde ve anlamlı bir kavram değildir.

Bu hüküm ile davaya son veren taraf işlemlerinin e-Duruşma esnasında yapılamayacağı kabul edilebilir. Zira yapılan bu işlemin mahkeme huzurunda tekrarlanması ve tutanağın imzalanması sonucu geçerli hale gelmesi esasen e-Duruşma esnasında davaya son veren

⁴⁸⁹ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 230.

⁴⁹⁰ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 230.

taraf işleminin yapılamaması sonucunu doğurur. Bu çerçevede e-Duruşma mahkeme huzurunda yapılan duruşma ile aynı hukuki sonuçları ortaya çıkarırken e-Duruşma esnasında yapılan feragat, kabul veya sulh işlemlerinin mahkeme huzurunda tekrar edilmesi gerekliliği çelişkili oluşturmaktadır.

Şüphesiz ki davaya son veren taraf işlemlerinin tarafın iradesine uygun olup olmadığının hâkim tarafından tespiti önemlidir. Zira günümüzde yapılan e-Duruşmalarda e-Duruşmaya katılan taraf ya da vekilinin kamera açısına göre yalnızca yüzü ve arkasındaki küçük bir kısım görüntülenmekte, duruşmaya katılım sağlanan yerin diğer kısımları görüntülenmemektedir. Bu durum duruşmanın hangi koşullarda yapıldığının tespitini zorlaştırmaktadır. Ayrıca e-Duruşma esnasında ses ve görüntü kaybı, internet kopmaları gibi teknik aksaklıklar olması beyanların bu kesintiler nedeniyle hatalı anlaşılması ihtimal dahilindedir. Ancak tek başına bu sebepler davaya son veren taraf işlemlerinin, uyuşmazlığa ilişkin son derece önemli olan yemin ve isticvaba ilişkin düzenlemelerden ayrılması için geçerli sebepler değildir. Zira bu işlemlerin tıpkı bilirkişi, tanık veya uzmanın ses ve görüntü nakli yoluyla dinlenmesi usulünde olduğu gibi adliyelerde veya ceza infaz kurumlarında bu iş için tahsis edilen yerlerden duruşmaya katılım şeklinde belirlenmesi ve ilgili tutanağın da e-Duruşma Yönetmeliğinin 13/5. maddesi uyarınca imzalanması duruşma güvenliğine ilişkin sorunları ortadan kaldıracabilecek niteliktedir.

Yine teknik aksaklık, internet kopması vb. durumların ortaya çıkması halinde e-Duruşma Yönetmeliği m. 8/3 uyarınca e-Duruşmanın yeniden açılması ve aksaklığın devam etmesi halinde duruşmanın sona erdirilmesi yolu izlenecektir. Başka bir görüşe göre davaya son veren taraf işleminin ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma esnasında yapılması halinde duruşmanın ertelenip yeniden fiziki duruşma yapılması yerine, işlemi tesis eden kişinin herhangi bir adliyeden kimlik tespiti yaptırarak yargılamayı yapan mahkemeye dilekçe göndermesine ilişkin düzenleme yapılabilir⁴⁹¹.

Güvenli elektronik imzaya yahut mobil imzaya ilişkin bir güvenlik endişesi var ise bu endişenin tüm işlemler açısından geçerli olması beklenir. Elektronik veya mobil imza

⁴⁹¹ MİRZAYEV, s. 142.

kullanılarak dava açarken mevcut olmayan endişenin feragat veya kabul işlemlerinde de olmaması beklenir⁴⁹². Bu çerçevede ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrası esnasında davaya son veren taraf işlemlerinin yapılma usullerinin diğer usul işlemlerinden farklı olarak bir kez de mahkeme huzurunda tekrarlanması kanaatimizce makul değildir.

E-Duruşma esnasında feragat, kabul ve sulh işlemi tesis edecek tarafın tıpkı bilirkişi, tanık veya uzmanın ses ve görüntü nakli yoluyla dinlenmesi usulünde olduğu gibi adliyelerde veya ceza infaz kurumlarında bu iş için tahsis edilen yerlerden duruşmaya katılım usulü belirlenmeli ve ilgili tutanağın da e-Duruşma Yönetmeliği 13/5. maddesi uyarınca imzalanması gereklidir.

2.3.3.3.5. Keşif Bakımından

Keşif, hâkimin çelişkili olan ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olacak hususların aydınlatılması için kendi duyu organları ile taşınır/taşınmaz eşya veya insan üzerinde bulunduğu yer yahut mahkemede inceleme yapması ve bilgi sahibi olmasıdır⁴⁹³. Mevzuatta keşfin ses ve görüntü nakliyle icrasına ilişkin bir düzenleme yoktur. HMK m. 149/2 ile kişisel ispat araçlarının elektronik ortamda icrası düzenlenmiş, belgesel veya fiziksel ispat araçları ile ilgili bir düzenleme yapılmamıştır⁴⁹⁴. Keşfin sesli ve görüntülü iletişim teknikleri ile icrası, hâkimin algı ve izlenimlerini kısıtlayacak nitelikte olup hâkimin keşif konusunu ve keşif mahallini duyu organları ile inceleme imkânı elde edememesi ve kendisine aktarılan kısım dışında bir görüntü elde edememesi sonucunu doğurabilir⁴⁹⁵. Bu durumda maddi gerçeğe aykırı ve hakkaniyetsiz sonuca ulaşma ihtimali söz konusu olabilir.

⁴⁹² MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 231.

⁴⁹³ AŞIK, İbrahim: Medeni Usul Hukukunda Keşif, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019, s. 19-20; YENİPINAR, Filiz Berberoğlu: Hukuk Mahkemelerinde Keşif, Seçkin Yayınları, 2018, Ankara, s. 34; EGE, Önder: Medeni Usul Hukukunda Keşif, Seçkin Yayınları, 2014, Ankara, s. 14; BERKİN, s. 200.

⁴⁹⁴ ARSLAN, E-Duruşma, s. 212.

⁴⁹⁵ AŞIK, s. 100.

Günümüzde ses ve görüntü nakli sağlayan yazılımlardaki teknik sorunlar, internet veya bağlantı sorunları nedeniyle keşfin elektronik ortamda icrası oldukça zordur. Ancak veri aktarımı, görüntü kalitesi, ağ bağlantısı gibi iyileştirmeler yapıldığından uygun teknik imkanların sağlanması ile keşfin de yakın bir gelecekte elektronik ortamda yapılması mümkün hale gelecektir⁴⁹⁶.

Keşif HMK m. 288’de düzenlenmiş, hâkimin duyu organları ile uyuşmazlık konusu hakkında bizzat inceleme yapması ve bilgi sahibi olması olarak ifade edilmiştir. Uyuşmazlık konusu hakkında keşif yoluyla inceleme yapılması sırasında doğrudanlık ilkesi önemlidir. Keşfin yargılama yapan mahkeme tarafından yerine getirilemediği durumlarda istinabe ile keşif yapılması yerine e-Duruşma ile yargılamayı yapan hâkim tarafından keşif yapılması doğrudanlık ilkesine daha uygun düşecektir.

Yargılama faaliyetlerinde, teknolojik imkanların sunduğu kolaylık, hız ve gerçeğe yakın sonuç elde etme olanaklarını kullanmayıp geleneksel yöntemlere bağlı kalmak yerine, teknolojiden daha etkili ve yargılama sürecine daha uygun bir biçimde nasıl faydalanabileceği üzerinde düşünmeye ihtiyaç vardır.

2.3.3.3.6. Ön İnceleme Bakımından

HMK’ya göre ilk derece yargılaması beş aşamadan oluşur. Bu aşamalar davanın açılması, dilekçeler teatisi, ön inceleme aşaması, tahkikat aşaması, sözlü yargılama aşaması ve hükümdür⁴⁹⁷. Ön inceleme aşaması tahkikata geçmeden önce davanın geliştirilmesini amaçlayan bir aşama olup ön incelemede tahkikata hazırlık yapılır⁴⁹⁸. Ön inceleme

⁴⁹⁶ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 227.

⁴⁹⁷ “6100 sayılı HMK’da ilk derece yargılamasında yazılı yargılama usulü beş aşamadan oluşacak şekilde düzenleme yapılmıştır. Bunlar; 1- Davanın açılması ve dilekçeler aşaması (Madde 118,126-136), 2- Ön inceleme (Madde 137-142), 3- Tahkikat (Madde 143-293), 4- Sözlü Yargılama (Madde 184-186) ve 5- Hükümdür (madde 294). 1086 sayılı HUMK zamanında yazılı yargılama usulü 4 aşama (ön inceleme aşaması hariç) olarak düzenlenmiş ve bu aşamaların her biri bir diğerinin içine geçmiş şekilde olduğundan gereksiz işlem yapılmasına ve yargılamaların uzun sürmesine sebebiyet vermekte iken kanun koyucu bu sakıncaların önüne geçmek için bu aşamaları sıkı kurallara bağlamış ve bir aşama bitirilmeden diğer aşamaya geçmeyi engellemek istemiştir.” Y. 15. HD, 29.11.2026, E. 2016/5242, K. 2016/4900, <https://legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>; ALBAYRAK, Adem: “Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi- TAAD, S. 41, 2020, s. 511.

⁴⁹⁸ ARSLAN, Ramazan: “Dava ve Cevap Dilekçelerinin Hazırlanması ve Ön İnceleme”, Bankacılar Dergisi, S. 80, 2012, s. 79.

aşamasının kanunda belirtilen usule uygun yapılması davanın seyri açısından önemli olup davanın kısa sürede ve sistemli bir şekilde sonuçlanmasını sağlar⁴⁹⁹. Ön inceleme HMK’da 137-140. maddeler arasında düzenlenmiştir. Ön inceleme aşaması davanın en önemli aşamalarından biri olup usul ekonomi ilkesi ile birebir bağlantılıdır⁵⁰⁰. Türk hukukunda, ön inceleme aşamasının benimsenmesiyle birlikte, yargılama sürecinin usulüne uygun ve makul bir sürede gerçekleştirilerek maddi gerçekliğe doğru hızlı bir şekilde ulaşma amacı güdülmektedir⁵⁰¹. Türk hukuk sistemine entegre edilen ön inceleme aşaması sayesinde, tahkikat sürecinde yargılamayı ilerletmeye katkısı olmayan işlemlerin önceden engellenmesi sağlanmış, usule ilişkin işlemler ile tahkikata hazırlık işlemlerinin bu safhada yapılması temin edilmiş ve böylece, emek, masraf ve zaman kaybının önlenmesi amaçlanmıştır⁵⁰². Özetle ön inceleme aşamasının temel hedeflerini davanın esasına geçilmesini engelleyen dava şartları ve ilk itirazlar gibi usul konularının davanın başında çözülerek gereksiz zaman kaybı ve masrafların önlendiği bir ortam yaratma, tahkikat aşamasının, taraflar arasındaki hukuki anlaşmazlık ve bunun çözümüne odaklanacak şekilde belirli bir düzen içinde yürütülmesini temin etme, tarafların sulh veya arabuluculuğa yönlendirilmesi ve uyuşmazlığın bu yollarla çözülerek mahkemelerin iş yükünü azaltma ve uzun vadede toplumsal barışın tesis edilmesi için tahkikat aşamasına geçilmeden önce hazırlık yapma olarak sıralamak mümkündür⁵⁰³.

HMK m. 140/3’te ön inceleme duruşmasının sonunda, tarafların sulh veya arabuluculuk faaliyetlerinden bir sonuç alıp alamadıkları, alamadıkları durumda anlaşamadıkları konuların tutanakla tespit edileceği ve ön inceleme tutanağının duruşmada hazır bulunan

⁴⁹⁹ “Ön inceleme duruşmasında tahkikat aşamasına geçilmeden gerekli hazırlıkların bitirilmesi, dava şartları ve ilk itirazlar hakkında gerekli kararların verilmesi, tarafların sulh ve arabuluculuğa teşviki sağlanacak, bundan sonra tarafların uyuşamadıkları konuların belirlenmesi ve tahkikata geçilerek yargılamanın makul sürede sonuçlandırılması sağlanmış olacaktır.” **ALBAYRAK**, s. 512.

⁵⁰⁰ **EROĞLU**, Orhan: Medeni Usul Hukukunda Ön inceleme, Seçkin Yayınları, 2. baskı, Ankara, 2020, s. 31.

⁵⁰¹ **ERMENEK**, İbrahim: “Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön İnceleme”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 2 S. 1, 2011, s. 144.

⁵⁰² **EROĞLU**, “Ön İnceleme”, s. 33-34.

⁵⁰³ **DİRENİSA**, Efe: Medeni Yargıda Ön İnceleme Aşaması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 54.

taraf larca imzalanacağı belirtilmiştir. Ön inceleme tutanağı, HMK 140. maddesi ile Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütölmesine Dair Yönetmelik⁵⁰⁴’in 201. maddesine göre hazırlanır ve duruşmada hazır bulunan taraflarca imzalanır. Ön inceleme tutanağı yargılama sürecinde özel bir öneme sahiptir⁵⁰⁵. Zira uyuşmazlık, ön inceleme duruşmasında sulh yoluyla çözümlenmişse, ön inceleme tutanağı sulh belgesi niteliği taşıır. Ayrıca ön inceleme tutanağındaki hususlar, tahkikatın kapsamını belirlemede önemli bir rol oynar⁵⁰⁶. Çünkü ön inceleme tutanağında belirtilmeyen konular, tahkikatın konusunu oluşturmaz. Ayrıca HMK m. 156’ya göre yargılama işlemleri ancak tutanakla ispat olunabilir.

Bu noktada uyuşmazlığın çözümü bakımından son derece önemli olan ön inceleme duruşmasına ses ve görüntü nakli yoluyla katılımın mümkün olup olmadığının, bu yolla duruşma yapılması durumunda ön inceleme tutanağının nasıl imzalanacağını tartışılması gereklidir⁵⁰⁷. Belirtmek gerekir ki; ön inceleme duruşmasının da diğ er duruşmalar gibi

⁵⁰⁴ 6 Ağustos 2015 tarihli ve 29437 sayılı Resmî Gazete, “Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütölmesine Dair Yönetmelik”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/08/20150806-3.htm>.

⁵⁰⁵ DİRENİSA, s. 274.

⁵⁰⁶ DİRENİSA, s. 275;

⁵⁰⁷ E-Duruşma Yönetmeliği çıkarılmadan önce UYAP altyapısının ön inceleme duruşmalarında e-duruşma sonrasında elektronik imza alınmasına uygun şekilde hazır hale getirilmediği ve mazetin belgelenmediği gerekçesi ile davanın açılmamış sayılmasına ilişkin verilen karara karşı yapılan istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir. “Dava, alacağın tahsili amacı ile davalı aleyhinde başlatılan takibe itirazın iptali istemine ilişkindir. İstanbul ... İcra Müdürlüğünün ... Esas sayılı takip dosyası incelendiğinde; davacının davalı aleyhinde, 03.10.2017 tarihinde 21.577,71-TL asıl alacak üzerinden takip başlattığı, davalının takibe itiraz ederek takibi durdurduğu, davanın yasal 1 yıllık süre içerisinde açıldığı anlaşılmıştır. Uyuşmazlık, davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinde usul ve yasaya aykırılık bulunup bulunmadığı noktasında toplanmıştır. Davacı vekili, mahkemenin e-duruşma butonunun aktif gözüktüğünü, bu sebeple 31.05.2021 tarihli duruşmaya e- duruşma talebi gönderdiklerini, dilekçede ayrıca e-duruşma talebinin kabul edilmemesi durumunda mazeretli sayılmalarının istendiğini, ancak mahkemece her iki taleplerinin de reddine karar verilerek davanın açılmamış sayılmasına karar verildiğini işlemin usul ve yasa ayrıca hakkaniyete aykırı olduğunu iddia etmiştir. TTK 4/2 maddesinde, 28.02.2018 tarihli -7101 Sayılı Kanun’un 61. Maddesi ile yapılan değişiklik ile; ticari davalarda miktar veya değer 100.000 TL’yi geçmeyen ticari davalarda basit usul uygulanacağı düzenlenmiş, 22/07/2020 tarihinde yürürlüğe giren 7251 Sayılı Kanun’un 58. Maddesi ile TTK 4/2 maddesindeki parasal sınır "500.000 TL'ya " çıkarılmıştır. Dava değer dikkate alındığında, dava konusu uyuşmazlıkta basit yargılama usulu uygulanacağı ve HMK 150/6 maddesi gereğince bir defadan fazla takipsiz bırakılamayacağı, aksi halde davanın açılmamış sayılacağına karar verileceği ihtilafsızdır. Dosyanın incelenmesinde; 23.06.2020 tarihinde açılan davanın aynı tarihli tensip zabtı ile taraflara ön inceleme duruşma gününün tebliğ edildiği, taraf vekillerinin 18.01.2021 tarihli ön inceleme duruşmasına mazeret gönderdikleri, mahkemece tarafların mazeretinin kabulüyle ön inceleme

duruşmasının bir kereliğine ertelenmesine karar vererek yeni duruşma gününü 22.03.2021 tarihi olarak belirlediği, taraf vekillerinin bu celseye de mazeret dilekçesi gönderdikleri, mahkemece bu defa "Her iki taraf vekilinin de mahkememizin 18.01.2021 tarihli ön inceleme duruşmasına mazeret dilekçesi sunduğu ve bu nedenle ön inceleme duruşmasının bir kereliğine ertelenmesine karar verildiği, Mahkememizin bugünkü durumunda da her iki taraf vekilinin de mazeret dilekçesi sundukları anlaşılacakla, her iki taraf vekilinin mazeretlerinin reddine, taraflarca takip edilmeyen davanın yenileninceye kadar HMK 150. maddesi gereğince işlemden kaldırılmasına karar verildi." gerekçesi ile dosyanın işlemden kaldırıldığı, dosyanın davacı vekili tarafından yenilendiği, mahkemece yeni duruşma gününün 31.05.2021 tarihi olarak belirlediği, davacı vekilinin Uyaptan gönderdiği 28.05.2021 tarihli dilekçesinde " Covid-19 salgını ve aynı tarihte başkaca duruşmalar bulunması nedeniyle e-duruşma talebimiz bulunmaktadır. Talebin reddi halinde mazeretli sayılmamıza ve öninceleme duruşmasının yokluğumuzda yapılmasına karar verilmesini.." talep ettiği, aynı celseye davalı vekilinin de mazeret gönderdiği, mahkemece 31.05.2021 tarihli celsede "...Her iki taraf vekilinin de mahkememizin 18.01.2021 tarihli ön inceleme duruşmasına mazeret dilekçesi sunduğu ve bu nedenle ön inceleme duruşmasının bir kereliğine ertelenmesine karar verildiği, Mahkememizin 22.03.2021 tarihli durumunda da her iki taraf vekilinin de mazeret dilekçesi sundukları, her iki taraf vekilinin mazeretlerinin reddine karar verilerek taraflarca takip edilmeyen davanın yenileninceye kadar HMK 150.maddesi gereğince işlemden kaldırılmasına karar verildiği, dosyanın davacı vekilince yenilendiği mahkememizin 31.05.2021 tarihli duruşmasına davacı vekilinin e-duruşma talebi gönderdiği ancak UYAP altyapısının ön inceleme duruşmalarında e-duruşma sonrasında elektronik imza alınmasına uygun şekilde hazır hale getirilmediği anlaşıldığından, e-duruşma yapılamadığı davacı vekili aynı dilekçesinde yine mazeret sunduğu mazeretini de belgelemediği, davalı vekilinin de mazeret sunduğu mazeretini belgelemediği anlaşılacakla, daha önce işlemden kalkan dosyanın taraf vekillerinin mazeretinin reddi ile 6100 Sayılı HMK madde 150'ye göre DAVANIN AÇILMAMIŞ SAYILMASINA," karar verildiği anlaşılmıştır. 6100 Sayılı HMK'nın 150. maddesi; " (1) Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlemden kaldırılmasına karar verilir. (2) Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflardan biri duruşmaya gelir, diğeri gelmezse, gelen tarafın talebi üzerine, yargılamaya gelmeyen tarafın yokluğunda devam edilir veya dosya işlemden kaldırılır. Geçerli bir özürlü olmaksızın duruşmaya gelmeyen taraf, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez. (3) Duruşma gününün belli edilmesi için tarafların başvurusu gereken hâllerde gün tespit ettirilmemişse, son işlem tarihinden başlayarak bir ay geçmekle dosya işlemden kaldırılır. (4) Dosyası işlemden kaldırılmış olan dava, işlemden kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde taraflardan birinin dilekçeyle başvurusu üzerine yenilenebilir. Yenileme dilekçesi, duruşma gün, saat ve yeri ile birlikte taraflara tebliğ edilir. Dosyanın işlemden kaldırıldığı tarihten başlayarak bir ay geçtikten sonra yenileme talebinde bulunulursa, yeniden harç alınır, bu harç yenileyen tarafça ödenir ve karşı tarafa yüklenemez. Bu şekilde harç verilerek yenilenen dava, eski davanın devamı sayılır. (5) İşlemden kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde yenilenmeyen davalar, sürenin dolduğu gün itibarıyla açılmamış sayılır ve mahkemece kendiliğinden karar verilerek kayıt kapatılır. (6) İşlemden kaldırılmasına karar verilmiş ve sonradan yenilenmiş olan dava, ilk yenilenmeden sonra bir defadan fazla takipsiz bırakılamaz. Aksi hâlde dava açılmamış sayılır. (7)Hangi sebeple olursa olsun açılmamış sayılan davadaki talep dahi vaki olmamış sayılır." şeklinde düzenlenmiştir. Aynı Kanunun 320.. maddesinde ise, "...4) Basit yargılama usulüne tabi davalarda, işlemden kaldırılmasına karar verilmiş olan dosya, yenilenmesinden sonra takipsiz bırakılırsa, dava açılmamış sayılır." düzenlemesine yer verilmiştir. 28.07.2020 tarihinde yürürlüğe giren 7251 Sayılı Kanun ile değişik HMK 149. maddesinde; "Mahkeme taraflardan birinin talebi üzerine talep eden tarafın veya vekilinin, aynı anda ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulundukları yerden duruşmaya katılmalarına ve usul işlemlerini yapabilmelerine karar verebilir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir" düzenlemesi mevcuttur. Yönetmelik 30.06.2021 tarih ve 31527 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiş olup, davacı vekilinin HMK 149. maddesi uyarınca 28.05.2021 tarihinde talepte bulunduğu, talepte bulunduğu tarih itibarıyla yönetmeliğin yürürlükte olmadığı anlaşılmaktadır. Somut davada, üst üste verilen mazeret nedeniyle ön inceleme duruşmasının dahi tamamlanamadığı, e-duruşma talep tarihi itibarı ile yönetmeliğin yürürlükte bulunmadığı da gözetildiğinde, ilk derece mahkemesinin kararı ve gerekçesi yerinde olduğu, yapılan yargılama ve saptanan somut uyuşmazlık bakımından uygulanması gereken hukuk kuralları gözetildiğinde İlk Derece Mahkemesince verilen kararda bir isabetsizlik olmadığı anlaşılacakla istinaf

elektronik ortamda gerçekleştirilmesi mümkündür. Zira mevzuatta ön inceleme duruşmasının fiziki ortamda yapılmasına ilişkin herhangi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ancak bu durumda ön inceleme tutanağının ne şekilde imzalanacağı belirsizlik ifade etmektedir. E-Duruşma Yönetmeliği m. 13/6’da yer alan “*e-Duruşma Sistemi yoluyla beyanda bulunan tarafın, vekilin veya ilgililerin imzası, UYAP’a entegre olmuş güvenli elektronik imza ile alınabilir.*” şeklindeki hüküm doğrultusunda elektronik ortamda icra edilen ön inceleme duruşmasının taraflarca güvenli elektronik imza yahut mobil imza ile imzalanabilmesi mümkündür⁵⁰⁸.

Ancak e-Duruşmaya katılan kişinin, özellikle vekille temsil edilmeyen tarafın, güvenli elektronik imzası yahut mobil imzası bulunmayabilir. Bu durumda bu kimselerin güvenli elektronik imza yahut mobil imza alması konusunda zorlanması etkin hukuki koruma ilkesi ile uyumlu olmayacağından güvenli elektronik imzası ya da mobil imzası olmayan bir taraf veya tarafların bulunduğu bir yargılamada, e-Duruşma yapılması mümkün olmayacaktır⁵⁰⁹. Bu kapsamda e-Duruşma talebi esnasında kabul edilen otomatik metinde kendisine ait güvenli elektronik imzası ya da mobil imzası olup olmadığının belirtilebildiği bir buton konulmalı, gerçeğe aykırı beyanda bulunması ve mobil imza yahut elektronik imzaya sahip olmaması durumunda duruşmanın yokluğunda yapılacağı hususuna ilişkin ihtar metnine yer verilmelidir.

Uygulamada bazı dosyaların ön inceleme duruşmalarında e-Duruşma talep butonun aktif olmadığı, “*Ön inceleme duruşmalarına talep gönderilemez.*” şeklinde uyarı olduğu gözlemlenmiştir. Bazen de talep butonu açık olan ön inceleme duruşmalarına gönderilen e-Duruşma taleplerinin reddedildiği görülmektedir⁵¹⁰. Mevcut düzenleme açısından

başvurusunun reddine dair karar vermek gerektiği sonuç ve kanaatine varılmış..”. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 17. HD. E. 2021/1143, K. 2021/1442, T. 09.12.2021, <https://www.kazanci.com.tr>.

⁵⁰⁸ **DİRENİSA**, s. 279;

⁵⁰⁹ **DİRENİSA**, s. 279.

⁵¹⁰ “..ön inceleme duruşmasına katılabilmek adına taraflarınca e-duruşmatalebinin gönderildiğini, işbu taleplerinin kabul edilmediğini, akabinde mazeret dilekçesinin sunulduğunu, işbu mazeret dilekçelerinin de kabul edilmediğini, kabul edilmeyen mazeret dilekçesinde ön inceleme duruşması olarak tayin edilen güne çok yakın bir zamanda, 1 hafta sonra Ankara ilinde olacaklarını, bu sebeple duruşmanın yalnızca 1 hafta ertelenmesini talep ettiklerinden bahisle mazeretlerinin yargılamayı uzatma gayesi olmadığının açık olduğunu, hakim reddi talebi incelenirken reddedilen hakim ve yazı

yalnızca e-imza yahut mobil imza sahiplerinin e-Duruşma talepleri kabul edilmelidir. Duruşma bitiminde hâkim ve zabıt katibince imzalanan ön inceleme tutanağı, duruşmaya katılan kimselere elektronik ortamda iletmeli bu kişiler tarafından da elektronik imza yahut mobil imza ile imzalanan ön inceleme tutanağı mahkemeye Yönetmeliğin 13/7. maddesi uyarınca UYAP üzerinden gönderilmelidir. Zira ilgili hükümde e-Duruşmaya katılan kişilerin UYAP üzerinden belge iletebildikleri belirtilmiştir.

Güvenli elektronik imza yahut mobil imzası bulunmayan taraflar yönünden farklı ve daha uygun bir düzenleme yapılması gereklidir. Yahut TBB Bilişim Komisyonunca hazırlanan raporda belirtildiği üzere kanunda yapılacak düzenleme ile ön inceleme duruşmalarının video ile kayıt altına alınıp dosyada saklanması bu yolla imza gerekmeksizin duruşmanın icra edilmesine ilişkin düzenleme yapılabilir⁵¹¹.

Mevzuatta ön inceleme duruşmasının elektronik ortamda icrasına ilişkin yeterli hukuki düzenleme ve teknik alt yapı mevcut değildir. Bu nedenle bu konuların Adalet Bakanlığı tarafından ikincil mevzuatla düzenlenmesi uygun olacaktır.

2.3.3.3.7. E-Duruşma İçin Gerekli Teknik Altyapı Standartları

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma ile elde edilmek istenen amaç, fiziksel yahut başka bir engel veya gerekçe ile duruşmaya fiziken katılamayan kişinin sesli ve görüntülü iletişim teknikleri kullanarak duruşmaya katılımının sağlanması; bu yolla yargılamanın hızlı, daha az masraflı ve basit bir şekilde yapılmasıdır. E-Duruşma icrasında hâkimin amacı e-Duruşmayı fiziksel duruşmaya mümkün olduğunca yaklaştırmaktadır⁵¹². E-Duruşma icrasında duruşmada bulunan herkesin birbirini görsel ve işitsel olarak net bir

işlerinin görüşü alınması gerekirken işbu hususların yerine getirilmediğini belirterek merci kararının kaldırılıp taleplerinin kabulüne karar verilmesini istemiştir.” Ankara Bölge Adliye Mahkemesi E. 2022/1191, K. 2022/1024, T. 29.06.2022, <https://www.kazanci.com.tr>.

⁵¹¹ Türkiye Barolar Birliği Bilişim Komisyonu e- Duruşma Sistemi Raporu, s. 4.

⁵¹² ARSLAN, E-Duruşma, s. 194.

şekilde algılaması önemlidir⁵¹³. E-Duruşma sırasında teknik arıza, bağlantı veya internet kopukluğu yaşanması ya da beyanların anlaşılmasının güçleşmesi durumunda Yönetmeliğin 13/8. maddesine göre e-Duruşma sisteminin kapatılıp yeniden açılması, sorunun devam etmesi durumunda bu durumun tutanağa geçirilerek e-Duruşmanın sona erdirilmesi gereklidir. E-Duruşmanın taraf veya vekilinin kusuru olmaksızın teknik nedenlerle yapılamaması durumunda HMK m. 150/1'de belirtilen dosyanın işlemiden kaldırılması yaptırımını uygulanmaz (e-Duruşma Yönetmeliği m. 13/9)⁵¹⁴. Ancak bağlantı sorunlarının taraf veya vekilinden kaynaklanması durumunda dosyanın işlemiden kaldırılması gereklidir⁵¹⁵. Uygulamada e-Duruşma talebi ile birlikte ya da e-Duruşma

⁵¹³ ARSLAN, E-Duruşma, s. 195.

⁵¹⁴ Teknik bir aksaklık olması ihtimaline karşılık davanın açılmamış sayılması kararı verilmesinden önce uygun bir süre beklenmesi gerektiğine ilişkin verilen istinaf kararı: "İlk Derece Mahkemesince, 15.12.2022 tarihinde dosya takipsiz bırakıldığı için işlemiden kaldırılmış, davacı vekilinin yenileme talebi üzerine 09.02.2023 gününe duruşma ertelenmiş, davacı vekili 09.02.2023 tarihli duruşma için UYAP'tan e- duruşma talep etmiştir. 09.02.2023 tarihli celsede mahkemece, 3 dakika 30 saniye beklediği halde duruşmaya katılım sağlanmadığı gerekçesi ile HMK 320/4 ve 150. maddesi gereğince davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiştir. Her ne kadar mahkemece, 3 dakika 30 saniye beklenildiği halde duruşmaya katılım sağlanmadığı için davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiş ise de duruşma saati geldikten sonra 3 dakika 30 saniye beklenmesi oldukça kısa bir süredir. Mahkemece teknik bir aksaklık olabileceği ihtimali de değerlendirilerek, makul bir süre beklendikten sonra duruşmaya katılım sağlanmazsa sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, çok kısa kabul edilebilecek bir süre beklenip, hukuki sonuçlarının da çok ağır olduğu değerlendirilmeksizin davanın takipsiz bırakıldığı gerekçesi ile açılmamış sayılmasına karar verilmesi doğru olmamıştır. Bu durumda Dairemizce, davacı vekilinin açıklanan hususlara ilişkin istinaf isteminin kabulüyle 6100 Sayılı HMK'nın 353/(1)-a-5, maddesi uyarınca İlk Derece Mahkemesi kararının esası incelenmeden kaldırılmasına, dosyanın davanın yukarıda açıklanan çerçevede yeniden görülmesi için İlk Derece Mahkemesine gönderilmesine karar verilmesi gerekmiştir." Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 23. HD E. 2023/720, K. 2023/752, T.26.04.2023, <https://www.kazanci.com.tr>.

⁵¹⁵ Uygulamada konuya ilişkin farklı kararlar verilmektedir. Taraf veya vekilinin kusurunun bulunup bulunmadığına dair inceleme yapılması sonuca göre karar verilmesi gerektiğine dair karar için bkz. "Davacı vekilinin istinaf sebepleri ile sınırlı olarak, dosya içerisindeki bilgi ve belgeler, mahkeme kararının gerekçesi, dayanılan delillerin tartışılıp değerlendirilmesi ile yapılan inceleme sonunda; Dava, trafik kazasından kaynaklanan maddi ve manevi istemine ilişkindir. TTK'nın 4/2 maddesi gereğince, "Ticari davalarda da deliller ile bunların sunulması 12/1/2011 tarihli ve 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerine tabidir; miktar veya değeri beş yüz bin Türk lirasını geçmeyen ticari davalarda basit yargılama usulü uygulanır." şeklinde düzenleme bulunmaktadır. Davacı tarafça dava dilekçesinde şimdilik toplam 50.350,00 -TL tazminat talep edilmiş olup, davanın basit yargılamaya tabi olduğu anlaşılmaktadır.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 150/1. maddesinde; "Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflar duruşmaya gelmedikleri ve gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlemiden kaldırılmasına karar verilir" hükmü yer almakta olup, anılan Kanun'un 320/4. maddesinde; "Basit yargılama usulüne tabi davalarda, işlemiden kaldırılmasına karar verilmiş olan dosya, yenilenmesinden sonra takipsiz bırakılırsa, dava açılmamış sayılır." düzenlemesine yer verilmiştir. Mahkemece TTK'nın 4/2. maddesi gereğince davanın basit yargılama usulüne tabi olduğu

talebi sunulduktan sonra teknik bir arıza olması durumunda mazeretli sayılmak üzere mazeret dilekçesi sunulduğu görülmektedir⁵¹⁶. Doktrinde teknik arızanın taraf veya

belirtilerek HMK'nın 320/4. maddesi gereğince yenilemeden sonra takipsiz bırakılan davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiştir. 30/6/2021 tarihli ve 31527 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmeliğin "e-Duruşma icrası" başlıklı 13. Maddesinin 9. Bendinde "(9) Taraf veya vekilin kusuru olmaksızın teknik sebeplerden dolayı e-Duruşmanın yapılamaması hâlinde, ilgili taraf veya vekil yönünden Kanunun 150 nci maddesinin birinci fıkrası uygulanmaz." hükmü yer almaktadır. Mahkemece verilen hükmün eksik araştırma ve yanılığlı değerlendirmeye dayalı olduğu anlaşılmakla, yapılacak iş, davacıya ait deliller değerlendirilerek e duruşmanın yapılamamasında taraf veya vekilin kusuru bulunup bulunmadığı araştırılarak sonucuna göre gerekirse davaya kaldığı yerden devam etmek, aksi halde ise şimdiki gibi davanın açılmamış sayılmasına karar vermektedir.

Yukarıda belirtilen hukuki ve fiili durumlar ışığında mahkemece davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesi yerinde görülmediğinden davacı vekilinin istinaf başvurusunun 6100 sayılı HMK 353/1-a.5 maddesi uyarınca kabulü ile mahkeme kararının kaldırılmasına karar vermek gerekmiştir." Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 26. HD. E. 2022/1229, K. 2022/1443, T. 02.06.2022, <https://www.kazanci.com.tr>;

Yargıtay'ın kusursuz olduğunu ispat yükünün duruşmaya katılamayan tarafta olduğuna dair kararı için bkz. " Bölge Adliye Mahkemesi'nin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararıyla; davacının 23.....2022 tarihli celseye mazeretsiz katılmayarak davayı ikinci kez takipsiz bırakması nedeniyle İlk Derece Mahkemesince 6100 Sayılı Kanun'un 150. maddesinin altıncı fıkrası uyarınca davanın açılmamış sayılmasına karar verilmesinde isabetsizlik bulunmadığı, davacı vekili duruşmaya e-duruşma sisteminden kaynaklı arıza nedeniyle katılamadığını ileri sürmüş ise de duruşma saatinde davacıdan kaynaklanmayan sistemsel arıza yaşandığına dair davacının soyut iddiası dışında hiçbir delil bulunmadığı, bu itibarla usul ve kanuna uygun bulunan karara karşı davacı vekilinin ileri sürdüğü istinaf itirazlarının yerinde görülmediği gerekçesiyle davacı vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir... Temyizen incelenen karar, tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dayandıkları belgelere, uyuşmazlığa uygulanması gereken hukuk kuralları ile hukuki ilişkinin nitelendirilmesine, dava şartlarına, yargılama ve ispat kuralları ile kararda belirtilen gerekçelere göre usul ve kanuna uygun olup davacı vekili tarafından temyiz dilekçesinde ileri sürülen nedenler kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir." Yargıtay 9. HD. E. 2022/17745, K. 2023/1670, T. 08.02.2023, <https://www.kazanci.com.tr>.

⁵¹⁶ "6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (6100 sayılı Kanun) "Tarafların Duruşmaya Gelmemesi, Sonuçları ve Davanın Açılmamış Sayılması" başlığını taşıyan 150 nci maddesinin ikinci fıkrasında "Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflardan biri duruşmaya gelir, diğeri gelmezse, gelen tarafın talebi üzerine, yargılamaya gelmeyen tarafın yokluğunda devam edilir veya dosya işlemde kaldırılır. Geçerli bir özürlü olmaksızın duruşmaya gelmeyen taraf, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez." hükmüne, 320 nci maddesinin dördüncü fıkrasında ise "Basit yargılama usulüne tabi davalarda, işlemde kaldırılmasına karar verilmiş olan dosya, yenilenmesinden sonra takipsiz bırakılırsa, dava açılmamış sayılır" hükmüne yer verilmiştir.

6100 sayılı Kanun'un "Hukuki Dinlenilme" başlıklı 27 nci maddesi, Anayasa'nın hak arama hürriyetini düzenleyen 36 ncı maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin adil yargılanma hakkına ilişkin 6 ncı maddesi nazara alındığında davanın tarafları, müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler. Yargılama ile ilgili bilgi sahibi olunmasını, açıklama ve ispat hakkını mahkemenin açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini içeren bu hakkın ve yargılamanın aleniliği ilkelerinin gerçekleşmesinin en önemli aracı duruşma yapılmasıdır. Duruşma günü celseye katılma imkânı olmayan taraf buna ilişkin mazeretini bildirip belgeleyerek duruşmanın ertelenmesini isteme olanağına sahiptir. O hâlde, 6100 sayılı Kanun'un 150 nci maddesi kapsamında duruşma tayin edilerek, usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflardan yalnız biri duruşmaya

vekilinden kaynaklanıp kaynaklanmadığının tespitine ilişkin taraf veya vekilinin bu yöndeki itiraz ve beyanlarını Adalet Bakanlığına bildirerek Bakanlıktan teknik inceleme yapılmasının istenmesi gerektiği belirtilmiştir⁵¹⁷. Bu görüşe göre teknik aksaklık halinde e-Duruşma sisteminin kapatılıp yeniden açılması, sorunun devam etmesi halinde dosyanın işlemiden kaldırılmasına ilişkin ara karar verilmesi, bu ara karara karşı e-Duruşma sistemi ile duruşmaya katılamayan taraf veya vekiline bir haftalık süre verilerek kusurlarının bulunmadığına ilişkin beyan, itiraz ve buna yönelik delillerinin sunulmasına karar verilmesi akabinde Bakanlıktan teknik inceleme istenmesi gereklidir. Nitekim e-Duruşma Yönetmeliği m. 13/10'da teknik sorunlar ve bu sorunların kaynağının talep halinde Bakanlıkça mahkemeye bildirileceği belirtilmiştir.

E-Duruşma sistemi ile duruşmanın yapılabilmesi için gerekli teknik standartlara Adalet Bakanlığının e-Duruşma kataloğunda yer verilmiştir⁵¹⁸. Buna göre e-Duruşma sistemi ile

katılırsa gelmeyen tarafın geçerli mazeret gönderip göndermediği incelenerek gelen tarafın bu mazeret dilekçesine karşı beyanına göre dosyanın işlemiden kaldırılmasına ya da yargılamaya devam olunmasına karar verilecektir.

Somut olayda; her ne kadar davacı vekiline 18.07.2022 tarihli duruşmaya e-duruşma talebi gönderilmiş ise de davacı vekili, mesleki mazereti dolayısıyla duruşmaya katılamayacağını ve mesleki mazeretlerinin kabulü ile birlikte duruşmanın başka bir güne ertelenmesine karar verilmesini talep etmiştir. Mahkemece, davacı vekilinin e-duruşma talebi üzerine e-duruşma yolu ile arandığı; ancak saatinde hazır olmadığı ve 6100 sayılı Kanun'un 150 nci maddesi gereğince dosya iki kez işlemiden kaldırılamayacağından davanın açılmamış sayılmasına karar verildiği anlaşılmaktadır. Dava dosyasının UYAP kayıtlarına göre davacı vekilinin, 18.07.2022 tarihli duruşmaya 08.07.2022 tarihinde ve 18.07.2022 duruşma günü saat 09.16'da duruşmadan yaklaşık yarım saat önce olmak üzere e-duruşma talebi ve mazeret dilekçesi gönderdiği; ancak Mahkemece davacının mazeret dilekçesine hiç değinilmeden davacının e-duruşma talep ettiği ve ancak saatinde hazır olmadığı gerekçesiyle davanın açılmamış sayılmasına karar verildiği görülmektedir. Mahkemece davacının mazeret dilekçesi 20.07.2022 tarihinde duruşmadan sonra açılmış olup UYAP kayıtlarına göre davacı vekili duruşma saatinden önce mazeret sunduğundan davacı vekilinin mazeretli sayılma talebinin kabulü ile yargılamaya devam edilmesi isabetli olacaktır. Belirtilen sebeplerle; yargılamaya devam edilerek davanın esası hakkında hüküm kurulmak üzere kararın bozulması gerekmektedir." Yargıtay 9. HD E. 2022/16298, K. 2022/16863, T. 14.12.2022. <https://legalbank.net/arama>

⁵¹⁷ ARSLAN, E-Duruşma, s. 198-199.

⁵¹⁸ <https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/e-durusma-nedir#:~:text=e%2DDuru%C5%9Fma%20sistemine%20kat%C4%B1labilmek%20i%C3%A7in,Chrome%20web%20taray%C4%B1c%C4%B1s%C4%B1%20kullan%C4%B1lmas%C4%B1%20gerekme%20ktedir.>

duruşmaya katılabilmek için minimum 8MBit ortak kullanım olmayan internet bağlantısı, mikrofon ve görüntü nakli için kamera, Windows 10 işletim sistemi ve güncel Google Chrome web tarayıcısı kullanılması gereklidir. Mobil cihazlardan e-Duruşma katılım için ise celse uygulamasının indirilmesi gereklidir. Ayrıca internet bağlantısının farklı cihazlar tarafından kullanılmaması, kablosuz bağlantı kullanımının internet bağlantı hızında düşme veya kopmalara sebebiyet verme ihtimali olduğundan kablolu bağlantı kullanılması ve duruşma sırasında herhangi bir indirme işleminin yapılmaması tavsiye edilmiştir. Yönetmeliğin 17. maddesine göre Bakanlık tarafından belirtilen bu teknik kriterlerin sağlanması duruşmaya katılanların yükümlülüğüdür.

2.3.3.4. E-Duruşmanın Düzeni

Yönetmeliğin 14/1. maddesinde e-Duruşmanın mahkeme huzurunda fiziken yapılan duruşma ile aynı usul ve esaslara tabi olduğu belirtilmiştir. Duruşmanın e-Duruşma olarak yapılması durumunda da mahkeme huzurunda yapılan duruşma düzenine ilişkin kurallar uygulanmaya devam eder⁵¹⁹. E-Duruşmanın icrası kapsamında duruşma düzenine ilişkin bazı hususlar belirsizlik arz etmektedir.

⁵¹⁹ **KAYA**, Tarık Buğra: “Uzaktan Çalışan İşçi Avukatlar”, Ankara Barosu Dergisi, C. 79, S. 3, 2021, s. 291; Tıpkı fiziki duruşmalarda olduğu gibi e-Duruşmada da duruşma saatinden sonra gönderilen mazeret dilekçesinin hüküm ve sonuç doğurmaz. HMK m. 150 uyarınca dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilmesi gerekir. “Dava, İİK 67 maddesi uyarınca itirazın iptali istemine ilişkindir. İlk derece mahkemesince yapılan yargılama sonucunda davanın açılmamış sayılması na karar verilmiş; bu karara karşı, davacı vekiline, yasal süresi içinde istinaf başvurusunda bulunulmuştur. İstinaf incelemesi, HMK'nın 355. maddesi uyarınca, ileri sürülmüş olan istinaf nedenleriyle ve kamu düzeni yönüyle sınırlı olarak yapılmıştır. Dosya kapsamından, 23.09.2022 tarihli celsede davacı vekilinin mazeretinin kabulüyle yeni duruşma günün davacı vekiline tebliğine karar verilerek duruşmanın 13.02.2023 saat 10.00 tarihine talik edildiği, uyupta yapılan denetimde mahkemece ara kararına uygun olarak davacı vekili Av. ... 23.09.2022 tarihli duruşma zabtının tebliğ olduğu anlaşılmaktadır. Mahkemece 13.02.2023 tarihli oturuma davacı ve davalılardan katılan olmadığı belirlenerek davanın HMK'nın 150. maddesi uyarınca taraflarca takip edilmediği için yenileninceye kadar işlemde kaldırılmasına karar verildiği anlaşılmaktadır. Sonrasında ise mahkemece 15.05.2023 tarihinde davanın açılmamış sayılmasına karar verilmiştir. HMK'nın 150. maddede tarafların duruşmaya gelmemesi, sonuçları ve davanın açılmamış sayılması düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrasında, usulüne uygun olarak davet edilmiş olan tarafların duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verileceği, 5. fıkrada ise işlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde yenilenmeyen davaların sürenin dolduğu gün itibarı ile açılmamış sayılacağı, mahkemece kendiliğinden karar verilerek kaydın kapatılacağına yer verilmiştir. 6. fıkrada ise “İşlemde kaldırılmasına karar verilmiş ve sonradan yenilenmiş olan dava, ilk yenilemeden sonra bir defadan fazla takipsiz bırakılamaz. Aksi halde dava açılmamış sayılır “ düzenlenmesine yer verilmiştir. Davacı vekiline 13.02.2023 tarihli duruşma için e- duruşma talebi gönderildiği, bu talebin gerekçesiz reddedildiği, bununla da kalmayıp duruma ilişkin bir tespitin

Fiziki duruşmada olduğu gibi e-Duruşmada da HMK m. 151 gereğince, duruşmanın düzenini bozan herhangi bir ses, görüntü veya davranış, hâkim tarafından engellenebilir ve gerektiğinde, e-Duruşma sonlandırılabilir⁵²⁰. Şüphesiz ki bu hükmün uygulanması e-Duruşma sistemin mahkemece kapatılması ile kolaylıkla sağlanabilir.

E-Duruşmaya katılan kimse, önceden yapılan uyarılara rağmen e-Duruşma düzenini bozmaya veya mahkeme huzurunda uygun olmayan bir davranış sergilemeye devam ederse, derhal yakalanabilir ve dört güne kadar disiplin cezası alabilir. Ancak, bu hüküm HMK m. 151/2’de belirtildiği üzere avukatlar hakkında uygulanmaz.

HMK’nın 151. maddesi ve Yönetmeliğin 14/1. maddesinde belirtilen e-Duruşma düzeninin, fiziki mahkeme duruşmalarının usul ve esaslarına tabi olacağına ilişkin düzenlemesi göz önünde bulundurulduğunda, düzen ve disiplin, e-Duruşma katılan yargılama sùjelerinin bulundukları yeri de kapsamaktadır⁵²¹. E-Duruşmaya katılım sağlayacak kişinin duruşmaya katıldığı yerin duruşma yapılmaya uygun bir yer olması zorunludur.

E-Duruşmaya vekili olmadan bizzat katılan taraf, bilirkişi, tanık, uzman ve ilgililerin adliyelerde veya ceza evlerinde bu amaca tahsis edilen yerlerden duruşmaya katılmaları

13.02.2023 tarihli duruşma zabtına da geçirilmemiş olduğu ileri sürölerek karar istinaf edilmiştir. Uyupta yapılan denetimde davacı vekilinin 13.02.2023 tarihli duruşma için e- duruşma talebi bulunmadığı, 13.02.2023 tarihinde yapılacak duruşma için aynı gün Çorlu’ daki ihaleye katılım sebebiyle katılamayacağını belirterek mazeretli sayılmaları ve yine duruşma gününü uyuptan öğrenmelerine karar verilmesi talebine ilişkin talepte bulunduğu, ancak talebini duruşma saati saat 10.00 olarak belirlenmiş olmasına rağmen, 13.02.2023 günü saat 12.05.07 de (duruşma saatinden ve mahkemenin işlem den kaldırma saatinden sonra) uyuptan yaptığı anlaşılmaktadır. Buna göre davacı vekilinin aksi yöndeki istinafi yerinde değildir. Her ne kadar davacı vekilince 13.02.2022 tarihli dosyanın işlem den kaldırılma kararının kendilerine tebliğ edilmediği ileri sürölerek karar istinaf edilmiş ise de, yukarıda açıklanan işlemlerde yasa ve usule aykırılık bulunmadığı, mahkemece 13.02.2023 tarihli işlem den kaldırma kararının tebliği zorunlu olmamakla, bu yöndeki davacı vekili istinaf başvurusu da yerinde görülmemiştir. Yukarıdaki açıklamalar ışığında ilk derece mahkemesi karar ve gerekçesinde yasa ve usule aykırılık bulunmadığı gibi kamu düzenine aykırılık da görülmediğinden, davacı vekilinin istinaf başvurusunun HMK 353/1.b1 maddesi uyarınca reddine dair aşağıdaki şekilde karar verilmiştir.” İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 14. HD. E. 2023/1653, K. 2023/1505, T. 28.09.2023, <https://www.kazanci.com.tr>.

⁵²⁰ ARSLAN, E-Duruşma, s. 178.

⁵²¹ ARSLAN, E-Duruşma, s. 178.

ve duruşmada uygun olmayan tutum ve davranışta bulunmaları durumunda hâkimin duruşmaya katılan kişiyi öncelikle uyarması gereklidir. Uyarının dikkate alınmaması ve uygun olmayan tutum ve davranışın devam etmesi halinde mahkemece gerekli görülen hallerde tarafın duruşmalarda kendisini vekille temsil ettirmesine karar verilir ve bu kişinin e-Duruşma bağlantısı sona erdirilir⁵²². Bu halde HMK m. 79/2 uyarınca kişinin adliye veya ceza evindeki duruşmaya katıldığı yerden dışarı çıkartılması gerekli değildir. Bu kişinin bağlantısının sona erdirilmesi ile yargılamanın yapıldığı duruşma salonunun düzen ve disiplini sağlanmış sayılacaktır⁵²³. Duruşmada cereyan eden tüm hususlar tutanağa aktarılarak duruşma ertelenir. Sonraki celselerde tarafın kendisini vekille temsil ettirmemesi durumunda tarafın duruşmaya katılmamasına ilişkin hükümler uygulama alanı bulur⁵²⁴.

E-Duruşma esnasında vekilin duruşma düzenine uygun davranmaması halinde HMK m. 79/1 hükmü uygulama alanı bulur. Buna göre duruşma düzenine uygun davranmayan vekil hâkim tarafından uyarılır. Vekilin uyarıya uymaması ve fiilin disiplin suçu veya adli suç teşkil eder nitelikte görülmesi halinde duruşma salonunda bulunan kişilerin bilgileri ile duruşmada yaşanan olay tutanağa geçirilir ve duruşma ertelenir ve vekil hakkında işlem yapılmak üzere baroya ve savcılığa suç duyurusunda bulunulur.

Duruşma düzenine ilişkin belirtilmesi gereken diğer bir husus, e-Duruşmada avukatın cübbe giyme zorunluluğunun olup olmadığıdır. Avukatların, duruşma sırasında cübbe giymelerinin zorunlu olduğu hem Avukatlık Kanunu⁵²⁵'nda hem de meslek kurallarında belirtilmiştir. Avukatlar vekillik görevini icra ettiği tüm duruşmalara cübbe ile çıkmak zorundadır⁵²⁶. Duruşmanın ses ve görüntü nakli yoluyla icra edilmesinde de fiziki duruşmadan farklı bir düzenleme söz konusu değildir. Bu bağlamda, yargılama düzeninin

⁵²² ARSLAN, E-Duruşma, s. 182.

⁵²³ ARSLAN, E-Duruşma, s. 182.

⁵²⁴ ARSLAN, E-Duruşma, s. 182.

⁵²⁵ Nisan 1969 tarihli 13168 sayılı Resmî Gazete, "Avukatlık Kanunu", <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13168.pdf>.

⁵²⁶ ÇELİK, Lamih: "Meslek Kurallarında Avukat-Mahkeme İlişkisi", TBB Dergisi, S. 74, 2008, s. 293.

gerektirdiği şekilde, taraf vekilleri e-Duruşma sırasında da cübbe giymelidir⁵²⁷. Bu zorunluluk, hem HMK m. 151 hem e-Duruşma Yönetmeliği m. 14/1 hem de Avukatlık Kanunu m. 49/1 hükümlerinin gereğidir. Avukatlık Kanunu m. 49/1 ile avukatların, Türkiye Barolar Birliği tarafından belirlenen cübbe ile mahkemelere gitme yükümlülüğü düzenlenmiştir. Kanun koyucu, mahkemelere fiziksel olarak katılım veya ses ve görüntü nakli yoluyla katılım konusunda ayırım yapmamıştır. Yasal düzenlemelerdeki cübbe giyme zorunluluğunun yanı sıra, adaletin kutsallığına saygı ve mahkemelerin adaletin sağlandığı yerler olmasından dolayı, e-Duruşma sırasında mahkemeye saygı göstermek, adalet arayan herkes için bir görev olarak kabul edilmelidir⁵²⁸. Çünkü cübbe, sıradan bir giysi değil, adaletin ve tarafsızlığın sembolüdür⁵²⁹. Avukatın cübbe giyme gerekliliği konusunda duruşmanın yürütülme metodu herhangi bir değişiklik meydana getirmez⁵³⁰. Ses ve görüntü nakli yoluyla yapılan duruşmalar, fiziksel ortamdaki duruşmalara benzer usul kurallarına tabidir⁵³¹. HMK'da yemin, hükmün tefhimi gibi bazı durumlarda duruşmaya katılanların ayağa kalkması düzenlenmiştir. HMK m. 233/5'te "*yemin edilirken, hâkim dahil olmak üzere hazır bulunan herkes ayağa kalkar*" şeklinde belirtilir. Yine hükmün tefhiminin duruşmada bulunanlarca ayakta dinlemesi gerektiği⁵³² HMK m. 294/5'te belirtilmiştir. Kanaatimizce ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılan kişinin de HMK'da ayağa kalkılması öngörülen usullerde ayağa kalkması gereklidir. Çünkü ses ve görüntü nakliyle yapılan duruşmalarda, ilgili kişinin sadece sesli ve görüntülü bilişim sistemi kullanarak duruşmaya katılımı sağlanır ve duruşma fiziki duruşma ile aynı koşullarda devam eder. Öte yandan bu gibi hükümler duruşmaların

⁵²⁷ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 220; VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 86.

⁵²⁸ ARSLAN, E-Duruşma, s. 184.

⁵²⁹ ARSLAN, E-Duruşma, s. 184.

⁵³⁰ MERİÇ/ARSLANPINAR TAT, s. 220.

⁵³¹ VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 86.

⁵³² Duruşmada bulunanlar kavramından dava ile ilgisi olan kişilerin kastedildiği, diğer dosyalara ilişkin duruşma sırası bekleyen taraf veya vekillerin, yahut dava ile ilgisi olmayan ancak duruşmayı seyreden kişilerin ayağa kalkmalarının gerek olmadığına dair bkz. ALBAYRAK/GÖZÜTOK, s. 367.

ciddiyetinin artmasına hizmet eder. Bu nedenle ses ve görüntü nakli yoluyla duruşmaya katılan kişinin de HMK'da belirtilen durumlarda ayağa kalkması zorunludur⁵³³.

2.3.3.5. E-Duruşmanın Kayda Alınması

HMK m. 153 uyarınca kural olarak duruşma sırasında fotoğraf çekimi yasaktır ve ses ile görüntü kaydı alınamaz. Ancak, dava dosyasında gizlilik şartına riayet edilerek, yargılamanın zorunlu kıldığı durumlarda mahkeme tarafından çekim ve kayıt yapılabilir. Bu tür çekim ve kayıtlarla kişilik haklarını etkileyen kararlar içeren dava dosyasındaki her türlü belge ve tutanak, mahkemenin ve ilgili kişilerin açık izni olmadan hiçbir yerde yayımlanamaz. Kayıt yasağına aykırı davranılması halinde HMK m. 151 gereğince ilgili kişinin duruşma salonundan çıkarılmasına karar verilebileceği gibi, uyarıya rağmen ses ve görüntü kaydı yapan ya da fotoğraf çeken kişi hakkında dört güne kadar disiplin hapsi uygulanması da mümkündür⁵³⁴. Bu düzenleme üçüncü kişileri de kapsar. Başka bir deyişle duruşmanın tarafları gibi duruşmaya yabancı üçüncü kişilerin de ses ve görüntü kaydı alması yasaktır. HMK m. 153'te dava dosyasında saklı kalmak kaydıyla yargılamanın zorunlu kıldığı durumlarda çekim yapılabileceği belirtilmiş, alınan ses ve görüntü kayıtlarının ne kadar süre boyunca ne şekilde saklanacağına yer verilmemiştir. Ancak alınan bu kayıtların ilgililerin ve mahkemenin açık izni olmadan hiçbir yerde yayımlanamayacağı emredici şekilde düzenlenmiştir.

Yargılama sırasında ses ve görüntü kaydı alınması yasağı kişisel verilerin korunmasına, mahkemelerin bağımsızlığını garanti altına alarak maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına hizmet eder⁵³⁵. Yargılamaya katılan kişinin ses ve görüntünün kayda alındığını bilmesi ve söylediklerinin başka insanlar tarafından duyulmasından endişe etmesi durumunda çelişkili ve yanlış ifadeler vermesi söz konusu olabilir. Bu durumda ses ve görüntü kaydı yasağı gerçeğin ortaya çıkarılması amacı güder.

⁵³³ VAROL KARAOSMANOĞLU, s. 86.

⁵³⁴ KAZANCI, s. 562.

⁵³⁵ KURT KONCA, Aleniyet, s. 146.

E-Duruşma Yönetmeliğinde e-Duruşmanın hangi hallerde kayda alınacağı ve bu kayıtların ne kadar süre saklanabileceği düzenlenmiştir. Yönetmelik m. 15 ile hâkimin, yargılamanın gerekli kıldığı durumlarda, gerekçesini belirterek e-Duruşmanın kayıt altına alınmasına karar verebileceği düzenlenmiştir. Ayrıca, e-Duruşma sistemi ile elde edilen kayıtların mahkeme tarafından e-Duruşmanın yönetildiği bilgisayarda veya veri depolayabilen cihaza aktarılarak dosyasında saklanmak üzere Merkezi Kayıt Sistemi'nde iki haftalık süre boyunca saklanabileceği öngörülmüştür. İki haftalık sürenin sonunda, Merkezi Kayıt Sistemi'ndeki bu verilerin geri dönülemez şekilde silineceği yine aynı maddede hüküm altına alınmıştır. Bu kayıtlar da tıpkı fiziki duruşmalarda alınan kayıtlarda olduğu gibi mahkeme ve ilgili kişilerin izni olmadan hiçbir yerde yayımlanamaz.

E-Duruşma Yönetmeliğinde belirtilen kayıt yasağına ilişkin hüküm doğrultusunda kural olarak ses ve görüntü nakli yoluyla icra edilen duruşmaların kayıt altına alınamayacağını söyleyebiliriz. Ancak istisnai olarak yargılamanın gerekli kıldığı hallerde hâkim tarafından gerekçesi gösterilerek duruşmanın kayıt altına alınması mümkündür. Bu durumda duruşmanın kayıt altına alınması KVKK'nın 28/1-d hükmünde belirtilen istisnai hal kapsamında değerlendirildiğinden kişisel verilere aykırılık teşkil etmez⁵³⁶. Belirtmek gerekir ki KVKK m. 7/1'de kişisel verilerin kanuna uygun olarak işlenmiş olmasına karşın verilerin işlenmesini gerektiren nedenlerin ortadan kalkması durumunda kişisel verilerin ilgilinin talebi üzerine ya da re'sen silinip yok edileceği belirtilmiştir. Bu hüküm ile kişisel verilerin hangi durum ve zamanda silinmesi gerektiği ifade edilmiştir. Saklanan verilerin imhasına ilişkin süre yönetmelikte iki hafta olarak belirlenmiştir. Kanaatimizce bu süre, oldukça kısa bir süredir. Kişisel verilerin saklanma süresi belirlenirken, verilerin özelliği, mevcut durumu, ileriye dönük kullanımı, saklama riski, maliyet ve veri saklama amacının gerçekleşip gerçekleşmediği gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır⁵³⁷. Kanunlarda belirtilen sürenin sona ermesi durumunda, verilerin silinmesi, yok edilmesi

⁵³⁶ MİRZAYEV, s. 130.

⁵³⁷ KALE ÖZÇELİK, Fatmagül: “Covid-19 İle Mücadele Sürecinde Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması”, Ed. Murat BATI/Sezai ÇAĞLAYAN, Bir Küresel Salgın ve Hukuk Covid-19, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 498.

veya anonimleştirilmesi gerekir⁵³⁸. Kayıt altına alınan verilerin saklanma süresinin belirlenmesi için dava dosyasının arşivlenmesi sürelerine ilişkin mevzuat hükümleri ele alınabilir. Adalet Bakanlığı İdari ve Mali İşler Başkanlığının 06.03.2007 tarih ve 128/1 sayılı genelgesinde dava dosyaları veya diğer evrakların ne kadar süre arşivleneceği belirtilmiştir⁵³⁹. Genelgeye göre bazı davalar süresiz olarak birimde saklanır⁵⁴⁰. Süresiz olarak saklanacağı öngörülen davalar dışındaki kalan diğer hukuk davaları da konusuna göre değişmekle birlikte 3 ilâ 15 yıl arasında arşivde saklanır. Doktrinde davaya ilişkin tüm evrak ve kararların arşivde kalacağı süre boyunca e-Duruşmaya ilişkin ses ve kayıtların saklanması gerektiği savunulmuştur⁵⁴¹. Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre dosyaların arşivde kaldığı sürenin oldukça uzun olduğu göz önünde bulundurularak Kişisel Verilerin Silinmesi, Yok Edilmesi veya Anonim Hale Getirilmesi Hakkında Yönetmelik⁵⁴²'in 7. maddesi uyarınca yargılamanın sona ermesi ve kararın şekli anlamda kesinleşmesi ile kayda alınan verilerin silinmesi ve ortadan kaldırılması isabetlidir⁵⁴³. Öte yandan duruşmaların kayda alınmasının yargılamanın temel hedefi olan gerçeğin ortaya çıkarılması açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkarılabileceği savunulmuştur⁵⁴⁴. Zira duruşmanın kayda alındığını bilen tanığın mahkeme salonu dışındaki kimselerin de vermiş olduğu beyanları öğrenebileceği kaygısı ile gerçeği söylemekten kaçınabileceği ifade edilmiştir. Başka bir görüşe göre ise ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılması durumunda duruşmanın kayıt altına alındığını bilen tanığın yalan beyanda bulunmaktan

⁵³⁸ KALE ÖZÇELİK, s. 498.

⁵³⁹ Genelgenin tam metni için bkz. https://dhdh.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/26112019152027128_1%20Say%C4%B1%C4%B1%20Ar%C5%9Fiv%20Hizmetleri%20Genelgesi.pdf.

⁵⁴⁰ Süresiz olarak saklanan dava dosyaları şunlardır: Türk Medeni Kanunundan doğan tapu iptali davaları ile menî müdahale (el atmanın önlenmesi) ile ilgili dava dosyaları, mera, yaylak ve kışlak davaları ile diğer köy ve kasaba orta mallar ile ilgili dava dosyaları, mülkiyetin dışındaki aynî haklar (intifa, irtifak, vefa, iştirak) ile ilgili dava dosyaları, gemi sicili ile ilgili dava dosyaları.

⁵⁴¹ MİRZAYEV, s. 130.

⁵⁴² 28 Ekim 2017 tarihli 30224 sayılı Resmî Gazete, “Kişisel Verilerin Silinmesi, Yok Edilmesi veya Anonim Hale Getirilmesi Hakkında Yönetmelik”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/10/20171028-10.htm>.

⁵⁴³ KAZANCI, s. 565.

⁵⁴⁴ ARSLAN, E-Duruşma, s. 219.

çekinebileceği, e-Duruşmanın bu yolla gerçeğin ortaya çıkmasına hizmet edeceği savunulmuştur⁵⁴⁵.

Doktrinde bir görüşe göre ses ve görüntü nakli yoluyla yapılan duruşmanın kayda alınması kişilik haklarını ihlal edecek nitelikte değildir⁵⁴⁶. Gerekçe olarak bu görüntülerin yalnızca yargılamada kullanılacağı bunun haricinde başka bir yerde kullanılmayacağı gösterilmiştir⁵⁴⁷. Ayrıca sanal ortamda yapılan duruşmaların kayıt altına alınması durumunda bu kayıtların kanun yolu aşamasında da incelenebilir olmasını sağlayacağından faydalı olacağı belirtilmiştir⁵⁴⁸.

Alman hukukunda ses ve görüntü nakli yoluyla yapılan duruşmalarda kayıt alınması yasak olup ilgilinin izni ile dahi kayıt alınması mümkün görülmemiştir⁵⁴⁹. Bu yasağın getiriliş amacı kişisel verilerin korunması olarak değerlendirilmiştir⁵⁵⁰.

E-Duruşmanın kayıt usulüne ilişkin hükümlere göre istisnai hallerde dahi duruşmayı kayıt altına alabilecek tek merci mahkemedir. Üçüncü kişilerin yahut tarafların duruşmayı kayıt altına almaları yasaktır. Bu yasak e-Duruşma talebinin mahkemeye sunulması sırasında e-Duruşma talep eden kişiye otomatik bir metin iletisi ile bildirilir. E-Duruşma talebi

⁵⁴⁵ **GAYRETLİ AYDIN**, s. 2121. Ancak ses ve görüntü nakli yoluyla yapılan her duruşma ceza hukukunda olduğu gibi kayıt altına alınmayacaktır. Nitekim bu durum Adalet Bakanlığının E-Duruşma bilgilendirme resmi internet sitesinde “E-duruşma, mahkeme huzurunda yapılan duruşmayla aynı hukuki sonuçları doğuracak. Mahkeme, yargılamanın zorunlu kıldığı hallerde, gerekçesini belirterek e-duruşmanın kayıt altına alınmasına karar verebilecek. E-duruşma sistemi ile elde edilen kayıtlar, mahkemece e-duruşmanın yönetildiği bilgisayarda veya veri depolayabilen aygıta aktararak dosyasında saklanmak üzere Merkezi Kayıt Sistemi'nde 2 hafta süreyle muhafaza edilecek. Süre sonunda Merkezi Kayıt Sistemi'ndeki bu veriler geri döndürülemeyecek şekilde silinecek. Bu şekilde alınan kayıtlar mahkeme ve ilgili kişilerin açık izni olmadıkça hiçbir yerde yayımlanamayacak.” şeklinde belirtilmiştir. <https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/e-durusma-uygulamasina-iliskin-yonetmelik-resmi-gazetede-yayimlandi> E.T. 06.06.2023 Ayrıca Yönetmeliğin 15/1 maddesinde bu durum “Mahkeme, yargılamanın zorunlu kıldığı hâllerde, gerekçesini belirterek e-Duruşmanın kayıt altına alınmasına karar verebilir.” şeklinde ifade edilmiştir.

⁵⁴⁶ **ÖZEL**, s. 94.

⁵⁴⁷ **ÖZEL**, s. 94.

⁵⁴⁸ **ÖZEL**, s. 94.

⁵⁴⁹ **KALE**, s. 152.

⁵⁵⁰ **KALE**, s. 152.

sunan kişinin bu metni kabul edip onaylaması sonucu e-Duruşma talebi mahkemeye iletilir.

Kayıt ve yayın yasağına aykırılık hem disiplin hem cezai sorumluluğa neden olur⁵⁵¹. Yargılama esnasında bu yasağı aykırı davranan kişi hakkında HMK'nın 151. maddesi uygulama alanı bulur. Ayrıca duruşmada ses veya görüntü kaydının alınması TCK'nın 286. maddesine⁵⁵² göre suçtur. Ne var ki duruşmanın e-Duruşma yoluyla icrası esnasında tarafların yahut üçüncü kişinin duruşmayı kayıt altına alıp almadığının tespiti güçtür. Bu durum e-Duruşmanın yapılacağı yerin bu konularda denetime elverişli bir yer olması gerekliliğini ortaya koymaktadır⁵⁵³.

⁵⁵¹ ÖZTEK, s. 658.

⁵⁵² İlgili hüküm şu şekildedir: “Soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasındaki ses veya görüntüleri yetkisiz olarak kayda alan veya nakleden kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

⁵⁵³ ÖZTEK, s. 658.

SONUÇ

Teknolojik gelişmeler diğer alanlarda olduğu gibi medeni yargılama alanında da değişimi zorunlu hale getirmiştir. Mevcut hukuk sisteminde var olan yargılama evreleri teknolojik gelişmelerden faydalanılarak bireylerin daha kolay, daha hızlı, daha ucuz bir şekilde yargılama hizmeti alması için dönüştürülmektedir. Bu dönüşüm ve değişimlerden biri bu çalışmanın konusu oluşturan e-Duruşmadır. Hukukumuzda e-Duruşma kavramının tarihi eskiye dayanmamaktadır. İlk olarak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile hukukumuzda giren SEGBİS'in ceza yargılamalarında sağladığı avantajlardan medeni yargılama hukukunda da faydalanmak amacıyla 2011 yılında "Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma İcrası" başlıklı HMK'nın 149. maddesi kaleme alınmıştır. Ancak getirilen bu sistem, halkın bu konuda yeterli bilgi sahibi olmaması, teknik altyapının yetersiz olması, e-Duruşma yapılması için iki tarafın da rızasının bulunması gibi nedenlerle 2020 yılına kadar ülkemizde pek uygulanmamıştır. Akabinde Covid-19 pandemisinin de etkisiyle HMK m. 149'da değişiklik yapılmış ve iki tarafın rızasının bulunması şartı kaldırılmış, teknik altyapının tamamlanması sağlanmış ve neticeten e-Duruşma sisteminin usul ve esaslarının belirlendiği "Hukuk Mahkemelerinde Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik" 30 Haziran 2021 tarih ve 31527 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik ile bu usulün uygulanma şeklinin belirlenmesi ve e-Duruşma sisteminin teknik altyapı çalışmalarının hızlanması ile e-Duruşma sisteminin kullanılması da yaygınlaşmaya başlamıştır. E-Duruşma uygulaması medeni yargılama sürecinin daha hızlı bir şekilde, daha az emek ve masrafla sonuçlanmasına hizmet ettiğinden olumlu bir gelişmedir. Ne var ki sistemin mevzuattan ve uygulamadan kaynaklanan bazı sorunları vardır.

Mevzuattan kaynaklanan sorunların başında gerekçe zorunluluğu ve talebin sunulması için süre sınırlaması gelmektedir. HMK'nın 149/5. maddesi ile maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. E-Duruşma sisteminin uygulanmasına ilişkin e-Duruşma Yönetmeliği ile ayrıntılı düzenleme yapılmışsa da yönetmelikteki bazı düzenlemeler, kanunda tanımlanan hakların sınırlandırılması şeklinde kaleme alınmıştır. E-Duruşma talebine ilişkin kanunda herhangi bir süre ve gerekçe öngörülmemişken yönetmelikte e-Duruşma taleplerinin gerekçeli olması gerektiği ve talebin duruşma gününden en az iki iş günü öncesinde gönderilmemesi

durumunda talebin reddine karar verilebileceği düzenlenmiştir. Duruşmada hazır bulunma hakkı ve mahkemeye erişim hakkı kapsamında adil yargılanma hakkı ile yakından ilişkili olan e-Duruşmaya katılımın kanunda öngörülmemiş bir şekilde sınırlandırılmasının normlar hiyerarşisine aykırılık teşkil edebilecek nitelikte olduğu değerlendirilmiştir. Bu nedenle hakkın sınırlandırılması anlamına gelebilecek düzenlemelerin çerçevesinin kanunla çizilmesi daha uygundur.

Sorunlu düzenlemelerden bir diğeri feragat, kabul ve sulh işlemlerine ilişkindir. Yönetmelikte feragat, kabul, sulh işlemlerinin e-Duruşma ile yapılması durumunda duruşmanın ertelenerek yeni bir duruşma günü verileceği ve yapılan işlemin mahkeme huzurunda tekrarlanacağı belirtilmiştir. Duruşmanın ertelenip yeni duruşma gününün verilmesi ve yapılan işlemin bir kez de mahkeme huzurunda tekrarlanması esasen feragat, kabul ve sulh işlemlerinin e-Duruşmada yapılamacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca hüküm uygulamada bazı tartışmalara da sebebiyet vermektedir. Örneğin e-Duruşmada davadan feragat eden davacının bir sonraki celse mahkeme huzurunda feragat işlemini tekrar etmemesi durumunda ne olacağı belirsizdir. Öte yandan isticvap, yemin gibi yargılamanın seyri bakımından son derece önemli diğer usul işlemlerinin fiziki duruşmada tekrarlanmasına gerek olmaksızın e-Duruşma ile yapılabileceği öngörülmüşken feragat, kabul ve sulh işlemleri yönünden ayrıksı bir düzenleme yapmanın yerindeliği de ayrı bir tartışma konusudur.

E-Duruşma sistemi ile yapılan duruşmalar ile fiziki olarak mahkeme huzurunda yapılan duruşmalar arasında duruşma düzeni, duruşmanın usul ve esasları açısından herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Bu çerçevede fiziki duruşmalarda ayağa kalkma zorunluluğunun öngörüldüğü durumlarda da e-Duruşma esnasında ayağa kalkmak zorunludur. Yine e-Duruşmaya katılan avukatın duruşmaya cübbe ile katılması gerekir. Fiziki duruşmalarda geçerli olan düzen ve disipline ilişkin kurallar e-Duruşmalar için de geçerlidir.

Mahkemenin e-Duruşma talebi üzerine vereceği kararın kesin olduğu belirtilmesine rağmen verilen bu karar ara karar niteliğinde olup nihai kararla birlikte kanun yoluna götürülebilmelidir.

E-Duruşma esnasında fotoğraf çekilemez, görüntü ve ses kaydı alınamaz. Ancak zorunlu hallerde yalnızca mahkemece gerekçesi gösterilerek ses ve görüntü kaydı alınabilir. Alınan bu kayıtlar iki hafta muhafaza edilebilir, süre sonunda geri döndürülemeyecek şekilde silinir. Kayıt yasağına aykırı davranış, TCK'nın 286. maddesinde belirtilen “Ses ve Görüntülerin Kayda Alınması” suçuna vücut verir. Ancak e-Duruşma sırasında bu kurala uygun davranılmadığının tespiti güçlük arz etmektedir.

E-Duruşma sisteminin uygulamada çıkardığı bazı zorluklar vardır. Bu zorluklardan biri duruşmaların vaktinde başlamaması nedeniyle e-Duruşmaya katılacak kişinin saatlerce ekran başında duruşmaya katıl butonunun aktif olacağı zamanın beklenmesidir. Teknik altyapının sağlanarak bu sürecin iyileştirilmesi gereklidir. Uygulamada lobi sistemi getirilerek duruşma saatinden kısa bir süre önce sanal lobide bekleme konumuna geçilmesi ve hâkimin de tarafların bekleme konumunda olduğunu görebildiği bir sistemin oluşturulması tavsiye edilmiştir. Böyle bir sistemin oluşturulması hazır olan tarafların duruşmalarının başlanmasını ve uzun süreler duruşma beklenmemesini sağlayabilir.

Uygulamada pek çok duruşmada tarafların veya vekillerin önceki beyanlarının tekrarından veya eksik hususların giderilmesini talep etmekten ibaret olan sözlü savunmalarını sunmak üzere adliyeye gelmek zorunda olmaları, bunun için emek ve mesai harcamaları yerine daha kolay ve pratik bir şekilde teknolojik imkanlardan faydalanılarak duruşmaya katılımlarının sağlanması şüphesiz ki olumlu bir gelişmedir. Uygulamada çoğu kez duruşmalar, dosyanın bilirkişide olması, bilirkişi raporunun dosyaya kazandırılmış ancak taraflara tebliğ edilmemiş olması, müzekkere cevaplarının dosyaya kazandırılmamış olması, dosyanın incelemeye alınması sebepleri ile ertelenmektedir. Böyle durumlarda taraf veya vekiller adliyeye ulaşmak için gereksiz masraf yapmakta, ikişer üçer dakika aralıklarla verilen ve zamanında başlamayan duruşmalar için zaman harcamaktadır. E-Duruşma ile yargılamanın daha hızlı, daha kolay ve daha ekonomik bir şekilde yapılması sağlanmaktadır. Ayrıca e-Duruşma yapılması durumunda adliyelerde oluşan insan kalabalığı azalmakta, adliyenin yükü alınmakta, uyuşmazlığın taraflarının bir araya gelmesi önlenerek adliye koridorlarında ortaya çıkan kavga ve çatışmalar önlenmektedir.

Ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma yapılması ve duruşmaya katılan tarafın, vekilinin veya ilgililerin duruşma salonu dışındaki bir yerden duruşmaya katılımı çok önemli kolaylıkları beraberinde getirmiştir. Ancak bu yolla yargılamaya hâkim olan ilkelerin e-Duruşmada sağlanıp sağlanmadığı tartışma konusu olmuştur. Keza hâkimin taraflarla, tanıkla veya bilirkişiler ile yüz yüze gelmesi maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından önemlidir. Kanunda tarafların, vekillerin veya diğer ilgililerin duruşmaya uzaktan katılabilmelerine imkân tanınmışsa da hâkimin e-Duruşma talebine ilişkin vereceği kararda takdir hakkı bulunmaktadır. Hâkim, takdir yetkisini kullanırken duruşmaya uzaktan katılacak kişinin duruşma salonunda bulunmasının gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından önemli olup olmadığını, uyuşmazlığa konu vakianın aydınlatılması açısından e-Duruşmanın olumsuz etkilere neden olup olmayacağını, dosyanın geldiği aşamayı, davanın karışık olup olmadığını gibi hususları değerlendirmeli ve sonuca göre e-Duruşma talebine ilişkin bir karar vermelidir.

E-Duruşma sistemine ilişkin mevzuattan ve uygulamadan kaynaklanan bazı sorunlar olsa da e-Duruşma sistemi tarafların, vekillerin veya ilgililerin daha kolay, daha hızlı ve daha ucuz bir şekilde duruşmaya katılımlarını sağlamakta ve mahkemeye erişim hakkının sağlanmasına da yardımcı olmaktadır. Benzer şekilde istinabe, naip hâkim ataması veya tanığa soru kâğıdı gönderilmesi kurumları ile kıyaslandığında e-Duruşma doğrudanlık ilkesine de daha uygun bir düzenlemedir.

Teknoloji çağında, çağın taleplerine uyum sağlamak amacıyla geleneksel prensipleri ve yeni gelişmeleri bir arada değerlendirmek, teknolojik imkanlardan kaçınmak yerine bu imkanları etkili ve verimli bir şekilde kullanarak yargılamanın, yargılamaya hâkim ilkelere daha uygun bir şekilde yapılmasını sağlamak yerinde ve gerekli bir yaklaşımdır. Bu çerçevede e-Duruşma sisteminin mevzuattan ve uygulamadan kaynaklanan sorunlarının çözülmesi için gerek mevzuatta değişikliğe gidilerek gerek teknik altyapı çalışmaları yapılarak sistemin iyileştirilmesi sağlanmalıdır. E-Duruşma sisteminin daha kullanışlı ve yargılama diyalektiğine daha uygun bir sisteme dönüştürülmesi sonucunda uygulamasının da artacağı ve bu yolla başta usul ekonomisi ilkesi olmak üzere

yargılamaya hâkim diğer ilkelere de daha uygun yargılama yapılmasının sağlanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ACAR**, Sami/**GÜRSOY**, Hülya: “Türkiye Mahkemelerinde Sesli Görüntülü Kayıt ve Video Konferans Sistemi Uygulamasına Geçiş: Ceza Mahkemeleri Örneği”, Ankara Barosu Dergisi, S. 4, 2012, s. 109-138.
- AKKAN**, Mine: “Medenî Usûl Hukukunda Tanığa Soru Kâğıdı Gönderilmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, 2014, s. 555-609.
- AKSUNGUR**, Saide: İdari Yargılamada Duruşma, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, 2019.
- AKTEPE ARTIK**, Sezin: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Medeni Usûl Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2014.
- AKYOL**, Şener: Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, Vedat Kitapçılık, 2. Bası, İstanbul, 2006.
- ALANGOYA**, Yavuz/**YILDIRIM**, M. Kamil /**DEREN-YILDIRIM**, Nevhis: Medeni Usul Hukuku Esasları, Beta Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2009.
- ALBAYRAK**, Adem/ **GÖZÜTOK**, Zeki: Hukuk Yargılamasında Duruşma Yönetimi, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2021.
- ALBAYRAK**, Adem: “Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi- TAAD, S. 41, 2020, s. 511-542.
- ALTAŞ**, Hüseyin: Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.
- ANSAY**, Sabri Şakir: “Mahkemelerimizde Yemin”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 3, 1954, s. 115-118.
- ANSAY**, Sabri Şakir: Hukuk Yargılama Usulleri, Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, 4. Bası, Ankara, 1950. (Kısaltılmışı: **ANSAY**, Hukuk Yargılama Usulleri)

ARSLAN, Aziz Serkan: “Doğrudanlık İlkesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2014. (Kısaltılmışı: **ARSLAN**, Doğrudanlık İlkesi Makale)

ARSLAN, Aziz Serkan: E-Duruşma Hukuk Yargılamasında Videokonferans Yöntemi (HMK M. 149), On iki Levha Yayınları, İstanbul, 2023.

ARSLAN, Aziz Serkan: Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012. (Kısaltılmışı: **ARSLAN**, Doğrudanlık İlkesi Kitap)

ARSLAN, Fatih: “Deepfake Technology: A Criminological Literature Review”, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 1, s. 7031-720. (Kısaltılmışı: **ARSLAN**, Fatih, “Deepfake Technology”)

ARSLAN, Ramazan/**YILMAZ**, Ejder/**TAŞPINAR AYVAZ**, Sema/**HANAĞASI** Emel: Medenî Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, Güncellenmiş 9. Baskı, Ankara, 2023.

ARSLAN, Ramazan: “Dava ve Cevap Dilekçelerinin Hazırlanması ve Ön İnceleme”, Bankacılar Dergisi, S. 80, 2012, s. 67-82.

ARSLAN, Ramazan: Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı, S. Yayınları, Ankara, 1989. (Kısaltılmışı: **ARSLAN**, Dürüstlük Kuralı)

ASLAN, Ali Çetin: Alman ve Avusturya Hukuklarında COVID-19 Salgınının Yargılamalara Etkisi ve Türkiye Bakımından Düşündürdükleri, Ed.Muhammet Özekes, Covid-19 Salgınının Hukukî Boyutu, Hukukun Tüm Alanlarında Değerlendirmeler, On İki Levha Yayınları, 2. Bası, 2021.

AŞIK, İbrahim: Medeni Usul Hukukunda Keşif, Seçkin Yayınları, Ankara, 2019.

ATAK, Songül: “Avrupa Konseyi’nin Kişisel Veriler Açısından Sağladığı Temel Güvenceler”, TBB Dergisi, S. 87, 2010, s. 90-120.

ATALI, Murat/**ERMENEK**, İbrahim/**ERDOĞAN** Ersin: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2022.

ATICI, Cansu: “Medeni Usûl Hukukunda Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla veya Başka Yerde Duruşmaların İcrası”, Ed. Mine Kasapoğlu Turhan/ Melda Sur, Covid-19 ve Hukuk Sempozyumu, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

BABAYİĞİT, Beşir: “Deepfake’in Ceza Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi ve De lege Ferenda Öneriler”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 25, S. 4, 2021, s. 655-703.

BAHADIR, Zeynep: Medeni Usul Hukukunda Kısmi Karar, Yetkin Yayınları, Ankara, 2018.

BAŞARAN, Başar: “Aleni Yargılanma Hakkı”, Mevzuat Dergisi, S. 15, 1999, s. 0-0.

BERKİN, Necmettin N.: Medeni Usul Hukuku Esasları, Hamle Matbaası, İstanbul, 1969.

BOLAYIR, Nur: “Fransız Hukuku’ndaki Düzenlemeler Işığında Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşmaların İcrası”, GSÜHFD, C. 19, S. 2, 2020, s. 1175-1203.

BOLAYIR, Nur: “Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü”, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, (Yayınlanmış), İstanbul, 2013. (Kısaltılmışı: **BOLAYIR**, “Fransız Hukukundaki Düzenlemeler”)

BÖRÜ, Levent: “Elektronik Tebligat”, Hacettepe HFD, C. 10, S. 1, 2020, s. 183-225.

BÖRÜ, Levent: Medeni Usul Hukukunda İddia ve Somutlaştırma Yükü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.

BUDAK, Ali Cem/**KARAASLAN**, Varol: Medeni Usul Hukuku, Filiz Kitabevi, 5. Bası, İstanbul, 2021.

ÇEK, Eray: Kurumsal Bilgi Güvenliği Yönetişimi ve Bilgi Güvenliği için İnsan Faktörünün Önemi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.

ÇELİK, Lamih: “Meslek Kurallarında Avukat-Mahkeme İlişkisi”, TBB Dergisi, S. 74, 2008, s. 282-296.

ÇELİKKAYA, Serhat Deniz: Ceza Muhakemesinde SEGBİS (Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

ÇİFTÇİ, Pınar: “Pandemi Sürecinde Yargının İşleyişine İlişkin Alınan Tedbirlerin Türk Medenî Yargılama Hukukunda Yargısal Temel Haklar ve Özel Olarak Doğrudanlık İlkesi Üzerinde Yarattığı Etkiler”, Ed. Muhammet Özekes, Covid-19 Salgınının Hukukî Boyutu, Hukukun Tüm Alanlarında Değerlendirmeler, 2. Bası, On İki Levha Yayınları, 2021.

DE VOCHT, Dorris: “Trials by video link after the pandemic: the pros and cons of the expansion of virtual justice”, China-EU Law Journal, C. 8, S. 1-2, 2022, s. 33-44.

DİRENİSA, Efe: Medeni Yargıda Ön İnceleme Aşaması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.

DİŞEL, Buse: “Medenî Yargıda Yapay Zekâ ve Yenilikçi Yöntemlerle Uygulamalar”, Ed. Muhammet Özekes, Dijital Çağda Medeni Yargı 2022’den Bakış, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 243-274.

EGE, Önder: Medeni Usul Hukukunda Keşif, Seçkin Yayınları, 2014, Ankara.

ELİTAŞ, Türker: “Dijital Manipülasyon ‘Deepfake’ Teknolojisi ve Olmayanın İnandırıcılığı”, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.19, S. 49, 2022, s. 113-128.

ERCAN, İsmail: Medeni Usul Hukuku El Kitabı, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2021.

ERDİNÇ, Göksu Hazar: Bilgi Güvenliği, Kişisel Verilerin Korunması ve Biyometrik Verilerin İşlenmesine İlişkin Öneriler, İstanbul Teknik Üniversitesi, Bilişim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.

ERMENEK, İbrahim: “Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön İnceleme”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. 2 S. 1, 2011, s. 139-177.

ERMENEK, İbrahim: Medeni Usul Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014. (Kısaltılmışı: **ERMENEK**, Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması)

ERMENEK, İbrahim: “Medeni Usul Hukukunda Şekilcilik”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2000, s. 0-0. (Kısaltılmışı: **ERMENEK**, “Şekilcilik”)

EROĞLU, Orhan: Islah, 4. Baskı, Seçkin Hukuk, Ankara, 2021.

EROĞLU, Orhan: Medeni Usul Hukukunda Ön inceleme, Seçkin Yayınları, 2. baskı, Ankara, 2020. (Kısaltılmışı: **EROĞLU**, Ön İnceleme)

ERSOY, Uğur: Aleniyet İlkesi ve Covid-19 Pandemisinin Aleniyet İlkesine Etkileri, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021.

FEYZİOĞLU, Feyzi Necmeddin: “Medeni Kanunun 50. Yıldönümünde Hakların Kötüye Kullanılması”, Medeni Kanun 50. Yıl Sempozyumu, 1. Tebliğler, İstanbul, 1978.

GAYRETLİ AYDIN, Seda: “Medeni Yargılama Hukukunda Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaya Katılma”, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. 19, Özel Sayı, 2017, s. 2101-2126.

GEDİKLİ, Ahmet Taha: “Karşılaştırmalı Hukukta İnternet Ortamındaki Asılsız Bilgi Paylaşımlarının Önlenmesi”, Bilişim Hukuku Dergisi, C. 2, S. 2, 2020, s. 221-257.

GİLLES, Peter: “Alman Ülke Raporu: “Usul Hukuku ve İnternet”, Uluslararası İnternet Hukuku Sempozyumu İzmir 21-22 Mayıs 2001, Çev. Mine Erturgut, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2002.

GÖRGÜN, Şanal/**BÖRÜ**, Levent/**KODAKOĞLU**, Mehmet: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 12. Baskı, Ankara, 2023.

GÖZLER, Kemal: İdare Hukuku, Cilt I, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Güncellenmiş 3. Baskı, Bursa, 2019.

GÖZLER, Kemal: Hukuka Giriş, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, 2018.
(Kısaltılmışı: **GÖZLER**, Hukuka Giriş)

GÖZÜBÜYÜK, Şeref A.: İdare Hukuku Genel Esaslar, Cilt I, Turhan Kitabevi, Güncellenmiş 14. Bası, Ankara, 2021.

GÜNEŞ, Meral: UYAP Bilgi Sisteminin Bilgiyi Yaratma, Koruma ve Transfer Etme Açısından Adalet Bakanlığı Çalışanlarının Örgütsel Öğrenme Sürecine Etkisinin İncelenmesi: Uzman Kullanıcılar Üzerinde Bir Uygulama, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Büro Yönetimi Eğitimi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

GÜRİZ, Adnan: Hukuk Başlangıcı, Siyasal Kitabevi, 15. Baskı, Ankara, 2013.

GÜRSUL, Fatih/**BAYRAKDAR**, Betül: “Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) Sistem Değerlendirmesi”, Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, S. 90.

HASIRCI, Hakan: “Medeni Yargılama Hukukunda Elektronik Duruşmalarda Aleniyetin Sağlanması”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, S. 56, 2023, s. 449-464.

IŞIK, Serpil: “Medenî Usûl Hukukunda Hükümden Sonra Feragat ve Davanın Feragat Sebebiyle Sona Erdiğini Ortaya Koyacak Olan Merci: 7251 Sayılı Kanun Değişikliği Kapsamında Değerlendirmeler”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 27, S. 2, 2021, s. 1576-1622.

İBRAHİMLİ, Kaan: Deepfake (Derinkurgu) Teknolojisi İle Üretilen Ses ve Görüntülerin Kullanılmasından Doğan Sorumluluk, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2023.

İPEK, Ali İhsan: İfade Almanın Teknik ve Taktikleri, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

İYİLİKLİ, Ahmet Cahit: “Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme”, TBB Dergisi, S. 106, 2013, s. 139-204.

KALE ÖZÇELİK, Fatmagül: “Covid-19 İle Mücadele Sürecinde Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması”, Ed. Murat BATI/Sezai ÇAĞLAYAN, Bir Küresel Salgın ve Hukuk Covid-19, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021.

KALE, Serdar: “Ses ve Görüntü Nakledilme Yoluyla Duruşma İcrası (HMK m. 149)”, MİHDER, C. 9 S. 25, 2013, s. 141-155.

KARAASLAN, Varol: Medenî Usul Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2019.

KARABEL, Gökçe/**AYDEMİR**, Dilek: “Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Hızlandırılması ve Adalete Erişim Hakkı Bakımından Çevrimiçi Yargılama ve Yapay Zekanın Kullanımı”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 29, S. 1, 2023, s. 530-573.

KARAMERCAN, Fatih: “Medeni Usul Hukukunda Tanık ve Tanıklık”, Ankara Barosu Dergisi, C. 76, S. 3, 2018, s. 151-191.

KARSLI, Abdurrahim: Medeni Muhakeme Hukuku, Filiz Kitabevi, 5. Baskı, 2020. (Kısaltılmışı: **KARSLI**, Medeni Muhakeme Hukuku)

KARSLI, Abdurrahim: Medeni Usul Hukukunda Usulî İşlemler, İstanbul, 2001. (Kısaltılmışı: **KARSLI**, Usuli İşlemler)

KAZANCI, İdil Tuncer: Covid-19 Pandemisinde E-Duruşma ve Bu Kapsamda Kişisel Verilerin Korunması, Ed. Murat BATI/Sezai ÇAĞLAYAN, Bir Küresel Salgın ve Hukuk Covid-19, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021.

KILINÇ, Doğan: “Anayasal Bir Hak Olarak Kişisel Verilerin Korunması”, AÜHFD, C. 61 S. 3, 2012, s. 1089-1172.

KIYAK, Emre: “Duruşmada Etkinlik Kazanan Yargılama İlkeleri ile Usulî Müktesep Hak Işığında Türk Hukuk Yargılamasında Eş Zamanlı Ses ve Görüntü Aktarımıyla Duruşma Yapılmasının Olması Gereken Sınırları”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 205, 2021, s. 1453-1502.
(Kısaltılmışı: **KIYAK**, Usulî Müktesep Hak)

KIYAK, Emre: “Büyük Veri ve Yapay Zekâ Teknolojileri İle Adım Adım *Zeki* Uyap (Ulusal Yargı Ağı Projesi) Ekosistemine Doğru”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 1, 2020, s. 79-121. (Kısaltılmışı: **KIYAK**, “Zeki Uyap”)

KOÇ, Evren: Usul İşlemlerinde İrade Sakatlıkları, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2009.

KORKMAZ, Şahin / **ALKAN**, Mustafa: “Derin Öğrenme Algoritmalarını Kullanarak Deepfake Video Tespiti”, Politeknik Dergisi, C. 26, S. 2, 2023, s. 855-862.

KÖROĞLU, Anıl: Medeni Usul Hukukunda Sürelere İlişkin Esaslar, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

KURT KONCA, Nesibe: “Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesinin Sınırlandırılması”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2014, s. 65-96.

KURT KONCA, Nesibe: “Türk Hukukunda Tebligata İlişkin Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl: 2014, Sayı: 114, s. 264.
(Kısaltılmışı: **KURT KONCA**, “Tebligat”)

KURT KONCA, Nesibe: Güven Veren ve Erişilebilir Adalet Vizyonunda Üçüncü Yargı Paketi, Seta Yayınları, 173, İstanbul, 2020.

KURT KONCA, Nesibe: Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009. (Kısaltılmışı: **KURT KONCA**, Aleniyet)

KURT KONCA, Nesibe: Medeni Yargılama Hukukunda Doğrudan Doğrualık İlkesi, Bilge Öztan'a Armağan, Ankara, 2008, s. 599.

KURU, Baki/**AYDIN**, Burak: Medenî Usul Hukuku El Kitabı Cilt I, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

MERİÇ, Nedim / **ARSLANPINAR TAT**, Tuğçe: "Elektronik Ortamda Duruşma ve Diğer Yargı Faaliyetlerinin İcrası", Ed. Muhammet Özkes, Dijital Çağda Medeni Yargı 2022'den Bakış, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 189-241.

MIDIK, Barış: Teknolojik Gelişmeler Işığında Hukuk Yargılamasını Yeniden Düşünmek: Otomasyondan Köklü Dönüşüme, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 15, S. 25-26, 2022, s. 63-104.

MİRZAYEV, Anar: Medeni Yargılamada E-Duruşma, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2023.

MURSÜL, Damla/ **KAYA**, Ali: Ulusal Bilgi Güvenliği Politikaları Açısından Kamu Kurumlarının İncelenmesi: Kayseri Barosu Örneği, ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı, 2019, s. 331-343.

MUŞUL, Timuçin: "Medeni Usul Hukukunda Ara Kararları", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 4, 1988, s. 217-262. (Kısaltılmışı: **MUŞUL**, Ara Kararlar)

MUŞUL, Timuçin: Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2009. (Kısaltılmışı: **MUŞUL**, Medeni Usul Hukuku)

OCAK, Memduh: Hukuk Davalarında Duruşma, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2014.

OĞLAĞCIOĞLU, Onur: Medeni Usul Hukuku Yönünden Elektronik Adli İletişim, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2008.

ÖNAL, Erhan: Türk Hukuk Sisteminde Hizmet Kalitesi: İcra ve İflas Dairelerinde Bir Uygulama, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Van, 2016.

ÖNEN, Bilge: Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Baskı, Ankara, 1978.

ÖZÇELİK, Volkan: “Medeni Usul Hukukunda Hâkimin Verdiği Kesin Süre”, TBB Dergisi, S. 129, 2017, s. 133-160.

ÖZEL, Aydan Aktoğ: Medeni Usul Hukukunda Sesli ve Görüntülü Bilişim Sistemi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

ÖZGÜL, Mehmet Emin: “Güvenli Elektronik İmza Sahibinin Hakları ve Yükümlülükleri”, İnÜHFD C. 12 S. 2, 2021, s. 539-556.

ÖZMUMCU, Seda: “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”, S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı, C. 4, S. 2, 2014, s. 145-171.

ÖZTEK, Selçuk / **NAMLI**, Mert: İsviçre Medeni Usûl Kanununda Yapılması Düşünülen Önemli Değişiklikler (26/02/2020 Tarihli Tasarı) TBB Dergisi S. 154, 2021, s. 173-228.

ÖZTEK, Selçuk / **TAŞPINAR AYVAZ**, Sema / **KALE**, Serdar: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında 20 Mart 2020 Tarihli Kanun Teklifi’ne İlişkin Bazı Açıklamalar ve Kanun Teklifi’nin Değerlendirilmesi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 149, 2020, s.

ÖZTEK, Selçuk: “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Aleniyyet İlkesine İlişkin 28 İnci Maddesi İle Ses Ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Veya Başka Yerde Duruşma

İcrasına İlişkin 149 Uncu Maddesinde 7251 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Hakkında Bazı Düşünceler”, Adalet Dergisi, S. 66, 2021, s. 641-665.

PAMUKÇU, Bengü: Medeni Yargılama Hukukunda Dosyanın İşlemden Kaldırılması, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.

PEKCANITEZ, Hakan/**ATALAY**, Oğuz/**ÖZEKES**, Muhammet: Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, On iki Levha Yayınları, 10. Bası, İstanbul, 2022. (Kısaltılmışı: **PEKCANITEZ /ATALAY /ÖZEKES**, Medenî Usûl Hukuku)

PEKCANITEZ, Hakan: “Hukuki Dinlenilme Hakkı”, Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan, İzmir, 2000, s. 753-791. (Kısaltılmışı: **PEKCANITEZ**, “Hukuki Dinlenilme Hakkı”)

PEKCANITEZ, Hakan/**ATALAY**, Oğuz/**ÖZEKES**, Muhammet: Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme, TBB Dergisi, S. 150, 2020, s. 247-299. (Kısaltılmışı: **PEKCANITEZ/ATALAY/ÖZEKES**, “7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme”)

PEKCANITEZ, Hakan/ **ÖZEKES**, Muhammet/ **AKKAN**, Mine/ **TAŞ KORKMAZ**, Hülya, Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku, Cilt I, On İki Levha Yayınları, 15. Bası, İstanbul, 2017. (Kısaltılmışı: **PEKCANITEZ/ÖZEKES/AKKAN/TAŞ KORKMAZ**, Pekcanitez Usul Cilt I)

PEKCANITEZ, Hakan/ **ÖZEKES**, Muhammet/ **AKKAN**, Mine/ **TAŞ KORKMAZ**, Hülya, Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku, Cilt II, On İki Levha Yayınları, 15. Bası, İstanbul, 2017.

PEKCANITEZ, Hakan/ **ÖZEKES**, Muhammet/ **AKKAN**, Mine/ **TAŞ KORKMAZ**, Hülya, Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku, Cilt III, On İki Levha Yayınları, 15. Bası, İstanbul, 2017.

POSTACIOĞLU, İlhan E.: Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul, Sulhi Garan Matbaası, 1959.

ROWDEN, Emma/WALLACE, Anne: “Remote Judging: The Impact Of Video Links On The Image And The Role Of The Judge” C. 14, S. 4, 2018, s. 504-524.

RUHİ, Ahmet Cemal: Milletlerarası Usul Hukukunda Adli Yardım, Tebligat ve İstinabe, Seçkin Yayınları, 2014, Ankara.

RÜZGARESEN, Cumhuriyet: “*Usul Ekonomisi İlkesinin İhlaline Karşı Başvuru Yolları*” S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi MİHBİR Özel Sayısı, s. 173-213.

SANIVAR, Hatice Didem: Türk Medeni Yargılama Hukukunda Davadan Feragat, Marmara Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.

SARISÖZEN, Serhat: Medeni Usul Hukukunda Duruşma Düzeni, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023.

SONGUR, Levent, Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP)'ın Adli Yargı Teşkilatının İşleyişine Getirdiği Yenilikler Üzerine Bir Araştırma: Konya İli Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2015.

ŞAHİN, Saliha: “Teknik-Teknolojik Olanın Düny- Bugünü ve Geleceğin Toplum 5.0'ı”, Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, S. 4, 2021, s. 55-84.

ŞAVATA TANRIVERDİ, Ayşe Banu: Medeni Usul Hukukunda Kazanılmış Haklar ve Özellikle Usuli Kazanılmış Haklar, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1993.

ŞEN, Ersan; “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı'nın Anayasa ve Türk Ceza Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, İstanbul Barosu Dergisi, C. 83, S. 3, Y. 2009.

ŞEN, Ersan / **MAVİŞ,** Mert / **GÖZÜKAN** Alperen / **EFE,** M. Enes / **ÇETİNTAŞ,** A. Fırat, Savunma Hakkının Kişisel Veriler Karşısında Korunması, Seçkin Yayınları, Ankara, 2022.

- TAHİROĞLU**, Fatih: “Medeni Usul Hukukunda Tanığın Hazır Bulunma Yükümlülüğü”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 2, 2021, s. 617-644.
- TANRIVER**, Süha: Medeni Usul Hukuku, Cilt I, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- TAN**, Turgut/**BAYAZIT**, Bahar: İdare Hukuku, Turhan Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara, 2021.
- TOK**, Ozan: “Zamanaşımı Def’inin İleri Sürülmesinin Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı Çerçevesinde Sınırlandırılması”, MÜHF - HAD, C. 21, S.1, s. 239-260.
- TORAMAN**, Barış: Covid-19 Pandemisinin Etkisi Altında Hukuk Yargısında Elektronik (Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla) Duruşma (E-Duruşma), Covid-19 Küresel Salgınının Hukuktaki Yansımaları, Ed. Kemal Şenocak, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- TÜRKAN**, Ahmet/**ERDİNÇERTÜRK**, Arzu: “Akademik Çalışmalar Bağlamında UYAP’a Bakış”, Dicle Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dicle Adalet Dergisi, C.1, S. 2, 2017, s. 70; **KOVAR**, Sündüz Nehir: Türkiye’de Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin (SEGBİS) Hukuksal Yargılama Sürecine Etkisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültürel İncelemeler Yüksek Lisans Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- ULUKAPI**, Ömer: Medeni Usul Hukuku Uygulamaları, Mimoza Yayıncılık, 1. Baskı, Konya, 2014.
- ULUKAPI**, Ömer: “Medeni Usul Hukukunda Davada Bir Tarafın Duruşmaya Gelmemesi”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 1988, s. 171-188.
- ULUSAN**, Banu: “Medeni Yargılama Hukukunda Tanığın E-Duruşma ile Dinlenilmesi ve Kişisel Verilerin Korunması: Alman Hukukuyla Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, TBB Dergisi, S. 163, s. 155-191.

ULUSOY, Ali D.:Türk İdare Hukuku, Yetkin Yayınları, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Ankara, 2022.

ÜÇÜNCÜ, Sümeyye Hilal: Medeni Yargılama Hukukunda Kişisel Verilerin ve Sırların Korunması, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2018.

ÜNAL, Feyzullah/**KİRAZ**, İbrahim: “Türkiye’de E-Devlet Uygulamalarının Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Etkinliği: Adalet Bakanlığı Uyap Bilişim Sistemi Örneği”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Avrasya Özel Sayısı, 2016, s. 437-450.

ÜSTÜNDAĞ, Saim: Medeni Yargılama Hukukunun Esasları, Sulhi Garan Matbaası Koll. ŞTİ., İstanbul, 1973.

VAROL KARAOSMANOĞLU, Gökçe: “Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma Yapılmasına İlişkin Olarak 7251 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Doğrudanlık İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 1, s. 71-92.

VELİDEDEDOĞLU, Hıfzı Veldet: Medeni Hukukun Umumi Esasları, İstanbul Matbaacılık, 3. Basım, İstanbul 1948.

YAĞCI, Uğur: “İsticvaba İlişkin Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu İle Getirilen Düzenlemeler”, EÜHFD, C. 16, S. 1–2, 2012, s. 285-308.

YAVUZKILIÇ, Semih: Görüntü Manipülasyonlarının Derin Öğrenme Yaklaşımları ile Belirlenmesi, Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Elektrik Elektronik Mühendisliği Anabilim Dalı, Elektrik Elektronik Mühendisliği Teknolojileri Programı, Doktora Tezi, Elazığ, 2022.

YAZAR, Gökçe: Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler, Eski Hale Getirme ve Adli Tatil, İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2021.

YENİPİNAR, Filiz Berberoğlu: Hukuk Mahkemelerinde Keşif, Seçkin Yayınları, 2018, Ankara.

YENİPİNAR, Filiz Berberoğlu: Hukuk Yargılamasında Yemin Delili, Seçkin Yayınları, 2018, Ankara.

YERDELEN, Erdal: “Ceza Muhakemesinde Videokonferans Yönteminin (SEGBİS) Kullanımı”, Bilişim Hukuku Dergisi, C.1, S. 2, 2019, s. 271-287.

YILDIRIM, Turan: İdare Hukuku, On iki Levha Yayınları, Güncelleştirilmiş 8. Baskı, İstanbul, 2021.

YILMAZ, Ejder, "Hukuk Muhakemeleri Kanununda Süreler The Legal Time Periods Regulated in Civil Procedure Code". Yaşar Üniversitesi E-Dergisi C. 8, 2013, 3167-3190.

YILMAZ, Ejder: “Usul Ekonomisi”, AÜHFD, C. 57, S. 1, 2008, s. 243-274.

YILMAZ, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi III. Cilt, Yetkin Yayınları, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, 2021. (Kısaltılmışı: **YILMAZ**, Şerh, C. III)

YILMAZ, Ejder: Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005. (Kısaltılmışı: **YILMAZ**, Hukuk Sözlüğü)

YILMAZ, Ejder: Islah, 4. bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.

YILMAZ, Necla: Yargı Muafiyeti ve İstinabe, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.

YILMAZ, Veysel / **FİLİZ**, Zeynep / **YAPRAK**, Betül: “Servqual Yöntemiyle Yükseköğretimde Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 7, S. 1, 2007, s. 299-315.

İNTERNET KAYNAKLARI

ABANOZ ÖZTÜRK, Buket: “Deepfake İkilemi: Sadece Eğlence mi? Tehditler ve Hukuki Tartışmalar”, <https://blog.lexpera.com.tr/deepfake-ikilemi-sadece-eglence-mi-tehditler-ve-hukuki-tartismalar/>, E.T.:

ARAALAN, Cemal, Yargıda e-Duruşma Dönemi, <https://www.hukukvebilisimdergisi.com/yargida-e-durusma-donemi/>

DİŞEL, Buse: “İsviçre Hukukunda Kovid-19 Sebebiyle Yargıda Alınan Tedbirler Özellikle Medenî Yargıdaki Düzenlemeler ve Bu Düzenlemelerin Ülkemiz Açısından Değerlendirilmesi”, 22.05. 2020, <https://blog.lexpera.com.tr/isvicre-hukukunda-kovid-19-sebebiyle-yargida-alinan-tedbirler-ozellikle-medeni-yargidaki-duzenlemeler-ve-bu-duzenlemelerin-ulkemiz-acisindan-degerlendirilmesi/>, Lexpera Blog, (E.T. 14.01.2023).

Gesetz zur Abmilderung der Folgen der COVID-19-Pandemie im Zivil-Insolvenz- und Strafverfahrensrecht.
https://www.bmj.de/SharedDocs/Downloads/DE/Gesetzgebung/BGBl/Bgbl_Corona-Pandemie.pdf?__blob=publicationFile&v=3.

GUISE-RUUBE, Ralph/**KUHNKE-FRÖHLICH**, Simon: ‘Virtueller Zivilprozess: Videoverhandlung als Regelfall’, Legal Tribune Online, 08.07.2021, <https://www.lto.de/recht/justiz/j/videoverhandlung-128a-zpo-regelfall-verfahren-gerichte/>, E.T. 07.09.2023.

<https://bigm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/e-durusma-sistemi17062020040538>

https://d.barobirlik.org.tr/komisyon/bilisim/raporlar/e-durusma_raporu.pdf

https://dhdb.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/26112019152027128_1%20Say%C4%B1%C4%B1%20Ar%C5%9Fiv%20Hizmetleri%20Genelgesi.pdf.

<https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/assets/edurusmatema/harita/>

<https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/assets/edurusmatema/harita/>

<https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/e-durusma-81-ilde-2475-hukuk-mahkemesinde-uygulaniyor>

<https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/e-durusma-nedir#:~:text=e%2DDuru%C5%9Fma%20sisteminde%20kat%C4%B1labilmek%20i%C3%A7in,Chrome%20web%20taray%C4%B1c%C4%B1s%C4%B1%20kullan%C4%B1lmas%C4%B1%20gerekmektedir.>

<https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/e-durusma-uygulamasina-iliskin-yonetmelik-resmi-gazetede-yayimlandi>

<https://edurusmabilgi.adalet.gov.tr/kullanim-kilavuzu>

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>

<https://www.kazanci.com.tr>

<https://legalbank.net/arama>

<https://manycam.com>

<https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/468/dosya/e-durusma-avukat-kullanim-kilavuzu-v10816-06-20222-37-pm.pdf>

<https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/468/dosya/e-durusma-avukat-kullanim-kilavuzu-v10816-06-20222-37-pm.pdf>

<https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/522/dosya/8-2019-2023-yargi-reformu-stratejisi11-08-202010-25-am.pdf>

<https://rayp.adalet.gov.tr/Resimler/pdf/124-1.pdf>

<https://www.resmigazete.gov.tr>

<https://sozluk.adalet.gov.tr>

<https://uyap.gov.tr/e-durusma-tum-turkiyede>

<https://uyap.gov.tr/Genel-Bilgi>

<https://uyap.gov.tr/Genel-Bilgi>.

<https://uyap.gov.tr/Hizmetler>

<https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/calismalar/mevzuat/Normlar-Hiyerarsisi-Sunumu.pdf>

<https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2015/02/Online-Dispute-Resolution-Final-Web-Version1.pdf>

<https://www.mevzuat.gov.tr>

<https://www.uyap.gov.tr/>

<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>

KAVGACI, M. Çağrı: Ceza Yargılamasına Hâkim İlkeler Işığında SEGBİS, <https://www.hukukcukafasi.com/ceza-yargilamasina-hâkim-ilkeler-isiginda-segbis/>

Kişisel Verileri Koruma Kurumu, Madde ve Gerekçesi ile Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (Bilgi Notu) ve Kişisel Verilerin Korunmasına İlişkin Terimler Sözlüğü, <https://www.kvkk.gov.tr/SharedFolderServer/CMSFiles/062384e3-d18c-4c38-b108-3a7a2a28e849.pdf>

KÖKSAL, Tuğçe Duygu “Elektronik Ortamda Duruşma ve Covid-19 Sonrası Yargıda Dijitalleşme Adımları”, ED. Selin ÇETİN/Elif BABAN/Büşra Nur KAPKARA/Betül ÇOLAK, Covid-19 Pandemisinde Dijital Dönüşüm ve Hukuk, https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/Covid-19Pandemisinde_Dijital_DonusumveHukuk_OzelRaporu.pdf.

MIDIK, Barış: “Madeni Yargıda e-Duruşma Pilot Uygulaması ve Yargının Elektronik Dönüşümü Üzerine Bazı Düşünceler”, Lexpera Blog. <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama>

ÖZEKES, Muhammet / BORAN GÜNEYSU, Nilüfer: “KOVID-19 Salgınından Dolayı Alman Hukukunda Yargılama ve Takip Hukukuna İlişkin Hukukî Durum ile

Özellikle İflâslar (Külli İcra) Hakkındaki Düzenlemeye Genel Bakış”, 05.04.2020, Lexpera blog, <https://blog.lexpera.com.tr/kovid-19-salginindan-dolayi-alman-hukukunda-yargilama-ve-takip-hukukuna-iliskin-hukuki-durum/>.

PESEN, M. Pekin/İŞÇİ, İnan/ **GÖRMÜŞ**, Gökhan/**AYDOĞMUŞOĞLU**, Barış: “Bilgi Güvenliği Nedir ve Nasıl Sınıflandırılır”, <https://www.sibergah.com/genel/bilgi-guvenligi-nedir-ve-nasil-siniflandirilir/>

SANDERS, Anne: Video-Hearings in Europe Before, During and After the COVID-19 Pandemic. *International Journal for Court Administration* 12/2, 2021, <https://iacajournal.org/articles/10.36745/ijca.379>.

SUSKIND, Richard: “Covid 19 shutdown shows virtual courts work better”, 07.05.2020, <https://www.ft.com/content/fb955fb0-8f79-11ea-bc44-dbf6756c871a>, E.T. 18.03.2023.

ŞEN, Ersan: Sanığın Mahkemeye Çıkma Hakkı, <https://www.hukukihaber.net/sanigin-mahkemeye-cikma-hakki>.

Türkiye Barolar Birliği Bilişim Komisyonu E- Duruşma Sistemi Raporu, https://d.barobirlik.org.tr/komisyon/bilisim/raporlar/e-durusma_raporu.pdf

Yargıç Briggs “Final Raporu” <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2016/07/civil-courts-structure-review-final-report-jul-16-final-1.pdf>

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: .../.../.....

Tez Başlığı:.....

Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:.....

Yukarıda başlığı verilen tezimin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin, tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 'dır.

Uygulanan filtrelemeler*:

- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- ☐ Kaynakça hariç
- ☐ Alıntılar hariç
- ☐ Alıntılar dâhil
- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezimin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad-Soyad/İmza

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	
	Öğrenci No	
	Enstitü Anabilim Dalı	
	Programı	

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-15
		Yayın Tarihi Date of Pub.	04.12.2023
	FRM-YL-15 Yüksek Lisans Tezi Orijinallik Raporu <i>Master's Thesis Dissertation Originality Report</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF.....

Date: .../.../.....

Thesis Title (In English):.....

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on/...../..... for the total of pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is %.

Filtering options applied**:

- ☐ Approval and Declaration sections excluded
- ☐ References cited excluded
- ☐ Quotes excluded
- ☐ Quotes included
- ☐ Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

Kindly submitted for the necessary actions.

Name-Surname/Signature

Student Information	Name-Surname	
	Student Number	
	Department	
	Programme	

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
(Title, Name and Surname, Signature)

**As mentioned in the second part [article (4)/3]of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding refence, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: .../.../.....

Tez Başlığı (Türkçe):.....

Tez Başlığı (Almanca/Fransızca)*:

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir.
4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir.
5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad-Soyad/İmza

Öğrenci Bilgileri	Ad-Soyad	
	Öğrenci No	
	Enstitü Anabilim Dalı	
	Programı	

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

* Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

	HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu Form No.	FRM-YL-09
		Yayın Tarihi Date of Pub.	22.11.2023
	FRM-YL-09 Yüksek Lisans Tezi Etik Kurul Muafiyeti Formu <i>Ethics Board Form for Master's Thesis</i>	Revizyon No Rev. No.	02
		Revizyon Tarihi Rev.Date	25.01.2024

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF.....

Date: .../.../.....

ThesisTitle (In English):.....

My thesis work with the title given above:

1. Does not perform experimentation on people or animals.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview.
5. Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions.

I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infringement of the directives and that the information I have given above is correct.

I respectfully submit this for approval.

Name-Surname/Signature

Student Information	Name-Surname	
	Student Number	
	Department	
	Programme	

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
(Title, Name Surname, Signature)

